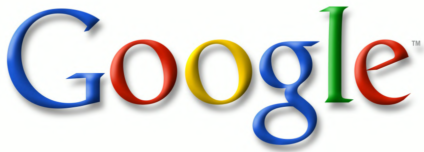
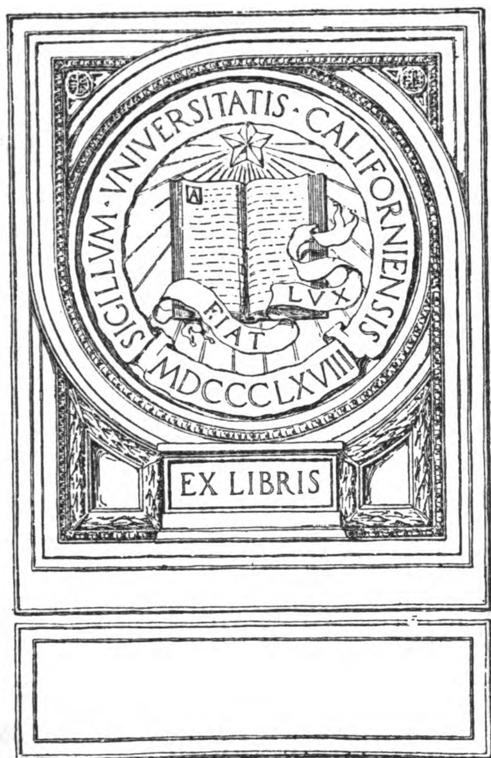

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

ANNALER

FOR

NORDISK OLDKYNDIGHED

OG HISTORIE,

UDGIVNE

AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1856.

KJØBENHAVN.

TRYKT I L. LEVINS BOGTRYKKERI.

HISTORISKE EFTERRETNINGER OM ABRAHAMSTRUP GAARD I DEN ÆLDRE OG NYERE TID,

AF C. F. WEGENER.

(Læst i Selskabets Aarsmöde paa Christiansborg den 7de Mai 1854.)

Anden Deel.

Det gamle Abrahamstrup havde faaet Navnet Jægerpriis, der meget snart og uden noget offentligt Bud antog Formen Jægerspriis, som i det fölgende skal bruges. Gaarden og Godset vendte tilbage til Kronen, og Hahn, der i nogle faa Aar havde havt en saa betydelig Indflydelse paa begge, var död, strax efter at han igjen havde skilt sig derved. Denne Forandring af Navn og af Eier, der paafulgte i saa kort Mellemrum, betegner en Hovedepoche i Jægerspriis's Skjæbne. Den danner Udgangspunktet for dets nyere Historie, som derfra i en og samme Aand eller Retning fortsættes gjennem en Periode af hundrede og femoghalvfjerdsindstyve Aar indtil vore Dage, da dets nyeste Historie synes at skulle begynde. Men det nyere Jægerspriis's Historie er, med Undtagelse af enkelte Afsnit, hverken saa afvexlende og lærerig eller saa fuldstændig oplyst ved authentiske og tilgjængelige Aktstykker som det gamle Abrahamstrups.

Det nyere Jægerspriis blev ligesom andet umiddelbart Krongods bestyret af det Kongelige Rentekammer, naar det ikke paa kortere eller længere Tid var overdraget til Medlemmer af det Kongelige Huus, ved hvis Afgang eller Afkald det atter vendte tilbage til Rentekammeret, indtil det paany kunde blive bortgivet. Den lokale Bestyrelse var betroet til en paa Gaarden boende Mand, en Ridefoged, Forvalter eller Inspectör. Dette var den stadige Gang under hver Konges Regjering. Men Bestyrelsen af Jægerspriis udmærkede sig med Undtagelse

af den Periode, hvori det var overladt til Kong Christian den Syvendes Broder Arveprinds Frederik, ordentligviis ikke fremfor den af andre Kronens eller Privates Godser paa samme Tid, og Bestyreren havde hverken den udstrakte Myndighed eller den personlige Anseelse som hine gamle Lehnsmænd, i hvis Sted han paa en vis Maade var traadt. Et magert Stof at bearbeide.

Det nyere Jægerspriis's Historie frembyder derhos Vanskeligheder paa Grund af Kildernes Utilstrækkelighed. Naar Godset umiddelbart blev bestyret af det Kongelige Rentekammer, sendtes naturligviis ligesom i Lehnstiden alle Beretninger til dette, og de bevares endnu i offentlige Archiver, hvorfra saamange authentiske Aktstykker til den ældre Historie i förste Deel ere leverede. Saasnart derimod Jægerspriis gik over til et Medlem af Kongehuset, blev det et privat Gods, hvorfra Rentekammeret ikke modtog udförligere Efterretninger end fra ethvert andet Gods; det Meste forblev i den prindselige Forvalters nu ikke let tilgjængelige Brevkammer, og det Kongelige Geheimearchiv som Huusarchiv har i ældre som i nyere Tid kun ufuldkomment modtaget de Höikongelige Personers skrevne Efterladenskaber, og saagodtsom intet vedkommende Jægerspriis.

Men den nyere Jægerspriisiske Histories ringere Betydning og mangelfuldere Kilder blive dog paa Grund af dette Skrifts Plan mindre fölelige. Den ældre Historie skulde være Hovedsagen; den nyere kun et Tillæg til denne, og jeg skal end ikke af det rigere Materiale eller det udförligere Forarbeide, som enkelte Perioder kunde tilbyde, lade mig forlede til en Vidtlöftighed, der vilde staae i Misforhold til det Hele.

Jægerspriis, som ved Kjöb igjen var bleven Kronens Eiendom, var dog endnu ikke Kjöberen overleveret ved Sælgerens uventede Död. Men uden at oppebie den formelige Overlevering, lagde Kongen Gaarden og Godset under Rentekammerets Overbestyrelse, og allerede den tredie April 1680 udstedede Rentemesteren Geheimeraad Henrik v. Stöcken i Kongens Navn en Confirmation og Fornyelse af den mellem Hahn og Peder Hansen Munk sluttede Forpagtnings-Contract for de tidligere bestemte trende Aar, at regne fra förste Mai 1680[1]. Vilkaarene bleve i det Væsentlige uforandrede: Munk fik Hovedgaarden med Ladegaard, Jorder, Enge, Urtehave, Fiskerie, Olden af samtlige Skove, fri Maling paa Möllen, halvandethundrede Meieriköer, Hoverie af Bönderne til Gaardens Drift, Brænde-Udviisning af Skovene, Ægter ved Bönderne med Gaardens Frembringelser til Kjöbenhavn, Overfart ved Sundfærgen, Draaby Konge- og Kirketiende og Gierlöv Kirketiende, Alt mod en aarlig Forpagtningsafgift af totusinde-

---

[1] Rentek. Arch. har endnu denne Forpagtnings-Contract, der begynder saaledes: C. 5. Giöre Alle vitterligt. Eftersom vores forrige Geheimeraad og Overjægermester afg. Herr Vincentz Joach. Hahn udi forleden 1679 Aar haver oprettet en vis Contract med Peder Hansen Munck over Jægerspriis Gaards Forpagtning, og den nu ved hans dödelige Afgang, og at Vi samme Gaard Os igien tilforhandlet have, saavidt er forandret: saa have Vi nu o. s. v. Derpaa fölge Vilkaarene i femten Artikler. — Af ældre Forpagtere finder jeg i Draaby Kirkeb. 1668 „Forpagteren Peder Andersen Hegelund" som Fadder ved en Daab. Smstds og ved lignende Leilighed nævnes 1669 „Koforpagteren paa Jægerspriis", men Navnet anföres ikke. Dog lærer man deraf, at Meieriet allerede dengang var særlig bortforpagtet,

tohundrede Rigsdaler god Courant at erlægge i tvende Terminer, den eenogtredivte December og den förste Mai, i det kongelige Zahlkammer; han skulde derhos paa Kongens Vegne indkræve Skatterne, Landgilden og den uvisse Indkomst af Godsets Bönder, og derfor nyde en aarlig Lön af halvtredsindstyve Rigsdaler. I sidstnævnte Henseende betragtedes altsaa Forpagteren Peder Munk, ligesom adskillige af hans Forgjængere, tillige som Kongens Embedsmand, stod i megen Anseelse paa Gaarden og Godset, var Kongens „Forvalter" paa Jægerspriis, en Titel, der ogsaa undertiden offentlig blev ham givet[1].

Derefter udgik fra Rentekammeret under förste Mai 1680 et Commissorium til Assessor og Kammersecretair Frederik Giese til Giesegaard, Ridefoged Hans Rostgaard paa Kronborg og Forvalter Christen Nielsen paa Jægersborg at modtage Jægerspriis af Hahns Secretair Oluf Hansen[2] og umiddelbart igjen overlevere det til Forpagteren Peder Munk: de skulde ved denne Leilighed besigte Hovedgaardens Bygninger, Marker, Ladegaarde, Vangene i Skoven, Agerlandets Fordeling, Fiskeparkerne og samtlige Godsets Böndergaarde og Huse, og over alt dette forfatte et Inventarium, som med Peder Munks Underskrift vilde blive at indsende til Rentekammeret,

---

[1] F. Ex. i Commissairernes Indberetning om Godsets Modtagelse og Overlevering til ham, som nedenfor anföres; ligeledes i en Skrivelse (Rentek. Ordre- og Missive-Böger, No. 627 fol. 41b) fra Rentekammeret til ham af 6 Juli 1680, o. s. fr. — I Draaby Kirkebog (1680 Fest. Ascens. J. C.) kaldes han endog *Ober-Inspectör paa Jægerspriis*, da hans Datter Elisabeth var til Daaben. Men det er vel at betragte som et Galanterie af Degnen.

[2] Oluf Hansen forestod virkelig Overleveringen. Jeg skal alligevel ikke lade ubemærket, at der maaskee var en anden „Forvalter" paa Jægerspriis: thi ved en Barnedaab i Gierlöv Kirke Söndagen for Fastelavn (Dom. Sexagesima) nævnes foran Færgemanden Peder Löck og Birkeskriveren Hans Knudsen — „Forvalteren Johan Wilhelm". Jeg erindrer ellers ikke at have truffet paa denne Mand. Han kunde dog mulig være fra et af Nabogodserne.

för siden igjen at benyttes under Gaardens Aflevering ved Forpagtningstidens Udlöb; de skulde ligeledes meddele Godsets Skovrider, Jens Söborg, den fornödne Instrux til den muligste Vedligeholdelse og Forbedring af de Jægerspriisiske Skove[1].

Den fornyede Forpagtning tog sin Begyndelse strax fra samme förste Mai af. Men Commisssairerne kunde under Höitidelighederne ved Prindsesse Ulrikke Eleonores Formæling[2] og paa Grund af Kongens forestaaende Reise til Grevskabet Oldenborg og de deraf fölgende Forretninger[3] ikke indfinde sig til Aastedmödet paa Jægerspriis för den fjortende Juni. Her traf de strax de Hahnske Arvingers Befuldmægtigede Oluf Hansen, som fremlagde Jordebogen og Inventariet, der skulde tjene til Veiledning ved Godsets Modtagelse. Commissionen undersögte Alt, hvilket maatte tage Tid[4]; men den fandt Alt rigtigt. Den nye Jordebog og det nye Inventarium blev i det Hele som de ældre. Begge ere vigtige og authentiske Kilder til Kundskab om Jægerspriis's Tilstand, som det var, da Kongen atter overtog Godset, og som det derefter i en lang Aarrække vedblev at være.

Jordebogen[5] begyndte med en Beskrivelse af Godsets

---

[1] Orig. i Rentek. Arch. Ogsaa in extenso indfört i Commissairernes Indberetning.

[2] Tage-Regist. S. 143—46. Formælingen selv paa Skotterup ved Halmstad den 6 Mai 1680.

[3] Commissairerne undskyldte selv Udsættelsen med Kongens forestaaende Reise. Tage-Reg. S. 148 nævner den Oldenborgske Reise.

[4] Rentek. Arch. bevarer som Vidnesbyrd derom adskillige Breve til Fr. Giese, der formodentlig kun i nogle Dage blev paa Jægerspriis, fra Christen Nielsen, som synes at have været meest virksom ved Forretningen.

[5] Rentek. Arch. har flere Jordeböger fra denne Tid. Jeg holder mig i det fölgende til tvende af dem, nemlig den af Oluf Hansen selv underskrevne og den, som er vedföiet Commissairernes Indberetning, hvilke begge ere ligelydende.

Omfang: Jægerspriis Slot og Hovedgaard samt underliggende Gods, der grændsede op til Hornsherred, strakte sig mod Syd og Sydvest til Onsved under Svanholm og Skullelöv under Selsöe Gods, og var forresten omgivet af Stranden eller Isefjorden. Derefter fulgte de trende Hovedstykker om Gaarden selv, om Tienderne og omBöndergodset. Gaarden selv havde endnu uforandret den gamle Hovedgaardstaxt, hundrede og elleve Tönder treogenhalv Skjæppe Hartkorn[1]. Til Gaarden hörte for det förste Slottet og Ladebygningerne, om hvis Tilstand Inventariet skulde give nærmere Oplysning. Dertil hörte for det andet de gamle Ladegaardsmarker, inddeelte i otte Vange, nemlig Krabbedamsvang, Möllevang, Övredraabyvang, Ryet og Ryddelandet, Leergravsvang, den lille Ertehave, Vangen ved Aages Huus og den nyryddede Vang; ligeledes den lille Ladegaard, oprettet af Hahn i Hornsved Skov, med fire ikke ubetydelige Vange, hver omtrent fyrgetyve Tönder Land store[2]. For det tredie hörte til Hovedgaarden adskillige Enge, nemlig Kongens Enghave ved Stranden, den lille Enghave bagved Hollænderiet, den store Eng, Stæren, i Hornsved, nogle Enge i Gaardens Vange og den Eng i Skoven, som laa til den lille Ladegaard; dertil kom endnu tvende meget anseelige Græsgange, Kokobbelen og Öxnekobbelen. For det fjerde havde Gaarden vidtlöftige Skove, navnlig den store Hornsved, Draabylund og Gierlövlund, med Olden, Græsgange og meget Vildt. Til Gaardens umiddelbare Eiendomme regnedes ogsaa Færgehuset[3] samt Fiskerier i Damme og

---

[1] Saaledes i Meulengrachts Tid. See ovenfor I Deel S. 207.

[2] Disse fire Vange finder jeg ingensteds særlig navngivne; deres Areal slutter jeg mig til af det, som Inventariet indeholder.

[3] Færgehuset bortfæstedes paa visse Vilkaar. I Slutningen af K. Christian IVs Tid nævnes David Færgemand, og siden Hans Davidsen og Rasmus Davidsen i Færgen, der vel have været hans Sönner og maaskee ikke selv Færgemænd. Peder Löck

og Strand, hvorom Inventariet gav nærmere Underretning. Endelig havde Jægerspriis sin egen Birkeret og udelukkende Jagtret overalt paa Godset, der heelt laa i Kongens Vildtbane. — Tienderne, som deels fulgte med Jægerspriis's Patronats-Ret over Gierlöv og Draaby Kirker, deels ved særlig Overeenskomst vare erhvervede[1], udgjorde i Alt sexoghalvfemtsindstyve Tönder og fem Skjæpper Hartkorn, og bestode af Gierlöv Sogns Kirketiende, sexogfyrgetyve Tönder og een Skjæppe, Draaby Sogns Kongetiende, femogtyve Tönder to Skjæpper, og sammes Kirketiende til et lige Belöb. — Böndergodset udgjorde, Skovboerne, Veirmöllen og lidt öde Gods iberegnet, paa den Tid lidt over ottehundrede Tönder Hartkorn[2]. Det bestod af Nedre-Draaby med nitten Gaarde, af hvis Fæstere fire desuden dreve særlig skyldsat Gaardsædejord[3], af Hartkorn hundrede og fireogfyrgetyve Tönder, fem Skjæpper og eet Fjerdingkar, og dertil fjorten Huse; Övre-Draaby med fjorten Gaarde af Hartkorn niogfiirsindstyve Tönder, fire Skjæpper og eet Fjerdingkar, samt fire Huse; Gierlöv med fjorten Gaarde, af hvis Fæstere een desuden drev en særlig skyldsat Gaardsædejord, af Hartkorn hundrede og sexten Tönder, to Skjæpper, tre

---

eller Löcke var Færgemand nogle Aar efter Souverainitets-Epochen og vedblev at være det omtrent en Snees Aar derefter. Hans Eftermand Peder Pedersen var maaskee hans Sön.

[1] Nemlig Draaby Kongetiende, der særlig var perpetueret hos Jægerspriis. See ovenf. I D. S. 207. 239. Derimod hörte Gierlöv Kongetiende ikke dertil, men til Universitetet (ib. S. 241), af hvilket Hahn blot forpagtede den mod aarlig Afgift.

[2] Nöiere angivet 808 Tdr. 4 Skp. 2½ Alb., hvoraf 737 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb. faldt paa det egentlige Böndergods efter Jordebogen.

[3] Betyder her udentvivl Jord, som havde ligget til Gaarde, der nu vare öde eller uden Fæstere. Nedre-Draaby havde nemlig tidligere i det mindste 23 Gaarde (See I D. S. 251 Not. 1); nu 19 Gaarde og 4 Gaardsædejorder.

Fjerdingkar og halvandet Album, samt ni Huse; Landerslöv med tolv Gaarde og nogle Stykker særlig skyldsat Kirkejord af Hartkorn hundrede og tre Tönder, samt tre Huse; Lyngerup med otte Gaarde af Hartkorn otteoghalvfemtsindstyve Tönder, fire Skjæpper og to Fjerdingkar, samt fem Huse; Törslöv med sytten Gaarde, af hvis Fæstere een drev en særlig skyldsat Gaardsædejord, af Hartkorn hundrede og fireogfiirsindstyve Tönder, fem Skjæpper og eet Fjerdingkar, samt tre Huse. Disse sex Byer[1] havde altsaa fireogfiirsindstyve Gaarde og sex Gaardsædejorder med Hartkorn syvhundrede og syvogtredive Tönder, tre Skjæpper, tre Fjerdingkar og to et halvt Album, samt otteogtredive Huse. Dertil kunde vel endnu regnes Skovboerne, der, skjöndt bosatte paa Hovedgaardens oprindelige Grund, nu vare særlig skyldsatte og hoveripligtige under den lille Ladegaard; de vare i Alt fireogtyve deels Gaarde deels mindre Steder[2] og stode tilsammen for syvogfyrgetyve Tönder, to Skjæpper og eet Fjerdingkar Hartkorn. Ligeledes kunde henföres til Böndergodset Jægerspriis's Veirmölle, der, om den end maaskee stod paa Gaardens Grund[3], dog var særlig skyldsat for ti Tönder, fem Skjæpper Hartkorn og bortfæstet til Peder Erlandsen[4]; og endelig to öde Jorder i Gierlöv, som

[1] Godset havde været större. Salg og Mageskifter kunde hyppig frembringe nogen Forandring. Den betydeligste Afgang var vistnok den, hvorved de store Gaarde i Skullelöv (1669) vare komne til Selsöe. See ovenfor I Deel S. 226—27.

[2] Jordebogen sætter de fleste af disse Gaarde til lidt over 2½ Tönde Hartkorn; men nogle havde neppe 1 Tönde og et lille Sted kun 3 Fdk. Den eneste lidt större Gaard var bortfæstet eller overdraget til Skovrideren Jens Söborg og stod for 4 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk.

[3] I en Extract, som er tilföiet Jordebogen, findes nemlig Möllen sammenregnet med Hovedgaards-Taxten.

[4] Her er kun Tale om een Mölle under Jægerspriis, da den tidligere nævnte Mariboholms-Mölle ikke mere synes at forekomme,

Færgemanden Peder Löcke havde havt, men nu frasagt sig, og som stode for tolv Tönder fem Skjæpper Hartkorn. Det hele Antal af större eller mindre Bøndergaarde, Möllen, Gaardsædejorden og de öde Gaarde deri medregnede, vilde altsaa stige til hundrede og sytten med det ovennævnte for Böndergodset anförte Hartkorn. Endelig det hele paa Hovedgaarden, Tienderne og Böndergodset hvilende Hartkorn vilde udgjöre omtrent tusinde Tönder, lidt meer eller mindre efter forskjellige Beregningsmaader[1].

Inventariet var ligesom et Supplement eller en yderligere Forklaring over den Deel af Jordebogen, der angik selve Hovedgaarden og dens umiddelbare Tilliggende. Det bestod af tre Stykker: om Lösöre af alle Slags i Bygningerne og Haven, om Bygningernes Beskaffenhed og om Hovedgaardens landöconomiske Tilstand og Drift. Det förste Stykke opregnede Alt, hvad der ved Overleveringen fandtes i hver enkelt af Hovedgaardens Bygninger eller Længer, gjennemgaaende disses forskjellige Værelser, Kamre eller Afdelinger. Det nævnede först det store

---

i al Fald ikke under dette Navn. I Jægerspriis Mölle anföres omtrent ved Souverainitetens Indförelse en Hans Möller, der nok har været Peder Erlandsens umiddelbare Forgjænger; i Slutningen af Christian Vs Regjering nævnes Anders Arvedsen som Möller, og i hans Slægt synes Möllen at være bleven til ved Begyndelsen af det 19 Aarhundrede.

[1] I den nysnævnte Extract, hvormed Jordebogen sluttes, er hele Hartkornet angivet til 1017 Tdr. 2 Fdk. 2½ Alb., nemlig for Hovedgaard og Mölle 122 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk., de sex Byer 737 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb., Skovboerne 47 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk., Tienderne 96 Tdr. 5 Skp. og de to öde Jorder 12 Tdr. 5 Skp. Men denne Extract er senere tilföiet, og Oluf Hansen har, skjöndt han anförer alle de samme enkelte Dele med den angivne Hartkornstaxt, dog kun angivet Summen af Hartkornet til 977 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. ¼ Alb. ⅜ Penning. Jeg tör neppe ansee det for en Regningsfeil; men jeg veed saa ikke, hvorledes han er kommen til denne Sum.

grundmurede Huus i Borgegaarden ved Broen og deri den store Stue mod Vest, Sengekammeret, Contoiret, Borgestuen, Spisekammeret, Kjökkenet, Kammeret paa Kjökkengangen, Bryggerset og Kjelderen med alt Indbo[1] i hvert enkelt Rum; dernæst selve Slottet, hvori den store Borgestue, et Værelse mod Vest, den överste Sal mod Vest, den anden Sal mod Öst og Kammeret mellem begge Sale, ligeledes med Angivelse af Bohave paa hvert Sted; det blev derhos bemærket, at Borggraven var af Hahn forsynet med en ny Kampesteensmuur paa de tre Sider, nemlig fra Skriverstuen til Havens Indgang og paa begge Siderne ud imod Haven. Inventariet nævnede fremdeles Haven med Lysthuus og alle de Frugttræer, som fandtes baade i den ældre Have og i den nye[2]; endvidere Staldbygningen med

---

[1] De gamle Fortegnelser over Indbo ere ofte ret lærerige, men det forekommer mig dog ikke, at de her i hvert enkelt Værelse eller Rum anförte Mobilier have noget særlig characteristisk. I Værelserne nævnes Ege- og Fyrreborde (Schifuer), Ege- og Fyrre-Sengesteder, et Ege-Skab med udsnittet Arbeide, en stor rödmalet Kiste med udhugget adeligt Vaaben, Bænke o. desl. — I Bryggerset en Kölle, en Olden, et stort Bryggekar, et Stöbekar, en indmuret Bryggekjedel o. s. v. I Kjælderen nævnes to gamle Zerbster Ölfade.

[2] I den gamle Have: 1 stor Vildstamme med Æbler og Pærer, 1 Æbletræ, 1 Valdnöddetræ, 7 Blommetræer, 25 Morelletræer, 22 store alm. Kirsebærtræer, 40 toaarige do., 40 smaa do., 96 Rostokske Lindetræer og i Bomskolen 40 Poder af Æbler og Pærer samt 22 Kirsebærtræer satte af Kjernen. — I den nye Have: 39 Æbletræer, 34 Pæretræer, 1 Pundkirsebærtræ med 3 Poder under, 19 Morelletræer, 63 alm. Kirsebærtræer, 6 hamborgske hvide Blommetræer med 2 Poder under, 24 alm. Blommetræer, 1 Löntræ, 1 Linsentræ, 2 Sevenbomtræer, 1 Hæk med Provindsrosentræer og mange Roser i Lystquartererne, 6 Anlæg med Buxbom, 2 do. med Timian, 1 Solskive og 1 Vaaben i Buxbom-Anlæg. Hegnene om alle Quarterer anlagte med Ligustrum, Ribs og Stikkelsbær, 5 Rabatter med Lavendel, 6 Quarterer med Hvidkaal, 3 Quarterer med alleslags Roer, Rabatter satte med Gulerodfrö, Lögfrö og ung Timian, 2 Quarterer med Brunkaal, 2 Quarterer med Erteskok, tyrkiske Bönner, vælske Bönner, Sukkererter og hvid Sennep. — Hahn havde paa

deri værende Redskaber, Skriverstuen paa samme Maade og endelig Hollænderens Bolig med Fortegnelse over Lösöre i dens enkelte Dele, i Stuen, i Kammeret ved Stuen, i Spisekammeret og i Melkestuen. Det andet Stykke var en Synsforretning over de enkelte Bygningers Tilstand: det store grundmurede Huus, som kaldtes Slottet, var bröstfældigt paa Vinduer og Vindueskarme og behövede en Deel Tagsteen og Kalk til Tagets Udbedring, for at ikke Bröstfældigheden skulde tage Overhaand, Loftet fordærves og endnu större Reparationer blive nödvendige; det store grundmurede Huus i Borgegaarden for Vindebroen[1] behövede kun en ringe Udbedring med Tagsteen og Kalk; den store Staldbygning var i god Stand; den store nye Lade, opfört af Hahn, fireogfyrgetyve Fag lang og sex Fag bred af Muur og Bindingsværk med Straatag og tvende Porte, var ogsaa i god Stand; den nye Kostald, opfört af Hahn, tredive Fag af Muur og Bindingsværk med Straatag, ligeledes; den for nogle Aar siden af Elletömmer byggede Oxestald paa fjorten Fag heldede derimod allerede mod Vesten og behövede Hjælp; den gamle Fæstald paa otteogtyve Fag var skröbelig; Skriverstuen, hvori Fogederne havde deres Værelser, var nogenledes ved Magt; Hollænderie-Boligen ligeledes; Ladegaarden, som Hahn havde ladet opföre i Hornsved Skov,

---

Jægerspriis en Gartner ved Navn Willum Hardus el. Wilhelm Hardus, formodentlig en Fremmed, der vistnok havde gjort alle disse Anlæg, og fortsatte siden i samme Stilling sin Virksomhed gjennem en lang Række af Aar. Hans Eftermand Antoni kunde maaskee være af Ridefoged Henrik Antonis Slægt, hvilket dog er ganske uvist.

[1] Derved maa udentvivl forstaaes den nuværende söndre Flöi eller Længe, der vender ud imod Ladegaardsbygningerne, skjöndt den först senere har modtaget sin nuværende Skikkelse. Hvad der dengang kaldtes „Slottet", bliver altsaa den nuværende nordre Flöi eller Længe, navnlig Midtpartiet af samme, der vender ud imod Haven, og er forsynet med det store Taarn.

var i fuldkommen god Stand, og ved denne fandtes tillige en Oxestald med Leervægge til halvtredsindstyve Par Öxne. Det tredie Stykke af Inventariet gav kortelig Oplysning om Hovedgaardens Agerbrug, Fædrift og Fiskerie. De otte gamle Ladegaards-Marker udgjorde tilsammen trehundrede og tre Tönder Land, nemlig Krabbedamsvang niogfyrgetyve, Möllevang toogtredive, Övredraabyvang syvogfyrgetyve, Ryet niogtredive, Leergravsvang halvfjerdsindstyve, den lille Ertehave sexten, Vangen ved Aages Huus fireogtredive og den nyryddede Vang sexten Tönder; og disse Marker, der alle vare gjödede undtagen Övredraabyvang, bleve deelte i fire Dele, hvoraf de tre dyrkedes, medens den fjerde laa over[1]; til Ladegaarden i Skoven hörte fire Marker, tilsammen hundrede og tredsindstyve Tönder Land, og af disse fire Marker bleve de to besaaede med fiirsindstyve Tönder Rug, medens de to andre brugtes til Höslæt og gave tredsindstyve Læs; den hele Udsæd i Gaardens Marker var dengang tohundrede og tooghalvtredsindstyve tre Fjerdedeel Tönde, nemlig hundrede og niogfyrgetyve Tönder Rug, fiirsindstyve en Trediedeel Tönde Byg, og treogtyve en halv Tönde Havre. Til Qvægets Underholdning Vinter og Sommer tjente de ovennævnte Enge og Græsgange, saaledes at Kongens Enghave ved Stranden ordentligviis gav tredsindstyve Læs Hö, den lille Enghave ved Hollænderiet tredive, Stæren tohundrede og Eng-Stykkerne i Gaardens Vange fyrgetyve Læs; Kokobbelen kunde græsse tohundrede Köer og Öxenkobbelen ligesaamange Öxne[2]; den daværende Qvægbesætning udgjorde halvandethundrede Köer, hvoraf de hundrede og tredive taxeredes til sex Rigsdaler Stykket, Resten, som vare gamle, til fem Rigsdaler, saa

---

[1] *Disse Vange*, hedder det, *blifuer deelt udj 4 Parter*, *deraf saaes de 3 parter*, *og den 4de ligger udj leide.*

[2] Disse Græsgange ere udentvivl i Hovedsagen det Areal, hvoraf den mindre Avlsgaard, Christiansminde, i vore Dage er dannet.

at hele Qvægbesætningen kunde anslaaes til en Værdie af ottehundrede og fiirsindstyve Rigsdaler. Fiskerierne endelig, som hörte til Jægerspriis, vare den store og lille Krabbedam i Krabbedamsvang, nylig opstemmede samt forsynede med Tömmerværk og Prop eller Stigboer[1], Andekjær i Skoven, ligeledes opstemmet, gröftet og forsynet med Prop, en lille Söe i Skoven og to mindre oprensede Huller, hvortil endnu kom et Bundgarns-Stade til Sildefiskerie i Stranden; men de fleste af Fiskedammene vare uden Besætning, og kun for Skovsöen nævnedes Giedder, Aborrer, Brasen, Flirer og Skaller.

Saaledes befandtes Jægerspriis's Tilstand, da det vendte tilbage i Kronens umiddelbare Besiddelse. Endnu i samme Aar sluttede Kongen, efter at have confirmeret det af Hahn udstedede Kaldsbrev for M. Frederik Davidsen Knopper som Sognepræst i Gierlöv[2], en Overeenskomst med Universitetet, hvorved han erholdt Kongetienden af Gierlöv paa de samme Vilkaar, hvorpaa denne havde været Hahn afstaaet[3]. Godset blev nu behandlet som andet Krongods under Rentekammeret; Birkebrevet

---

[1] Det hedder i Inventariet: *Stoere oc liden Krabbe dam er nyligen opstoffuet vden Besetning — findes for samme damb Tömmerwerck oc Prop.*

[2] Kongl. Confirmat. af 3 August 1680. Draaby Kirkeb. nævner Præsterne fra 1646 saaledes; Jacob Tagesön död 18 Febr. 1658, Anders Richardsen död 23 Octbr. 1664, Svend Jensen Bödeker död 21 Mai 1676, kort efter at ogsaa hans Capellan Peder Lauridsen Hindsholm, som han kun havde i 27 Uger, var död, og derpaa Mag. Knopper, der blev „introduceret" Anno 1676, festo Visitationis Mariæ. Han var Præst i Gierlöv og Draaby lige til sin Død d. 28 Januar 1714.

[3] Act. Consistor. (medd. af Prof. Kall Rasmussen): *1680 d. 18 Septbr. blev sluttet, at efter Hs. Majs. naadigste Begjering skulde Gierlöv Kongetiende transfereres til Hs. Maj. paa samme Vilkaar, som sal. Hr. Oberjægermester Hahne den havt haver, alleneste at der bliver mentioneret om den aarlige Afgift at observeres efter Hs. Majs. Skjöde.*

ophævedes, skjöndt dog Birkedommeren Anders Christensen og Birkeskriveren Hans Knudsen forbleve, og Jægerspriis gjenforenedes med Hornsherred[1], og hele dette Herred, som i sex Aar havde ligget under Roeskildegaards Amt, underlagdes den niende April atter Frederiksborg Amt, hvoraf det för Hahns Tid havde udgjort en Deel[2]; en ny Jordebog skulde derhos forfattes over Jægerspriis og de övrige nordsjellandske Amter[3]. Kort efter foregik en endnu mærkeligere Forandring, idet For-

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. XLII. fol. 364: Brev af 14 Sept. 1680 til Amtmanden i Roeskilde Amt, Hr. Io. Christof. Körbitz, at, eftersom det Hahn givne Birkebrev (af 14 Jan. 1676. I D. S. 249) nu var ophævet, skulde han igjen hensætte Thinghuset ved Landerslöv, og Jægerspriis svare under Hornsherredsthing, ligesom Hjortespring og Græsetgaard under samme Thing, som för Birkebrevet blev givet Hahn. Dog nævnes fremdeles Birkedommere for Jægerspriis Gods uden Hensyn til hiin kongelige Befaling. Jeg vil ikke paatage mig at forklare Grunden dertil. Beholdt man maaskee Navnet Birkedommer for Herredsfogderne? I K. Christian IVs sidste Aar nævnes (1646) Herredsfogden Laurids Skött; derpaa (1666) Henrik Rasmussen i Frederik III Tid; saa (1676) Povel Jensen, der udentvivl var Anders Christensens Formand, (som Birkedommer (?) og som Herredsfoged (?).

[2] Rentek. Ordr. o. Missive-Böger, No. 627. fol. 101—2: Brev til Amtm. Körbitz i Roeskilde, at han ikke skulde befatte sig mere med Jægerspriis, der nu skulde underlægges Frederiksborg Amt, og Brev til Amtm. Bülow i Frederiksborg, at han skulde overtage Jægerspriis under sit Amt, begge af 9 April 1681. Begge findes ogsaa i Rentek. Exped. Protoc. Tom. XVI p. 170 og det förste derhos in Orig. — Hvorledes Jægerspriis var lagt under Roeskilde Amt d. 8 Marts 1674, see I D. S. 248.

[3] Rentek. Exp. Prot. Tom. XVI p. 175—76: Instrux for Commissairerne at forfatte en alm. Taxt over alle Landeiendomme, og Ordre at begynde med Amterne Kronborg, Frederiksborg, Jægerspriis og Kjöbenhavn. Commissairerne her nævnes p. 178: Etatsr. Tage Thott til Vognserup, Assessor og Secretair i Kammer-Col. Frederik Giese til Giesegaard og Anders Boelsen paa Hellestrup, af 16 April 1681. Samme Dag fik Körbitz Brev (Orig. i Rentek. Arch.) at assistere dem.

pagtningen blev hævet, og Gaardens Drift umiddelbart for Kronens Regning overdraget til det kongelige Rentekammer.

Uagtet nemlig Forpagteren iflge Contracten endnu havde to Aar tilbage, udgik der under sexogtyvende April 1681 en Rentekammerskrivelse til Christen Nielsen, der havde afløst Henrik Meincke som Amtsforvalter paa Frederiksborg[1] og derfra udövede et vist Tilsyn med Jægerspriis, at han i Forbindelse med Hans Rostgaard, Forvalter over Kronborg, og Mikkel Sörensen, Birkefoged paa Kronborg Birk, skulde begive sig til Jægerspriis og overtage denne Gaard, som Peder Munk den förste Mai skulde forlade, samt afgjöre Kronens Mellemværende med denne[2]. Dette skete. Fra den förste Mai 1681 laa Jægerspriis umiddelbart under Rentekammeret. Amtmanden paa Frederiksborg, Joachim Christopher Bülow, fik Overtilsynet dermed; Amtsforvalteren Christen Nielsen den egentlige Bestyrelse, hvilken han dog som fraværende maatte udöve ved en anden paa Stedet boende Mand, maaskee allerede nu, i al Fald noget senere, Sören Pedersen Vissingkloster. Kun Hollænderierne paa den saakaldte lille Ladegaard og paa Jægerspriis vare endnu

---

[1] Rentek. Miss. Bög. No. 623. fol. 145b. Jvfr. fol. 179b.

[2] Sstds. No. 621. Rentek. Skr. af 26 April 1681 til Kong. Majs. Amtsforv. Christen Nielsen: *Saasom den 1 Mai nu flux tilstunder, at forrige Forvalter paa Jægerspriis, Peder Munck, skulde levere forbemeldte Jægerspriis Gaard og Inventarium fra sig, saa ville I Eder der til Steden begive og paa Ko. Ma. Vegne af bem. Peder Munck anamme Bygningen og hvad Steden tilhörer efter de Besigtelser og Inventarium, hvorefter han det bekommet haver, med hvis videre Inventariumet kan være forbedret* o. s. v. Derefter nævnes hans Medcommissairer, og det befales Christen Nielsen at sætte Peder Munk en Termin til at betale, hvad han maatte blive skyldig, samt overlevere ham en medfölgende Skrivelse. Resten af Brevet angik Teglbrænderiet paa Frederiksborg.

bortforpagtede[1]. Kort efter blev det vidtlöftige Dödsbo efter Hahn. ganske afsluttet, hvorpaa hans Svigersönner, Grev Conrad Reventlov og Otto Krabbe, gave deres formelige Samtykke til Handelen om Jægerspriis[2] og overtoge med kongelig Tilladelse af otteogtyvende Januar For-

---

[1] Christof. Pedersen i Skullelöv, der i Hahns Tid havde besörget en kongl. Forvalters Tjeneste paa Jægerspriis Amt (I D. S. 248), finder jeg ikke mere, og en vis Caspar Ernst Möller (som efter Draab. Kirkeb. 1677 Dom. 21 Trinit. havde en Sön til Daaben) kaldes da Forvalter paa Jægerspriis, en i den Tid tvivlsom Benævnelse. Sören Pedersen, formodentlig en Jyde fra Sönder-Vissing Sogn (Thyrsting Herred, Skanderb. Amt) træffer jeg derimod nu i April 1682 (Rentek. Miss.-Bög. No. 622 fol. 125—27) som en paa Stedet boende Mand, af hvis Tjeneste den fraværende Bestyrer Christen Nielsen benyttede sig. Senere træder han tydeligt nok frem, og endnu medens Amtsforv. Christen Nielsen havde Bestyrelsen, kaldes Sören Pedersen „Ridefoged". I Gierlöv Kirkebog 1684, Dom. Rogat., anföres, at Peder Færgemands Datter Lisbeth holdtes over Daaben af „Ridefoged Sören Pedersens Hustru. Hollænderiforpagterne nævnes i Rentek. Miss.-Bög., men navngives ikke.

[2] Geh. Arch. Skjöder Lit. C. no. 78 har dette Document; men Datum er glemt. Da Reventlov og Krabbe dog först 1681 ægtede Hahns Döttre, maa det vist være fra Slutningen af dette eller Begyndelsen af næste Aar (1682). Det lyder saaledes:

Conrad Grefue aff Reventlow, Herre till Gischenhagen og ved Segeberg Beliggende Kalckberrig, Ridder, Hans Kongl. May. Geheime- og Landraad, sambt Ober-Jægermester, Cammerherre og Ambtmand Ofver Haderslef huus Ambt, Og Otto Krabbe, Herre till Hollme Gaard, Hans Kongl. May. Etatsraad og Ambtmand Ofver Tryggevælde Ambt etc. Kiendis og hermed vitterligt giör, at Saasom Jegersprises Hofved Gaard og vnderliggende Bönder Goedz, sambt Ald dertill hörende Herlighed paa Voris Fruers Arfvepart effter deris Salige Fader, Welbaarne Herr Vincentz Joachim Hahne till Jegerspriis, Seekamp og Hiordtspring, Fordum Hans Kongl. Mays. Geheimeraad og Ober Jegermester, os er tillfalden, Altsaa effter Höy Kongl. Allernaadigste Behag Ofverdrager Vi hermed Allerunderdanigst till höystbemelte Hans Kong. Mayt. voris Allernaadigste Arfve Konge og Herre, Benefnde Jægerspriises Hofved gaard og tilliggende Bönder Goeds sambt ald anden Herlighed og

myndeerskabet for den unge Alexander Hahn[1]. Fire Maaneder senere overleverede Oluf Hansen til Rentekammeret den sidste Rest af de Jægerpriis vedkommende Papirer[2].

Rentekammerets Bestyrelse af Jægerspriis var vidtlöftig og besværlig. De locale Bestillingsmænd, Sören Pedersen og Hollænderiforpagterne, maatte i Alting henvende sig til Amtsforvalter Christen Nielsen paa Frederiksborg, og denne brevvexlede atter deels med Amtmanden, deels med Rentekammeret, som synes at have blandet sig meget i Enkelthederne[3] og givet sig af med

---

tillæg, aldeelis som det effter herhos fölgende Schiöder og Adkomst Brefver Befindes, Nemblig: 1. Hans Kongl. May. Mageschiffte Schiöde Daterit Kiöbenhaufn dend 17 9br. 1674 paa det till Jægerspriises Hofved Gaard liggende Bönder Goeds. 2. Hans Kongl. Mays. Schiöde paa Jægerspriises Hofved Gaard og dertill liggende Eyendom og Herlighed, Item Adelvilt, Stoere og smaa Jagter, Fischerier, Gaardsens Veyermölle, Sundbye Færgehuus, Ius Patronatus till Gierlöf og Draabye Kircher, sambt Kongens Anpart tiende til Draabye, saa og Hornsved Schouf og Lunde, Daterit Lands Crone dend 28 July 1677. 3. Herr General Procureur Scavenij Schiöde paa en Boende Gaard i Lungerup, daterit dend 12 februarj 1675. 4. Herr General Fridrich von Arensdorfs Schiöde paa en Boende Gaard i Törslöf og en andeel udi Niels Laefogeds Kirchehuus i Gierlöf, daterit dend 13 febr. 1675. 5. Herr Rentemester Gerstorffs Schiöde paa noged Bönder Goeds i Törsslöf og Lungerop, daterit dend 6 febr. 1675, Sambt Inventarij Speciale indhold Forrefindes, tillige med alle restantcer, som sig ofver 4000 Rdl. bedrager, Efftersom derforre till Oss Fuldkommen Fornöyelse og Betalling Scheed er, hvilked vi till Stedfestelse med voris hænder og Zigneter Bekreffter. Actum Kiöbenhaufn . . . . . . C. G. Reventlow mp. Krabbe.

[1] Sjell. Tegn. Tom. XLIII fol. 268 af 28 Jan. 1682.

[2] Geh. Arch. Skjöd. anf. St. har ved de til Rentekammeret afleverede Documenter en Fortegnelse over dem, underskrevet: *Ol. Hansen mp. Kjöbenhavn den 28 May Ao. 1682.*

[3] Rentek. Arch. har Exempler nok derpaa, saasom: d. 8 April 1682 om de 35 Rd. 64 ß, som Præsten i Gierlöv nöd af Jægerspriis, nemlig 9 Rd. i Offer og 26 Rd. 64 ß som Refusion for Afgiften af Jægerspriis's Tiende; d. 14 Sept. 1682 om Anskaffelsen af 12 Stole af smukt Træ og Ryslæder til 9 Mk. Stykket o. desl.

mange Smaating, der ikke passede sig for et kongeligt Collegium, endog Anskaffelse af simpelt Bohave og nödvendigt Lösöre.

Ligesom en saadan Bestyrelsesmaade altid i sig selv er uheldig, saaledes forögedes Uheldet endmere ved forskjellige tilstödende Omstændigheder. I Foraaret 1682[1] blev Besætningen angreben af Lungesyge, som bortrev treogtredive Köer og en Tyr, medens en heel Snees af de övrige Köer vare saa svage og gamle, at de neppe kunde antages at ville leve Sommeren over[2]; til samme Tid vare ogsaa Böndernes Heste saa elendige, at de næsten ikke formaaede at udholde det nödvendige Arbeide til Ægter og Jordens Dyrkning[3]; Kirkerne baade i Gierlöv og Draaby vare i maadelig Tilstand, og trængte til Reparation, og selv Hovedgaards-Bygningerne, Lader og Stalde forfaldt i den Grad, at der alene af Tagsteen behövedes sextusinde Stykker til deres Udbedring. Christen Nielsen gjorde fra Frederiksborg af den tredie April 1682 Anmeldelse derom for Rentekammeret, udbad sig Forholdsregler og tilböd, at han selv og hans Fuldmægtig Sören Pedersen Vissingkloster vilde umiddelbart besörge Kirkernes Istandsættelse[4], og han modtog derefter ogsaa

---

[1] Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 622 indeholder en vidtlöftig Skrivelse fra Christen Nielsen, dat. Frederiksb. d. 3 April 1682, med vedföiet Resolution paa hvert Punct, hvoraf det Fölgende fremgaaer om Tilstanden paa Jægerspriis og de tagne Forholdsregler.

[2] Christen Nielsen forlangte 53 Köer og 1 Tyr kjöbte, hvorpaa Hollænderne gjorde Fordring, naar de skulde opfylde Contracterne.

[3] Chr. Nielsen foreslog at afhente 900 Td. Rug ved Sundby Færge med et Skib og transportere det söværts, samt at laane Bönderne 12 gamle Heste fra Materialstalden til at plöie med.

[4] Det er her, at Sören Pedersen förste Gang, saavidt jeg hidtil har seet, bliver nævnt. Christen Nielsen skriver, at förend der skulde sættes Bönder til Kirkeværger og Jægerspriis derved miste sit Hoverie af dem, vilde han selv og Sören Pedersen lade sig indskrive til Kirkeværger, og de skulde da nok sætte Kirkerne istand.

Kammerets Befaling til at complettere Besætningen og afhjælpe de övrige Mangler. Imidlertid opnaaede man dog ikke derved nogen varig Forbedring af Godsets Tilstand. Böndernes Arbeidskræfter vare saa svækkede, at de ikke kunde udföre det dem paahvilende Hoverie; deres Indkomster saa ringe, at de ikke formaaede at udrede Skatter og Landgilde. Rentekammeret maatte derfor i Efteraaret 1682[1] tillade dem at afgjöre deres Penge-Restancer med Havre, og overdrog derhos Christen Nielsen at gjöre Forslag til Nedlæggelsen af den ved Hahn oprettede Ladegaard i Skoven, hvis Jorder da kunde fordeles paa fem Böndergaarde, der for en Deel skulde dannes ved Ombygning af de hidtilværende Huse og Bygninger[2]. Kammeret haabede derved at lette Hoveriet for Bönderne, og sætte dem istand til desto bedre at kunne overkomme Dyrkningen af de gamle Ladegaardsmarker. Christen Nielsen leverede sit Forslag til Amtmand Bülow, og

---

Men i hvilken Egenskab Sören Pedersen var paa Jægerspriis, siges ikke med klare Ord. Han udförte vistnok paa Stedet en Ridefogeds Forretninger, men var maaskee endnu kun antaget dertil af Christen Nielsen. To Aar senere give i det mindste Kirkebögerne (ovenfor S. 18 Not. 1) ham Titelen „Ridefoged".

[1] Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 622 fol. 217, en Skrivelse fra Rentekammeret til Chr. Nielsen af 21 Novbr. 1682, viser os de nævnte Mangler og de derimod anvendte Midler.

[2] Belangende den Ladegaard i Jægerspriis's Skov, hedder det, saa synes vel gavnligt, at dens Jord blev indrettet til fem Böndergaarde, formedelst at Bönderne fra det Hoverie kunde forskaanes og at de desbedre kunde afstedkomme den gamle Ladegaards Avl at drive, hvorfor I derom en Memorial ville opsætte og Amtmanden foredrage, at han derpaa sin Betænkning vil tegne, saa skal den Hs. Kongl. Maj. blive foredraget til videre Resolution. Derhos ville I og et Overslag opsætte, hvorledes de Huse, som allerede staae, kunde indrettes til Böndergaarde og hvormeget mere Tömmer behöves til videre Bönderbygning, med Underretning, paa hvad Sted bedst tjenligt kan være saadanne Bönderbygninger at opsætte, paa det de des snarere kunde indrettes.

denne sendte det med sin Betænkning og en Beklagelse over Hollænderiforpagternes Uformuenhed den sexogtyvende August 1683 til Rentekammeret[1]. Fölgen deraf blev en af Overrentemester Geheimeraad Brandt under sexogtyvende October udstedet kongelig Resolution, at den nye Ladegaard i Skoven skulde ganske ophöre, dens Bygninger nedrives og dens Jorder deles mellem sex nye Böndergaarde, som af dens Tömmer skulde opföres; at Hollænderiforpagterne fra förste Mai samme Aar af kun skulde svare halvfemte Rigsdaler af hver Ko, men derimod aflægge deres Sviin og betale deres Restancer[2]. Ikke længe efter blev der tilstaaet de nye Skovgaarde en treaarig Skattefrihed og Færgemanden aarlig tohundrede og fyrgetyve Favne godt tjæret Hampetoug til Brug ved Trækfærgen[3].

I fire Aar blev Jægerspriis paa denne Maade drevet umiddelbart for Kronens Regning; men det synes derefter at være bleven indlysende, hvad neppe behövede noget Erfaringsbeviis, at en saadan Bestyrelse ikke kunde betale sig. Man greb igjen til det ældre Middel at bortforpagte Gaarden, og den kongelige Kjökken-Inspectör Christen Nielsen overtog i Aaret 1685 Forpagtningen mod en aarlig Afgift af udentvivl trettenhundrede og halv-

---

[1] Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 623 fol. 82—4. Christen Nielsens Forslag (uden Datum) gaaer ud paa at udlægge Ladegaarden i Skoven til fire, fem eller sex smaae Gaarde med nogle Aars Skattefrihed, hvorved Jordebogen blev formeret, og at nedsætte Afgifterne for Hollænderne, der havde forpagtet den lille Ladegaard.

[2] Resolutionerne findes vedtegnede sammesteds for de to Puncter af Forestillingen eller Forslaget. Hollænderiforpagterne havde hidtil givet 5 Rigsdaler af hver Ko.

[3] Anf. St. fol. 89. En senere Kongl. Resolut. af 9 Septbr. 1684 (Copie i Rentek. Arch.) tillagde Færgemanden Peder Pedersen aarlig 20 Rd. af Jægerspriis's Intrader til et Toug paa Vilkaar, at han frit skulde overföre de kongelige Hof- og Jagtbetjente samt Rytteriet.

tredsindstyve Rigsdaler[1], medens Sören Pedersen nu som Rentekammerets Fuldmægtig eller Ridefoged forestod Böndergodset og opkrævede Skatter og Landgilde af dette[2]. Christen Nielsen fik med Forpagtningen eenogfiirsindstyve Köer, Levningerne af den forhen dobbelt saa store Qvægbesætning, og derhos Tilladelse til at aflægge hele Meieriet og drive Gaarden som en Studegaard ved Opdræt af Stude, imod at han ved Forpagtningens Fratrædelse skulde istedenfor Besætningen erlægge firehundrede og toogtredive Rigsdaler. Han benyttede ogsaa denne Tilladelse og indbetalte udentvivl snart hiin Pengesum i den kongelige Kjökkenkasse[3]. Ridefogeden Sören Pedersen og Skov-

---

[1] Selve Forpagtnings-Contracten har jeg endnu ikke truffet paa; men en Skrivelse af 7 Juli 1697 fra Kammersecretair Dose til Rentekammeret (Rentek. Arch. Orig.) indeholder udtrykkelig, at Kjökkeninspectör Chr. Nielsen i Aaret 1685 forpagtede Jægerspriis; og nogle löse Blade i Geh. Arch. (Dan. Saml. no. 247) vise Forpagtnings-Afgiften, som anfört, i Aarene 1695—97.

[2] Ogsaa dette formoder jeg: deels af Draaby Kirkebog, hvor jeg i Aaret 1688 finder, at Sgr. Sören Pedersen, „Kongl. Maj. bestalter Ridefoged paa Jægerspriis" havde til Daaben en Datter Barbara, som blev baaren af Amtsforvalter Christen Nielsens Kjæreste (d. e. Hustru) og havde til Faddere Amtsforvalter Christen Nielsen, Else Jens Rostgaards o. fl.; deels af de nævnte löse Papirer i Geheime-Archivet, der dog ere fra en endnu lidt senere Tid, fra de förste Aar, efter at Kronprinds Frederik (IV) havde faaet Jægerspriis. Endnu för Aaret 1688 nævner Kirkebogen „Ridefogeden og Ridefogedens Kjæreste". Uheldigviis anföres Navnet ikke, men efter det ovenfor S. 18 Not. 1 af Gierlöv Kirkebog anförte, kan man ikke tvivle paa, at Sören Pedersen menes derved. — Skatterne betaltes paa Frederiksborg Amtstue, hvor Christen Nielsen blev afléöst af Kai Ahlefeldt (den samme nævnes ved en Daab i Draaby Kirke 1692 d. 3 Febr. urigtigt under Navnet Kai Arenfeldt) som Amtsforvalter, og denne igjen af Sören Laursen, som derpaa i en lang Række af Aar havde dette Embede.

[3] Iflge Doses Skrivelse til Rentekammeret af 7 Juli 1697, som nedenfor yderligere vil blive omtalt.

rideren Jens Söeborg[1] samt de övrige Betjente modtoge naturligviis deres Lön af Kongen, den förstnævnte fiirsindstyve Rigsdaler, den anden de kongelige Indtægter af tyve Tönder Hartkorn, fire Rigsdaler af hver, altsaa ligeledes fiirsindstyve[2]. Godsets Tilstand synes imidlertid ikke at være bleven meget bedre: der var endnu oftere Tale om Eftergivelser snart af Penge, snart af Naturalafgifter[3]; Gierlöv og Draaby Kirketiende og Draaby Kongetiende blev den förste August 1688 afhændet og henlagt til Capellanen og Conrectoren i Roeskilde[4]. Men Forpagteren Christen Nielsen derimod synes, skjöndt Historien af Jægerspriis ved denne Tid savner tilstrækkelige Oplysninger, at være bleven eller have været en velhavende Mand, og han beholdt Forpagtningen i en Række af Aar, ogsaa efterat det nye System blev indfört, der

---

[1] Han havde — udentvivl i K. Frederik III sidste Aar — aflöst den ovennævnte (I D. S. 159. 208) August Kriebel, var Skovrider i Hahns Tid og derefter lige til sin Död 1696. Derpaa blev Hans Stephan Grahner el. Graner Skovrider.

[2] Disse Lönnings-Forhold sees deels af Doses ovennævnte Skrivelse, deels af den Kgl. Resolution af 20 Juli 1697 paa samme, deels endelig af den Kgl. Resolut. af 19 April 1688 angaaende det Hartkorn, som var udlagt til Skovrider-Jordebogen, hvoraf Skovriderne (20 i Sjelland, 3 i Fyen, 6 paa Laaland og Falster, 17 i Nörrejylland) skulde lönnes. Alt af Rentek. Archiv. En anden udateret Fortegnelse sammesteds over Jægerspriis's Skovridergods viser, at Jens Söborg havde Indtægten af tre Gaarde (1 i Landerslöv, 1 i Skoven og 1 i Övre-Draaby), der stode tilsammen for 17 Td. 2 Skp. 2 Fdk. H. K. efter den gamle Matrikul, eller 19 Td. 1 Skp. efter den nye.

[3] Rentek. Corresp. Prot. viser saaledes f. Ex. en Restance-Eftergivelse d. 24 Jan. 1687, en Eftergivelse af Fourage d. 15 Febr. samme Aar.

[4] Dette sees af Stiftamtmandens og Biskoppens Skjöde i Febr. 1696 paa disse Tiender til Kronprinds Frederik (IV), i Rentek. Arch., hvorom nedenfor.

gjorde Jægerspriis Gaard og Gods til en Sommerbolig og et Appanage-Tillæg for Medlemmer af Kongehuset.

2. Dette Systems Begyndelse falder i de sidste Aar af Kong Christian den Femtes Regjering, og den förste, som saaledes erholdt Jægerspriis, var Kronprinds Frederik. Denne unge Fyrste udmærkede sig i en Alder af nitten til tyve Aar ikke som nogen god Huusholder; hans Hofchef, Henning Ulrik Lützow, synes at have havt ondt nok med at tilveiebringe, hvad Hofholdningen kostede[1], og hans Udenlandsreise i Aarene 1692 og 1693 med Ludvig Statius Hahn som Marschal skulde neppe have bragt hans Pengevæsen paa bedre Fod. Men efter Hjemkomsten fra denne Reise 1693[2] modtog Kronprindsen af sin kongelige Fader, formodentlig i Slutningen af samme Aar eller ved Begyndelsen af det fölgende, Jægerspriis Gaard og Gods som et Tillæg til sin Appanage[3].

---

[1] Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247. Der haves tre Ark vedkommende Prindsens Gjæld fra 1690 til 1696. Creditorerne nævnes, niogtyve i Tallet, hver for sig med deres Tilgodehavende, f. Ex. Ms. Columb for Galloner, Hans Pedersen Isenkræmmer, Jean Bellanger Possementmager, Christopher Timmermand Muurmester, Christian Schupp (en rig Kjöbmand), Jepsen Contrafeier, Sören Blytækker, Sadelmager Wiedemann, Schalck Tapetmager, Snedkeren sl. Corbianus, Sr. Christen Nielsen, de Nürnbergere, Bundtmager Fleischer, Barbeer (d. e. Prof. Etatsr.) Buchwald o. fl. Gjælden var til alle 17,016 Rd. 80 Sk. Derpaa blev betalt 11,173 Rd. 7 Sk. — Derhos ligger en *Verzeichnus der alten Schulden*, som det synes for Perioden 1690—95, til et Belöb af 7365 Rd.

[2] Sjell. Reg. Tom. XXXVII fol. 230, Bestalling for Hahn at aflöse Lützow, d. 29 Dec. 1691. Fol. 242, Aabent Brev til Amtmænd og Borgermestre at sörge for Logis til Prindsen, d. 7 Jan. 1692. Sjell. Tegn. Tom. XLVIII fol. 381, om Kirkebön under Reisen, d. 9 Jan. 1692. Tom. XLIX fol. 68, Takkebön for Prindsens Hjemkomst, d. 15 April 1693.

[3] Gavebrevet selv har jeg hidtil ikke fundet, heller ikke dets bestemte Datum; men i en Rentek. Skr. af 27 Octbr. 1731 siges, at Jægerspriis 1694 udgik fra Rentekammerets Bestyrelse.

Kronprinds Frederik betragtedes nu som en privat Godseier med Hensyn til Jægerspriis. Overbestyrelsen deraf udövede han umiddelbart ved sin Overkæmmerer Hans Henrik Ahlefeldt, men den vigtigste Deel deraf, den oeconomiske, dog nærmest ved sin Secretair, Ernst Ulrik Dose, der tillige var Deputeret for Finantserne og i Kammer-Collegiet [1]. De hidtilværende Betjente paa Stedet forbleve i deres Stillinger, kun at de fra nu af havde Kronprindsen at aflægge Regnskab for. Sören Pedersen Vissingkloster vedblev som Ridefoged at indtage den förste Plads blandt alle Betjentene paa Stedet selv og var paa en Maade de övriges Tilsynsmand [2]: han indkrævede og afregnede for Godsets Skatter og Landgilde og bestyrede Böndergodset [3]; Jens Söborg havde som

---

[1] O. H. Möller, Nachr. d. von Ahlefeldt, S. 319—321, om Ahlefeldt. Dose kaldes af Ridefogden Sören Pedersen 1695 „Hans Kongl. Höiheds Kammersecretair".

[2] Ridefogederne vare allerede ligesom Lehnsmændenes Vicarier, og deres Betydning steg i den fölgende Tid. I Begyndelsen af Frederik III Tid nævnes Sören Sörensen som „den foregaaende Ridefoged paa Abrahamstrup" (Draab. Kirkeb. Aar 1663); derpaa Laurids Andersen (Draab. Kirkeb. 1652. Gierlöv Kirkeb. 1660) indtil efter Souverainitetens Indförelse; saa Henrik Antoni, Jörgen Sörensen, Peder Nielsen og Christopher Pedersen, som ovenfor, I D. S. 219-24 ere omtalte. Derefter fulgte Hahns korte Besiddelsestid, ved hvis Ende man strax træffer denne Sören Pedersen Vissingkloster.

[3] Rentek. Arch. har Sören Pedersens Jordebog og Contributions-Regnskab for 1694. Jordebogen fra 1 Mai 1694 til 1 Mai 1695 anförte först, hvad der egentlig skulde indkomme i Landgilde: Rug 358 Td. 1 Skp. 2 Fdk., Byg 367 Td. 3 Skp. 3 Fdk., Meel 21 Td. $5^1/_8$ Skp., Havre 69 Td. 1 Skp. 1 Fdk. $1^1/_2$ Penn., Flæsk 10 Sider, Lam 59, Gjæs 69, Höns $103^1/_2$ Par, Æg 3 Snese, Penge 27 Rdl. 2 ℳ $4^1/_2$ β, Fodernöd 4, Fodernödshold 1, Smör 1 Otting. Men der var meget store Restancer f. Ex. af 210 Td. 6 Skp. 1 Fdk. Rug, 265 Td. 2 Skp. 1 Fdk. Byg, al Havren o. s. v. Jordebogen anförer derpaa den virkelige Indtægt og Udgift anslaaet til Penge.

Skovrider den locale Opsigt over Skovene og Jagten, derved understöttet af en Overjæger Olivar; en Fasanmester sörgede for Fasaneriet og saa fremdeles. Dertil

---

Indtægten var da: Rug 147 Td. 3 Skp. à 8 ℳ — 196 Rd. 3 ℳ, Byg 102 Td. 2 Skp. 2 Fdk. à 7 ℳ — 119 Rd. 1 ℳ 5 ß, Meel 21 Td. $5^{1}/_{2}$ Skp. à 8 ℳ — 28 Rd. 5 ℳ $5^{1}/_{2}$ ß, Lam 55 à 3 ℳ — 27 Rd. 3 ℳ, Gjæs 65 à 12 ß — 8 Rd. 12 ß, Höns $99^{1}/_{2}$ Par à 12 ß — 12 Rd. 2 ℳ 10 ß, Æg 3 Snese à 8 ß — 1 ℳ 8 ß, Fodernöd 2 à 4 ℳ — 1 Rd. 2 ℳ, Fodernödshold 1 à 4 ℳ, Jordebogspenge — 25 Rd. 1 ℳ $13^{3}/_{4}$ ß, Huusmænds Landgildepenge 10 Rd. 2 ℳ 9 ß. For Oldengjæld af Jægerspriis's Skove, som Sören Pedersen selv havde forpagtet af Geheimeraad Ahlefeldt, 450 Rd., Fæstepenge af en Skovbolig 3 Rd. 2 ℳ, i Alt 883 Rdl. 5 ℳ 15 ß. Udgiften var: Aarlig Genant af Jægerspriis Gaard til Mag. Frederik (Knopper) — 26 Rd. 4 ℳ, Kronprindsens Höitidsoffer til 3 Höitider — 9 Rd., Peder Færgemand for Overförsel — 30 Rd., Prindsens og Fölges Hestefoder — 9 Rd., Havre — 5 Rd., 3 Læster Kalk — 8 Rd., Jörgen Smed for sex Laase — 1 Rd., Skorsteensfeieren — 1 Rd. 2 ℳ, Bryggerens Afkortning paa 100 Td. nemlig 2 Td. — 2 Rd. 2 ℳ, Sören Pedersens Kost og Lön — 100 Rd. Naar dertil lægges de 450 Rd., der vare indbetalte til Ghrd. Ahlefeldt, og 239 Rd. 5 ℳ 15 ß, som leveredes til Kronprindsens Kammersecretair Mr. Dose, saa balancerede Udgiften med Indtægten. Jordebogen ender saaledes: *Ehr Saa Intet Widere dette Aar at bereigne hans Kongl. höyhed, Min allernaadigste Arffue Printz og Herre, til Indtegt, End det som Allerede tilfört er: hermed jeg da giörrer Hanss Kongl. Höyhed, Min Allernaadigste Arffue Prints og Herre, jt Aars Regenschab af Hanss Kongl. Höyheds Jægersprisis Ambt, af Hanss. Kongl. Höyheds, Min Allernaadigste Arffue Printz og Herris, Allerunderdanigste og Plichtschyldigste Kneckt. S. P. Vissingkloster. Datum Jæggerspriis d. 1 Mai Ao. 1695. (L. S.).* — Contribntions-Regnskabet for Aaret 1694 aflagde Sören Pedersen, som kalder sig „Kongl. Majs. velbetroede Ridefouged over Jægerspriis Gods", for Rentekammeret. Alt Godsets Hartkorn ansloges til 1054 Td. 6 Skp. $1^{1}/_{2}$ Fdk., men derfra gik, som skattefrit, Hovedgaarden, Kongens Skove, Præstegaarden, Skovridergaarden, Proprietair-Böndergods, Forskjellen mellem Landmaaler-Matrikulen og den paa Aastederne antagne (193 Td. 1 Skp. $1^{2}/_{3}$ Fdk.), Halvdelen for det geistlige Gods, Herredsfogdens og Skriverens Gaard, i Alt 543 Tdr. 4 Skp. $^{1}/_{2}$ Fdk., saa at der kun blev 511 Td. 1 Skp. $3^{5}/_{6}$ Fdk. at con-

kom endnu en Deel Stutteri-Betjente, da Ahlefeldt strax i Aaret 1694 oprettede paa Jægerspriis et Stutterie med tolv Fölhopper[1]. Hovedgaardens Bortforpagtning forblev endnu i de förste to Aar hos Christen Nielsen mod en aarlig Afgift af omtrent trettenhundrede Rigsdaler[2]; men Oldengjælden var overladt til Ridefoged Sören Pedersen, som deraf svarede firehundrede og halvtredsindstyve Rigsdaler[3].

Over Godsets Tilstand ved dets Overlevering til Kronprinds Frederik blev der, som det synes, optaget en udförlig statistisk Beskrivelse, hvori ikke alene hver Bonde med Angivelse af hans Alder blev anfört, men ogsaa hans vordnede Sönner og disses Alder, Gaardens Hartkorn, Fag Huus, Bröstfældigheder, Besætning af Heste, Qvæg, Sviin og Fjærkreaturer af alle Slags; derhos hver Bondes Gjæld eller Formue i Penge, hans Vogne, Plov, Havre, Udsæd og Bistader. Denne Beskrivelse turde fortjene saameget mere Opmærksomhed, som den er yngre end den nye Matrikul, hvori Hartkornet gjerne var bleven

---

tribuere af. Indtægten var: 1. Matricul-Oxe- og Flæske-Skat 9 ℳ 12 ß pr. Td. 2. Rytterskat 1 ℳ 8 ß pr. Td. 3. Den halve Tiendeskat af 140 Td. à 1 ℳ pr. Td. 4. Huusmændenes Pengeafgift, tilsammen i Penge 982 Rd. 3 ℳ 12 ß, og derhos Skattekorn, som leveredes i Natura, neml. pr. Td. Hartkorn, af Rug 1 Skp. 2 Fdk. af Byg 1 Skp. 1 Fdk., af Havre 2 Skp. 1 Fdk., i Alt 95 Td. 3 Fdk. 1 3/8 Alb. Rug, 79 Tdr. 7 Skp. 1 Alb. Byg, 143 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Havre, samt istedenfor Toppen (1 1/2 Fdk. pr. Tönde, Frd. 30 Aug. 1687) 6 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Havre. — Lignende Regnskaber haves af Sören Pedersen for flere fölgende Aar.

[1] Om Overjægeren og Fasanmesteren nedenfor i Anledning af Brændedeputaterne. Stutteriet af 1694 nævnes i en Skrivelse fra Sören Pedersen til Rentekammeret (Rentekam. Archivet) af 15 Octbr. 1703.

[2] Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247.

[3] Sees bestemt af nysnævnte Jordebog for Aaret 1694, hvoraf Uddrag er medddeelt paa foregaaende Side.

lidt nedsat[1], og som den derhos giver i et Overblik Resultatet af de Forandringer, der i den senere Tid, efterat de store Gjældsposter ved Hjælp af Kronens Gods vare afgjorte, havde fundet Sted med Hensyn til Störrelsen eller Omfanget af det tilbageblevne Krongods paa dette Sted[2].

Jægerspriis Gods bestod fremdeles af Draaby Sogn med Byerne Nedre-Draaby, Övre-Draaby, Jægerspriis Mölle samt Hornsved Skovgaarde, og Gierlöv Sogn med Byerne Gierlöv, Törslöv, Lyngerup og Landerslöv. Nedre-Draaby havde sytten Gaarde, hvoraf hver efter et Middeltal stod for fem Tönder og fem Skjæpper Hartkorn, holdt fem eller sex Heste, mellem een og fire Köer, sex Faar, syv Sviin, et Par Gjæs, fire Höns, to Vogne, en Plov og en Harve; Udsæden for hver Gaard var i Regelen omtrent fem Tönder Rug, fire eller fem Tönder Byg, een eller to Tönder Havre; Bistader havde kun enkelte Gaarde[3]. Övre-Draaby havde tolv Gaarde, alle af samme Hartkorn, nemlig hver fire Tönder tre Skjæpper og treog et halvt Fjerdingkar, og som holdt hver omtrent fem Heste, et Par Köer og dertil fordetmeste en Stud, Qvie eller

---

[1] Man vil ogsaa i den nysanförte Note bemærke Nedsættelse af det contribuable Hartkorn med Forskjellen mellem Landmaalernes Matrikul og Anslaget paa Aastederne, — et Udtryk, hvis Betydning dog ikke er mig ganske klar.

[2] I denne Henseende skal jeg henvise til de foregaaende Oversigter, navnlig I D. S. 251 Not. og II D. S. 9—10. — Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247, har det Stykke (10 Folioblade), hvoraf det Fölgende er uddraget.

[3] I Nedre-Draaby fandtes 20 vordnede Sönner, 95 Heste, Föl el. Plage, 48 Köer og Qvier, 19 gamle el. unge Stude, 19 Kalve, 98 Faar, 118 Sviin, 27 Gjæs, 57 Höns, en Formue af 382 Sl. Dr. og Gjæld af 129 Sl. Dr., 30 Vogne, 17 Plove, 17 Harver, Udsæd 81½ Td. Rug, 76½ Td. Byg, 24¼ Td. Havre. Byen stod for 90 Td. Hartkorn, Bygningerne vare 593 Fag Huus og Bröstfældigheden ansloges til 269 Sl. Dr.

Kalv, sex Faar, sex Sviin, to til tre Gjæs, fem Höns, een eller to Vogne, en Plov og en Harve; Udsæden var som i Nedre-Draaby[1]. Jægerspriis's Veirmölle var bortfæstet til Anders Arvedsen, stod nu for syv Tönder een Skjæppe Hartkorn og holdt fire Heste, tre Köer, otte Faar, ti Sviin, en Vogn, en Plov og en Harve. Skovboerne, der ved Ladegaardens Nedlæggelse vare blevne forögede, deeltes nu i to Klasser, nemlig Ladegaardsmændene og de tidligere Skovmænd; hine vare syv i Tallet[2], der alle vare skyldsatte lige höit, nemlig hver til tre Tönder to Fjerdingkar og som hver i Almindelighed havde to til fire Heste og ligesaamange Köer, sex Faar, sex Sviin, een eller to Vogne, en Plov og en Harve; Udsæden var næsten alene Rug, for hver omtrent syv Tönder, og dertil kun en halv eller heel Tönde Byg. Skovmændene vare nu toogtyve, hvoraf de fleeste stode for lidt over to Tönder Hartkorn og kun et Par under een Tönde, og havde hver med et Middeltal fire eller fem Heste, to eller tre Köer, fra fire til tyve Faar, syv Sviin, et Par Gjæs, fem Höns, een eller to Vogne, en Plov og en Harve; ogsaa deres Udsæd var væsentlig kun Rug, omtrent sex Tönder, og een Tönde Byg; deres Bygninger, opförte af Elletræ, behövede stadige Reparationer[3]. Gierlöv By

---

[1] Övre-Draaby havde 17 vordnede Sönner, 69 Heste, Plage og Föl, 30 Köer eller Qvier, 11 gamle el. unge Stude, 10 Kalve, 77 Faar, 71 Sviin, 30 Gjæs, 58 Höns, en Formue af 231 Sl. Dr., Gjæld 88 Sl. Dr., 21 Vogne, 12 Plove, 12 Harver, Udsæd 56 Td. Rug 57½ Td. Byg, 19½ Td. Havre. Byen stod for 53 Td. 6 Skp. 2 Fdk. H. K., Bygningerne vare 432 Fag Huus, og deres Bröstfældighed taxeredes til 155 Sl. Dr.

[2] Ifölge Kongl. Resol. af 26 October 1682 (ovenfor S. 22) skulde der i det höieste skabes sex Gaarde af den nedlagte Ladegaard. Muligviis er den syvende dannet af et Stykke Jord fra Ladegaarden og et Par af de gamle Skovboere eller Skovmænd, hvis Antal her sees formindsket med to.

[3] Skoven havde 42 vordnede Sönner, 158 Heste, Plage og Föl, 94 Köer og Qvier, 23 Stude ældre og yngre, 29 Kalve, 191

havde tretten Gaarde, hvoraf de ni stode for omtrent otte Tönder Hartkorn, Resten hver for omtrent fire Tönder, og denne betydelige Forskjel maatte naturligviis ogsaa træde frem i de övrige Forhold: der fandtes fire til sex Heste, to eller tre Köer, to til otte Faar, tre til ti Sviin, een til fire Gjæs, to til sex Höns, een eller to Vogne, en Plov og en Harve ved hver Gaard; Udsæden var sex til ti Tönder Rug, fem til ni Tönder Byg, et Par Tönder Havre; enkelte Gaarde havde nogen Biavl[1]. Törslöv havde sexten Gaarde, hver paa sex Tönder tre Skjæpper og eet Fjerdingkar Hartkorn eller saa omtrent, med fire eller fem Heste, to eller tre Köer, et Par Stude, fire til otte Faar, fem Sviin, to eller tre Gjæs, fem Höns, to Vogne, en Plov og en Harve; hver Gaard saaede gjerne sex Tönder Rug, sex Tönder Byg og een eller to Tönder Havre[2]. Lyngerup havde otte Gaarde, hver paa otte eller ni Tönder Hartkorn og med et Middeltal sex eller syv Heste, et Par Köer, sex til otte Sviin, to Gjæs, sex Höns, to Vogne, en Plov, en Harve, og aarlig Udsæd otte til ti Tönder Rug, sex til otte Tönder Byg

---

Faar, 189 Sviin, 45 Gjæs, 73 Höns, en Formue af 757 Sl. Dr., en Gjæld af 236½ Sl. Dr., 45 Vogne, 30 Plove, 30 Harver, og Udsæd 164 Td. Rug, 20¼ Td. Byg, 14¾ Td. Havre. Det hele Hartkorn var 62 Td. 7 Skp. 1⅔ Fdk. og Bygningerne 603 Fag Huus.

[1] Gierlöv havde 14 vordnede Sönner, 71 Heste, Plage og Föl, 31 Köer og Qvier, 17 Stude eller Studlinge, 8 Kalve, 66 Faar, 79 Sviin, 31 Gjæs, 51 Höns, en Formue af 238 og en Gjæld af 171 Sl. Dr., 22 Vogne, 13 Plove, 13 Harver, Udsæd 96 Td. Rug, 85 Td. Byg, 25¾ Td. Havre. Hartkornet var 89 Td. 5 Skp. 1 Fdk., Bygningerne 483 Fag, hvis Bröstfældighed vurderes til 188 Sl. Dr.

[2] Törslöv By havde 18 vordnede Sönner, 70 Heste, Plage og Föl, 40 Köer og Qvier, 24 ældre eller yngre Stude, 9 Kalve, 70 Faar, 74 Sviin, 37 Gjæs, 70 Höns, en Formue af 301 Sl. Dr., en Gjæld af 145 Sl. Dr., 29 Vogne, 16 Plove, 16 Harver og Udsæd 89½ Td. Rug, 102 Td. Byg, 22 Td. Havre. Byen havde 102 Td. 3 Skp. Hartkorn, 553 Fag Huus, hvis Bröstfældighed ansloges til 325 Sl. Dr.

og et Par Tönder Havre[1]. Landerslöv havde tolv Gaarde alle af samme Hartkorn, nemlig hver sex Tönder to Skjæpper og to Fjerdingkar, med fire til sex Heste, to eller tre Köer, tre Faar, fire Sviin, et Par Gjæs, fire Höns, to Vogne, en Plov og en Harve, samt en Udsæd af fem eller sex Tönder Rug, fire eller fem Tönder Byg, to eller tre Tönder Havre[2]. Det hele Jægerspriis dengang underliggende Böndergods bestod af omtrent hundrede Gaarde eller noget mere, dersom man vil regne de mindre Steder i Skoven for hele Gaarde, med et samlet Hartkorn af femhundrede og treogtyve Tönder.

Den statistiske Beskrivelse, der ligger til Grund for denne lidet tiltalende men meget lærerige Oversigt, slutter derhos med en Tabel[3], som viser for hver enkelt By, hvor mange Fag Huus den havde, hvor höit disses Bröstfældighed var taxeret, hvor mange vordnede Sönner der var og hvor stor en Gjæld eller Formue.

Jægerspriis's Hovedgaard var, som ovenfor bemærket, bortforpagtet til Kongens Kjökkeninspectör Christen Nielsen; men Ridefogden Sören Pedersen Vissing-

---

[1] Lyngerup havde 10 vordnede Sönner, 39 Heste, Plage og Föl, 18 Köer og Qvier, 6 Stude og Studlinge, 7 Kalve, 41 Faar, 42 Sviin, 15 Gjæs, 33 Höns, en Formue af 112 Sl. Dr., en Gjæld af 93 Sl. Dr., 11 Vogne, 6 Plove, 6 Harver, Udsæd 53½ Td. Rug, 44 Td. Byg, 8½ Td. Havre. Hartkornet var 48 Td. 4 Skp. 1 Fdk., Bygningerne 218 Fag Huus, Bröstfældighed 122 Sl. Dr. (Angivelsen gjælder kun 6 Gaarde; to regnedes her ikke med).

[2] Landerslöv havde 10 vornede Sönner, 64 Heste, Plage og Föl, 27 Köer og Qvier, 7 Stude og Studlinge, 7 Kalve, 36 Faar, 43 Sviin, 24 Gjæs, 44 Höns, Formue af 245 og Gjæld af 104 Sl. Dr., 23 Vogne, 12 Plove, 12 Harver, Udsæd 64 Td. Rug, 58½ Td. Byg, 27 Td. Havre. Byens Hartkorn var 75 Td. 6 Skp. Bygningerne 412 Fag, Bröstfældigheden taxeret til 178 Sl. Dr.

[3] Det er denne, hvoraf jeg har udtegnet de i Noterne anförte statistiske Data. Den indeholder derhos den Oplysning, at der fandtes 78 Bistader paa hele Godset, og at Summen af Börnepenge udgjorde 524½ Sl. Dr.

kloster iagttog paa Stedet Kronprindsens Interesse, indkrævede Afgifterne og opgjorde Regnskaberne, hvoraf igjen Overkæmmereren Ahlefeldt forelagde Kronprindsen et kort Udtog. En Deel af disse for de fire Aar 1694 til 1697 er endnu bevaret[1] og viser Indtægterne af Jægerspriis i dette Tidsrum. Hovedgaardens Forpagtningsafgift var bestemt til trettenhundrede og halvtredsindstyve Rigsdaler[2]. Dertil kom endnu Indtægterne af Meieriet, af Skovenes Oldengjæld, af Tienderne og endelig af Bøndergodsets Landgilde, hvilke beregnede i Penge naturligviis vilde variere efter Kornpriserne for det enkelte Aar, men som for de nævnte fire Aar[3] udgjorde i Forbindelse med

---

[1] Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247.

[2] Balance der Pachtgelder, so von Jægers-Priis gekommen. Das J. 94 bis 95 hat Christian Nielsen an Pachtgeldern laut seiner Aussage nur geben sollen 1250 Rth. An. 1695 bis 96 ist die Verpachtung vom Geheimen Rath von Ahlefeld veraccordiret vor 1350 Rt. An. 1697 ebenso 1350. Summa 3950 Rthr. Disse Penge bleve ogsaa virkelig betalte.

[3] Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247 har en kort Oversigt, skreven paa Tydsk, formodentlig for Ahlefeldts Skyld, der giver et temmelig klart Begreb om Indtægterne i den nævnte Periode. Den er uden Datum, men lyder saaledes:

Balance der Gelder, so von Ihrer Königl. Hoheit Guth Jägerspriess haben sollen erhoben und berechnet werden. Debet: Anno 1694 vor die Mast Pachtgelder — 450 Rthlr.; die Ladegaards Pension ist gewesen, Anno 1694 — 1250 Rthlr., Anno 1695 — 1350 Rthlr., Anno 1696 — 1350 Rthlr., Anno 1697 — 1350 Rthlr.; Landgilde, Anno 1694 — 239 Rthlr. 47½ ß, Anno 1695 — 232 Rthlr. 25 ß, Anno 1696 — 269 Rthlr. 38¾ ß, Anno 1697 — 234 Rthlr. 35¾ ß. Noch d. 9 8bris Kirchen-Zehenden so übriget — 173 Rthlr.; d. 6 9br. für die Milch-Kühe auf Jägerspriess von der Cammer bezahlte — 432 Rthlr. Noch wass Sören Petersen von den Schiffegeldern übrig gehabt — 41 Rthlr. 26 ß. Anno 1698 vor aussbezahlte Ladegaards heuer für ½ jahr — 950 Rthlr. Summa: 8323 Rthlr. 29 ß. Credit: Hievon ist berechnet Anno 1694 Pachtgelder vor die Mast — 450 Rthlr.; Ladegaards Heuer, Anno 1694 — 1250 Rthlr., Anno 1695 — 1200 Rthlr., Anno

den ovenanförte Forpagtnings-Afgift af Hovedgaarden ottetusinde trehundrede og treogtyve Rigsdaler, altsaa for hvert enkelt Aar med et Middeltal totusinde og fiirsindstyve Rigsdaler.

Skjöndt nu disse Indtægter maatte have lidt nogen Afgang fornemmelig ved flere Slags Restancer, vilde de vel have udgjort et ret anstændigt Tillæg til Kronprindsens Appanage[1]. Men han havde dog endnu ikke formaaet at bringe Orden i sit Pengevæsen, og hans forestaaende Formæling fordrede store Udgifter, som han ved Laan sögte at dække. Forpagteren, Kjökkeninspectör Christen Nielsen, forstrakte ham med tretusinde Rigsdaler og lod sig til Sikkerhed derfor den syttende Juni 1695 pantsætte Indtægterne af Jægerspriis Gods[2].

1696 — nichs, Anno 1697 — 1500 Rthlr.; Landgilde, Anno 1694 — nichs, Anno 1695 — 242 Rthlr. 5 ß, Anno 1696 — 200 Rthlr., noch 200 Rthlr., Anno 1697 — 99 Rthr. 21 ß. Noch d. 9 8bris erübrichten Kirchen-Zehenden — 173 Rthlr.; d. 6 9br. für die Milch-Kühe von der Cammer bezahlte — 432 Rthlr. (nedenf. S. 38 Not. 2), Schiffegelder von Sören Petersen — 41 Rthlr. 26 ß. Lateris: 5788 Rthlr. 4 ß. Pro Saldo 2535 Rthlr. 25 ß (5788 Rdl. 4 ß + 2535 Rd. 25 ß = 8323 Rd. 29 Skill. Rthlr. à 48 ß).

[1] Imidlertid maatte dog naturligviis, naar Talen er om Kronprindsens rene Indtægt, fradrages de Godskassen paahvilende Udgifter, som Sören Pedersen afholdt og afregnede, saasom hans egen Lön, Præstens Genant og Offer, Materialier og Arbeidslön paa Gaard og Gods. Geh. Arch. anf. St. har en Udsigt derover fra samme Aar. Den viser at disse Udgifter belöb sig 1694 til 194 Rdlr., 1695 til 346 Rdlr., 1696 til 635 Rdlr. 3 ℔ 15 ß.

[2] Geh. Arch. Dan. Saml. no. 118 bevarer Kronprindsens originale Forskrivning: Wir Friderich von Gottes Gnaden, Erb-Printz zu Dennemarck, Norwegen, der Wenden und Gothen, Hertzog zu Schleswig, Holstenn, Stormarn und der Ditmarschen, Graff zu Oldenburg und Dellmenhorst etc. Thun Kund hiemit, dass Uns auf Unser Gnädigstes begehren, Christian Nelssen, Ihr Maytts Unsers Gnädigen und höchstverehrten Hernn Vatters Küchen-Inspector, hat an baarem Gelde vorgeschossen Dreytausend Reichsthlr., welche Summa demselben oder Rechtmessigen Inhabern dieser Obligation, nach ver-

Efter sin Formæling den femte December 1695 synes imidlertid Kronprindsen at have henvendt större Opmærksomhed paa Jægerspriis for deraf at udbringe en bedre og mere regelmæssig Indtægt. Flere vigtige Forandringer bleve foretagne. For det förste sögte han at erhverve de afhændede[1] Tiender tilbage. I denne Hensigt sluttede han i Februar 1696 et Mageskifte med Universitetet og Stiftsövrigheden, hvorved han mod Vederlag i Viig og Grevinge Kongetiende i Odsherred, som Kongen havde skjænket ham, erholdt af Universitetet Gierlöv Sogns Kongetiende[2] og af Sjællands Stiftamtmand Etatsraad Otto Krabbe til Holmegaard samt Biskop Dr. Henrik Bornemann Gierlöv og Draaby Kirketiender, Landgilde af nogen Kirkejord og Draaby Kongetiende, der hidtil havde ligget til den överste Capellan i Roeskilde og Conrec-

---

fliessung eines Jahres von dem datto der Obligation Anzurechnen, mit den gebührlichen Renten als Nemblich 5 pro Cento wieder zubezahlen und richtig abtragen zu lassen, Wir hiemit und in Krafft diesses geloben, Und dafern, wieder verhoffen, dannoch die bezahlung nicht solte zur Rechten Zeit erfolgen, So geben Wir ihm und seinen Erben oder Rechtmässigen Inhabern dieser Obligation hiemit zum pfande dass gesambte Einkommen Unsers Guthes Jägerspriess, welches er oder dieselbe auf solchem fall erheben und geniessen mögen, biss er an Capital und Zinsen völlig daraus wieder gegnüget und bezahlet worden. Zu vollenkommener sicherheit alles obigen haben Wir gegenwertige Obligation Eigenhändig unterschrieben, und derselben Unser Insiegell unterdrücken lassen. So geschehen Copenhagen den 17 Junij Anno 1695. Friderich. (L. S.)

[1] Afhændede af Kongen 1688. See ovenf. S. 24.

[2] Rentek. Arch. har det orig. Skjöde af 4 Febr. 1696: Rector og Proff. tilskjöde Kronprindsen Gierlöv Sogns Kongetiende (som den 29 Decbr. 1670 var bleven Universitetet overladt til Vederlag for andet Gods), hvis Afgift var 6 Pund Rug, 6 Pund Byg og 6 Rd. Fölgepenge, beregnet til 44 Td. H. K., hvorimod de af Prindsen modtoge fuldt Vederlag i Viig Sogns Kongetiende. Med Universitetets Segl, underskrevet O. W. Worm, Academiæ Secretarius.

toren sammesteds[1]. For det andet afskedigede han i det fölgende Aar 1697 Sören Pedersen Vissingkloster, efter aflagt Regnskab[2], som Ridefoged, muligviis med Löfte om at overlade ham Forpagtningen efter Christen Nielsen, og antog i hans Sted fra förste Mai af Henrik Hegelund til sin Ridefoged. I den for Hegelund udstedede Bestalling hed det vel, at han kun forelöbig var udnævnt paa et Aarstid[3]; men han beholdt virkelig denne Plads, saalænge han levede, og Udnævnelsen selv ledsagedes af Foranstaltninger, der tydede paa, at man ventede en længere Tjeneste af ham og vilde med ham begynde ligesom et nyt Afsnit i Godsets Bestyrelse. Thi uagtet man havde en meget udförlig Beskrivelse af Jægerspriis's Tilstand, der kun var nogle faa Aar gammel, blev dog en lignende nu igjen under alle Formaliteter optaget. Birkedommeren Anders Christensen, Birkeskriveren Hans Knudsen og otte dertil udmeldte Bönder[4] undersögte nemlig paa Kronprindsens Forlangende baade hele Böndergodset og selve Slottet med dets Ladegaard og leverede derover den sexogtyvende og niogtyvende Juni en Synsfor-

---

[1] Sam. St. Det orig. Skjöde er blot dateret Febr. 1694, hvorved man har glemt at tilföie Dagen. Prindsen udlagde Vederlaget i Viig og Grevinge Kongetiender, der af Kongen vare ham givne.

[2] Sören Pedersens Regnskaber fra 1694—97 haves deels in extenso, deels i Uddrag. De ere i det Foregaaende for en Deel oftere benyttede.

[3] Bestallingen (Orig. i Rentek. Arch.) er dateret d. 14 Juni 1697. Men Hegelunds Regnskaber (smsteds) begynde med 1 Mai som et Vidnesbyrd om, at han ved den Tid har tiltraadt sin Tjeneste. Kronprindsens Instrux for Hegelund af 26 Juni 1697 haves i to Exemplarer, hvoraf det ene har Hegelunds skriftlige og edelige Forsikring om at ville efterleve den. — Denne Ridefoged kunde maaskee være af Forpagteren Hegelunds (see ovenf. S. 5) Familie.

[4] Af disse otte Bönder kunde kun een selv skrive sit Navn. De övrige ridsede blot deres Forbogstaver med romerske Uncialer, hvortil man saa föiede Udlægningen af sammes Betydning.

retning og et Inventarium. Synsforretningen udstrakte sig til hver enkelt Bondegaard, med Anförelse af Fæsterens Navn, Alder, Bygninger, Besætning, Arbeidsredskaber, Indbo og deslige, og dertil sluttede sig ogsaa en af Sören Pedersen forfattet Liste over det Bönderne forundte Laanekorn[1]. Inventariet gjennemgik alle Hovedgaardens Bygninger: i Slottet saaledes Forstuen, et Forgemak, et „Bie-Gemak", Kronprindsens eget Gemak, hans Sovekammer, Kronprindsessens Gemak, et lille Kabinet, Hofmesterens Gemak, Hofmesterindens Sovekammer, Jomfru-Gemakket, Kammerjunker Holsteins Kammer, tre Sovekamre, Kamrene over Gemakket, fire Loftskamre til Pagerne og Laquaierne, fire Kamre i Borgestuen, Kjökkenet, Bryggehuset, Bryggersloftet, Viinkjælderen og andre Leiligheder[2]; i Ladegaarden nævnedes Stalden, Ridestalden, Kohuset, Studehuset, Hollænderhuset, Tærskeladen og flere Afdelinger. For det tredie lod Kronprindsen faa Dage efter, under syvende Juli 1697, ved sin Secretair Ernst Ulrik

---

[1] Rentek. Arch. har baade Synsforretningen og Listen over Laanekornet, den sidste stöttende sig til vedkommende Laaneres egen Tilstaaelse paa Jægerspriis's Birkething, begge daterede den 26 Juni. Men Synsforretningen stemmer saa vel overeens med den nylig givne statistiske Beskrivelse af 1694 (ovenf. S. 28—32), at der neppe vilde være Grund til at gjentage den her.

[2] Inventariet (ogsaa i Rentek. Arch.), sammenlignet med det af 1680 (ovenf. S. 11—14), viser noksom, at Slottet havde faaet et höiere Herskab. Værelserne have nu andre Navne, og Mobilierne, skjöndt simple, ere dog meget bedre. I Kronprindsens Gemak nævnes nu bl. a. 8 Gardiner af hvidt Kattun og 12 röde Stole med Ryslæder (ovenf. S. 19 Not. 3); i hans Sovekammer en Seng med Omhæng af rödt Damask, Matratser i Sengen, 2 Klædeskabe; i Kronprindsessens Gemak 8 Gardiner, 12 Ryslæders Stole; i Forstuen var Skilderier; i Forgemakket et stort dobbelt Egebord, et gammelt Egeskab, 6 röde Stole; i Kjökkenet bl. a. 3 Rytterbænke. — Ulr. Ad. Holstein, siden den förste Greve til Holsteinborg og Storcantsler, var dengang Kammerjunker hos Kronprindsen.

Dose, indgive til Rentekammeret en Besværing over adskillige Ulemper, hvorved han i sin Egenskab af Herre til Jægerspriis troede sig gaaet for nær[1]. Han beklagede sig over, at den Pengesum, som Christen Nielsen ifölge sin Forpagtnings-Contract skulde have betalt ved Forpagtningens Fratrædelse for det nedlagte Meierie og den afskaffede Ko-Besætning, vare i Aaret 1694[2] fört til Indtægt i Kongens Kjökken-Regnskaber, uagtet den aabenbart maatte komme Kronprindsen tilgode, eftersom han skulde indkjöbe en ny Besætning af Köer, naar Christen Nielsen fratraadte. Han beklagede endvidere, at han af sin egen Kasse maatte udbetale Ridefogdens Lön, fordi denne var bleven inddraget, da Godset overdroges til ham, medens Skovrideren og alle de övrige Betjente fra den höieste til den ringeste lönnedes af Kongen[3]. Han fandt det ogsaa urigtigt, at han maatte svare Færgemanden ved Jægerspriis de tyve Rigsdaler, som denne aarlig nöd for at sætte Kongens Ryttere, Hof- og Jagtbetjente over, da denne Tjeneste var Kronprindsen og hans Hofholdning uvedkommende[4]. Han udbad sig altsaa Erstatning for alt dette, saaledes at Kongen enten selv overtog hine Udgifter eller udlagde Kronprindsen et Antal Bönder-

---

[1] Rentek. Arch. bevarer denne motiverede Klage og Ansögning, skrevet af Dose paa Kronprindsens Vegne.

[2] Meningen er vist ikke, at Christen Nielsen först i dette Aar nedlagde Meieriet (det var upaatvivlelig meget tidligere skeet, see ovenf. S. 23), men at man i dette Aar, 1694, i Anledning af at Kronprindsen fik Jægerspriis, overförte Kongens Tilgodehavende hos Christen Nielsen for den afskaffede Besætning, 432 Rd., i Kjökken-Regnskaberne. For Jægerspriis anförtes de 1697 baade som Debet og Credit, ovenf. S. 33—34.

[3] Stemmer, som man vil see, ganske overeens med det, som ovenf. S. 34 Not. 1 er anfört: Sören Pedersen Vissingkloster regnede der sin egen Lön til Udgift for Kronprindsen, men ikke de andre Betjentes.

[4] At ogsaa denne Klage forholder sig rigtig, vil man af det Foregaaende (S. 22 Not. 3) have seet.

gaarde til deres Bestridelse. Rentekammeret fandt disse Besværinger grundede, og Kongen befalede den tyvende Juli 1697, at der skulde betales Kronprindsen firehundrede og toogtredive Rigsdaler for Qvægbesætningen og fiirsindstyve Rigsdaler aarligt til Ridefogdens Lön, hvorimod de tyve Rigsdaler, som Færgemanden havde nydt, kunde inddrages, da han modtog den reglementerede Færgelön og Intet overförtes frit, uden hvad der henhörte til Kongens eller Kronprindsens Fadebur[1]. For det fjerde endelig udförte Kronprindsen sin Plan til en heel ny og mere indbringende Bortforpagtning, hvortil han for en Deel ved de nævnte Foranstaltninger havde banet sig Vei. Christen Nielsen fratraadte Forpagtningen og Sören Pedersen Vissingkloster overtog den. Den nye Forpagtnings-Contract af tolvte Januar 1698[2] forhöiede Afgiften til syttenhundrede Rigsdaler af Hovedgaarden, hvortil endnu kom tredive Rigsdaler af Kirketienden, som Sören Pedersen ligeledes forpagtede. Ridefogeden Henrik Hegelund indkasserede saavel disse Afgifter som alle andre Godsets Indtægter, besörgede Udgifterne deraf, sendte Overskudet til Dose ligesom de kongelige Skatter til Amtsforvalter Sören Laursen paa Frederiksborg, og havde overhovedet hele den locale Bestyrelse og Regnskabsvæsenet[3]. Men Kammer-

---

[1] Rentek. Arch. har den Kongl. Resolution, og Regnskabet for 1697 (S. 33—35) viser, at Kronpridsen fik de 432 Rd.

[2] Jeg har ikke kunnet finde selve Contracten; men udenpaa et Omslag (af Rentek. Arch.), hvori fandtes Hahns og Peder Munks Forpagtnings-Contract af 1 Juni 1679, er skrevet, hvad dette Omslag skulde indeholde, og der læses bl. a. „*Original Contract for Anno 98 for Sr. Sören Pedersen under Kongl. Mays. Haand af 12 Jan. 1698*". Stykket selv var udtaget formodentlig til Actering af en anden Sag, hvor det vel engang findes, naar denne tilfældigviis kommer frem.

[3] Denne Forretningsgang seer man af Hegelunds Correspondancer og Regnskaber, hvoraf en Deel haves i Rentek. Arch. Deriblandt er ogsaa Kirke-Regnskaberne fra 1697 til 1703, hvori

secretair Dose havde i Egenskab af Kronprindsens Secretair udentvivl været Sjelen i alle disse Reformer, og han vedblev fra Hovedstaden af at före Overtilsynet med Bestyrelsen af Jægerspriis.

De store Skove, der udgjorde en saa vigtig Deel af Jægerspriis's Herligheder, bestyredes af Hegelund i Forbindelse med Skovrideren, först Jens Söborg og efter dennes Afgang eller Död[1], Hans Stephan Graner. Skovrideren var fremdeles fornemmelig Jagtbetjent, og det var især Jagten, der gjorde Skovene saa dyrebare for Godsets Herre. Graners Instrux af sexogtyvende September 1698 begyndte ogsaa med disse Ord: For Alting skal han lade sig det være magtpaaliggende, at holde Skovene og Vildtbanen i god Stand og med Flid vogte paa, at hverken stort eller smaat Vildt bliver fanget eller skudt[2]. Hegelund derimod förte Regnskabsvæsenet ogsaa over Skov-Indtægter og Udgifter, og lod blot Skovrideren underskrive dette med sig. En Deel Brænde blev solgt; men noget blev ogsaa i Natura udleveret til Kronprindsens Betjente, navnlig til Gartneren paa Ny-Amager, Overjægeren Olivar, Fasanmesteren og andre[3].

---

det gjentagende hedder: *Af Sören Pedersen annammet paa begge Kirkers Vegne efter den med hannem gjorte Contract 30 Rd.* — Hans Forpagtnings-Afgift af Gaarden selv sees af en „Extract aus Ihr. Kön. May. Particulier Cammer Rechnung", hvorom nedenf. S. 43.

[1] Efter Kirkeb. blev Jens Söborg begravet den 8 April 1695. Han er altsaa vel död i de förste Dage af samme Maaned.

[2] Rentk. Arch. Instruction, nach welcher der Schou Reiter auf Jägerspriess sich unterthänigst zu verhalten hat, egenhændig underskreven af Kronprindsen. Hele Instruxen forfattet paa Tydsk.

[3] Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247. Verzeichniss, wie viel Holtz Ao. 1696 von Jägerspriiss vor Ihr Kön. Hoheit abgehohlet und wozu es verwandt. En lignende for Aaret 1697. Efter denne sidste vare de leverede Deputater 27½ Favn, til Overjæger Olivar, til Gartneren paa Amager, til Fasan-Mesteren, til Laquai Adolph — og „Noch ist nach Amack zu Schaufel Blätter gekommen 1½

Men uagtet den forbedrede Bestyrelse og det nöiagtigere Regnskabsvæsen blev den virkelige Indtægt af Jægerspriis dog ikke meget betydelig. Forpagtnings-Afgiften synes at have været den vigtigste og sikkreste. Böndergodset derimod gav paa denne Tid kun et ringe virkeligt Udbytte, især paa Grund af de store Restancer[1]. Saaledes var i Hegelunds förste Aar, fra förste Mai 1697 til förste Mai 1698, Indtægten sexhundrede og syvogtyve Rigsdaler, hvoraf kun tohundrede og fireogtredive indflöde i Kronprindsens Kasse, og i det fölgende Aar indtil förste Mai 1699 var Overskudet endnu mindre[2]. Derved skulde altsaa Prindsens Finantser ikke meget ophjælpes. Men Kong Christian den Femtes Död i samme Sommer, den femogtyvende August 1699, stillede rigere Midler til hans Raadighed.

3. Kong Frederik den Fjerde vedblev ogsaa efter sin Thronbestigelse at betragte Jægerspriis Gaard og Gods som en privat Eiendom, hvis Bönder stode ligesom i et nærmere særeget Forhold til ham og hvis Jordebogs-Indtægter flöde umiddelbart i den Kongelige Particulær-Kasse. Det var maaske ifölge denne Betragtningsmaade, at han gav sine Bönder paa Jægerspriis deres Frihed

---

Faden". Der havdes en Beholdning af 13½ Favn, *wovon man aber an Clooman 7 Faden schuldig, welche zu den Fisch-Teichen auf Amack gekommen sind.* Amager el. Ny-Amager, d. e. Frederiksberg.

[1] See ovenfor S. 26—28, der kan give en Idee om hele Regnskabsvæsenet i denne Periode. Jvfr. S. 33—34.

[2] Rent. Arch. Det sidstnævnte Regnskab viser en Jordebogs-Indtægt af kun 459 Rd. Ved samme ligger to andre Regnskaber for samme Aar, nemlig et Skov-Regnskab, underskrevet baade af Hegelund og Hans Stephan Graner, og et Contributions-Regnskab, efter hvilket Skatterne indbetaltes af Hegelund paa Frederiksborg Amtstue mod Quittering af Amtsforvalteren Sören Laursen.

eller visse overordentlige Friheder[1], formodentlig i Lighed med, hvad der mod Slutningen af hans Faders Regjering var tilstaaet Fæsterne paa Rytterdistricterne og Bönderne paa Möen og Bogöe[2]. Men Overbestyrelsen henlagdes nu dog nærmest under Rentekammeret, hvor Ernst Ulrik Dose som Overkammersecretair vedblev at sörge for Godsets Anliggender, medens Overjægermester Grev Conrad Reventlov og Overförster Johan Bernt Clody eller Claudi[3] havde særligt Tilsyn med Skovculturen. Saaledes forblev den overordnede Bestyrelse af Jægerspriis i en Periode af lidt over fire Aar[4], saalænge Kong Frederik den Fjerde umiddelbart eiede dette Gods.

Den locale Bestyrelse paa Godset og Gaarden selv undergik ikke nogen væsentlig Forandring. Embedsmændene og Betjentene bleve de samme. Anders Christensen i Gierlöv var endnu Herredsfoged eller Birkefoged, indtil han et Par Aar efter blev aflöst af Laurids Jacobsen Glud, der ligeledes boede i Gierlöv[5]; Hans Knudsen var

---

[1] Sjell. Tegn. Tom. LII fol. 334. Et Kongeligt Rescript af 3 August 1700 tilsiger de sjellandske Bönder, der viiste sig tappre under fjendtligt (Carl XIIs) Indfald, deres Frihed, „*ligesom Vi have givet Vore Bönder til Jægerspriis Frihed*". Saaledes lyde Ordene. Men naar denne Frihed var givet Bönderne paa Jægerspriis, i hvilken Form og Omfang, det har jeg hidtil ikke kunnet finde.

[2] Forordn. om Ryttergodset i Danmark af 10 Aug. 1695, og Privilegier for Möen og Bogöe af 8 Dcbr. 1696, — begge i Schous Regist. I. 714 fg. 731 fg.

[3] Han selv skriver sig Clody; men af andre Samtidige skrives Navnet oftest Claudi.

[4] Nemlig fra Kongens Thronbestigelse den 25 August 1699 indtil Godsets Afhændelse til hans Broder Prinds Carl den 26 Octbr. 1703. Det er et kort Tidsrum, hvori Tilstanden kan oversees under eet Overblik.

[5] Gierlöv Kirkeb. viser, at Birkefoged Anders Christensen blev begravet den 20 Januar 1702, efterat hans Hustru Sidse i forrige Aar var död (74 Aar gammel) og begravet den 8 April 1701.

fremdeles Birkeskriver og Magister Frederik Davidsen Knopper Sognepræst i Gierlöv og Draaby. Paa Hovedgaarden indtog Sören Pedersen Vissingkloster fremdeles en anseelig Plads; han havde Forpagtningen mod en aarlig Afgift af syttenhundrede Rigsdaler og dertil endnu Gierlöv og Draaby Kirketiender for tredive Rigsdaler[1]; han kaldtes undertiden tillige Kongens Forvalter, nærmest med Hensyn til hans Myndighed over Bönderne, der skulde besörge Hovmarkens Dyrkning; han blev paa Grund af sin Fortid, sin mere uafhængige Stilling og sin Formue betragtet som den fornemste Mand paa Stedet[2]. Men blandt de kongelige Betjente var Ridefogeden Henrik Hegelund den förste og den vigtigste: han förte paa Dansk

---

Sammesteds nævnes hans Eftermand Laur. Jacobsen i Marts 1702; og Rentek. Arch. har et Herredsthings-Vidne af 16 Febr. 1702, hvori denne allerede fremtræder som Birkefoged.

[1] Rentek. Arch. Et lidet, meget pynteligt skrevet Blad, saaledes lydende: *Extract aus Ihr. Kön. Mayts. Particulier Cammer Rechnung de Ao. 1702, betreffend die Landgielde und Pachtgelder von dem Guthe Jägerspriiss: Ao. 1703, d. 23 Juny, Landgillde pro Ao. 1702, Hinrich Hegelund hat vermöge eingegebenes Rechnung baar zur Casse bezahlet, so den 1 Mai dieses Jahres fällig, 486 Rd. 47 Sk. Ao. 1703, den 27 Januarij, Pachtgelder, der Verpachter Sören Petersen hat vermöge Contracts bezahlet bis den 1 Mai 1703 — 1700 Rd. Ao. 1703, d. 23 Juny, Noch hat derselbe auf die Pachtgelder vom 1 May 1703 auf ein halbes Jahr voraus bezahlet — 850 Rd. Ao. 1704, d. 31 Januar hat derselbe auf die Pachtgelder de Ao. 1703, bevor dieses guth an Ihr Hoheit Printz Carl abgestanden, bezahlet — 90 Rd.* — Om Forpagtningen af Tienderne nærmere nedenfor.

[2] Kirkebögerne vise indirecte den conventionelle Rangfölge mellem Betjentene paa Jægerspriis. Saaledes ved en Barnedaab i Draaby Kirke den fjerde Söndag efter Helligtrekonger 1702 nævnes Fadderne i denne Orden: *Höiagtbar og velfornemme Mand Sören Pedersen Forvalter paa Jægerspriis, Kongl. May. Ridefoged Henrich Hegelund, Provstens Skolemester Jens Munk, Barbara Cathrine* (Sören Pedersens Datter) *fra Jægerspriis, Sidsel Erland Degns fra Overdraaby, Kirsten Mester Willums af Skoven, Berette Anders Möllers.*

eller paa Tydsk[1] hele Correspondancen med Dose i Gaardens og Godsets Anliggender, han assisterede paa Godseierens Vegne ved Militair-Commissionens Udskrivninger paa Jægerspriis[2], han indsendte Godsets Contributioner eller Skatter til Amtsforvalteren Sören Laursen paa Frederiksborg, han aflagde det aarlige Jordebogs-Regnskab for det Kongelige Rentekammer, og han stod i et vist overordnet Forhold til de övrige Betjente og Beboere af Gaardens Grund, saasom Skovrideren Hans Stephan Graner, Gartneren Willum Hardus, Kursmeden Jacob Nielsen, Mölleren Anders Arvedsen, Færgemanden Peder Pedersen og Andre[3], ligesom han ogsaa ved mange tilfældige Leiligheder blev brugt i Kongens eller Rentekammerets Tjeneste[4]. Jægerspriis's Historie er saaledes nöie knyttet til Hegelunds i denne korte Periode, der hændelsesviis ogsaa sluttedes med hans Död.

Paa Jægerspriis Gaard selv havde Hegelund sit Hjem, naturligviis i Ridefoged-Boligen, og derfra förte han Opsynet med det Hele. Men iövrigt var hans Virk-

---

[1] Dose skrev ogsaa Dansk, forstod altsaa Sproget; alligevel skrev Hegelund undertiden Tydsk til ham.

[2] Rentek. Arch. har saaledes et Brev af 15 Marts 1702 fra Dose til Hegelund, at Udskrivnings-Commissærerne til Landmilitsen vilde komme til Amtet, og et andet fra Hegelund til Dose af 8 Aug. s. A. med nogle Oplysninger vedkommende Indrulleringen fra Jægerspriis til Landmilitsen.

[3] Beviser ville sees i det Fölgende. De her anförte Personer ere fordetmeeste forhen nævnte, saasom S. 24 Not. 1, S. 13 Not. 2 S. 11 Not. 4 og S. 8 Not. 3. Jacob Nielsen kaldes i en Forestilling af 24 Mai 1702 (Rentek. Arch.) simpelthen Smed, men Forestillingen selv viser, at han var, hvad vi nu vilde kalde Dyrlæge.

[4] Til Exempel: Rentek. Ordr. o. Miss. No. 642 S. 72. 87. 101. 138 have Ordre til Hegelund at kjöbe paa Fastemarkederne i Roeskilde om Löverdagen og i Holbek om Onsdagen i Marts og April 1702 et Antal af 50 Heste for 30 à 40 Rdr. Parret til Hestemöllerne i Kjöbenhavn. Dette synes noget besynderligt, da jo Stutteriet maatte have hestekyndige Betjente paa Stedet.

somhed og Myndighed udentvivl mere begrændset paa Gaarden end paa Godset. Thi for det förste stod der ved hans Side Forpagteren og Forvalteren Sören Pedersen, hans Formand som Ridefoged, der var gammel paa Stedet og nu en selvstændig Mand indenfor den med Regjeringen sluttede Contract[1]. Og for det andet havde Jægerspriis endnu det af Ahlefeldt for ni Aar siden anlagte Stutterie, der nu bestyredes af Staldmester Haxthausen, og i Foraaret 1700 endog blev udvidet med flere Hopper fra Frederiksborg, saa at det bestod af atten Fölhopper; men Stutterie-Betjentene, hvortil ogsaa Dyrlægen eller Kursmeden Jacob Nielsen hörte, dannede en egen Kreds under Haxthausen, og stode i en vis Forbindelse med Forpagteren Sören Pedersen, forsaavidt denne var forpligtet til mod en Godtgjörelse af sex Rigsdaler og fire Mark for hvert Stykke at levere Græs og Foder til de nye Hopper[2]. Men skjöndt saaledes Forpagteren og Stutteriet laa udenfor Ridefogedens Omraade, stod Hegelund dog paa mange Maader i Beröring med begge: han havde Tilsynet med Bygningerne, han modtog af Sören Pedersen baade Forpagtnings-Afgiften og Tiende-Afgiften, han besörgede Udbetalinger og afgav Erklæringer efter Doses Opfordring, og han fik stundom Befaling at udföre Forretninger, som maatte synes at egne sig mere for Stutterie-Betjentenes Virksomhed[3].

---

[1] See ovenfor S. 43 Not. 2 om hans Præcedents foran Ridefogeden.

[2] Den ovenf. S. 28 Not. 1 nævnte Skriv. fra Sören Pedersen lærer os at kjende denne Udvidelse af Jægerspriis's Stutterie ifölge en Kongl. Resolution af 11 Marts 1700. For det förste Aar havde han ogsaa virkelig modtaget den ham bestemte Godtgjörelse.

[3] Der gaves ham da gjerne Anviisning paa at benytte de specielt Sagkyndige, saasom ved nysnævnte Kjöb af Heste en Staldkarl paa Jægerspriis ved Navn Christen Thommesen, ved Udviisning af Skovene nogle af Forstbetjentene o. s. v.

De til Jægerspriis henhörende store Skove laae deels under Hegelunds, deels under Forstvæsenets Bestyrelse; dette besörgede Skov-Culturen, hiin derimod Skovenes öconomiske Benyttelse. Forholdet mellem begge kan oplyses ved enkelte Tilfælde fra denne Tid. Overförsteren Johan Bernt Claudi[1], der opholdt sig i Kjöbenhavn, indgav saaledes den förste Marts 1702 en Forestilling til Kongen om Skovenes Forbedring og Vildtets Underholdning i det ham betroede District, Jægerspriis, Dronninggaard, Esrom og Frederiksborg. Han bemærkede, for Jægerspriis's Vedkommende, at Skovene paa dette Gods aftoge, og foreslog desaarsag at indgröfte et Stykke Land paa omtrent tretusind Alen fra Kohaven til Stranden, paa det at den Olden, som der faldt, kunde voxe op, Græsset ernære Skovens Vildt og holde det til Stedet; han foreslog ligeledes at indgröfte flere enkelte Partier i Skoven, hvor der fandtes ung Hessel, som ellers vilde bortædes af Qvæget; han meente, at Arbeidet kunde udföres af Soldater og siden vedligeholdes af Bönderne[2]. Dette hele Foretagende henhörte alene under Forstvæsenet. Hegelund, der levede paa Jægerspriis, bestyrede derimod Udviisningen af Skovene. Saaledes sendte Dose den fjerde Januar 1702 Befaling til ham, at han skulde udtage Brændsel af Skoven, dog i Overværelse af Over-

---

[1] Dan. Mag. V. 208 nævner i Fortegnelsen over Hof-Statens Besoldninger i Aaret 1642 Hans Christoff Claudi, Hofjæger (rimeligviis af samme Familie), som den förste blandt Kongens „Wildschötter, Jægere och Pandswenne". Der nævnes ogsaa blandt Jægerne en Tobias Kriebel, formodentlig af samme Slægt som ovenanförte (I D. S. 159. 208) August Kriebel, saa at Forstbetjentenes Embeder synes at have været ligesom arvelige i visse Familier, udentvivl af fremmed Herkomst.

[2] Rentek. Arch., hvor det originale Brev fra Claudi findes. Det angaaer desuden adskillige andre Foretagender, er skrevet paa Tydsk og underskrevet „Clody"; men udenpaa staaer med en anden Haand „Claudi".

jægermester Grev Conrad Reventlovs Betjente, nemlig tohundrede og sexogtredive og et halvt Læs Brænde, hvoraf halvtredsindstyve Læs for den kongelige Hof-Etat, naar denne kom til Jægerspriis[1]. Mod Aarets Slutning aflagde ogsaa Hegelund, ikke Skovrideren, Regnskab over Fordelingen af Brænde-Deputaterne mellem Godsets Embedsmænd og Betjente. Sören Pedersen Vissingkloster havde, efter sin Forpagtnings-Contract, faaet hundrede Læs, Hegelund selv tyve, Skovrideren fire, Skovfogeden to, fiirsindstyve Bönder hver ligeledes to Læs Brænde og to Læs Gjærdsel; desuden var der leveret Sognepræsten to Læs Brænde og to Læs Gjærdsel, de tvende Degne tilsammen to Læs Brænde og fire Læs Gjærdsel, Birkefogeden og Birkeskriveren hver to Læs Brænde og fire Læs Gjærdsel. Den aarlige Udviisning af disse Deputater belöb sig altsaa i det samme Aar til tohundrede og fireog halvfemsindstyve Læs Brænde og eethundrede og fireoghalvfjerdsindstyve Læs Gjærdsel[2]. Hvad Skovene ellers indbragte, være sig ved Salg af Træer og Vindfælder eller som Oldengjæld, maatte naturligviis falde under Hegelunds Jordebogs-Regnskab.

Böndergodsets Bestyrelse udgjorde en væsentlig Deel af Ridefogedens Forretninger, og de af Hahn anlagde Skov-Boliger fordrede særdeles Opmærksomhed. Bygningerne, udentvivl temmelig slet opförte af Elletræ, vare meer eller mindre forfaldne, og de magre Jorder kunde

---

[1] Rentek. Arch. Fordelingen af dette Brænde beroede dog naturligviis ikke paa Hegelund. Doses Ordre var ledsaget af en Specification over denne Fordeling, dateret den 3 Januar 1702. Ogsaa findes der fra Aaret 1702—3 Exempel paa, at Overförster Claudi, naar han personlig var tilstede, har besörget Skov-Udviisningen efter Overjægerm. Grev Reventlovs Befaling.

[2] Rentk. Arch. Man ville bemærke, at Udviisningen var meget större end Dose havde bestemt; thi naar Hof-Etatens Deputat fradrages de 236½ Læs, blev der kun 185½ Læs tilbage, og Hegelund havde dog alene til de nævnte Personer udviist 108½ Læs mere.

endnu vanskelig underholde selv en fattig Landbo-Familie. Af disse Huse bleve nu adskillige nedbrudte og Jorderne udlagte til Græsgange i Skoven under Hovedgaarden[1], men det saakaldte Kulhuus paa Halvöens nordligste Spidse, der synes at have været en större Gaard, blev kort efter, den tolvte Januar 1700, bortfæstet til Skovrider Graner, ligesom hans Formand Jens Söborg havde havt det, imod at han deraf skulde svare aarlig fireogtyve Rigsdaler, der afdroges i hans Lön, hvorefter Fæstet skulde gjælde baade for hans egen Levetid og for hans Hustrues, dersom han giftede sig[2]. Over Böndernes Tilstand paa den övrige Deel af Godset blev der i det fölgende Foraar 1700 optaget en udförlig Beskrivelse: hver Gaard havde da gjerne

---

[1] I en Rentek. Skriv. af 26 Aug. 1759 til Ghd. Vict. Chr. Plessen, hvoraf Hr. Justitsr. Rosenstand Goiske, Archivar i Indenrigsministeriet, har meddeelt mig Extract, hedder det bl. a., at 19 af de i Jægerspriis Skov værende Huse og Boliger vare afbrudte 1699 efter Kongelig Befaling, hvorom Thingsvidne havdes af 21 Mai 1700 fra Jægerspriis Birk, og at de nedlagte Steders Hartkorn, 39 Td. 3 Fdk., derefter afdroges i de aarlige Regnskaber, saa at ingen Contribution deraf svaredes. Dersom alle disse Steder hörte til de ovenfor nævnte 22 Skovmænds Huse (jvfr. S. 30), saa vilde der af Skovboerne kun være 7 Ladegaardsmænd og 3 Skovmænd tilbage, hvilket sidste Tal dog ikke synes mig at stemme ganske vel med andre Efterretninger. Jeg skulde formode, at nogle af Husene bleve staaende som jordlöse Huse (blot med Have), der i Tidens Löb forögedes med flere, — hvorom nærmere nedenfor ved Aaret 1733 og 1771.

[2] Rentek. Arch. bevarer det af Ernst Ulrik Dose i Kongens Navn udstedede Fæstebrev. Graner giftede sig snart; thi af Draaby Kirkeb. seer jeg, at hans Hustru Helvig i Begyndelsen af Aaret 1702 maa have födt ham en Sön, der blev döbt paa Dom. Reminiscere, d. e. anden Söndag i Fasten (d. 12 Marts) og kaldet Stephen Frederik, baaren til Daaben af Mad. Dorthe Sören Pedersens. Blandt Fadderne nævnes Oberförster Claudi o. fl. — Gartner Willum Hardus havde ogsaa i Fæste et Sted paa 8 Skjæpper Hartkorn, som han dog vilde have regnet til sin Lön, og for hvilket han, da Hegelund krævede Afgift deraf, den 23 Juni 1703 sögte Kongen om Fribrev.

sex til otte Heste, to til fire Köer og ligesaameget Ungqvæg; nogle havde derhos et Par Stude[1]. Alle saadanne Foranstaltninger paa Böndergodset udförtes af Hegelund. Da i Sommeren 1702 tvende i Gierlöv afbrændte Böndergaarde skulde opbygges, sendte han Overslaget paa Gjenopförelsen til Rentekammeret, udvirkede det fornödne Tömmer fra Jægerspriis's Skove, en Pengehjælp samt to Aars Skattefrihed for de Brandlidte, og indmeldte nogle Maaneder efter, at Gaardene vare færdige[2]. I Foraaret 1702 bortfæstede Hegelund en Gaard i Landerslöv til en Indrulleret, da det var Kongens Villie, at de Indrullerede fremfor Andre skulde have Gaardene, hvorimod en anden Karl blev udskrevet og stillet til Tjenesten; i det næste Foraar 1703 bortfæstede han en Gaard i Nedredraaby, der var bleven ledig ved Bonden Povel Olsens Drab[3]. Strax efter, den toogtyvende April, brændte Knoppers Præstegaard, to hele Böndergaarde og en Længe af en tredie samt tvende Huse i Gierlöv. Efterat Hegelund havde gjort Anmeldelse derom, fik han Befaling til at lade Bönderne kjöre Sæden til Præstegaarden og befordre Præsten til og fra Kirke, at give Præsten en midlertidig Bolig i Hollænderhuset paa Jægerspriis, understötte de brandlidte Bönder med Tömmer og Penge og anvise dem Sædekorn hos Forpagteren Sören Pedersen imod at erstatte det efter Hösten. Allerede i Juli 1703 vare de afbrændte Gaarde under Bygning[4]. Disse Gaarde vare

---

[1] Denne Fortegnelse findes ligeledes i Rentekammer-Archivet.

[2] Rentek. Arch. Befaling til Hegelund at indsende Overslag d. 6 Juni 1702; men dette blev den 17 Juni fundet for höit og nedsat. Befaling d. 29 Juni at udvise Tömmer og betale 71 Rd. 25 Sk. i Pengehjælp. Anmeldelse, at Gaardene vare færdige d. 7 Octbr., hvorefter de nye Gaarde d. 10 Octbr. fik en toaarig Skattefrihed.

[3] Anf. St. Befalinger til Hegelund af 20 Mai 1702 og 14 April 1703. Om Povel Olsens Drab m. m. nedenfor S. 58—59.

[4] Rentek. Arch. Hegelunds Anmeldelse til Dose om Ildsvaaden, d. 23 April 1703. Ordre- og Miss. Böger No. 643:

vel bortfæstede paa Livstid; men det kunde fortjene at bemærkes, at enkelte Böndergaarde under Jægerspriis paa den Tid bleve bortforpagtede mod en bestemt aarlig Pengeafgift. Saaledes ansögte i Eftersommeren 1703 en Bonde i Gierlöv, Lars Christophersen, der havde sin Gaard i Forpagtning for syvoghalvtredsindstyve Rigsdaler aarlig, om nogen Eftergivelse, ligesom Kongen havde tilstaaet adskillige af hans Naboer Eftergivelse paa deres Landgilde[1]. Hvad Hegelund havde erklæret paa denne Ansögning, og Kongen derefter resolveret, er uvist.

Det hele Regnskabsvæsen udförtes paa Ridefogedens Skriverstue og satte Hegelund i Forbindelse med ethvert Foretagende paa Gaarden eller Godset. Han modtog Indtægterne, baade de ordinaire og hvad der ellers kunde tilfalde Kongen[2], og han betalte Udgifterne; han maatte derfor altid have Penge i Kassen, og naar de en enkelt Gang manglede, optog han Penge hos Forpagteren eller paa de nærmeste Amtstuer[3]. Hans aarlige Regnskab

---

Skrivelse af 5 Mai fra Dose til Hegelund om, hvorledes Præsten og Bönderne skulde hjælpes, Befaling af 26 Mai at lade Gaardene opföre paa samme Vilkaar som i forrige Aar, og d. 6 Juni om Hjælp til Præstegaarden. Anmeldelse fra Hegelund d. 22 Juli, at Böndergaardene byggedes.

[1] Rentek. Arch. Forpagterens Ansögning af 11 Septbr. 1703 gaaer ud paa, at Forpagtningsafgiften var for höi, og at han ikke havde mere Sædeland end adskillige af hans Naboer, som dog Kongen havde tilstaaet Nedsættelse i deres Landgilde; Sygdom havde desuden bortrevet det bedste af hans Qvæg.

[2] Af saadanne extraordinaire Indtægter skal jeg nævne een. I Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 642 S. 528 haves en Befaling til Hegelund, at modtage efter Præsten Knoppers Anmeldelse en hos Degnen i Gierlöv Mads Andersen Brun staaende Arv paa 86 Sletdr. 2 Mk. 12 Sk., der var tilfalden Kongen, og före den til Indtægt.

[3] Saaledes hedder det i den ovenf. S. 44 Not. 4 omtalte Befaling af 9 Marts 1702 til at kjöbe Heste, at Hegelund skulde tage Pengene dertil deels af Ridefogedens egen Kasse, deels hos „Forvalteren" Sören Pedersen (altsaa som Forudbetaling paa For-

faldt i tvende Hovedafdelinger: Gaard- og Gods-Regnskabet, der aflagdes for Dose og hvis Indtægt gik i Kongens Particulær-Kasse, og Contributions- eller Skatte-Regnskabet, der aflagdes for Rentekammeret og hvis Indtægt betaltes til Sören Laursen paa Frederiksborg Amtstue. Gaard- og Gods-Regnskabet deelte sig med Hensyn til Indtægten af Hovedgaarden, af Skovene og af Böndergodset. Hovedgaarden Jægerspriis, som dengang var bortforpagtet til Sören Pedersen Vissingkloster, gav aarlig syttenhundrede Rigsdaler, og dens Tiender, som ligeledes vare forpagtede af samme, dertil tredive Rigsdaler, hvilke Summer bleve betalte til Hegelund; ogsaa Tavlepenge-Regnskabet aflagdes af Degnene for ham[1]. Skovene gave et Udbytte baade i rede Penge og i Natura; men Penge-Indtægten hidrörte ikke eller dog kun undtagelsesviis fra Salg af Træ eller Brændsel, hvorimod Oldengjælden, forpagtet af Sören Pedersen, indbragte halvfemtehundrede Rigsdaler, der aarlig betaltes til Particulær-Kassen; Natural-Indtægten bestod af en Deel Brændeved, saa omtrent en halvtrediehundrede Læs, hvilket Hegelund efter den ham fra Dose eller Rentekammeret tilstillede Plan i Overværelse af Skovbetjentene aarlig ud-

---

pagtnings-Afgiften), deels hos Amtsskriverne i Roeskilde og Holbek, Ole Pedersen og Anders Andersen.

[1] Rentek. Arch. Om Forpagtningen af Hovedgaarden er talt S. 43. — Kirke-Regnskaber for 1697—1703 af Hegelund haves. I Regnskabet 1697—98 læses under Indtægterne: *Af Sören Pedersen annammet paa begge Kirkers Vegne, efter den med hannem gjorte Contract, 30 Rdr.* Det samme gjentages i de fölgende Regnskaber, og i det for 1701—2 hedder det under Draaby Kirkes Indtægt: *Af Sr. Sören Pedersen 15 Rdr., og for Gierlöv ligeledes 15 Rdr.* Endelig i Regnskabet fra 1 Mai 1702 til 1 Mai 1703: *Af Sr. Sören Pedersen for begge Kirkers Tienders Forpagtning 30 Rdr., hvoraf hver Kirke det halve beregnes til Indtægt.* — Efterretning om Tavlepengene ved Erland Pedersen, Degn i Övre-Draaby, og Mads Andersen, Degn i Gierlöv, nævnes for det sidste Aar.

viiste og fordeelte mellem dem, hvem Brænde-Deputat var tillagt[1]. Böndergodset afgav den egentlige Jordebogs-Indtægt, der beregnet efter Matrikulens Hartkorn vilde have været temmelig anseelig for den Tid; men den virkelige Indtægt, der beregnedes i Penge, varierede meget efter de höist ustadige Kornpriser, og led en særdeles betydelig Afgang ved de aarlige store Restancer; og det Overskud, der flöd ind i Kongens Parliculær-Kasse, blev endnu mindre ved de Udgifter, som Jordebogskassen maatte afholde: Hegelunds Regnskab fra Maidag til Maidag viiste i disse sex Aar en virkelig Indtægt af kun omtrent sexhundrede og tredive Rigsdaler aarlig med et Middeltal; hans aarlige Udgifts-Regnskab, som stilledes ved Siden deraf, levnede ordentligviis neppe to Trediedele af denne Sum til Indbetaling i Particulær-Kassen[2].

---

[1] Ang. Oldengjælden skal jeg henvise til S. 27 Not. 3, men derhos bemærke, at jeg dog i disse Aar ikke har seet den særlig opfört i Ridefogedens Regnskab, hvad enten nu Sören Pedersen umiddelbart har indbetalt den, eller den har været indbefattet under hans Forpagtnings-Afgift af Hovedgaarden, eller der ingen Olden har været. — Natural-Udviisningen er nylig S. 47 omtalt. — Skov-Regnskab for Aaret 1698—99 har jeg fundet underskrevet af baade Hegelund og Skovrider Graner.

[2] Rentek. Arch. bevarer endnu Jordebogs-Regnskaber for hele Hegelunds Embedstid (1697—1703) baade af Hegelund og af Amtsforvalter Sören Laursen i Frederiksborg. Men de ere meget forskjellige. Hegelunds Jordeböger give den virkelige Indtægt af Landgilden, fra Mai til Mai, saaledes: 1697—98 = 627 Rd., 1698—99 = 459 Rd., 1699—1700 = 825 Rd., 1700—1 = 637 Rd., 1701—2 = 739 Rd., 1702—3 = 487 Rd., alt afrundet med Hensyn til Mark og Skilling. Jvfr. S. 43 Not. 1. Men herfra gik gjerne en större eller mindre Jordebogs-Udgift, saa at Netto-Indtægten kunde betydelig formindskes. Det S. 26 Not. 3 meddeelte Jordebogs-Regnskab kan give en tydelig Forestilling om Formen deraf. Sören Laursens Jordeböger beregne Indtægten alene efter Hartkornet og Jordebogen (uden Hensyn til Restancer, Eftergivelser eller andre Omstændigheder) i Korn, Lam, Gjæs, Höns, Æg, Smör, Flæsk, Fodernöd og Fodernödshold, omsætter dette efter Priserne til Penge

— Contributions-Regnskabet deelte sig naturligt efter de mange forskjellige Skatter, som siden Souverainitetens Indförelse ved særlige Forordninger vare paalagte deels Hartkornet, deels Personerne, baade i Korn og i rede Penge. Kornskatten skulde svares efter Hartkornet, og Jægerspriis Gods var nu i Matrikulen opfört for ottehundrede og eenoghalvfemtsindstyve Tönder, sex Skjæpper, eet Fjerdingkar og eet Album Ager og Eng, hundrede og treogtredsindstyve Tönder Skovskyld og hundrede og fyrgetyve Tönder, sex Skjæpper og eet Fjerdingkar Tiendehartkorn; men derfra gik med Hensyn til Beskatningen alt det, som af en eller anden Grund var skattefrit, nemlig henved Halvparten af Ager- og Engs- Hartkornet samt det hele Skovskylds- og Tiendehartkorn, og det skattepligtige Hartkorn var derefter for Tiden kun firehundrede og sexogfiirsindstyve Tönder, een Skjæppe og halvtredie Album, hvoraf efter Forordningen af sextende September 1699 skulde svares syv Fjerdingkar Rug, femogethalvt Fjerdingkar Byg og syv Fjerdingkar Havre for hver Tönde Hartkorn[1]. Pengeskatterne vare nu mange, deels

---

og förer Pengesummen til Indtægt, som derved voxer op til eet eller to tusind Rdr. Men den selvsamme Pengesum förer han atter siden til Udgift, „*förer den igjen siden til Omdraug*", som det hedder, idet han beraaber sig paa Rentekammer-Skrivelser af 27 Novbr. 1694 og 28 Marts 1695 (nemlig efterat Jægerspriis var Kronprinds Frederik skjænket. See S. 25), og anmærker derhos udtrykkelig, at Indtægten oppebæres i Kongens eget Kammer (neml. efterat Kronprindsen var bleven Konge. Jvfr. S. 41). Sören Laursens Jordebogs-Regnskab for Jægerspriis i disse Aar er fölgelig ganske imaginært, og den tilsyneladende Modsigelse mellem dette og Hegelunds virkelige Jordeborgs-Regnskab bliver let forklarlig.

[1] Rentek. Arch. har disse Contributions- og Kornskats-Regnskaber for hele Perioden fra 1 Mai 1699 til 1730, en lille tynd Protocol for hvert Aar. Det er Sören Laursens Regnskaber for hele Amtstue-Districtet (Frederiksborg, Kronborg og Jægerspriis); men til Grund derfor laae Ridefogedernes Special-Regnskaber, altsaa Hegelunds for Jægerspriis. Hvad der afgik for skattefrit Hart-

hvilende paa Hartkornet deels reent personlige, nogle fra de förste Aar efter Enevoldsmagtens Indförelse og siden modificerede, andre fra den nyeste Tid: Matrikulskatten samt Oxe- og Flæskeskatten, der nu efter Forordningen af tredie Januar 1699 udrededes med ni Mark og tolv Skilling af Tönde Hartkorn Ager og Eng[1]; Landconsumtionsskatten samt Familie- og Folkeskatten, hvilken sidste betaltes i to Terminer, indbragte i denne Tid omtrent en fiirsindstyve Rigsdaler aarlig, og blev kort efter bortforpagtet[2]; Sogne-Rytterholdspenge, der erlagdes med fireogtyve Skilling af Tönde Hartkorn; en Tiendeskat efter Forordningen af tredie Januar 1699, een Mark af Tönde

---

korn anföres saaledes: 1. Hovedgaardstaxten, som var bortforpagtet, 117 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2. Alle Skovene, som tilhörte Kongen, 163 Td. Skovskyld. 3. Det Skovrideren som Lön udlagte Hartkorn, 19 Td. 1 Skp. Proprietair-Bönder og Universitets-Bönder, der vel svarede Skat, men paa Roeskilde Amtstue, 18 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. 5. Præstegaarden i Gierlöv, som var aldeles skattefri, 12 Td. 3 Skp. 6. Forskjellen imellem Conductörens Forretning, hvorefter Kongens egne Bönder skulde svare, og den nye Landmaalings-Matrikul, 193 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. 7. Halvdelen af det geistlige Gods, eftersom dette, der udgjorde 11 Td. 3 Skp. 3 Fdk., iflölge Kongl. Resol. af 22 Jan. 1687 kun svarede halv Skat indtil Aaret 1700, med Undtagelse af Rytterskatten, altsaa 5 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb. 8. Draaby og Gierlöv Konge- og Kirketiende, hvilke Forpagteren paa Jægerspriis efter Contracten nöd afgiftsfri, 140 Td. 6 Skp. 1 Fdk. 9. De nitten Huse, der iflölge et Thingsvidne af 21 Mai 1700 vare afbrudte af Jægerspriis's Ladegaards- og Skovhuse, hvis Jorder vare henlagte til Fædrift i Skoven, af Hartkorn 39 Td. 3 Fdk. See ovenf. S. 48.

[1] Af Skov-, Mölle- og Fiskestade-Hartkorn svaredes 6 Mark og 12 Skill. for Tönden, af Tiende-Hartkorn 1 Mark Tönden.

[2] Sören Pedersen gav i Familieskat for 6 Personer (sig, Hustru og fire Börn) 6 Rd., for sine Heste 48 Sk. og i Folkeskat for 2 Karle 48 Sk., for 2 Piger 32 Sk. Birkefoged, Skriver og Degnene for hvert Familiemedlem 32 Sk., for Heste 48 Sk. Bönderne gave Intet for sig, men 16 Sk. for en Sön eller Karl, og 8 Sk. for en Datter eller Pige.

Hartkorn; en Kopskat, paalagt ved Forordningen af treogtyvende November 1699, der betaltes to Gange om Aaret og udgjorde tohundrede og syv Rigsdaler aarlig[1]; et extraordinært Paabud ved Forordningen af fireogtyvende Januar 1699[2], et andet for Tjenestekarle paa Landet og en Hjælpeskat af Huusmændene[3]. Amtstuen i Frederiksborg, som modtog disse Skatter af Jægerspriis Gods, afholdt igjen deraf forskjellige Udgifter saavel i Natura som i Penge[4]. Revisionen af Regnskabet foregik i Rentekammeret, og den af Hegelunds Gaard- og Godsregnskab nærmest ved Dose, der holdt Öie med, at Regnskabet affattedes efter et meddeelt Schema og iövrigt fremsatte sine Erindringer, som Hegelund besvarede og Decisionen endelig paakjendte[5].

---

[1] Denne Kopskat lader os slutte til den Stilling, de Enkelte indtoge: Sören Pedersen gav 11 Rd. (4 for sig, 4 for sin Kone, 3 for en Karl og to Piger), Hegelund 6 Rd., Graner 6 Rd., Mölleren 5 Rd., Gaardmændene mellem 1 og 2 Rd., Indsiddere og Huusmænd mel. 16 og 48 Sk. Sognepræsten gav 12 Rd., Birkefogeden 8 Rd., Birkeskriveren 3 Rd., Færgemanden 2 Rd. 80 Sk., Degnene 2 à 3 Rd. for sig og Huusstand.

[2] Dette Paabud var 1 Rd. af Td. Hartkorn; men en Deel Hartkorn var fritaget derfor.

[3] Paabudet paa Tjenestekarle efter Forordningen af 24 Jan. 1699 indbragte af hver Karl, der tjente hos Præster, Fogeder og Officerer, 2 Rd. 3 Mk., og af Karle hos Möllere og Bönder 2 Rd. Hjælpeskatten af Huusmænd, der ikke havde Hartkorn, indbragte fra Jægerspriis Gods 6 Rd. 48 Sk.

[4] Rentek. Arch. De anförte Sören Laursens Regnskabs-Protocoller, hvoraf ogsaa alle disse Pengeskatter ere tagne, lære os ligeledes at kjende Udgifterne og Leverancerne. Deraf kunde mærkes Lön til Birkefogeden Anders Christensen, med Afkortning af $1^1/_2$ p. Ct., 29 Rd. 56 Sk., og til Birkeskriveren Hans Knudsen, efter Afkortning, 19 Rd. 69 Sk.

[5] Nogle af disse Revisioner og Decisioner har jeg seet i Rentek. Arch. En af dem, dat. d. 28 Dcbr. 1701, indeholder en Paamindelse af Dose om at fölge det meddeelte Schema.

Den locale Myndighed paa Jægerspriis, som var Hegelund tillagt, gjorde ham til en Slags Mægler mellem Godsherren og Godsets Beboere, og gav ham ved visse Leiligheder en Politimesters Magt og Ansvar. Det var ikke alene de övrige kongelige Betjente paa Gaarden, hvis Vilkaar bleve afhængige af hans Mening og Erklæringer, men ogsaa Andre, der stode i et friere Contract-Forhold til Herren af Jægerspriiis. Da saaledes Færgemanden ved Jægerspriis Færge, Peder Pedersen, i Sommeren 1702 beklagede sig over, at Godsets Bönder forlangte fri Overfart, naar de gjorde deres Ægter i Hovedgaardens Tjeneste, uagtet det aarlige Bidrag af tyve Rigsdaler, der skulde være ham en Lön eller Erstatning derfor[1], ikke blev betalt, og han istedenfor det Boel i Gierlöv, som hans Formand havde havt til Prammenes Vedligeholdelse, kun nöd aarlig ti Rigsdaler, medens han, ved at have kjöbt sin Bestilling af Formanden for tohundrede Rigsdaler, maatte ansee sig for berettiget til alt, hvad denne havde nydt[2], saa blev ogsaa denne Sag strax lagt i Hegelunds Hænder. Denne anstillede de fornödne Undersögelser. Saavel ved egne Erfaringer som ved indhentede Efterretninger fra den forrige Ridefoged, nuværende Forpagter Sören Pedersen, oplyste han, at Færgemanden rigtignok forhen havde nydt aarlig en Godtgjörelse af tyve Rigsdaler og derhos enten en Gaard i Gierlöv eller ti Rigsdaler, altsaa i det Hele tredive Rigsdaler, som bleve ham betalte i Kong Christian den Femtes Tid og i to Aar, efterat den nuregjerende Konge som Kronprinds havde faaet Jægerspriis; men han forklarede, at denne Godtgjörelse fra den Tid af allerede havde været

---

[1] Kongl. Resol. af 9 Septbr. 1684. See ovenf. S. 22 Not. 3.

[2] Rentek. Arch. Færgemandens Klage og Ansögning er af 18 Juli 1702. Ligeledes Doses Befaling til Hegelund af 20 Juli, at afgive Betænkning, efter hvad han selv vidste eller hos „Forvalter" Sr. Sören Pedersen kunde fornemme derom.

Færgemanden frataget, og at Forpagteren Sören Pedersen nu for sit Vedkommende havde accorderet med Færgemanden og betalte ham aarlig ti Rigsdaler for at overföre saavel Gaardens Producter som andre Ting: det kom altsaa an paa, om Jægerspriis's Færgemand skulde have nogen særlig Betaling for Kongens eget Landgildekorn og egne Folk [1]. Hegelund tog sig saaledes just ikke meget varmt af Færgemandens Andragende, og dette blev hellerikke bevilget; thi i det næste Foraar blev det igjen fornyet. Paa en lignende Maade kom ogsaa de af Gaardens Betjente, der ellers havde egne höiere Foresatte, let i et vist Afhængighedsforhold til Ridefogeden, saasom Stutteriets og Forstvæsenets. Haxthausen bestyrede hiint, ligesom Grev Reventlov og Overforstmester Claudi dette [2]; men da sidstnævnte imod Slutningen af Aaret 1702 önskede en Skovlöber afskediget og en anden antaget i hans Sted, blev det Hegelund overdraget at sörge derfor efter sin Villie [3].

---

[1] Rentek. Arch. Hegelunds Erklæring af 23 Juli 1702 med Bilag, indsendt til Dose under 24 Juli. Ligeledes Peder Pedersens fornyede Ansögning af 16 Juli 1703: der var liden Indtægt ved Færgen, hvis Redskaber behövede daglig Reparation, sagde han; derfor havde Christian V hjulpet Færgemanden först med to Fjerdings Jorder og, da disse et Par Aar efter overlodes til en Bonde, med en aarlig Gave af 30 Rd., hvilke dog i nogle Aar ikke vare betalte; han sögte nu en aarlig Understöttelse af Kongen til Færge-Redskabernes Vedligeholdelse.

[2] Jacob Nielsen Smed paa Jægerspriis sögte den 24 Mai 1702 (ovenf. S. 44 Not. 3) om höiere Lön, der ved Haxthausen var ham lovet, naar Stutteriet blev foröget. Da nu dette, medio Mai 1700, var foröget til 18 Hopper, kunde han ikke komme ud af det med de ham hidtil givne 12 Rd. aarlig til Medicamenter, og begjerede et Tillæg fra Mai 1700 af at regne. Jvfr. S. 28. 45.

[3] Rentek. Arch. Ordre til Hegelund af 21 Novbr. 1702 at oplyse, hvem den uduelige Skovlöber var og hvori hans Bröde bestod. Approbation af 12 Dcbr. 1702, at antage en Huusmand i Skoven, Laurs Svendsen Skomager, til Skovlöber.

Ligeoverfor Godsets Bönder udövede Hegelund en Husbonds eller Politi-Övrigheds Forretninger, der stundom kunde blive vidtlöftige og brydsomme nok. Et Tilfælde, der indtraf i hans sidste Leveaar, turde maaskee fortjene at bevares som et Bidrag til Sædernes og Retspleiens Historie i Almindelighed og paa Jægerspriis i Særdeleshed. Bonden Povel Olsen i Nedredraaby fandtes Söndagen för Skjærtorsdag, eller den förste April, 1703 qualt i sin Seng, og ved de i denne Anledning anstillede Undersögelser faldt Mistanken paa den Dræbtes egen Tjenestekarl, en indrulleret Soldat Anders Jensen Mikkelsen, og en Huusmand Jon Hagensen. Hegelund gjorde Anmeldelse derom for Overkammersecretair Dose, og lod efter dennes Befaling af sexogtyvende Mai begge de Mistænkte kaste i Fængsel og indstævne for Birkethinget[1]. Jon Hagensen endte faa Dage efter sit Liv ved en voldsom Död, og Mistanken for at have bragt ham af Dage faldt paa hans egen Hustru Bodild Jonsdatter, hvorfor Hegelund nu ligeledes lod hende fængsle og tiltale[2]. Anders Mikkelsen, som endelig bekjendte sin Bröde, fandt mod Slutningen af Juni Maaned Leilighed til at undvige fra de Mænd, der skulde holde Vagt over ham; men to Dage derefter blev han paa Thinget dömt som Morder af Birkefogeden Laurids Jacobsen og otte Meddomsmænd[3]. Hegelund lod nu Vagten tage i Forhör, den dömte Forbryder eftersöge og Dommen indanke for Landsthinget i Ring-

---

[1] Rentek. Arch. bevarer de authentiske Oplysninger i denne Sag, men adspredte paa flere Steder. De förste Begivenheder seer man af Hegelunds Skrivelse til Dose den 29 Juli 1703. Allerede d. 14 April fik Hegelund Ordre at bortfæste den Dræbtes Gaard.

[2] Dose til Hegelund den 31 Mai, Befaling i denne Anledning

[3] Morderens egen Bekjendelse omtales senere i Landsdommernes Stævning til Landsthinget i Ringsted. Hans Flugt anmeldte Hegelund d. 26 Juni for Dose. Birkethingsdommen af 28 Juni blev den 22 Juli af Hegelund sendt til Dose.

sted. Vagten forsikkrede edeligt, at Anders Mikkelsen havde ligget i Fængslet, da den efter given Tilladelse forlod ham for at gaae hjem til Höstarbeide; men den blev ikke desmindre paa Hegelunds Befaling i Slutningen af Juli selv kastet i Fængsel[1]. Den Undvegne blev ikke funden; men Landsdommerne Tage Thott og Hans Ehm stævnede Birkefogeden til at forsvare sin Kjendelse og Forbryderen til at forsvare sin Sag, hvorefter Landsthinget den femtende August 1703 dömte Anders Mikkelsen til Steile og Hjul[2]. Da Hegelund anmeldte dette for Dose og derhos spurgte, hvad der skulde foretages med den arresterede Vagt og den endnu i Fængslet siddende Bodild Jonsdatter, fik han den eenogtyvende August Befaling at forkynde Landsthingsdommen over Anders Mikkelsen og den afdöde Jon Hagensens Frifindelse, men at indstævne saavel Bodild som Vagten for Birkethinget, efterdi hun af Landsthinget var bleven udömt, blot fordi hendes Sag ikke havde været for Hjemthinget. Bodild blev her frikjendt, og Vagten bad, at Naade maatte gaae for Ret[3]. Det sidste blev maaskee bevilget af Dose eller Rentekammeret; men derimod fik Hegelund Befaling at lade tage en ny Dom over Bodild, og Sagen mod hende var endnu ikke tilendebragt, da det den tyvende September blev tilladt at löslade hende af Fængslet, indtil hun havde gjort Barsel[4].

Midt under disse Forhandlinger havde Kong Frederik den Fjerde selv personlig besögt Jægerspriis den tolvte

---

[1] Hegelunds Skriv. af 22 Juli til Dose og dennes Billigelse d. 28 Juli af Vagtens Arrestering. Doses Skriv. af 21 Aug. til Hegelund angaaende Tiltale mod Vagten.

[2] Hegelund til Dose d. 29 Juli og 18 August 1703.

[3] Dose til Hegelund den 21 August, og Hegelund til Dose den 1 Septbr. I sidstnævnte Skrivelse hedder det, at Vagten var stævnet til Thinget den næste Torsdag, hvis Sagen ikke maatte bortfalde.

[4] Dose til Hegelund af 16 Septbr. og 20 Septbr.

og trettende September 1703, og Hegelund glædede sig over, at han havde været tilfreds under dette Besög[1]. Hensigten dermed turde maaskee have været at tage Jægerspriis i Öiesyn med Hensyn til den Bestemmelse, som det kort efter fik; men dette var neppe Hegelund bekjendt dengang, og blev det udentvivl ingensinde. Thi kort efter faldt han i en meget betænkelig Sygdom, der vistnok havde sat ham ud af Stand til at varetage sin Tjeneste, da Forpagteren Sören Pedersen den femtende October selv umiddelbart ansögte om Erstatning for det Foder, han havde leveret til Stutteriet paa Jægerspriis[2]. Nogle Dage senere, den sexogtyvende October 1703, indtraf Prinds Carls, Kongens Broders, treogtyveaarige Födselsdag, der blev festligholdt paa en udmærket Maade: om Morgenen forærede Kongen ham hele Jægerspriis Gods og dertil et Sölvtaffel, og om Aftenen blev den förste Opera givet i det nye prægtige Operahuus[3].

---

[1] Kongens Besög anmelder Hegelund for Dose i Skrivelsen af 16 Septbr. 1703, samt at Kongen *efter Tycke fandt al Fornöielighed.*

[2] Rentek. Arch. har Sören Pedersens Ansögning, der historisk oplyser dette Punct: Kongen havde for ni Aar siden ladet opprette paa Jægerspriis ved Overkæmmerer Ahlefeldt et Stutterie med tolv Hopper, der skulde underholdes med Græs og Foder af Gaarden, og hvis Afkom i en Alder af tre til fire Aar skulde afgives til Opstaldning. Ved Kgl. Resolution af 11 Mai 1700 forögedes Hopperne med sex nye fra Frederiksborg, og da disse ligeledes skulde underholdes af Gaarden, havde Kongen i det förste Aar ladet Forpagteren betale 6 Rd. 4 ß pr. Stk. af disse. Men i de to sidste Aar havde han ingen Godtgjörelse faaet. Sören Pedersen anmelder dette og henstiller det til Kongens allernaadigste Villie og Behag.

[3] Nye Tidender, som Kbhvns. Postrytter frembar, 1703. Octbr. S. 77. *Den 26, som var Hans Prindsel. Höjheds Prinds Carls Födsels-Day, bleve de förste Opera spillede her udi det prægtige Opera-Huus, og Regalerede H. K. M. höjstbemælte Hans Prindselige Höjhed samme Dag med det Ambt Jægerspriis og et Sölv-Taffel.* Efterat det Amalienborgske Operahuus paa Garnisonspladsen var brændt 1689, blev dette nye Operahuus bygget paa Hjörnet af Bredgaden og Academigaden, hvor nu Landcadet-Academiet er.

Denne Gave af Jægerspriis til Prinds Carl, hvorved Godsets Skjæbne for en lang Tid blev afgjort, fulgtes hurtigt af en anden Begivenhed, hvis Virkninger maatte föles paa Gaarden og Godset selv: Ridefogeden Henrik Hegelund döde Dagen efter, den syvogtyvende October 1703. Forpagteren eller Forvalteren Sören Pedersen Vissingkloster traadte, som det synes, strax og forelöbig i den Afdödes Sted; thi han anmeldte den otteogtyvende October for Dose, at Hegelund var död den foregaaende Aften Klokken ni, og han erholdt derpaa Ordre af Dose til at lade Dödsboet forsegle af Birkedommeren og Skriveren og aflægge Doses Condolation til Enken Dorthe Brandt med Forsikkring om, at der skulde blive hende viist al mulig Föielighed[1].

Den af Kongen tagne Bestemmelse med Jægerspriis blev under tredivte October 1703 officielt meddeelt Regjerings-Collegierne. Paa denne Dag udgik nemlig et kongeligt Rescript til de Deputerede for Finantserne, at Prinds Carl skulde paa Livstid have Jægerspriis Lyst- og Ladegaard samt alt det beholdne Gods, som dertil laae, med alle Rettigheder, Skove, Fiskerie, Jagt, Birkeret, at regne fra den sexogtyvende October næstforegaaende, dog saaledes at han skulde udrede Skatterne og Contributionerne deraf efter Jordebogen af sexogtyvende Juni 1697, at alle Betjentene skulde forblive i deres Stillinger, saalænge de opförte sig tilbörligt[2], og at Vildt skulde

---

[1] Rentek. Ordr. o. Miss. Bög. No. 643 S. 269: Doses Svar af 29 Octbr. 1703 til „Forvalter Sören Pedersen" lærer os at kjende Indholdet af dennes Anmeldelse. Dose beder „Hr. Amtsforvalteren" (d. e. Sören Pedersen) at besörge Boet forseglet o. s. v. Draaby Kirkeb. *1703, Novbr. 5, blev den hæderbaarne, agtbare og velfornemme Mand Henrik Pedersen Hegelund, Kgl. M. Ridefoged paa Jægerspriis, med anseeligt Comitat udi Draaby Kirke nedsat. Hans Sjel i de Levendes Lande.*

[2] Disse Betjente skulde nu naturligviis lönnes af Prindsen. Det samme var ogsaa Tilfældet med hans andre Betjente. Civil-

leveres fra Jægerspriis til den kongelige Hofholdning, naar det maatte behöves. Det blev derhos Finants-Collegiet paalagt at overlevere Prindsen saavel Godset med Inventarium over alt medfölgende Lösöre, som det ham af Kongen til samme Tid skjænkede Sölv-Service[1].

4. Prinds Carl besad nu Jægerspriis i næsten sexogtyve Aar lige til sin Död, og Godset betragtedes i dette Tidsrum ganske som en privat Eiendom. De almindelige Skatter, som skulde udredes deraf, flöde i den kongelige Kasse, men Godseierens Indtægter tilfaldt Prindsen. Hans Hofchef havde som saadan Overbestyrelsen og kaldtes derfor stundom Amtmand paa Jægerspriis[2]; hans Secretair kunde undertiden paa sin höie Herres Vegne correspondere med Regjeringen i Godsets Anliggender[3]; men den egentlige locale Bestyrelse og Regnskabsvæsenet var ligesom hidtil betroet til en Ridefoged eller Forvalter.

Ifölge hiin til Finantsdeputationen udgaaede kongelige Befaling blev Gaard og Gods den femtende November 1703 formelig overleveret til Prinds Carl efter den Jordebog, der for sex Aar siden ved Hegelunds An-

---

Reglem. (i Geh. Arch.) for 1704 opförer Pr. Carls Appanage med 30,000 Rd. Kroner og Sophie Hedevigs med 6000 Rd., og saaledes ogsaa i de fölgende Aar, men det bemærkes derhos udtrykkelig, at Prinds Carl selv skulde lönne sin Hof-Etat.

[1] Copie i Rentek. Arch. Sölvtaffelet kaldes her Kongens hidtilværende „Reise-Sölv-Service", hvis Vægt ansloges til 154 Pund, 20 Lod, 2½ Qvintin, og hvortil hörte 24 Knive og 12 Gafler med Sölvskaft.

[2] Christian Fredr. Holstein af Cathrineberg, Broder til Ulr. Ad. Holstein, forestod allerede som Oberstlieutenant Prinds Carls Hof-Etat og kaldtes, som vi nedenfor skulle see, hyppigt Amtmand paa Jægerspriis.

[3] Terkel Terkelsen, som længe var Secretair hos Prinds Carl, havde tillige en Slags Inspection over Jægerspriis, hvor han synes til visse Tider at have havt fast Ophold for sig og sin Familie, dog maaskee endnu ikke i de förste Aar af Prindsens Besiddelsestid.

sættelse som Ridefoged var optaget, og med Overleveringen fulgte en Matricul-Extract over Böndergodsets Hartkorn, en Specification over Huusmændenes Ugedage eller Penge-Vederlag derfor og en kongelig Ordre angaaende Moderation i Landgilden[1]. Saaledes tog Prindsen det ham skjænkede Gods i Besiddelse.

Det kongelige Gavebrev havde forpligtet Prinds Carl til at beholde de hidtilværende Betjente, saalænge enhver gjorde sin Pligt; men Henrik Hegelunds Död havde næsten i samme Öieblik givet ham frie Hænder med Hensyn til Ridefogedens Post, der var den vigtigste og uundværligste af alle. En vis Lars Bertelsen[2], der muligviis hidtil havde staaet i Hegelunds Tjeneste og saaledes var forberedt til at træde ind i Forretningerne, blev ogsaa meget snart udnævnt til Ridefoged paa Jægerspriis, og han fortsatte derpaa i Forbindelse med Hegelunds Enke, Dorthe Brandt, Regnskabsvæsenet i de to Maaneder, som endnu vare tilbage af dette Aar. Med de övrige Betjente skeete ingen Forandring. Den oftvævnte Sören Pedersen

---

[1] Rentek. Skr. af 26 Aug. 1759 til Ghrd. Vict. Christ. Plessen indeholder alle disse Oplysninger til denne Tids Historie. Der nævnes udtrykkelig „Overleverings-Forretningen af 15 Novbr. 1703" og de övrige her anförte, der skulle have været uden Datum. Vict. Chr. Plessen var dengang Bestyrer af Jægerspriis og havde som saadan indsendt nogle Spörgsmaal til Kammeret, navnlig spurgt, hvorfor de saakaldte Skovhuse svarede til Rentekammeret istedenfor til Jægerspriis.

[2] Denne Mands Fortid er mig ubekjendt. Han var maaskee fra Kjöbenhavn; af Draaby Kirkeb. seer man, at hans Kone, Cathrine Larsdatter, der havde sine Forældre, Faderen Lars Skræder og Moderen Ellen. Under *Dom. 3 Advent. 1704* hedder det: *Sgr. Laurids Bertelsen, Hans prindselige Höiheds Ridefoged paa Jægerspriis, en Sön til Daaben, kaldet Bertel. Ridefogedens Kones Moder Ellen bar Barnet. Fadderne vare Junker Henrik Arenstorff fra Oreberg, Ridefogedens Kones Fader fra Kjöbenhavn, Skovrider Graner, Mad. Dorthe Brandt.* Hvis ellers deri kunde findes nogle Vink om hans Forbindelser.

Vissingkloster vedblev at være Forpagter og Forvalter; Hans Stephan Graner var fremdeles Skovrider, Willum Hardus Gartner, Peder Pedersen Færgemand, Anders Arvedsen Möller. Endnu levede Sognepræsten Magister Knopper og Birkedommeren Laurids Jacobsen[1].

Lars Bertelsen forestod i de syv förste Aar af Prinds Carls Tid Ridefogedens Bestilling, og da Jægerspriis var bortforpagtet, synes Regnskabsvæsenet baade over de kongelige Skatter og over Prindsens Indtægter og Udgifter paa Godset at maatte have udgjort hans vigtigste Arbeide. Formandens Regnskaber afsluttede og indsendte han i Februar 1704, hvorefter Dorthe Brandt maatte besvare de for hendes afdöde Mands Tjenestetid gjorte Udsættelser, og Restance-Listerne indsendte han i Juni samme Aar[2]. Ridefogedens Regnskab faldt i to Hovedstykker. De kongelige Skatter, som i disse syv Aar neppe undergik nogen betydelig Forandring, indbetaltes paa Frederiksborg Amtstue til Amtsforvalter Sören Laursen; derhen

---

[1] Kirkebögerne, som ere en vigtig Kilde til Personalhistorien af den Jægerspriisiske temmelig afsluttede Mikrokosmos, nævne os idelig disse Mænd og deres Familier; de ere ogsaa alle omtalte ovenfor, f. Ex. S. 44. Færgemanden Peder Pedersen maa omtrent i disse Aar være död; hans Eftermand blev Povel Madsen Winkel. Om Birkeskriveren Hans Knudsen levede endnu, skal jeg ikke kunne sige; men mellem 1710 og 1726 finder jeg Andreas Rudolph Schumacher som Birkeskriver. Derefter fik Peder Mortensen d. 18 Marts 1726 af Pr. Carl Bestalling som Birkeskriver.

[2] Rentek. Arch. har Jægerspriis's Quartalskats-Mandtal for hele Aaret 1703 til Belöb af 452 Rd. 5 ℔ 15 ß, dateret Jægerspriis den 16 Febr. 1704 og underskrevet af L. Bertelsen, et andet Contributions-Regnskab for 1703, dateret d. 21 Febr. 1704 og underskrevet: Dorthe sl. Henrik Hegelunds, og en Restance-Liste, dateret den 4 Juni 1704, underskrevet af L. Bertelsen. I Ordre og Missive-Bög. No. 643 S. 602 findes en Befaling, dat. d. 22 Marts 1704, fra Kammeret (Ahlefeldt, E. U. Dose o. fl.) til Hegelunds Enke, at hun skulde besvare de ved Revisionen af hendes afd. Mands Regnskaber for Aarene 1697, 1698, 1701, 1702 og 1703 gjorte Udsættelser.

gik ogsaa den saakaldte Familie- og Folkeskat, som paa Jægerspriis Gods i denne Tid blev bortforpagtet gjerne paa tre Aar ad Gangen, först til Christian Paludan, saa til Jonas Jonassen og senere til Svend Krag[1]. Jordebogs-Indtægterne af Böndergodset og Hovedgaarden kom Prindsen tilgode; men naar Jordebogs-Udgifterne og Restancerne fradroges, vilde det virkelige Overskud vistnok kun med en ringe Sum have oversteget den Forpagtningsafgift, som Sören Pedersen Vissingkloster skulde svare og som uden Vanskelighed indkom[2]. Belöbet saavel af de kongelige Skatter som af Jordebogs-Indtægterne i Prinds Carls Tid, fornemmelig i de förste Aar för Udbrudet af Krigen med Sverrig, tör vel antages at have været omtrent det samme som forhen under Rentekammerets Bestyrelse; men de nærmere Efterretninger derom savnes i Almindelighed for de Perioder, da Jægerspriis var i private Hænder[3].

Stutteriet, som endnu bestod, synes at have ligget

---

[1] Skattebög. i Rentek. Arch. Chr. Paludan havde Forpagtningen i Aarene 1704—6. Jon. Jonassen finder jeg 1707—9 at have betalt aarlig 85 Rd. 21 Skill. Svend Krag nævnes 1716—18 og betalte 91 Rd. 24 Skill.; men om Forpagtnings-Trienniet har været fornyet for Jon. Jonassen, eller om nogen Anden falder mellem dem, eller om Krag har begyndt för 1716, veed jeg ikke.

[2] See ovenf. S. 43 Not. 1. Afgiften var 1700 Rd. for Hovedgaarden, og 30 Rd. for Tienderne. — Men efter Civil Regl. (Geh. Arch.) havde Pr. Carl en aarlig Appanage af 30,000 Rd. i Kroner, og dette var fremdeles hans vigtigste Indtægt. — Jordebogen maa have havt betydelige Udgifter. Saaledes nævnes nu ogsaa Fasaneriet paa Jægerspriis, som forestodes af Fasanmester Christian Jansen, der tilligemed hans Kone Margrete hyppigt nævnes i Kirkebögerne mellem 1712 og 1728.

[3] Thi Regnskaberne kom da enten slet ikke eller kun deelviis i de offentlige Archiver. Men Jægerspriis var ligefra dets Overdragelse til Hahn indtil den nyeste Tid, med enkelte Mellemrum, næsten altid overladt til privat Bestyrelse. Dette gjör det saa vanskeligt at finde sammenhængende Materialier til dets Historie.

udenfor Ridefogedens eller overhovedet de prindselige Betjentes Virkekreds. Det bestyredes udentvivl for Kongens Regning af Staldmester Haxthausen og de ham paa Stedet underordnede Betjente[1], og den til Hestenes Underholdning fornödne Fourage blev kjöbt hos Forpagteren Sören Pedersen[2]. Denne Mand, der i omtrent tredive Aar havde indtaget en saa betydende Stilling paa Jægerspriis, var nu udentvivl ogsaa bleven en formuende Mand; idetmindste henvendte Kongen sig i Aaret 1710, da Krigen fordrede store Summer og Tvangslaan maatte udskrives, blandt Andre ogsaa til ham og fandt ham beredt til at give Regjeringen Laan[3].

I det samme Aar ophörte Lars Bertelsens Virksomhed som Ridefoged paa Jægerspriis, hvad enten han döde der eller blev afskediget[4]. Han havde, formodentlig

---

[1] Skriv. af 3 Septb. 1704 fra Haxthausen til Finantsdep. (Rentek. Arch.) forlanger et foröget Quantum Hö, blandt andet fordi der i dette og det foregaaende Aar vare komne saa mange unge Heste fra Frederiksborg og Jægerspriis, hvilket ikke tidligere var Tilfældet. — Ved Stutteriet nævnes hyppigt (i Kirkeb.) en „Stutmester", först Svend Brodersen, senere (1724) Thomas Höy eller Hög.

[2] Rentek. Arch. har en Ansögning af 15 Octbr. 1703 fra Sören Pedersen. Han havde i de to sidste Aar (1702 og 1703) ikke modtaget den ham tilsagte Godtgjörelse af 6 Rd. 4 Mk. for Stykket af de nye Hestes Fodring og Græsning; han anmelder dette og henstiller det til Kongens allernaadigste Villie og Behag.

[3] Sören Pedersen til Rentek. d. 2. Jan. 1710 (Rentek. Arch.): Af Kammerets Skrivelse af 28 Dcbr. erfares Kongens Befaling ang. en alm. Forstrækning af hele Riget, samt at Sören Pedersen var ansat til 500 Rd. Kroner, som han ogsaa den 11 Juni villig skulde erlægge imod Kgl. Obligation, saasom han altid havde nydt Kongens Naade.

[4] Kirkebogen nævner Ridefogeden Lars Bertelsen som Fadder ved en Daab Dom. Exaudi (d. 1 Juni) 1710; derimod „Hans prindselige Höiheds Ridefoged Sr. Hans Wilhelm" (Eller) ved en Daab Dom. 2 Advent. (d. 7 Dcbr.) s. A. Altsaa maa Lars Bertelsen være afgaaet i denne Mellemtid.

i sit förste Embedsaar, ægtet en Pige fra Kjöbenhavn, Cathrine Larsdatter, havde et Par Sönner af dette Ægteskab og synes at have staaet i venligt Forhold til Gaardens övrige Beboere eller den ovennævnte lille Jægerspriisiske Verden[1], hvori blot den Forandring i hans Tid foregik, at Færgemanden Peder Pedersen blev aflöst af Povel Madsen Winkel, Mölleren Anders Arvedsen af Niels Andersen, formodentlig hans Sön, og maaskee Gartneren Willum Hardus af Anton Gynther Ludvig[2], eller som han almindelig kaldtes, Antoni. Men iövrigt synes Lars Bertelsen ikke at have udmærket sig ved særlig Driftighed i sin Tjeneste eller ved nogen personlig Fremtræden i sine Omgivelser, og i Sommeren eller Efteraaret 1710 nævnes han ikke mere som Ridefoged.

En kjendelig Forandring indtraadte i Prinds Carls Bestyrelse af Jægerspriis efter hans Afgang, især da ogsaa den ofte nævnte Forpagter, Forvalter Sören Pedersen Vissingkloster, der i meer end en Menneskealder havde spillet en saa vigtig Rolle paa Jægerspriis, faa Maaneder senere döde[3]. Prindsens egen Nærværelse spo-

---

[1] Kirkeb. nævne tre Sönners Daab, Bertel d. 13 Dcbr. 1704, Christian d. 24 Mai 1706 og Carl Wilhelm d. 27 Novbr. 1707, hvilken sidste blev begravet i Draaby d. 8 Febr 1709. — Baade han selv og hans Kone nævnes meget hyppigt som Faddere, stundom ogsaa hendes Forældre.

[2] Povel Madsen Winkel nævnes som Færgemand d. 9 Septbr. 1705, og d. 29 Novbr. 1705 havde han Bryllup med Kirstine Rasmusd. Bjerg (eller Bjerring) af Gierlöv. Anders Arvedsen blev begravet den 9 Juni 1708, og da fulgte vel strax Niels Andersen, der ægtede Anna Eller. Naar Willum Hardus döde, har jeg ikke bemærket, men det maa være mellem 1705 og 1713.

[3] Draab. Kirkeb. 1711, Febr. 17: *Den höiagtbare, velfornemme Mand, nu salig hos Gud, ædle Sören Pedersen Vissingklosster, fordum Hans Printzelig Höiheds Printz Carls Forvalter paa Jægerspriis, blev af en höianseelig Comitat geleidet til sit Sovested udi Draaby Kirke.*

redes vel kun i ringe Grad, skjöndt han udentvivl noget oftere end hidtil besögte Jægerspriis[1]; men han fik Leilighed til at ombytte Betjente, der vare blevne gamle i Gaarde og, som saa ofte er Tilfældet, skyede Forandringer i det Bestaaende, med yngre Kræfter og mere anseete Personligheder. I Lars Bertelsens Sted blev nemlig 1710[2] udnævnt til Ridefoged Hans Wilhelm Eller, en Mand af anseet Familie eller Svogerskab, gift med Kirsten Torm af Finkernes og Wormernes betydende Slægter[3]. Efter Sören Pedersens Död fik Jægerspriis derhos igjen en „Forvalter" i Prindsens Secretair Terkel Terkelsen. Han var længe prövet i den kongelige Families private Tjeneste, havde bestyret og bestyrede maaskee endnu Enkedronning Charlotte Amalies Pengesager og i Forbindelse dermed sandsynligviis ogsaa hendes yngre Börns, Prinds Carls og Prindsesse Sophie Hedevigs[4], og

---

[1] Jeg slutter det deraf, at man nu noget hyppigere der finder Personer, henhörende til Prindsens umiddelbare Omgivelse, som Faddere ved Daabshandlingerne i Draaby og Gjerlöv.

[2] See ovenf. S. 66 Not. 4.

[3] Giessings Jubell. II, 1 S. 46 fg. Kirsten Torm var en Datterdatter af Stiftspr. Mag. Erik Torm og Söster Worm, Dat. af Prof. Dr. Ole Worm og Dorthe Finke. Kirsten Torms Broder var Erik Jensen Torm, der reddede Kong Frederik IV paa Giethuset og blev Politimester i Kjöbenhavn; hendes Söster, Söster Torm, var gift med Hans Christ. Eller, Mönsterskriver paa Holmen. Kirkeb. skrive ofte Eiler istedetfor Eller.

[4] T. Terkelsen, hvis Navn ogsaa skrives Torchildsen, maa være födt omtr. 1666, og hans Hustru Marie Herfort omtr. 1688 (Hoffmans Fund. VIII. 188). I en General-Quittance, som han erholdt af K. Christian VI den 23 Marts 1736 (Sjell. Reg. Tom. LVI fol. 97), hedder det, *at han havde begjeret Kongens General-Quittance med Hensyn til de Forretninger, som han havde havt i Vor Farmoders Dronning Charlotte Amalies, Vor Farbroders Prinds Carls og Vor Fasters Sophie Hedevigs Tjeneste i mange Aar og for hvilke hans under Hænder havte Forretninger af Kasse-Regninger og i andre Maader han havde modtaget deres Quittering.*

efter Aaret 1711 fik han med Hustru Marie Herfort et stadigt Hjem paa Jægerspriis, hvor han fordetmeeste levede i fireogtyve Aar under Navn af Forvalter eller Inspectör, et Mellemled mellem Prindsen og Ridefogeden, og derhos som Prindsens Secretair synes mere i Praxis end efter bestemte Regler at have skabt sig en formaaende Stilling[1]. Ogsaa den saakaldte Amtmand paa Jægerspriis Amt, Oberstlieutenant og Etatsraad Christian Frederik Holstein, synes nu oftere og i længere Tid at have opholdt sig med sin Familie paa Jægerspriis[2] og derved bedre at have kunnet varetage Prindsens og Godsets Interesser, skjöndt det er vanskeligt at finde den bestemte Grændse mellem de trende Auctoriteters særlige Virkekredse eller at angive, hvilke Fortjenester hver enkelt af dem indlagde sig.

Holstein, som den Jægerspriisiske Bestyrelses Chef, förte imidlertid Ordet, naar han behagede, og han troede i Aaret 1712 at have Anledning dertil. For et Aarstid siden var det bestemt, at hvert Compagnie af Landmilitsen skulde reduceres til hundrede og tyve Mand foruden Prima-Planen, og at Godseierne af deres Godser skulde betale femogtyve Rigsdaler for hver Karl af det redu-

---

[1] Naar Terkelsen med Familie blev bosiddende paa Jægerspriis, skal jeg ikke ganske nöie kunne sige, men i Begyndelsen af Aaret 1712 var han der. Thi Kirkeb. 1712 den 17 Febr. viser os, „at Forvalter Terkildsens Hustru paa Jægerspriis" bar Færgemand Poul Madsens Sön Jörgen Frederik til Daaben, og to Dage senere, den 19 Febr., bar ligeledes „Forvalters Kjæreste, dydædle Madam Thorchildsens", en Datter af Erland Degn. Fra den Tid af nævnes han og hans Kone meget hyppigt paa Jægerspriis, som nedenfor vil sees.

[2] Kirkebögerne vidne derom, og den 14 Marts 1712 havde „höiædle og velbaarne Oberstlieutnant Frederik von Holst, Amtmand over Jægerspriis Gods", selv en Datter, Hedevig Sophie, til Daaben i Draaby Kirke.

cerede eller hjemforlövede Mandskab[1]. Som en Fölge deraf var det Prinds Carl paalagt at udrede trehundrede Rigsdaler af Jægerspriis Gods. Mod Slutningen af Vinteren 1712 indgav nu Holstein en Klage derover til Rentekammeret, erklærede, at Prindsen Intet vilde forskyde for Godsets Bönder, og androg paa, at Jægerspriis Gods maatte fritages for denne Skat[2]; han forestillede derhos, at Prindsens Betjente burde forskaanes for den paabudne Kopskat og andre personlige Paalæg[3]. I den fölgende Sommer beklagede Holstein sig endvidere over, at de tusinde Rigsdaler, som vare Prindsen bevilgede udenfor hans Appanage til Bygningsarbeider paa Jægerspriis, endnu ikke vare blevne betalte fra Frederiksborg Amtstue[4]. I Efteraaret endelig ansögte han om, at den paabudne Skattehavre maatte eftergives Godsets Bönder, da de paa Grund af Misvæxt hverken kunde svare den i Natura eller udrede Erstatning derfor i Penge[5]. Det förste Punkt i denne Række af Besværinger eller Ansögninger synes ikke at være bleven fuldkommen be-

---

[1] K. Frederik IV allern. Forordn. 1711 S. 22. Quart. Forordn. af 3 April bestemte, at da saameget Mandskab afgik til Proprietairernes og Bondens Tjeneste, skulde saavel af Kronens som af Proprietairernes Gods udredes 25 Rd. for hver permitteret Soldat af Godset til Amtsforvalteren, der af disse Penge skulde danne en særlig Kasse, hvorpaa General-Commissariats-Collegiet kunde anvise til Udbetaling.

[2] Holsteins Klage var af 2 Marts 1712. Saavel dette som Klagens Indhold seer man af Rentekammerets Svar, hvorom nedenf.

[3] Forestillingen af 2 Mai 1712 kjendes ogsaa kun af Svaret.

[4] De Kongl. Civil-Reglem. i Geh. Arch. opföre ved Siden af de 30,000 Rd., der vare Prindsens Appanage, „1000 Rd. til Jægerspriis's Bygningers og Böndergodses Istandsættelse". Her seer man af Holsteins Klage, af 23 Juli 1712, at denne Sum först var anviist paa Amtstuen.

[5] Klagens Datum har jeg ikke fundet; men Kammerets Resolution derpaa er af 19 November 1712.

vilget; thi Kammeret svarede, at Reductionspengene vare et almindeligt Paabud, der efter kongelig Befaling skulde udredes allevegne i Danmark og som Kammeret fölgelig ikke kunde ophæve for Jægerspriis Gods, hvorimod det maatte staae Holstein frit for at henvende sig til Kongen og söge om den attraaede Eftergivelse[1]. Dette skeete formodentlig, og det var rimeligviis en Fölge deraf, at Kongen vel den förste Juli 1712 bevilgede Jægerspriis Gods Fritagelse for den senest paabudne Avance-Skat, men derhos befalede, at de ældre resterende Reductions-Penge skulde af Godsets Forvalter indkræves hos Bönderne selv og betales paa Amtstuen[2]. De övrige Ansögninger fandt en villigere Modtagelse. Kammeret lovede at ville anbefale Prindsens Betjente til Fritagelse for Kopskatten og andre personlige Byrder og befalede forelöbig Amtsforvalteren paa Frederiksborg, Sören Laursen, at lade dem ukrævede[3]; Kammeret paalagde ligeledes denne Amtsforvalter at udbetale de tusinde Rigsdaler af Juli Quartals Indkomster, og Amtsforvalteren i Holbek, Mads Lind, at lade Skattehavren henstaae som Restance, indtil Kongens Befaling i denne Henseende nærmere kunde blive indhentet[4].

---

[1] Rentek. Ordr. o. Miss. Bög. No. 656 S. 227 har denne Kammerets Skrivelse af 8 Marts 1712 til Obertslieutnant Chr. Frdr. Holstein.

[2] Smstds No. 657 S. 34. Rentekammeret communicerede Holstein denne Kongelige Resolution under 19 Juli s. A. Prindsen blev altsaa, som det synes, fritaget for Ansvar eller Forskud, hvis Bönderne ikke kunde betale; men i dette Tilfælde vilde dog Böndernes Forarmelse blive til Skade for ham.

[3] Smstds No. 656 S. 452. Kammerets Skrivelse til Holstein af 7 Mai 1712.

[4] Smstds No. 657 S. 52. Communication til Holstein af 23 Juli angaaende de 1000 Rd. S. 348 Communication til samme af 19 Novbr. 1712 angaaende Skattehavre-Restancen.

Terkelsens Stilling og Virksomhed i disse förste Aar er paa Grund af de mangelfulde Efterretninger mindre klar. Da Prinds Carl efter Sören Pedersens Död udentvivl lod Hovedgaarden drive for egen Regning, da Terkelsen virkelig synes at maatte have havt idetmindste theoretiske Indsigter i Landvæsenet og da han fra samme Tid af med sin Familie boede paa Jægerspriis og i nogle Aar havde Navn af Forvalter der[1], saa er det ikke urimeligt, at han kunde have været den öconomiske Bestyrer af Gaarden og Godset, medens Ridefogeden som sædvanligt havde Politiet og Regnskabsvæsenet sammesteds[2]. Efter nogle Aars Forlöb blev dog udentvivl dette Forhold saaledes modificeret, at Ridefogeden overtog ogsaa det Öconomiske eller blev tillige Forvalter[3], hvorimod Terkelsen, skjöndt udnævnt til Prindsens Secretair, fremdeles havde om ikke altid sit egentlige faste Hjem paa

---

[1] Kirkebögerne, som give de bedste Oplysninger om Personerne paa Jægerspriis, kalde Forpagter Sören Pedersen altid „Forvalter", hvilken Titel efter hans Död gaaer over paa Terkelsen, altsaa vel i en analog Betydning; de vise ogsaa, at Terkelsen maa have havt fordetmeeste sit Hjem paa Jægerspriis, og de give ham en enkelt Gang Titelen „Landinspectör", som det fölgende nærmere skal levere Exempel paa.

[2] Skattebögerne (i Geh. Arch.) vise saaledes, at Ridefogeden havde Bestyrelsen af Umyndiges Midler paa Godset. I den for 1714 hedder det: *Paa Jægerspriis Gods er ingen deslige Börnepenge efter Ridefogeden Hans Vilhelm Ellers Attest.*

[3] Denne Forandring synes at kunne være foregaaet i Eftersommeren 1714. Jeg finder, at Ridefoged Eller kaldes „*Forvalter*" den 4 September 1714, da han havde en Datter, Sophie Hedevig, til Daaben, baaren af Sören Pedersens Enke (Dorthe), og Kirkebögerne nævne ham fra denne Tid af stedse som „Forvalter". Derimod finder jeg i en Rentek. Skr. af 27 Juli 1715 omtalt „*forrige Forvalter paa Jægerspriis Terchildsens Krigstyr*", og hans Navn findes derefter ikke eller dog yderst sjeldent i nogle Aar i den Jægerspriisiske Kreds, indtil han atter træder frem blot under Titelen „Secretair".

Jægerspriis, saa dog en Bolig der for sig og sin Familie, og et vist localt Tilsyn idetmindste med Gaardens Drift. Han blev derved en Slags Inspectör ved Landvæsenet, og denne Titel findes ogsaa at være ham tillagt[1].

Hans Wilhelm Eller havde med alt dette dog den egentlige Bestyrelse paa Stedet, först under Navn af Ridefoged, siden i Almindelighed kaldet Forvalter, og han indtog baade ved sin Stilling og ved sine Familie-Forbindelser en agtet Plads i den ovennævnte jægerspriisiske Kreds, som for det förste ikke led nogen anden Forandring, end at Præsten Knopper döde i Januar 1714 og blev efterfulgt af Bendix Henriksen Lyster[2]. I de förste Aar af Ellers lange Embedstid förtes den besværlige Krig, som Kong Frederik den Fjerde og hans Allierede havde begyndt med Carl den Tolvte, og Trykket deraf sporedes allevegne, ogsaa paa Jægerspriis Gods, skjöndt dette ellers nöd nogle Lettelser. Saaledes blev vel den under eenogtyvende April 1714 paabudne almindelige Krigsstyr ogsaa beregnet for dette[3], men et Par Uger efter meldte Rentekammeret til Amtsforvalter Sören Laursen, at Gjerlöv og Draaby Kirke- og Kongetiender, som skattefrit vare Prinds Carl overdragne, ingen Krigsstyr skulde be-

---

[1] Kirkeb. 1718, Annunc. Mar., havde Skovrider Graner en Sön til Daaben, og blandt Fadderne nævnes: „Ædle Secretair Terchild Terchildsen, Madam Terchildsen" o. fl. Og fra den Tid af nævnes Terkelsen og hans Familie hyppigt paa Jægerspriis, ialmindelighed med Titelen *Secretair*, dog ogsaa en enkelt Gang (f. Ex. 1720 den 19 August) som Prindsens *Landinspectör*.

[2] Provst Knopper döde 28 Januar 1714 og blev begravet i Gjerlöv den 4 Febr., samme Dag da ogsaa hans Sön Christian Knopper stededes til Jorden. Lyster blev kaldet af Prinds Carl, og hans Familie nævnes samme Aar ved flere Leiligheder i Gjerlöv.

[3] Ifölge Rentek. Skr. af 15 Jan. 1715 belöb sig Krigsstyren efter Forordn. af 21 April 1714 af Verdslige paa Jægerspriis Amt for Willum Hardus til 4 Rd. og for Hans Wilh. Eller til 10 Rd., hvori dog ogsaa en betydelig Moderation synes at være bleven tilstaaet.

tale for dette og det foregaaende Aar[1], og den femtende Januar næste Aar blev det samme Paalæg betydelig nedsat for flere af Godsets Betjente[2], der havde været saa haardt beskattede, at alene Forvalter Terkelsen skulde erlægge fyrgetyve Rigsdaler i Krigsstyr[3]. Bönderne selv opnaaede maaskee ved Begyndelsen af Efteraaret 1714 ogsaa nogen Begunstigelse, idet den hele Krigsstyr af det saakaldte Jægerspriis Amt den niogtyvende September 1714 kun blev ansat til tooghalvfjerdsindstyve Rigsdaler[4]. Men Krigsstyren var kun een Skat blandt mange. Der var Folkeskat og Familieskat, Kopskat, Chaiseskat, Havreskat og saaledes flere foruden de almindelige Contributioner, og Opkrævelsesmaaden forögede derhos vistnok ofte Trykket, da enkelte af dem, navnlig Familie- og Folkeskatten, amtsviis vare bortforpagtede til den Höistbydende imod en bestemt Sum. Derfor kunde Eller, uagtet hiin Moderation i Krigsstyren, ikke inddrive hos Bönderne hverken disse mangfoldige Skatter eller de for flere Aar tilbage udestaaende Restancer. Etatsraad Holstein, som Prindsens Amtmand paa Jægerspriis, maatte tage sig af Sagen. Han skrev den eenogtredivte Juli 1715 til Sören Laursen, at Bönderne ikke uden at ödelægges vilde være istand til at udrede, hvad de endnu skyldte i visse Restancer for fire Aar tilbage, og bevirkede derved hos

---

[1] Rentek. Skr. af 8 Mai 1714 til Amtsforv. Sören Laursen, som Svar paa hans Spörgsmaal af 5 Mai: da Tienderne af Kongen vare overdragne til Prinds Carl med samme Skattefrihed, som da Godset bestyredes for Kongen selv, saa skulde det blive derved og ingen Krigsstyr deraf svares.

[2] Saavidt jeg kan see af den ovennævnte Rentekam. Skr., blev saaledes det hele Belöb eftergivet for Gartner W. Hardus, og de 10 Rd. nedsatte til 5 Rd. for Forvalter Eller.

[3] Rentek. Skr. af 27 Juli 1715.

[4] Rentek. Skr. af nævnte Datum til Amtsforv. Sören Laursen i Frederiksborg.

Rentekammeret en yderligere Henstand for dem[1], og i Efteraaret paategnede han et ved Jægerspriis Birkething den toogtyvende November 1715 optaget Thingsvidne for, at Bönderne paa Grund af Misvæxten ikke formaaede at svare meer end Halvdelen af den dem for samme Aar paahvilende Havreskat[2]. Med Fattigdommen fulgte rimeligviis her ligesom andetsteds andre Udskeielser, deels som Aarsag deels som Fölge, og det var vel ikke uden Grund, at en Kromand ved denne Tid blev forviist fra Nedre-Draaby[3].

Da den langvarige Krigs Skueplads imidlertid nu var bleven forflyttet til Norden selv, steg Regjeringens Trang bestandig, og nye Udveie maatte aabnes for at vinde Midler til at bære Krigens Byrder. En Commission blev nedsat i Aaret 1716[4] for at undersöge, hvilke Krongodser der vare afhændede med Forbehold af Reluitions-Ret, og den tredie Juli 1717 udgik Befaling til

---

[1] Rentek. Skr. af 14 Septbr. 1715 til Amtsforv. Sören Laursen er Kilden dertil. Det hedder der: at han den 29 Aug. havde indsendt Etatsraad Holsteins Skrivelse af 31 Juli, hvori forestilledes, at Bönderne paa Pr. Carls Gods Jægerspriis ikke uden deres Ruin kunde svare Restancen fra 1710 af Fourage og Reductionspenge, hvormed tidligere var givet Dilation; at han derfor kunde före Restancen „til Omdraug", indtil Kongens Villie erfares.

[2] Skattebog for 1715 i Rentek. Arch. Det hedder her: *Et Thingsvidne fra Jægerspriis Birk af 22 Novbr. 1715, som Amtmand von Holstein havde paategnet, bevidner, at Godsets Bönder formedelst Misvæxten ikkun kunde svare Halvdelen af den ved Forordn. af 25 Octbr. 1714 paabudne Skattehavre for Aaret 1715.*

[3] Rentek. Skr. af 4 Juli 1716 til Amtsforv. Sören Laursen: Af hans Skrivelse af 1 Juli og dermed fölgende Attest fra Præsten Hr. Bendix Lyster saae man, at Kromand Hans Sörensen i Nedre-Draaby ved Dom var forviist Menigheden; hans Krigsstyr, 6 Rd. aarlig, kunde da bortfalde for 1715, men den nye Kromand skulde sættes til Krigsstyr af Amtmand Raben.

[4] K. Frdr. IV allern. Forordn. f. 1716. Quart. S. 69—70. Placat af 17 August.

Besidderne af Kronens Gods[1], at de skulde indsende de Beviser, som de maatte troe at kunne anföre til Forsvar for deres Paastand paa, at Reluition var dem eftergivet. Denne Sag synes ogsaa at maatte beröre Jægerspriis, hvor Hans Wilhelm Eller nu havde baade Ridefogedens og Forvalterens Bestilling, medens den forrige Forvalter Terkel Terkelsen under Navn af Prinds Carls Secretair som en Slags Inspectör eller Landinspectör ogsaa havde sin stadige Bolig paa Gaarden[2]. Hiin Commission henvendte nemlig ogsaa sin Opmærksomhed paa det tidligere omtalte Strögods i Hornsherred, i Skiby og Ferslöv, der for meer end et halvthundrede Aar siden var Oluf Rosenkrands og Poul Moth overladt[3], og i Aaret 1718 fandt den, at af Abrahamstrup Amt omtrent trehundrede og sexoghalvfjerdsindstyve Tönder Hartkorn, som dengang regnedes til Roeskilde Amt, kun under udtrykkeligt Forbehold af Reluitions-Retten dertil vare komne i Hahns Svigersöns, Geheimeraad Krabbes, i Roeskilde Domkirkes, i Niels Rosenkrands's Enkes Fru Birte Skeel til Sælsöes og i Christian Arenstorff til Svanholms Besiddelse[4]. Det er uvist, om noget af dette Hartkorn tidligere havde henhört til Jægerspriis og kunde reclameres til For-

---

[1] Anf. St. S. 120—21.

[2] Om det Tidspunkt, da Eller maa antages at have aflöst Terkelsen som „Forvalter", og da Terkelsen som Prindsens „Secretair" blev en Slags Landinspectör, ovenf. S. 72 Not. 3 og S. 73 Not. 1.

[3] See ovenf. I D. S. 260 Not. 1, hvor Sagen er omtalt. Dette Gods udgjorde tilsammen 56 Td. 2 Skp. efter den gl. eller 47 Td. efter den nye Matrikul og kunde indlöses for 1908 Rd. 32 Sk.

[4] Rentek. Skr. af 9 Juli 1718 nævner Fölgende, der havde Reluitionsgods i „Abrahamstrup Amt", nemlig 1. Ghrd. Krabbe 56 Td. 2 Skp. gl. Mat. (47 Td. ny Mat.). 2. Roeskilde Domkirke 155 Td. 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. (166 Td. 5 Skp. 2 Fdk. ½ Alb.). 3. Fru Birthe Skeel 127 Td. 5 Skp. 3 Fdk. (85 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.). 4. Mons. Arensdorph 36 Td. 1½ Fdk. (33 Td. 1 Skp. 2 Alb.).

deel for samme; men det kan dog bemærkes, at da Jægerspriis i Aaret 1719 ligesom andre Hovedgaarde maatte udrede betydelige Leverancer af Hö til Kongens Tjeneste, saa beregnedes Godsets Hartkorn, med Undtagelse af det privilegerede og det til Rytterhold henlagte, kun til firehundrede og eenoghalvfemsindstyve Tönder[1].

Prinds Carl kunde saaledes neppe have noget stort Overskud af Jægerspriis, og han behövede ofte Lettelser og Eftergivelser fra Regjeringens Side med Hensyn til de ham som Godseier paahvilende Pligter. Saalænge et venligt Forhold fandt Sted mellem ham og hans Broder Kongen, nöd han ogsaa hyppigt Gunstbeviisninger for sig og sine Folk. Hans Betjente paa Jægerspriis, som i det foregaaende Aar vare blevne fritagne for Kopskat og Krigsstyr[2], bleve det nu 1719 ligeledes for Karosse- og Hesteskatten, og Kammersecretairen Castens opgav ved denne Leilighed de Betjente, som Eftergivelsen maatte komme tilgode, nemlig Forvalteren Hans Wilhelm Eller, Skovrider Hans Stephen Graner, Fasanmester Christ. Jansen, Skolemester Schumacher, Gartner Anton Gynther, Foderknegt Svend, tre Staldkarle og Smeden ved Stutteriet, Færgemand Povel Madsen, Færgemands Enken, og den forrige Fyrböder Jens Mortensen[3]. Paa

---

[1] Saaledes angives det af Rentekammeret den 10 Juli 1719 paa en Fortegnelse (i Rentek. Arch.) over Hartkorn paa Proprietairgods i nævnte Anledning. Men en Jordebog af 1731, som nedenfor skal omtales, synes nogenledes at forklare dette uden Hensyn til det nysnævnte Reluitionsgods, hvoraf saaledes maaskee lidet eller intet havde hört til Jægerspriis Gods.

[2] Rentek. Skr. til Amtsforv. Sör. Laursen d. 16 Aug. 1718: Da Etatsr. Holstein havde klaget over, at Pr. Carls Betjente affordredes Kopskat og Krigsstyr, skulle de være ukrævede, indtil Kongen afgjorde Sagen.

[3] Rentek. Skr. til Sör. Laursen af 25 Febr. 1719: Da Kongen d. 20 Febr. har fritaget Pr. Carls Betjente for Kopskat, Karosse- og Hesteskat, naar de ei drive borgerlig Næring eller have

denne Liste anförtes ikke Amtmanden Etatsraad Holstein, heller ikke Inspectören Secretair Terkelsen, men Eller stilledes som Prindsens Forvalter i Spidsen af de jægerspriisiske Betjente. Til ham udgik kort efter, nemlig den niogtyvende Juli 1719, Befalingen at udlevere de svenske Krigsfanger, der arbeidede paa Godset, da Forhandlingerne med Sverrig efter Carl den Tolvtes Död lovede en snarlig Fred[1]; thi denne Foranstaltning maatte henregnes til Politiforvaltningen paa Jægerspriis Gods. Men Holstein nöd alligevel samme Begunstigelse, som Prinds Carls övrige Betjente[2], og Terkelsen formodentlig ogsaa, da han virkelig havde sine bestemte Pligter paa Jægerspriis og en fast Bolig der[3]: han sörgede saaledes blandt andet for, at den nödvendige Fourage var tilstede, og modtog den tyvende Juli 1720 fra Rentekammeret Underretning om, at denne kunde blive leveret til Jægers-

---

Midler, og da Prindsens Kammersecretair Castens forklarer, at han ved Jægerspriis havde disse Betjente: Forvalter Hans Wilh. Eller o. s. v., saa skulle disse være ukrævede for, hvis de i Mandtallene vare anförte, men Krigsstyr af Næring og Midler maatte svares. — Naar her Betjente ved Stutteriet regnes med til Prindsens Betjente, uagtet Stutteriet udentvivl var Kongens (s. ovenf. S. 66), saa maatte man vel antage, at enten disse have tjent baade Kongen og Prindsen, eller at Kammersecretairen ogsaa opförte Kongens Betjente paa sin Liste, fordi de ligeledes vare fritagne.

[1] Rentek. Skr. el. Circulaire til Forvalter Eller nævnte Dag og i nævnte Anledn. findes i Rentek. Arch.

[2] Rentek. Skr. til Kjöbenh. Amtstue af 25 Febr. 1719, at Etatsr. Holstein paa Cathrineberg som en af Prinds Carls Betjente skulde for sig og Familie være fritaget for Kop-, Karosse- og Hesteskat.

[3] Kirkebögerne vise dette. Han nævnes ved denne Tid hyppigt mellem andre jægerspriisiske Folk, saaledes netop i samme Aar 1719 (Dom. 24 Trinit.) som Fadder tilligemed Skovrider Graner, Demois. Ane Cathrine Juel (Mad. Lysters Söster) Staldmester Svend Brodersen o. fl. Tredie Pintsedag 1720 stod han Fadder til Forvalter Ellers Sön Hans Henrik o. s. fr.

priis fra Landetaten[1], og han regnedes til den jægerspriisiske eller draabyske Menighed, i hvis Ministerialbog han den nittende August 1720, da han havde en Sön Abraham til Daaben, blev opfört som Hans kongelige Höiheds, Prinds Carls, „Secretair og Landinspectör paa Jægerspriis"[2]. Ogsaa personlig nöd Prinds Carl til samme Tid Beviser paa Kongens Velvillie, idet hans Appanage blev forhöiet til otteogtredive tusinde Rigsdaler, foruden de tusinde, som særlig vare bestemte til Forbedringer paa Jægerspriis's Bygninger og Gods[3]. Freden, hvortil hele Landet höiligen trængte, syntes at love bedre Tider.

Men uheldigviis begyndte kort efter i den kongelige Familie de indre Tvistigheder, hvis Fölger hellerikke i Jægerspriis's Historie ere ukjendelige. Dronning Louise döde den femtende Marts 1721, og to Dage efter hendes Bisættelse formælede Kongen sig den fjerde April med Anne Sophie Reventlov. Hoffet deelte sig. Prinds Carl og Prindsesse Sophie Hedevig levede for det meeste paa Landet, og Wemmetoft var gjerne deres Hjem; men fra samme Tid af synes ogsaa Jægerspriis til Afvexling hyppigere at have modtaget Besög af sin höie Herre[4]. Allerede

---

[1] Rentek. Skr. i Rentek. Arch. Maaskee som en Fölge deraf bestemte en anden Rentek. Skr. kort efter (d. 31 Aug. 1720), at Jægerspriis Amts Hö-Leverance (29 Læs 5 Lisp. 10 Pd.) skulde være Kongen reserveret istedenfor Gaarden.

[2] Draab. Kirkeb. Det er ved denne Leilighed, at han, som ovenfor omtalt, udtrykkelig kaldes Prindsens Landinspectör, hvori Nöglen synes at ligge til at forstaae hans Stilling paa Jægerspriis.

[3] Civil-Reglem. for 1720 giver Prinds Carl et Tillæg af 8000 Rd. for dette og fölgende Aar, altsaa med de 1000 Rd. til Bygning paa Jægerspriis i Alt 39000 Rd. Det kunde imidlertid dog være et Spörgsmaal, om det var en virkelig Forhöielse, da Species-Rigsdaleren maaskee under Krigen var gaaet over til Courant-Rigsdaler.

[4] Kirkebögerne synes at give et Vink derom, da der nu hyppigere end forhen findes Personer, henhörende til Prindsens og hans Sösters Hofstat og personlige Opvartning, ved kirkelige Hand-

for flere Aar siden havde Prindsen skjænket Gierlöv Kirke en ny Klokke med en Indskrift, der mindede om Giveren[1]; nu fik han ved Sognepræsten Bendix Lysters Död anden Gang Leilighed til at benytte sin Patronatsret[2] og kaldte den toogtyvende April 1721 Johannes Frauen til Gierlöv og Draaby Pastorat[3]. I Foraaret og en Deel af Sommeren opholdt han sig paa Jægerspriis, hvor maaskee Kronprinds Christian efter sin Formæling den syvende August samme Aar kunde have besögt ham og stiftet Bekjendtskab med den nye Præst. Hvad der dog fornemmelig har bevaret Prinds Carls Minde paa Jægerspriis, er de betydelige Bygningsarbeider, som han til samme Tid der lod foretage. Disse Arbeider vare formodentlig tidligere bestemte, eftersom en aarlig Pengesum dertil allerede i længere Tid havde været anviist; men dersom Prindsen og hans Söster fra nu af jævnligere vilde

---

linger, fornemmelig da ved Barnedaab. Saaledes strax 1721, anden Pintsedag, Pr. Sophie Hedevigs Kammerjomfru Ficken, Overkammerherre Carl Plessen; d. 3 Juli Prindsens Vadskerpige Jomfru Johanne, Jomfru Viveke paa Fröken Vierecks Vegne, Forv. Eller p. Pr. Carls Vegne, Hr. Jonas (Jansen, Overförster) paa Overkammerh. Plessens Vegne, Gartner Antoni paa Kjkr. Bülows og Jens Mortensen paa Kjkr. Linstows Vegne. Saaledes oftere.

[1] Hoffmans Fundat. VII. 481. I Gjerlöv Kirke er to Klokker, den ene meget gammel med Munkebogstaver, den anden med Aarstallet 1714 og denne Inscription:

Förste Printz i Dannemark,
Hvis Navn Carl lyde,
Til en Tunge for Guds Ark
Lod min Malm gyde.

[2] Kirkeb. 1721, d. 11 Marts, döde vores kjere og tro Sjelesörgere, velærværdige Hr. Bendix Henriksen Lyster, som blev begravet den 21 ejusdem.

[3] Sjell. Regist. Tom. L fol. 607. Kaldsbrevet confirmeret d. 2 Mai næstefter. Zwerg. S. 814 siger altsaa urigtigt, at han blev kaldet af Prindsesse Sophie Hedevig. Den 21 Juli 1722 (Kirkeb.) havde han Bryllup med sin Formands Enke Anne Juel.

opholde sig paa Jægerspriis, er det begribeligt, at Udförelsen af hiin ældre Plan derved kunde blive fremskyndet. Hovedbygningen bestod hidtil af tvende Længer eller Flöie, den nordlige ud imod Haven, den sydlige mod Ladegaarden[1]. Den förstnævnte, kaldet „Slottet", var det gamle Abrahamstrup, trende Stokværk höi med et anseeligt Taarn midtfor; men den havde ingen betydelig Udstrækning[2], indeholdt i hvert Stokværk kun fem Værelser eller Kamre til Herskabet og Fölge, foruden Kjökken og andre Leiligheder for Huusholdningen under samme Bygning. Den söndre Flöi, vistnok den, som Lehnsmanden Oluf Bille til Vallö i Formynder-Regjeringens Tid havde ladet bygge[3], eftersom Kong Christian den Fjerdes kronede Navnechiffer fandtes paa en over Porten anbragt Steen, havde vel en större Udstrækning fra Öst til Vest, men den bestod kun af een Etage med hvælvet Port paa Midten, der förte fra Ladegaarden til den indre Slotsgaard, og den var alene bestemt til Brug for Gaardens Betjente[4]. Prinds Carl foretog altsaa nu i Aarene 1721

---

[1] Jessens Saml. (Mss. Bib. Reg. Kallske Saml. No. 30 fol.), en egenhændig Beskrivelse af 28 September 1743, af Laur. Eskildsen, dengang adjungeret Ridefoged, ligger til Grund for det, som jeg her meddeler om Jægerspriis baade för og efter Prinds Carls Tid. Thi Beskrivelsen er, som senere skal vises, afgivet paa Embeds Vegne, og Forfatteren var Svigersön af den i det Foregaaende ofte nævnte Hans Wilh. Eller, der var Pr. Carls Ridefoged og endnu levede, da Eskildsen skrev.

[2] Denne Bygning har nu kun fem Fag Vinduer til Haven imod Nord, og kun fire Fag, to paa hver Side af Taarnet, til den indre lille Gaardsplads mod Syd.

[3] See I D. S. 102. Den kongl. Befaling var af 13 Febr. 1590: Han skulde opsætte et Huus, muret af Grund, at det kunde blive bestandigt. Det er vistnok den Længe, der ligger ud imod den ydre store Gaardsplads, som omgives af Lade- og Staldbygningerne.

[4] Saaledes Laur. Eskildsen, hvis Svigerfader i mange Aar havde boet paa Jægerspriis, för de nye Bygningsarbeider begyndte.

og 1722 en mærkelig Forandring ved begge disse Flöie. Den nordre Flöi blev indvendig for en Deel saaledes ombygget, at flere Betjent-Værelser der bleve dannede, og udvendig blev der over Indgangsdören paa Taarnet opsat en sort Marmorsteen med disse Ord af den toogtyvende Psalmes sexogtyvende Vers: De Tecum laus mea erit in congregatione magna, vota mea retribuam coram timentibus Eum; og nedenunder Aarstallet 1722 samt Prindsens Dobbelt-Navnechiffer med en Krone ved Siden[1]. Den söndre Flöi undergik en endnu kjendeligere Omdannelse: den blev forhöiet med et heelt nyt Stokværk, som indrettedes til Værelser for Herskabet selv; dens gamle hvælvede Indkjörselsport blev gjort til Forgemakker, og istedenfor den ovennævnte Steen med Kong Christian den Fjerdes Navn blev ogsaa der anbragt en sort Marmorsteen med fölgende Skriftsted af Apostlenes Gjerninger andet Capitels eenogtyvende Vers: Et futurum est, quisque invocaverit nomen Domini servabitur, og ligeledes under disse Ord Aaret 1722, en Krone og Prinds Carls dobbelt sammenslyngede Forbogstav[2]. Disse Bibelsprog skulde vel ligesom forkynde for hver den, der nærmede sig Jægerspriis, hvilken Aand der herskede ved Prinds Carls Hof, og den samme Aand udtalte sig ogsaa i Stiftelsesbrevene for de tvende Skoler, som han og Prind-

— At den söndre Flöi för Pr. Carls Tid blot var indrettet til Bolig for Betjentene, læses i Jessens egne begyndte Udarbeidelser, der iövrigt ikke indeholde noget andet brugbart, end hvad han af Eskildsen havde modtaget.

[1] Den nævnte Kilde sætter dette Arbeide udtrykkelig til Aaret 1722. Bibelsproget er taget af en hebraiseret-latinsk Bibeloversættelse.

[2] Forandringen og Paabygningen paa den söndre Flöi sætter Laur. Eskildsen til Aarene 1721 og 1722, saa at der maa være först taget fat paa denne. Stenen med K. Christian IVs Navnetræk, som blev borttaget, anbragtes nu paa et Sted i den indre Gaard, hvorfra den atter i vore Dage er henflyttet til dens rette Plads.

sesse Sophie Hedevig et Par Aar senere anlagde i Gierlöv og Draaby[1].

Dersom dette tillige skulde antyde en Modsætning til det kongelige Hof, kunde det have været en medvirkende Aarsag til den liden Gunst, som Prinds Carl derfra nöd i sine sidste Aar. En Tvistighed, der 1722 opstod mellem Prindsens Bönder og Eieren af Nabogodset Svanholm, blev simpelthen underlagt en Commissions Afgjörelse[2], og da Prindsen, som sædvanligt, havde paadraget sig Restancer, blev det den trettende Februar 1723 udtrykkelig paalagt ham at betale disse[3]. Ligeledes blev det ældre Spörgsmaal om de resterende Reductionspenge for det hjempermitterede Mandskab igjen optaget, og Kongen afslog den ellevte September samme Aar reentud at eftergive dette Paalæg; Kongen fordrede derhos et betydeligt Quantum Havre ifölge et ældre Skatte-Paabud, og viiste alene den Föielighed, at Restancen indtil videre maatte henstaae i Regnskaberne[4]. Endnu skarpere var en Befaling til Prinds Carls Landinspectör og Secretair Terkelsen af anden October 1723, at Restancerne skulde be-

[1] Hoffmans Fundat. Tom. VII. 482—87. Der var forud en ordentlig Skole ved Krabbedammen; dertil föiedes nu to andre, og Godset fordeeltes saaledes mellem dem, at Gierlöv Skole skulde være for Gierlöv og Ferslöv, Landerslöv Skole for Landerslöv, Övre-Draaby og Lyngerup, Krabbedams Skole for Nedre-Draaby, Gaarden og Skoven. Characteristiske Bestemmelser i Fundatsen vare det, at Lærerne skulde kunne læse „med reent dansk Tungemaal", og at Religion skulde udgjöre saa at sige den eneste almindelige Underviisnings-Gjenstand, saa at kun de særlig Opvakte skulde lære at skrive og regne. Fundatsen er dateret Vemmetoft d. 13 Marts 1725.

[2] Sjell. Tegn. Tom. LXIII. fol. 332.

[3] Rentek. Skr. (i Rentek. Arch.) af denne Dato.

[4] Rentek. Skr. af 11 Septbr. 1723. Restancerne vare 300 Rd. i Reductionspenge ifölge kgl. Befaling af 25 Novbr. 1710 for de ved Landmilitsen afgaaede Karle, og 144 Td. 2 Skp. 2 Fdk. Havre af Skattekorn-Paabudet for 1716.

tales ved Tilbageholdelse af Prindsens Appanage, hvilket den tredivte samme Maaned end mere skjærpedes ved et Forbud imod Erlæggelsen af Restance-Afdragene i Sedler[1]. Om nu ogsaa Terkelsen, der i denne Tid stadig boede paa Jægerspriis, sörgede vel for Gaardens Drift, og havde Korn til Salg af dens Avl og af Böndernes Landgilde[2]; om ogsaa Meieriet, der maaskee fremdeles var bortforpagtet, gav en taalelig Indtægt[3], og Forvalter Eller holdt tilraade med Jordebogs-Udgifterne: saa kunde dog det virkelige Overskud af Jægerspriis aldrig blive af nogen Betydenhed, eftersom Prindsen maatte indestaae for Böndernes Skatter og betale, hvad disse ikke formaaede[4], og Besiddelsen af Jægerspriis maatte saaledes efter Agerbrugets og Landalmuens daværende maadelige Tilstand vistnok ofte have været Prinds Carl en Kilde til Ubehageligheder.

Misforholdet i den kongelige Familie var ingen Hemmelighed, og det var derfor ikke besynderligt, at ogsaa

---

[1] Rentek. Skr. af begge Datt. I den förste hedder det dog, at Prindsens Appanage skulde udbetales i Kroner, uden at reduceres til Courant. Jvfr. ovenf. S. 79 Not. 3.

[2] Jeg seer saaledes, at Rentekammeret den 20 Octbr. 1722 har henvendt sig til Secretair Terkelsen og spurgt ham, om Prindsen vilde sælge Kongen Korn. Saaledes spörger Rentekammeret oftere (1725 d. 4 Aug. 1726 d. 17 Septbr.), om Bönderne ville levere Korn for Betaling, ligesom det undertiden (1725 d. 27 Octbr. og 6 Novbr., 1726 d. 23 Novbr.) paalægges dem at levere Korn mod Betaling til Landetaten eller paa en nærliggende (Holbek) Amtstue.

[3] Iblandt de paa Jægerspriis boende Familier finder jeg i Pr. Carls Tid oftere anfört „Hollænderen", nemlig först Ditlöv Frederik (1718), siden Frederik Andersen (1724), derpaa Svend Willumsen Hardus (1727), rimeligviis en Sön af den afd. Gartner. Men om det var en Meieriforpagter eller blot en Mand, der for Prindsens Regning forestod Meieriet, lader sig vel ikke med Vished afgjöre.

[4] Rentek. Arch. Beretn. af Forv. Eller af 19 Septbr. og 18 Octbr 1731 fortæller, at Prinds Carl virkelig havde gjort dette, hvorom nedenfor.

Andre prövede paa at gaae Prinds Carl noget mere nær, end de vel ellers havde dristet sig til. Som ovenfor bemærket, bleve de kongelige Skatter fra Jægerspriis erlagte paa Frederiksborg Amtstue af Forvalter Eller, og Familie- og Folkeskatten, der var bortforpagtet mod en vis aarlig Sum, blev umiddelbart indkrævet af sammes Forpagter. Som saadan var den ovennævnte Svend Krag bleven aflöst af Jörgen Christensen, denne atter af Terkel Östrup[1]. Forpagterne gjorde sig deres Stilling saa fordeelagtig som muligt, og Östrup bragte det 1728 dertil, at ikke alene de afskedigede Soldater, men endog Kröblinge paa Godset maatte erlægge denne Afgift[2]. Han fordrede den derpaa ogsaa af Prindsens Betjente, der hidtil havde været aldeles fritagne, saasom af Gartneren Anton Gynther, Fasanmesteren Christian Jansen, Færgemanden Sören Esmarck, der nylig havde aflöst Povel Madsen, ja endog af Prinds Carls Barbeer Johan Aagaard. Inspectören, Secretair Terkelsen, henvendte sig da med en Klage til Regjeringen[3], og var denne Gang under

---

[1] Svend Krag, som jeg stundom finder tillagt Titelen Assessor, er omtalt ovenfor S. 65. Jörgen Christensen havde Forpagtningen 1719—21 for 91 Rd. 24 Sk. Kroner. Terkel Östrup havde den 1722—24 og siden fornyet til 1731 for 100 Rd. Kroner; i Forvalterens Regnskaber tituleres han gjerne „höiagtbare og velfornemme Sr. Terkel Östrup". Derefter fulgte Peder Thillerup.

[2] Rentek. Skr. til Secr. Terkelsen den 20 Mai om aftakkede Soldater, den 12 Octbr. om en vanför Skræder.

[3] Terkelsens Klage til Rentekammeret af 11 Octbr. 1728 i Rentek. Arch. Dermed fulgte som Bilag et Forhör eller Thingsvidne, efter Begjering af Forvalter Hans Wilhelm Eller optaget og udstedet paa Jægerspriis Birkething af Birkefoged Laurids Jacobsen Glud og Birkeskriver Peder Mortensen. — Esmarck, der i Aaret 1727 el. 1728 blev Færgemand og var det i fire eller fem Aar, havde tidligere været Maanedslieutenant (Gardes Efterr. om d. dan. Söemagt, II 221) og maaskee Coffardicapitain. Jeg har etsteds seet ham benævnet Capitainlieutenant, maaskee blot en Höfligheds-Titel, da han aldrig af Regjeringen modtog en saadan.

Prindsens sidste Sygdom[1] heldig nok til at faae en Resolution af sexogtyvende Februar 1729, der paany indskjærpede, at Prinds Carls Betjente paa Jægerspriis vare fritagne for Familie- og Folkeskatten[2]. I den fölgende Sommer bragte Prindsens Död den ottende Juli 1729 atter Jægerspriis tilbage umiddelbart under Kronen.

5. Men meget snart blev der igjen disponeret over Jægerspriis Gaard og Gods til Fordeel for et höitstaaende Medlem af Kongehuset. Det blev nemlig strax efter overdraget til Kronprinds Christian, vistnok i alt Væsentligt paa samme Vilkaar som dem, under hvilke Prinds Carl havde havt det[3], og da Kronprindsen ogsaa efter sin snart paafölgende Thronbestigelse vedblev at betragte Jægerspriis som et particulært Kammergods, indtil han atter bortskjænkede det til sin Sön, saa danner hans Besiddelsestid en egen Periode, hvori dog Bestyrelsen af Jægerspriis undergik adskillige Forandringer eller Modificationer. Denne Periode omfatter et Tidsrum af omtrent tolv Aar.

Kronprindsen, der allerede havde indrettet sit Hof, og især om Sommeren havde et smukt Opholdsted paa Hörningsholm eller Hörsholm, hvis Navn den tydske Tunge omdannede til Hirschholm, lagde Jægerspriis under Overbestyrelse af sin Hofmarschal Frederik Carl Gram[4];

---

[1] Eft. Chr. Worms Ligpr. begyndte Prindsens Sygdom den 17 Septbr. 1728.

[2] Rentek. Skr. til Sec. Terkelsen af anförte Dat.

[3] Det kongl. Gavebrev selv har jeg hidtil ikke kunnet erholde og kjender saaledes ikke dets Datum og Indhold, uden forsaavidt jeg kan slutte mig til af Kjendsgjerninger, som i det Fölgende skulle meddeles.

[4] En Sön af Geheimeraad og Elefantridder Frederik Gram, Amtmand paa Frederiksborg 1718—41, og en Broder til Hofjægermester Carl Christian Gram. Han aflöste siden sin Fader som Amtmand paa Frederiksborg 1741—71.

men den locale Bestyrelse blev fremdeles hos Secretair Terkelsen, der boede paa Gaarden[1], og hos Forvalter Eller, der ved samme Tid fik en Fuldmægtig i sin Slægtning Henrik Christian Eller[2], og den eneste mærkelige Forandring, der foregik med Godsets Embedsmænd eller Betjente, var den, at Christen Bang omtrent ved denne Tid aflöste Laurids Jacobsen Glud som Birkedommer[3]. Jægerspriis blev forelöbig vistnok meest betragtet som en Indtægtskilde for det unge Herskab, skjöndt den rene Indtægt vel neppe var betydelig, eftersom Besidderen havde den Forpligtelse at svare de kongelige Skatter af Godset, naar de forarmede Bönder ikke kunde det[4], og der findes kun svage Spor af, at Kronprindsen i de förste Aar personlig har opholdt sig paa Jægerspriis og interesseret sig derfor. Det er dog muligt, at den Tillid, som han kort efter viiste Sognepræsten i Gierlöv, Johannes Frauen, ved denne Tid kunde være grundlagt, og det er vist, at han gjorde sig Umag for at skaffe Færgemanden paa Jægerspriis, Sören Esmarck, en anden og bedre Tjeneste[5]; men om det var en Fölge af hans

---

[1] Kirkeb. 1730, 2 Paaskedag, nævner baade ham og hans Kone som Faddere til Skovrider Graners Datter Helvig, og 1731 d. 17 Mai blev Jacob Terkelsen Baden, Rector i Vordingborg, i hans Huus paa Jægerspriis viet til Jomfru Jacobine From.

[2] Giessing, II, 1. S. 45—46. Han var en Sön af Hans Christian Eller, Mönsterskriver ved Holmen, og Söster Torm, Söster til Forvalter Ellers Kone, Kirsten Torm. I Kirkebog. f. 1729 finder jeg ham förste Gang nævnt som „Fuldmægtig hos Slotsforvalter Eller".

[3] Kirkeb. 1730 d. 16 Jan. anförer som Fadder ved en Daab: *Christen Bang, Birkefoged i Jægerspriis Birk.*

[4] Rentek. Arch. har en Skrivelse af 18 Novbr. 1732 fra Forvalter Eller til Finants-Directören Christ. Ludv. Plessen, hvori dette udtrykkelig siges.

[5] Rentek. Arch. Concept til en Skrivelse fra Rentekam. til Kronprindsens Kammerjunker af 7 Aug. 1730. Sidstnævnte havde d. 17 Juni tilmeldt Kammeret, at Kronprindsen önskede Færge-

personlige Bekjendtskab med Godset og dets Beboere, lader sig neppe afgjöre. Det synes overhovedet, at Kronprindsen og hans Gemalinde, uagtet de betydelige Udvidelser, som Hovedgaardens Bygninger nylig ved Prinds Carl havde faaet, ikke have fundet disse store, rummelige og pragtfulde nok, og allerede i Aaret 1730 lod han begynde Opförelsen af en heel ny og meget betydelig Flöi, der skulde forbinde den sydlige og nordlige Længe mod Östen ud til Haven[1]. I det samme Efteraar gav Kong Frederik den Fjerdes Död ham rigeligere Midler til dette og andre Bygningsarbeider.

Som Konge lod Christian den Sjette for det förste bestaae den hidtilværende Organisation af Jægerspriis's Bestyrelse som particulært Kammergods, saa at Secretair Terkelsen og Forvalter Eller forestode Alt under Overtilsyn af Hofmarschal Gram; derimod kaldte han efter Sören Lintrups Entledigelse Johannes Frauen til Kjöbenhavn som kongelig Confessionarius[2] og udnævnte i Begyndelsen af Aaret 1731 Nicolai Jörgen Stolpe til Sognepræst i Gierlöv og Draaby[3]. Terkelsen blev ved Kro-

---

manden ved Jægerspriis befordret til en „Visiter-Tjeneste". Kammeret underretter ham nu om, at „Strand-Inspectören i Vester her i Sjelland, Chr. Ostenfeldt, var död, at Gagen var 150 Rdl. foruden Andeel i Confiscationer og at man önskede sig underrettet om, hvorvidt Kronprindsen vilde have Esmarck opfört blandt Ansögerne". Det er dog neppe skeet; thi i Kirkebogen 1731 d. 22 April nævnes endnu „*Captainlieutnant Esmark af Sundby Færge*".

[1] Jessens Saml. Ms. Laur. Eskildsens ovennævnte Beskrivelse sætter udtrykkelig disse Bygnings-Arbeider til Aarene 1730—31. Et samtidigt Öenvidne.

[2] Zwerg. 792. 814. Kirkeb. 1731 d. 21 Jan. nævner allerede ved en Daab „*Confessionarius höiærværdige Hr. Jo. Frauens Frue, Fru Anna Juel*". Han blev dog, som bekjendt, igjen afskediget 1733.

[3] Jeg finder Stolpe förste Gang nævnt som Præst i Pastoratets Kirkeböger den 22 April 1731. Sammesteds 1732, Dom. Exaudi

ningen den sjette Juni benaadet med Justitsraads Titel, og Sören Esmarck, der formodentlig fik en anden Befordring, aflöstes som Færgemand af Peder Hög eller Höy, der i Eftersommeren ægtede Skovriderens Datter, Birte Graner[1]. Fasanmester Jansen havde faaet en Efterfölger i Jo. Hoffmann[2]. Til samme Tid blev ogsaa den östlige Længe af Hovedgaarden fuldendt; den var tvende Stokværk höi, smukt indrettet med Gemakker for det kongelige Herskab og kunde nu betragtes som den egentlige Hovedflöi. Jægerspriis bestod derefter af tre sammenhængende Længer, den sydlige, östlige og nordlige, med halvtredsindstyve Gemakker og Værelser for Herskabet, Hoffets Cavalerer, Damer og Betjente; den vestlige Side var aaben og forsynet med en Vindebro over den Vandgrav, der omgav Bygningen. Kjökkenet og andre öconomiske Leiligheder havde et eget Huus udenfor Vindebroen mod Vesten, og Ladegaardens tre Flöie

---

(d. 25 Mai), læses en artig Bemærkning: *Michel Rytters Hustru ved Navn Bodild af Gierlöv stod aabenbare Skrifte for sin begangne Trylleries Skyld med at lade Sold og Sax omgaae, som er imod Herrens Lov, der forbyder, at man ikke maa gjöre Trolddom.*

[1] Naar Peder Höy blev Færgemand og om han var det, da han holdt Bryllup, skal jeg ikke med Vished kunne sige. Det er muligt, at han nogen Tid bestyrede Færgevæsenet for Esmarck og at hans Giftermaal (1731) banede ham Vei til Tjenesten. I Aaret 1733 nævnes han som Færgemand, men var det udentvivl tidligere. — Birte Graners Moder, Helvig, Datter af Börre Jensen i Kollekolle (ovenf. S. 48 Not. 2), var död 1723 (Draaby Kirkeb. ad 31 Mai); men hendes Fader havde ægtet igjen den 4 Octbr. 1725 Maren Hansdatter, med hvem han avlede flere Börn.

[2] Naar dette skeete, skal jeg ikke bestemt kunne sige. Jeg har fundet Jansen d. 11 Octbr. 1728, som ovenf. S. 85 Not. 3 er bemærket. Kirkeb. 1732 d. 21 Febr. nævner (Jo. Andreas) Hoffmann som Fasanmester i Anledning af hans Söns, Christian Frederiks Daab.

laae söndenfor Hovedbygningen, med hvis söndre Flöi de dannede den anseelige ydre Gaardsplads[1].

Men til denne saaledes udvidede og smykkede Hovedgaard hörte et fattigt Gods. Forvalter Ellers Brevvexling med den kongelige Hofmarschal, senere med Rentekammeret, giver stadigt Vidnesbyrd om Böndernes maadelige Forfatning. Han indmeldte den nittende September 1731, at der var store Restancer for dette Aar, da Prinds Carl havde pleiet af sin egen Kasse at betale Skatterne, naar Bönderne ikke formaaede det; han spurgte, om det ikke skulde være muligt at tilstaae Bönderne nogen Lettelse, forsikkrende, at han gjorde sig al Umag for at inddrive Contributionerne og at han nu vilde skride til en læmpelig Execution[2]. Dette gjaldt de directe Skatter. Hvor læmpeligt Peder Thillerup, der efter Terkel Östrup havde faaet Folke- og Familieskatten i Forpagtning, inddrev denne, kunde vel være et Spörgsmaal[3]; men Eller synes virkelig at have taget det saa lemfældigt som muligt med Executionen. Thi endnu en Maaneds Tid efter hiin Indberetning klagede Finantsdirectören Christian Ludvig Plessen til Kongen selv over Udeblivelsen af Restancerne fra Jægerspriis og fordrede, at Eller skulde gjöre Alvor af Inddrivelsen[4]. Denne fik da ogsaa Befaling

---

[1] Jessens Saml. Ms. og Eskildsens Beretning, som ovenfor anfört.

[2] Rentek. Arch. har denne Skrivelse, hvis Indhold er gjentaget i en Beretning af 18 Oct. s. A. See ovenf. S. 84 Not. 4.

[3] Peder Thillerup havde denne Forpagtning i Aarene 1731—33. Han beklagede sig i Begyndelsen over, at han manglede de fornödne Mandtals-Lister, som Sognepræsten skulde levere, fordi Frauen var kaldet til Confessionarius.

[4] Rentek. Arch. Skrivelse af 22 Octbr. 1731 fra Hofmarschal Frdr. Carl Gram til Generaldirectören over Finantserne (Chr. Ludv. Plessen), at Gram, efter Finantsernes Klage til Kongen, havde befalet Eller at inddrive Skatten, at Kongen dog vilde gjöre Forskud

dertil af Hofmarschal Gram; men hvor intet var, kunde intet erholdes, og Enden blev, at Kongen selv af sin egen Kasse maatte beqvemme sig til at indbetale Skatterne for de Bönder, som efter Forvalter Ellers Erklæring paa ingen Maade vare istand til at udrede dem[1].

Landgilden og de godsherlige Indtægter kunde under saadanne Omstændigheder neppe give noget synderligt Overskud til Kongens Particulær-Kasse, medens den umiddelbare Bestyrelse af Godset blev desto byrdefuldere og ubehageligere for Kongen og Hofetaten. Kong Christian den Sjette besluttede derfor, at Rentekammeret skulde overtage Bestyrelsen af Jægerspriis, og den toogtyvende October 1731, i den samme Skrivelse, hvori Gram underrettede Forvalter Eller om, at Kongen vilde betale Skatte-Restancerne for Godsets Bönder, meddeelte han denne tillige, at Rentekammeret for Fremtiden skulde administrere Jægerspriis ligesom andet Kongen tilhörende Jordegods og at de jægerspriiske Betjente saaledes fra nu af skulde staae under Rentekammeret[2]. I

---

for de Uformuende efter nærmere Opgivelse fra Forvalteren, og endelig at Jægerspriis iövrigt ligesom alt Kongen tilhörende Gods skulde, hvad Contributionerne angik, dependere af Finantserne og altsaa bestyres af Rentekammeret. Det sidste Punct komme vi strax nærmere til.

[1] Rentek. Arch. Skrivelse fra Forvalter Eller til de Finantsdeputerede af 18 Novbr. 1732. Baade som Kronprinds og Konge betalte Christian VI Forskud for Bönderne paa Jægerspriis.

[2] Rentek. Arch. Skrivelse fra Rentekammeret af 27 Octbr. 1731 til Hofmarschal Frdr. Carl Gram giver udförligere Indholdet af den kongelige Resolution eller en nærmere Forklaring om, hvorledes Rentekammeret havde forstaaet denne. Denne Skrivelse ligger til Grund for det Ovenstaaende, og den siger udtrykkelig, at Betjentene paa Jægerspriis ifölge Hofmarschallens Meddelelse af 22 Octbr. skulde dependere af Rentekammeret, forsaavidt Kongens Revenuer og Rettigheder angik. Vi skulle dog strax see, at Kammeret udentvivl er gaaet forvidt, og at den gamle Betragtnings-

syvogtredive Aar, nemlig siden Frederik den Fjerde som Kronprinds (1694) fik Godset, havde den særlige Bestyrelse varet, i al Fald med Undtagelse af den forbigaaende fireaarige (1699—1703) Periode i Begyndelsen af hans Regjering; nu vendte atter for et Decennium den ældre Bestyrelses-Form for en Deel tilbage.

Rentekammeret begyndte sin Administration med at affordre Hofmarschal Gram de fornödne Böger og Oplysninger. Finantsdirectören Chr. L. Plessen udbad sig disse den syvogtyvende October 1731, navnlig Jordebogen, en Beskrivelse over Fiskeriet, Besætningen og Inventariet, de med Forpagterne sluttede Contracter samt Efterretning om, fra hvilken Tid Forpagtnings-Terminerne[1] skulde beregnes, Forklaring over Betjentenes Lönninger og naar disse af Kammeret skulde anvises, endelig de af Forvalteren paa Jægerspriis indsendte Extracter af de aarlige Indtægts- og Udgifts-Regnskaber[2]. Forretningsgangen blev i Almindelighed den, at Forvalter Eller som Regnskabsförer corresponderede med Amtmanden paa Frederiksborg, Frederik Gram, Hofmarschallens Fader, og denne igjen med Regjeringscollegierne, navnlig med Rentekammeret. Men uagtet Jægerspriis nu blev bestyret paa samme Maade som andre Kronens umiddelbare Godser, saa synes dog dets ældre Egenskab af en særlig Eiendom forsaavidt at være bleven bevaret, at Herskabs-Indtæg-

---

maade af Jægerspriis som et particulært Gods endnu i visse Maader vedblev at gjöre sig gjældende.

[1] Derved menes vel Forpagterne af Familie- og Folkeskatten, samt maaskee af Meieriet. Idetmindste har jeg ikke ved denne Tid truffet nogen Forpagter af Hovedgaarden selv, hvilken hellerikke nævnes ved den strax efter fölgende Bortforpagtning af denne.

[2] Alt efter den nævnte Rentekammer-Skrivelse af 27 Oct. 1731 til Hofmarschallen. Deri siges ogsaa, at Jægerspriis Gods og Betjente ikke siden 1694 havde dependeret af Kammeret. Originalen i Rentek. Arch.

terne deraf udentvivl fremdeles flöde i Kongens Particulær-Kasse[1].

Rentekammeret som Administrator maatte nu sörge for at tilfredsstille Finantskassens Krav paa Contributionen eller Skatterne, hvilket kunde falde vanskeligt nok, uagtet de langtfra vare saa betydelige, som man skulde have ventet, efterdi en stor Deel af Jægerspriis's Tilliggende var contributionsfrit. Ager- og Engs-Hartkornet udgjorde nemlig vel over ottehundrede og eenogtredsindstyve Tönder; men deraf var ikke alene den egentlige Hovedgaardstaxt, men ogsaa nogle under Gaarden nedlagte Huse, Skovridergaarden og henved et Par hundrede Tönder Hartkorn, hvormed Matrikulen var nedsat, fritagne for Skattepligt, saa at der ligesom i Prinds Carls Tid kun blev firehundrede og eenoghalvfemsindstyve Tönder, syv Skjæpper og eet Album contribuabelt Hartkorn tilbage[2]. Forvalter Eller, der nu ogsaa stundom kaldes

---

[1] Rentek. Arch. Jeg finder blandt de herhen hörende Papirer en Seddel, hvorpaa læses: *Allernaadigst Resolveret. Den af Os til Vorris Hoff-Marschall von Gram allernaad. givne Befaling om Revenuerne af Jegerspriis Gods, som vi allernaad. ville af Cammeretz Foranstaltning skal dependere, hensigter ey til videre end saa vit samme Godses Contributioner angaae, og at derfor aarlig Regnskab til Rentekammeret skal aflegges. D. 12 Novbr. 1731.* Den indeholder saaledes en nærmere Forklaring af den tidligere Resolution, en Slags Restriction af samme, maaskee nærmest som en Fölge af Meningsulighed mellem Hofmarschallen og Rentekammeret ang. den rette Betydning af hiin (S. 90 Not. 4) kongelige Resolution.

[2] Rentek. Arch. stds. har fölgende Stykke: Jægerspriis Gaard og Gods med tilliggende geistlig Gods er efter Landmaalingen i Alt: a. Ager og Eng 861 Td. 1 Skp. 1 Fdk. b. Skov 163 Td. c. Kongetiende 69 Td. 2 Skp. 2²/₃ Fdk. d. Kirketiende 71 Td. 4 Skp. altsaa i alle Slags Hartkorn 1164 Td. 7 Skp. 2²/₃ Fdk. Men deraf er contributionsfrit: a. Hovedgaardstaxten 117 Td. 7 Skp. Ager og Eng, samt 157 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld. b. Nedlagte Huusjorder under Gaarden 39 Td. 3 Fdk. c. Begge Tienderne. d. Skovridergaarden 19 Td. 1 Skp. e. Skovene paa Böndergodset

Slotsforvalter, hævede disse Skatter, navnlig Kornskatten og Matrikul-Skatten[1]. Han sendte Contributions-Regnskaberne til Rentekammeret, Kornet til Magazinerne og Pengene til Amtsforvalter Sören Laursen paa Frederiksborg. Belöbet kunde være temmelig forskjelligt i de enkelte Aar paa Grund af saavel Kornprisernes som Skatte-Paalægenes Ustadighed: i Aaret 1731 udgjorde det hundrede og tre Tönder, sex Skjæpper og eet Fjerdingkar Rug, treoghalvtredsindstyve Tönder, syv Skjæpper og et halvt Fjerdingkar Byg, hundrede og otteogfyrgetyve Tönder, syv Skjæpper Havre, og nihundrede og treoghalvfjerdsindstyve Rigsdaler, halvtredsindstyve Skilling i Penge[2]. I andre Aar kunde det stige over eller synke under dette Belöb.

Ligesom Forvalter Eller styrede Regnskabsvæsenet, saaledes havde ogsaa Justitsraad Terkelsen fremdeles sin noget mindre klare Stilling paa Jægerspriis[3]. I begges

---

5 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. f. Forskjellen mellem Landmaalings-Matrikulen og Conductörernes Matrikul 193 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Alt det anförte var saaledes skattefrit undtagen Ager- og Engs-Hartkornet (861 Tdr. 1, Skp. 1 Fdk.) og selv deraf var 369 Td. 2 Skp. 2 Alb. ligeledes skattefrit. Fölgelig blev kun tilbage at svare Skat af paa Frederiksborg Amtstue 491 Td. 7 Skp. 1 Alb. — Dette stemmer vel med den ovenf. S. 77 anförte Beregning fra Aaret 1719.

[1] Kgl. Resc. af 12 Novbr. 1731 (Rentek. Arch.) bestemte udtrykkelig, at Forvalteren skulde aflægge Regnskab for Contributionerne.

[2] Orig. Contributions-Regnskaber 1731—53 findes i Rentek. Arch. og ere Kilden til alt det ovenstaaende. Indtil 1739 ere de af Forv. Eller, men fra 1740 af Laurids Eskildsen, hans Svigersön og siden hans Efterfölger. I Aaret 1734 angives Skatterne kun til: 15 Td. 3 Skp. Rug, 34 Td. 4 Skp. 3 Fdk. Byg, 177 Td. $1^1/_2$ Fdk. Havre og 1127 Rd. 22 Skill. i Penge.

[3] Kirkeb. 1731 Dom. Trin. nævner Terkelsen som Fadder, da Skovrider Graners Datter blev döbt, baaren af Md. Stolpe.

private Liv foregik ved denne Tid en Forandring, der muligen ogsaa kunde have havt Indflydelse paa deres Tjeneste-Virksomhed. Eller mistede i Sommeren 1731 sin förste Hustru Kirsten Torm[1] og var derefter Enkemand i et Par Aar; Terkelsen tilkjöbte sig, formodentlig i det fölgende Aar 1732, Birkende Gaard og Udby Kirke ved Kallundborg[2]. Skjöndt nu Eller ved at skifte med sine Börn i Foraaret 1732 ligesom antydede den Hensigt, at indgaae nyt Ægteskab[3], hvilket ogsaa skeete, og skjöndt Terkelsen fremdeles blev paa Jægerspriis, saalænge Prindsesse Sophie Hedevig levede, saa besluttede Kongen eller Rentekammeret i samme Foraar at bortforpagte saavel Avlingen som Meieriet paa Jægerspriis, förs for et Tidsrum af sex Aar, der senere forlængedes til ni Aar eller omtrent til det Tidspunct, da Gaard og Gods atter som en særlig Eiendom kom i en kongelig Prinds's Hænder.

Jochum Barner Paasche tiltraadte rimeligviis med förste Mai 1732 denne Forpagtning, og overtog da vistnok Hovedgaardens Jorder med fuldt Hoverie af Bönderne, Hollænderiet, Olden i Skovene, og de til Godset hörende Tiender, Alt imod en aarlig Afgift af totusind Rigsdaler Dansk Courant og nogle visse Naturalydelser til Kongens Betjente[4]. Den mindre Forpagtning af Familie- og Folke-

---

[1] Kirkeb. 1731, d. 9 August. Hun blev begravet denne Dag paa Draaby Kirkegaard.

[2] Hoffmans Fund. VIII. 188. Birkendegaard tilhörte Jo. Christof. Schönbach, Amtm. over Kallundborg, Sæbygaard og Draxholms Amter, der döde 1727. Hans anden Kone, Anne Elisab. Korff, döde 1732 paa Birkendegaard, som formodentlig derefter blev kjöbt af Terkelsen.

[3] Sjell. Reg. Tom. LIV. fol. 517. Bevilling for Hans Wilh. Eller af Jægerspriis til Samfrænde-Skifte efter hans afgangne Hustru, som han sig derom med Börnene kunde forlige, den 12 April 1732.

[4] Forpagtnings-Contracten selv af 1732 har jeg ikke seet, men dens Indhold tör man formeentlig slutte sig til af Fornyelsen i Aaret 1738, hvorom nedenfor. Courant-Foden var siden Krigen

skatten gik i det fölgende Aar 1733 fra Peder Thillerup over til Niels Jörgensen Björn, Borger i Slangerup[1]. Det er muligt, at Terkelsens Virksomhed ved denne Tingenes Orden blev noget indskrænket; men Forvalter Eller, der nu giftede sig anden Gang med Cecilie Brun, synes at have beholdt sine Forretninger uforandrede, og var navnlig Böndernes Værge og Talsmand saavel imod mulige Overgreb fra Forpagternes Side som hos Kongen og Rentekammeret, hvis Gunst de ofte kunde behöve[2].

En Fölge af disse forandrede Forhold var det formodentlig, at en ny Jordebog blev affattet og under syvogtyvende April 1733 af Kongen approberet som den Norm, hvorefter Skatter og Afgifter skulde erlægges fra den förste Mai samme Aar. Den synes at være bleven sendt til Justitsraad Terkelsen og af ham den eenogtyvende Juli at være Forvalter Eller meddeelt[3]. Efter

---

nedsat til det Forhold, hvori den stod ligetil 1813, saaledes at 4 Rd. Species var 5 Rd. Courant.

[1] Jeg finder ham i Regnskaberne for 1733, men han havde kun kort denne Forpagtning. Allerede i det fölgende Aar var han aflöst af Henr. Chr. Eller, der siden blev Birkeskriver paa Jægerspriis efter Peder Mortensen.

[2] Rentek. Arch. har saaledes igjen et Andragende fra ham til Finantsdeputationen af 18 Novbr. 1732, hvori han beder, at Bönderne maatte betale deres Skatter i Korn istedenfor Penge. — Om Cecilie Brun, nærmere nedenfor.

[3] Rentek. Arch. har denne nye Jordebog i en Copie, udstedet d. 19 April 1771. Denne Copie indeholder som förste Deel hele Jordebogen af 27 April 1733, der begynder saaledes: *Jægerspriis Amts Nye Jordebog, saaledes som den efter Kongl. Befaling af 27 April 1733 er bleven forandret og indrettet, og hvorefter svares fra 1 Mai 1733 og fremdeles*, og den ender med disse Ord: *Jægerspriis d. 21 Juli 1733. T. Terkelsen.* Derefter fölger som anden Deel en Udsigt over de Forandringer, som vare foregaaede fra 1733 til 1771, dateret *Jægerspriis den 19 April 1771* og underskrevet *Lauritz Eskildsen.* Men Copien er lidt vanskelig at komme tilrette med, fordi der i Jordebogen af 1733 er indskudt adskillige Bemærkninger, som ikke höre til denne, men angaae Tilstanden i Aaret 1771.

denne Jordebog bestod Jægerspriis Gods af fölgende Dele: först Hovedgaarden, der var ansat til hundrede og tretten Tönder tre Skjæpper tre Fjerdingkar Hartkorn Ager og Eng, sexogfiirsindstyve Tönder to Fjerdingkar to Album Skovskyld, hvortil regnedes Præstegaarden i Gierlöv med tolv Tönder tre Skjæpper, Skovridergaarden med fjorten Tönder fire Skjæpper eet Album og de nitten nedlagte Skovhuse[1]; dernæst Konge- og Kirketienderne, nemlig Gierlöv Kongetiende fireogfyrgetyve Tönder og Kirketiende sexogfyrgetyve Tönder een Skjæppe, Draaby Kongetiende femogtyve Tönder to Skjæpper og Kirketiende af samme Hartkorn, hvoraf til Kirkekassen svaredes treogtredive Tönder Rug og otteogtredive Tönder to Skjæpper Byg; fremdeles de saakaldte Krabbedams-Huse ved Hovedgaarden, nemlig Skovfoged-Huset, det forrige Thinghuus, Skolehuset, Malerens Huus og Stutterismedens Huus[2]; endelig Böndergodset, nemlig Övre-Draaby med tretten Gaarde, der i Almindelighed stode hver for fire Tönder tre Skjæpper Hartkorn, og ti Huse, der i Regelen svarede hver tre Mark i Landgildepenge og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Jægerspriis Veirmölle, der med Jordtillæg var skyldsat til syv Skjæpper eet Fjerdingkar; Nedre-Draaby med sexten Gaarde, der, — ogsaa efterat det saakaldte Nedre-Draaby Stubbe, senere Indhegningen, mellem Slottet og Fasangaarden var for ti Aar siden under Prinds Carl indtaget fra denne By mod en aarlig Godtgjörelse og underlagt Hovedgaarden[3], — alle uden Undtagelse havde hver fem Tönder fem Skjæpper Hartkorn, og nitten

[1] See ovenf. S. 48. Disse nitten Huses forrige Hartkorn, 39 Td. 3 Fdk., hörte altsaa nu under Hovedgaarden.

[2] Her nævner Jordebogen ved hvert Huus Besidderens (Brugerens, Beboerens) Navn, men disse Navne referere sig alle til Aaret 1771.

[3] Overlev. Forretn. af 1773 lærer os, at dette skeete i Aaret 1723, og at hver af de sexten Gaarde til Erstatning derfor aarlig fik 2 Læs Hö.

Huse, der fordetmeeste gave hver to Mark i Landgildepenge og fire Rigsdaler i Arbeidspenge[1]; Gierlöv med tretten Gaarde, hver paa sex Tönder syv Skjæpper Hartkorn, og sytten Huse, der svarede hvert et Par Mark i Landgildepenge og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Færgegaarden[2]; Lundehuset, der gav tre Mark og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Törslöv med sexten Gaarde, hver fordetmeeste paa sex Tönder tre Skjæpper tre Fjerdingkar Hartkorn, og fire Huse, hvoraf hvert svarede tre Mark og fire Skilling i Landgildepenge og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Lyngerup med syv Gaarde, der stode meget forskjelligt fra fem til halvellevte Tönde Hartkorn, og ti Huse, der gave hvert et Par Mark i Landgildepenge og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Landerslöv med sytten Gaarde, hver paa sex Tönder to Skjæpper to Fjerdingkar Hartkorn, og sex Huse, der svarede hvert et Par Mark i Landgildepenge og fire Rigsdaler for Arbeide[3].

---

[1] Umiddelbart efter Nedre-Draaby anförer Jordebogen Skovboligerne, nemlig 14 Gaarde og 23 Huse. Men denne Angivelse er uheldigviis for 1771, ikke for Aaret 1733; thi de 14 Gaarde bleve, som vi nedenfor skulle see, förut opförte i Midten af det 18de Aarhundrede, i Dron. Louises og Juliane Maries Tid, og erholdt de nitten nedlagte Huses Areal og Hartkorn, og af de 23 Huse vare ligeledes, ifölge en Bemærkning i Jordebogens anden Deel, mange byggede til enkelte Personer i Tidsrummet fra 1699 (da de nitten Huse nedlagdes) indtil 1771, hvortil Angivelsen passer. Denne hele Artikel af Jordebogen kan derfor intet lære os for Aaret 1733, i hvilket Aar Skovboernes Antal rimeligviis maa have været de syv Ladegaardsmænd af 1694 (ovenf. S. 30) og maaskee en halv Snees Huse, eller hvormeget de tre Huse, der efter 1699 vare blevne tilbage, kunde være blevne forögede fra 1699 til 1733.

[2] Om Færgegaarden bemærkes i Jordebogen, at den var „afgiftsfri": men da der ligeledes nævnes som Beboerinde Artmanns Enke, hörer hiin Bemærkning vistnok til Aaret 1771, ikke til 1733, da den ovennævnte Peder Hög el. Höy var Færgemand. Saaledes er den Afgift, som muligen gik af Færgegaarden 1733, ikke anfört.

[3] Jeg bör endnu til Slutning bemærke, at alle Angivelser af Gaardes og Huses Antal, Hartkorn og Afgifter udentvivl nærmest

Bortforpagtningen af Jægerspriis synes at maatte have lettet den locale Bestyrelse; men den medförte dog forelöbig ingen Forandring i det temmelig store Antal af Betjente, der dannede det selskabelige Liv paa Jægerspriis. Justitsraad Terkelsen levede der fremdeles med sin Kone, og begge stode Fadder den attende Marts 1734 til Forvalter Ellers Sön, Hans Brun, hvis Födsel kostede Moderen Livet [1]; men hans vigtigste Forretninger vare udentvivl de, som han havde i Prindsesse Sophie Hedevigs Tjeneste som en Slags Secretair eller Kasserer [2]. Eller beholdt sit Tilsyn med Slottet, hvoraf han ofte benævnedes Slotsforvalter [3], Tilsyn med Böndergodset, forsaavidt Contracten med Paaske tillod eller fordrede det, og især hele Regnskabsvæsenet, hvoraf Jordebogs-Regnskabet forelagdes Hofmarschal Gram og Contributions-Regnskabet indsendtes til Rentekammeret, ligesom Pengeindtægterne af ham og af Familie- og Folkeskats-Forpagteren Niels Jörgensen Björn bleve indbetalte paa Frederiksborg Amtstue, hvor nu S. Laursen var aflöst af H. P. Lynge som Amtsforvalter [4]. I Slutningen af Som-

---

angaae Aaret 1771; men deri kan ikke synderlige Forandringer i de 38 Aar (1733—1771) være foregaaede, hvad ogsaa en Sammenligning med de ældre Jordeböger beviser.

[1] Draaby Kirkeb. nævner denne Daab, og strax efter under 21 Marts Cecilie Bruns Begravelse.

[2] Dette synes at fölge af den til ham efter hendes Död udstedede Qvittering, hvorom nedenfor.

[3] Stats-Kal. for 1735 og flere Aar ere i en besynderlig Vildfarelse, idet de anföre Hans Wilhelm Eller som Forvalter paa Jægerspriis, og Hans Wilhelm Eylert som Slotsforvalter paa Jægerspriis.

[4] Rentek. Arch. bevarer netop for Aarene 1733 og 1734 de originale Regnskaber, som bevise alt dette. Peder Thillerup havde Forpagtningen af Familie- og Folkeskatten i tre Aar 1731—33. I sidstnævnte Aar nævnes derimod Niels Jörgensen Björn, der dog neppe var Forpagter meer end eet Aar, hvorpaa Henr. Christian

meren 1734 blev det dog overladt Hofmarschallen at bestemme, om Jægerspriis Gods skulde betale paa Amtstuen eller umiddelbart til Statskassen [1]. Iblandt de övrige Betjente foregik adskillige Forandringer: den nysnævnte Forpagter Björn blev aflöst af Forvalterens Slægtning Henrik Christian Eller, som dog derhos endnu nogen Tid var hans Fuldmægtig [2]; den gamle Möller Niels Andersen giftede sig i Juni 1734 anden Gang med Anna Magdalene Eller; Gartner Antoni var död i det foregaaende Aar, men hans Eftermand Jörgen Frederik Povelsen eller Winkel, en Sön af Færgemanden Povel Madsen Winkel, ægtede i i August 1734 hans Datter Barbara Catharine, og nogle Uger senere holdt den unge Möller Anders Nielsen Bryllup med Skovriderens Datter Sophie Hedevig Graner [3]. I

Eller fulgte ham i en længere Periode. Lynge havde Amtsforvalter-Tjenesten i en halv Snees Aar.

[1] Rentek. Skriv. af 4 Septbr. 1734.

[2] Kirkeb. idetmindste kalder ham i Aaret 1735 gjentagne Gange Fuldmægtig hos Forvalteren paa Jægerspriis, f. E. d. 1 Septbr., da Præsten Stolpes Sön blev döbt, baaren af hans Svigermoder Madam Mag. Bagges fra Kjerteminde, med Faddere Hr. W. Stolpe af Kjöbenhavn, Peder Alröe Pr. i Skullelöv, Axel Ursin Pr. i Kyndby, Hr. Skaarup Pr. i Udde-Sundby, Forpagter Paaske, Fuldmæg. Eller. Men Rentek. Arch. har hans Forpagtnings-Contract af 5 Dcbr. 1733 forelöbig for Trienniet 1734—36 mod en Afgift af 90 Rdlr. Courant, og Forpagtningen blev senere oftere fornyet. Dog har jeg etsteds seet en vis Kirchmann omtalt, der i Aaret 1736 var under Kammeradvocatens Tiltale for sine Restancer som Forpagter af samme Skat; men han har maaskee ikke været paa dette Sted. I Trienniet 1737—39 maatte H. Chr. Eller efter Contract af 15 Dcbr. 1736 betale 105 Rd. samt ¼ pC. og for 1740—42 betalte han 80 Rd. og ¼ pC.

[3] Alt efter Kirkeb. Mester Antoni Gynther blev begravet i Draaby d. 31 Marts 1733. Möller Niels Andersen havde d. 17 Mai 1733 en Sön til Daaben, men begravede sin Kone d. 12 Juni derefter. Samme Niels Andersens Bryllup d. 18 Juni 1734, Gartner Povelsens den 20 August, og Anders Nielsens den 18 Septbr. s. A.

Eftersommeren næste Aar 1735 giftede Forvalter Eller sin Datter Sophie Hedevig med Otto Christian Rasch [1]. Men den mærkeligste Vexel i den lille jægerspriisiske Verden var dog formodentlig Justitsraad Terkelsens og hans Families Flytning derfra til Birkendegaard. Det er nylig bemærket, at det udentvivl nærmest var Tjenesten hos Prindsesse Sophie Hedevig, der i de sidste Aar afholdt Terkelsen fra at foretage nogen Forandring i sin Stilling; men da Prindsessen var död i Marts 1735, faldt denne Hindring bort. Han aflagde nu sit sidste Regnskab for de ham betroede Pengesager og erholdt derpaa af Kong Christian den Sjette under treogtyvende Marts 1736 en General-Quittance for alle de Forretninger, som han i saamange Aar havde havt for flere Personer af den kongelige Familie [2]. Han flyttede i en Alder af omtrent halvfjerdsindstyve Aar til sin Eiendom Birkendegaard,

---

Sidstnævnte var födt 1710 (döbt Dom. 4 p. Trin), Povelsen var födt 1712 (döbt d. 17 Febr.)

[1] Kammerraad, Regimentsskriver p. Kronborg. Sophie Hedevig Eller var hans förste Kone, men hun döde allerede 1737. Han ægtede derpaa Cathrine Margr. Scheffer og endelig som tredie Hustrue Frederikke Christiane Torm, der var den förste Kones Söskendebarn, nemlig en Datter af Erik Jensen Torm (hos K. Frederik IV paa Giethuset, siden Etatsr. og Politimester i Kjöbenhavn, Forf. til Antegnelserne i Suhms N. Saml. II, 1 S. 1 fg.) og Anna Tyge Jespersens D. af Mattrup.

[2] Sjell. Reg. Tom. LVI fol. 97. Chr. VI. o. s. v. G. A. V. Eftersom Os Elskl. Terkel Terkelsen, Vor Justitsraad, har begjæret m. Hens. t. de Forretninger, som han havde havt i Vor Farmoders Dron. Charlotte Amalies († 1714), Vor Farbroders Prinds Carls og Vor Fasters Sophie Hedevigs Tjeneste „i mange Aar" og for hvilke hans under Hænder havte Forretninger af Kasse-Regninger og i andre Maader han havde faaet Enhvers General-Quittering, at ogsaa Vi vilde meddele ham General-Quittance: saa gives ham denne for ham og Arvinger ved dette „aabne Brev," o. s. v. Frederiksberg d. 23 Marts 1736. Terkelsen var dengang 70 Aar gammel.

hvor han tilbragte sine sidste ni Leveaar [1]. Fra den Tid af var Forvalter Eller uden Spörgsmaal paa Stedet selv den förste blandt de jægerspriisiske Embedsmænd eller Betjente under Overbestyrelse af Rentekammeret, til hvilket han i tvivlsomme Tilfælde havde at henvende sig, saasom da Forpagteren af Familie- og Folkeskatten Henrik Christian Eller i Aaret 1737 troede sig berettiget til at fordre denne Skat af Beboerne i Præsten Stolpes Annexgaard i Övre-Draaby, hvad disse eller Præsten ikke vilde indrömme [2].

Det er imidlertid muligt, at Kongen efter Terkelsens Afgang eller ved anden Leilighed omtrent paa denne Tid tillagde sin Yndling Kammerherre og Jægermester Victor Christian Plessen et Slags Patronat over Jægerspriis med Titel af Amtmand. Der findes svage Antydninger til saadant [3], og det synes hellerikke at være uovereensstemmende hverken med den Character af kongelig Privat-

---

[1] I Aaret 1738 havde han en Strid om Huusmændenes Afgift til Udby Kirketiende (Sjell. Tegn. Tom. LXX fol. 682), og i Aaret 1744 med Præsten i Værslöv, Peder Fuglede, der fordrede Tiende af Birkendegaad (Sjell. Tegn. Tom. LXXIII 773). Han döde Aaret efter, 79 Aar gammel, og hans Hustru Marie Herfort döde 1757; begge ere begravede i Udby Kirke (Dan. Atl. VI. 216. Hoffm. Fund. VIII. 188). Han havde flere Börn, og allerede d. 21 Septbr. 1725 nævner Kirkeb. hans ældste Sön som Fadder ved en Daab.

[2] Rentek. Arch. Skatteforpagterens Klage var af 24 Mai 1737. Præsten Stolpe havde i sin Annexgaard i Övre-Draaby indrettet Værelser for nogle Familier, hvilke nu vægrede sig ved at erlægge Familie- og Folkeskat. — Blandt Ellers Contributions-Regnskaber findes for denne Tid en af Præsten Stolpe forfattet Liste over Sabbaths-Overtrædelser (Forsömmelse af Gudstjenesten, Arbeide om Söndagen o. desl.), som straffedes med Böder, hvilke Eller skulde inddrive.

[3] F. Ex. i den strax nedenfor omtalte Forpagtnings-Contract, hvor Plessen kaldes „vor Elskelige kjære Gemalindes, Hendes Majestæt Dronningens, Overhofmester, samt Jægermester og Amtmand." Overhofmester hos Dronningen blev han d. 4 Februar 1738, men naar

eiendom, som dette Gods havde, eller med den Aand, der herskede ved Hoffet, at en höitstaaende Hofmand skulde före et Slags Tilsyn med Jægerspriis. Hvordan det end forholder sig, saa var Plessens Amtmandskab paa Jægerspriis ikke meget mere end nominelt. Eller havde den virkelige Bestyrelse under Rentekammeret [1], og Hovedgaarden selv blev ved Forpagtningstidens Udlöb i det fölgende Aar paa ny bortforpagtet fra den förste Mai 1738 for et Tidsrum af tre Aar til den samme Forpagter Jochum Barner Paaske og under lidet forandrede Vilkaar [2]. Ifölge den fornyede Forpagtnings-Contract skulde Paaske beholde Hovedgaardens Jorder undtagen et Stykke af Lysthaven, sin Bolig og alle Ladegaardsbygningerne undtagen Stutteri-Stalden, og han skulde selv afholde de mindre Reparationer. Han skulde nyde fuldt Hoverie til Gaardens Drift, saa at Bönderne maatte kjöre Gjödning, plöie, saae, harve, höste, rive, tærske, rense Huse, opsætte Gjærder og gjöre hver fire Ægter til Kjöbenhavn med Gaardens Producter [3]; Huusmændene havde deres Ugedagstjeneste [4]

---

han blev Amtmand og hvor, har jeg ikke bemærket. Jeg slutter, at denne Amtmands-Titel kunde være ham givet som Overtilsynsmand med Jægerspriis, der oftere i de kongelige Personers Besiddelse tillægges Titel af et Amt. I sig selv havde hans Virksomhed paa Jægerspriis vist ikke meget at betyde.

[1] Hoffm. Fundat. VII. 488 nævner ved denne Tid en Kgl. Bevilling af 22 Septbr. 1736, at en Tavle maatte ombæres i Pastoratets Kirker, og Indtægten anvendes deels til öieblikkelig Hjælp for de Fattige, deels til Anskaffelse af Bibler.

[2] Rentek. Arch. Chr. VI G. V. at han efter en Forandring i de Conditioner, paa hvilke Jægerspriis i de sidste sex Aar fra 1 Mai 1732 til 1 Mai 1738 havde været bortforpagtet, fremdeles tilstod den „itzige Forpagter" Joch. B. P. Jægerspriis's Avling og Hollænderie i de fölgende tre Aar indtil 1 Mai 1741. Derefter de femten Artikler. Frederiksberg d. 30 April 1738.

[3] Ligesom Ægternes Antal, saaledes var ogsaa Læssenes Störrelse bestemt, neml. til 3 Td. Rug, 3½ Td. Byg eller 4 Td. Havre, — en vist ganske praktisk Forsigtighed.

[4] Antallet af de paa Godset værende Huusmænd nævnes her 54.

og maatte hver udföre tre Bud tilfods, dog ikke over fire Miil; men Forvalteren skulde sörge for, baade at Bönderne gjorde deres Pligt og at Forpagteren ikke stillede ulovlige Fordringer til dem. Forpagteren skulde endvidere drive Jorderne efter den ham foreskrevne Orden, en Trevangsbrug med Rug, Byg og Havre, i de dertil skikkede Marker, gjöde forsvarligt, ikke bortsælge Hö og Halm fra Gaarden og ikke opbryde nye Jorder [1]. Han skulde aarlig modtage efter Udviisning af Jægermester og Amtmand Victor Christian Plessen, der i samme Aar blev udnævnt til Overhofmester hos Dronningen, halvfemtsindstyve Læs Brænde samt en Eg og en Bög til Gavntömmer. Han skulde oppebære Konge- og Kirketiende af Gierlöv og Draaby og derfor erlægge til Forvalteren paa Jægerspriis treogtredive Tönder Rug og otteogtredive Tönder to Skjæpper Byg. Han skulde nyde Olden af Skoven uden særlig Afgift, dog paa det Vilkaar at rette sig efter Skov-Ordinantsen, nöies med en billig Oldengjæld og först indbrænde for Godsets egne Bönder, og naar der blev Olden, skulde Skoven taxeres af fire uvillige Mænd [2]. Han skulde have Fiskeriet i Stranden og, med Undtagelse af to Söer i Krabbedamsvang og Ande-Kjær i den store Indhegning, tillige Ferskvandsfiskeriet. Han skulde ved Fraflytning efter Forpagtningens Ophör have Ret til at

---

[1] Det hedder: Han skulde saae Rug i Rugmarken, Byg i Bygjorden og Havre i den slette Jord. Forbudet mod at opdyrke nye Jorder seer noget besynderligt ud, men var ganske correct efter Datidens Landvæsens-System; thi ved saadan ny Opdyrkning maatte jo Hoveriet falde tungere paa Bönderne, der besörgede hele Dyrkningen. Denne Bestemmelse findes derfor ofte i den ældre Tid. See f. Ex. Dan. Atl. III. 77.

[2] Angaaende denne Benyttelse af Skovene til at föde Sviin og Böndernes Adkomst dertil, kan jeg henvise til det Ovenanförte, I. D. S. 209, hvor de saakaldte „Mandtal over Oldengjælden" ere omtalte og denne Indtægts Betydenhed oplyst.

benytte Bönderne for en Ægt af fire Miil. Han maatte bruge de trende forhenværende Stutteri-Kobler samt Dyrenits Enghave i Studehaven, dog mod en særlig Afgift af syv Rigsdaler aarlig. Han skulde levere Foder og Græsning til en Deel af Godsets Betjente, navnlig til Barberen[1] for to Köer, til Birkeskriveren ligeledes, til hver af de tre Skolelærere ligeledes, til Fasanmesteren ligeledes for to Köer og en Hest, til Slotsforvalteren[2] fjorten Læs Hö og otte Læs Rughalm, samt en Kurv Emter af Laden til fire Heste og sex Köer, derhos fireogtyve Læs Langhalm til Tækning; desforuden skulde han mod særlig Betaling have i Beredskab Havre, Hö og Halm til Vildt-Stutteriet[3], til Vildtet i strenge Vintre, til Materialhestene og til Understöttelse for Bönderne i fodertrang Tid. Han modtog Hovedgaardens Marker tilsaaede med otteoghalvfemtsindstyve Tönder Rug, og derhos syvoghalvtredsindstyve Tönder Byg og toogfyrgetyve Tönder Havre til Vaarsæd, endelig hundrede og tredsindstyve Köer og tre Tyre[4], hvilket Alt paa samme Maade skulde tilbageleveres ved hans Fratrædelse. Forpagtnings-Afgiften var aarlig totusinde Rigsdaler Dansk Courant, at erlægge i de tvende Terminer, den ellevte Juni og den ellevte December, foruden Consumtions- Familie- og Folkeskatten.

---

[1] D. e. Chirurgen eller Lægen Jo. Aagaard, som vi kjende fra Prinds Carls Tid, levede endnu og synes at være bleven en gammel Mand.

[2] *Slotsforvalteren* — her bruges udtrykkelig denne Benævnelse, som ovenfor S. 93—94. 99 er omtalt. At Eller menes derved, er utvivlsomt.

[3] Et vildt Stutteri har jeg ellers ikke ved denne Tid truffet paa Jægerspriis, og det er vel muligt, at her menes et saadant Stutteri paa Frederiksborg eller andetsteds i Nord-Sjelland. Men et Stutteri var der paa Jægerspriis, og Kirkebögerne nævne nu Peder Aarestrup som Folemester ved samme.

[4] Ogsaa dette viser, at Jægerspriis igjen havde faaet sit Meieri og ikke mere dreves blot som en Stude-Gaard.

Godsets eiendommelige Stilling blev fremdeles vedligeholdt, saa at endog dets Fattigvæsen den sjette November 1739 unddroges Sjellands Stifts almindelige Direction og overgaves til Forvalteren i Forbindelse med Amtmanden og Provsten [1]. Eller, som nu var en ældre Mand, fik ikke længe efter, nemlig den sexogtyvende Februar 1740, en Medhjælper i Lars Eskildsen, der var gift med hans Datter Charlotte Sophie og derved havde Udsigt til at blive hans Eftermand, og til denne sin Svigersön overgav han fra Aaret 1740 af hele Regnskabsvæsenet for Contributionerne [2], en Foranstaltning, der dog ikke kunde blive af nogen mærkelig Indflydelse paa Godsets Bestyrelse, saa længe de overordnede Autoriteter forbleve de samme.

Men en mærkeligere Forandring indtraadte med det fölgende Foraar, da Paaskes fornyede Forpagtnings-Contract den förste Mai 1741 udlöb. Der fulgte nu for en Periode af tre Aar (1741—1743) en saa at sige interimistisk Tilstand, hvori Jægerspriis under Amtmand Gram paa Frederiksborg som Overtilsynsmand blev administreret af

---

[1] Rentek. Arch. har en af Laur. Eskildsen den 19 April 1771 i Anledning af Jægerspriis's Overgang til General-Landvæsens-Commissionen udarbeidet Efterretning. Deri findes denne og flere Oplysninger til Jægerspriis's Historie. Ved „Amtmanden" menes formodentlig den saakaldte Amtmand over Jægerspriis, Victor Christian Plessen.

[2] Rentek. Arch. bevarer en stor Samling af Contributions-Regnskaber for Jægerspriis i Aarene 1731—1753, som ofte i det foregaaende er benyttet. See ovenf. S. 94 Not. 2. Disse Regnskaber ere indtil 1739 aflagte af Forvalter Eller; men fra Aaret 1740 af findes de stadig undertegnede af Laur. Eskildsen, skjöndt Eller endnu levede og beklædte Forvalter-Tjenesten elleve Aar derefter. Om en bestemt Fordeling af Forretningerne mellem Svigerfader og Svigersön finder jeg intet videre. Eller kaldes fremdeles baade Forvalter og Slotsforvalter, og Eskildsen faaer samme Prædikater, navnlig ogsaa det sidste, idetmindste i Kirkebögerne f. E. d. 25 Marts og 23 Septbr. 1740, d. 8 August 1741, d. 10 Juni og 23 Decbr. 1742, o. s. v.

Forvalteren eller Forvalterne Eller og Eskildsen og Hovedgaarden drevet for Kongens Regning[1]. Hensigten dermed var udentvivl den, at forberede Godsets Overgang til Kronprinds Frederik paa samme Maade, som det tidligere havde været bortgivet til andre Medlemmer af Kongehuset. Thi Kronprindsen fyldte i Foraaret 1741 sit attende Aar, og den Tid kunde ikke være fjern, da hans Ægteskab og fuldstændige Hofstat skulde stiftes.

Angaaende denne midlertidige Administration blev den syvende Marts 1741 en Forestilling indgivet[2], og den förste Mai, da Paaske forlod Jægerspriis, begyndte den ny Tingenes Orden. Eskildsen, der formodentlig havde affattet Forestillingen, besörgede i den gamle Ellers Sted den egentlige Forvaltertjeneste, og havde i samme Aar til Daaben sin förstefödte Sön, Hans Henrik, der siden blev hans Eftermand[3]. I denne Periode blev nu Hovedgaardens Avling bestyret umiddelbart paa Kongens Bekostning, hvorimod Hollænderiet vedblev at være særlig

---

[1] Laur. Eskildsens Efterretn. af 1771, som nylig er anfört, siger udtrykkelig, *at Hovedgaards-Avlingen, 113 Td. 3 Skpr. 3 Fdkr. Ager og Engs Hartkorn, havde været drevet under Administration af de Kongelige Herskaber, som Tid efter anden havde eiet Jægerspriis fra 1 Mai 1741 til Dato*, d. e. til 19 April 1771, da Efterretningen blev skrevet eller dateret. I de tre förste Aar af dette Tidsrum var Administrationen saavel som Godset umiddelbart hos Kongen.

[2] Rentek. Arch. har en under 31 Mai 1773 optaget Specification over de Bestallinger, Instructioner og andre Documenter, der fandtes ved Jægerspriis's Skriverstue. Deri nævnes som No. 6: *Forestilling om Jægerspriis's Administration af 7 Marts 1741.* Forestillingen selv har jeg ikke seet.

[3] Kirkeb. ad 8 Aug. 1741. Blandt Fadderne nævnes: Justitsr. Torm, hans Frue, som bar Barnet, Jomfru Torm o. fl. — Söndagen Septuagesima (d. 29 Januar) s. A. havde Mölleren Anders Nielsen sin Sön Niels til Daaben, baaren af Mad. Eskildsen, og blandt Fadderne anföres: „den gamle Eller", Skovrider Hans Stephan Graner og Færgemandens (Peder Hoys) Hustru.

bortforpagtet[1]; Folkene bleve alle fritagne for Consumtions- og Folkeskat[2], og Indtægterne tilflöde fremdeles den kongelige Particulær-Kasse. Overbestyrelsen var henlagt under Rentekammeret, der modtog Jordebogs-Regnskaberne og, som det synes, ligeledes Inventarii-Regnskabet, der ellers pleiede at gaae directe til Particulær-Kammeret[3]; men i Regelen refererede dog Eskildsen til Amtmand Gram og modtog gjennem ham Rentekammerets Befalinger. Med Betjenterne foregik i Löbet af dette Triennium i Hovedsagen blot den Forandring, at den gamle Skovrider Hans Stephan Graner döde i Sommeren eller Efteraaret 1743 og blev aflöst af sin Sön Hans Jörgen Graner[4].

6. Imidlertid nærmede sig Öieblikket, da dette Triennium, denne midlertidige Tilstand[5], skulde ophöre og

---

[1] Laur. Eskilds. Efterr. af 1771. Her siges det, at Besætningen egentlig var bestemt til 160 Köer foruden Ungqvæg og Tyre.

[2] Rentek. Arch. Skriv. af 24 Juli 1742 fra Amtmand Gram til Finants-Deputationen lærer os, at denne Forandring begyndte strax ved Forpagtningens Ophör d. 1 Mai 1741.

[3] Rentek. Arch. Skriv. af 12 Decbr. 1741 fra Particulær-Kammeret (G. Linde, P. Hildermann) til Rentekammeret: at Kongen havde befalet, at Inventarie-Regningerne for de Kongl. Slotte skulde sendes til Particulær-Kammeret, men at Forvalt. Eskildsen pleiede at lade Inventarie-Regninger fölge aarlig med Jordebogen til Amtmand Grams Afgjörelse, hvorefter de först kom til Particulær-Kammeret, — og at denne Orden formeentlig bedst kunde beholdes.

[4] Kirkeb. nævner Skovrider Jörgen Graner, da han Dom. 21 Trinit. (d. e. 27 Octbr.) havde en Datter Anna Marie til Daaben. Han kaldes ogsaa ofte „Overjæger". Faderens Dödsdag eller Begravelsesdag maa jeg have overseet, da jeg gjennemgik Kirkebögerne. — En anden af den ældre Graners Sönner, Hans Caspar Graner, var Skovfoged, og hans Enke, Maren Graner, fik en Bolig i Skov-Stederne, hvor hun döde 1750 (begravet d. 10 Novbr.).

[5] Ved et Par Angivelser ovenfor, saasom S. 86, har jeg regnet dette Triennium med til Kronpr. Frederiks Besiddelsestid eller som

Jægerspriis atter have sit særlige Herskab. Kronprinds Frederik fyldte den eenogtredivte Marts 1743 sit tyvende Aar, og den ellevte December næstefter blev han formælet med Prindsesse Louise af Storbrittanien. Hvad der udentvivl længe havde været besluttet, blev i denne Anledning udfört, idet Kongen forærede ham Jægerspriis Slot med underliggende Gods paa de samme Vilkaar, hvorpaa det tidligere havde været Medlemmer af Kongehuset overdraget[1]. Dermed begyndte en sextenaarig Periode, i hvilken Jægerspriis igjen blev privat Eiendom, först for Kronprinds Frederik selv, siden for Dronning Louise og endelig for Dronning Juliane Marie, indtil det af denne atter blev tilbagegivet Kongen.

Næsten samtidig med Jægerspriis's Overdragelse til Kronprinds Frederik, dog uafhængig af denne, var der paa Stedet selv forfattet en Slags historisk-topographisk Beskrivelse af samme. Cancellisecretair Erik Johan Jessen begyndte nemlig dengang sine Samlinger til et stort topographisk Værk over Danmark og Norge, og Oversecretairen i det Danske Cancellie, Geheimeraad Johan Ludvig Holstein, opfordrede Amtmændene til at forsyne ham med de fornödne Oplysninger[2]. Da Jægerspriis endnu laa under Frederiksborg Amt, sendte Gram denne Opfordring

---

en Indledning til denne. Det er vel dog rigtigere at betragte det som en Slutning eller Udgang af den forrige Periode, der saaledes bliver omtr. 14 Aar (1729—1743).

[1] Gavebrevet selv har jeg ikke seet, men af en Rentekammer-Forestilling erfarer man, at Amtmand Geheimeraad Gram havde underrettet Kammeret om, at — da Godset overdroges til Kronprindsen, havde Kongen den 14 December 1743 resolveret adskilligt med Hensyn til Godsets Betjente m. m. Det er da rimeligt, at Gavebrevets Datum kunde være den 14 December. Indholdet tör man vistnok slutte sig til af de ældre Gavebreve.

[2] Jessen, Konger. Norges nat. Tilst. Fort. Begge Brödrene Joh. Ludvig og Carl Holstein, Oversecretair ved Söetaten, interesserede sig levende for Jessens Værk.

til Forvalter Eskildsen[1], der ogsaa den otteogtyvende September 1743 leverede den forlangte Efterretning. Denne sluttede sig nöie til en Række af opgivne Spörgsmaal[2], dannede derfor ikke nogen sammenhængende Fremstilling og indeholdt meget, som ovenfor udförligere er meddeelt; men den havde dog ogsaa adskilligt Nyt, og den er baade en Begivenhed i Jægerspriis's Historie og et ganske samtidigt offentligt Actstykke til Kundskab om dets Forfatning[3].

Gaardens eller Slottets Bygninger befandt sig i den Tilstand, hvori Prinds Carl og derpaa Kong Christian den Sjette selv i sine förste Regjeringsaar havde sat dem: Slottet bestod altsaa af tre grundmurede, Ladegaarden af ligesaamange Bindingsværks Flöie[4]. Det umiddelbart Tilliggende var ligeledes uforandret; men det Areal i Skoven, hvorpaa de nitten nedbrudte Huse havde staaet, taxeret til niogtredive Tönder og tre Fjerdingkar Hartkorn, var udlagt til fælleds Græsning for Böndernes Qvæg om Sommeren, hvorimod Oxenholm, der ogsaa hörte til Gaardens Enemærker, benyttedes af denne selv[5]. De betydelige Hovedgaardsmarker gave meest Rug, og fra Hovedgaarden

---

[1] Holsteins Skrivelse til Gram var af 8 April, Grams til Eskildsen af 19 April 1743.

[2] Jessen anf. St. Disse Spörgsmaal vare i Alt 33 i Tallet. Jessen selv havde opsat 29, hvilke han foreviiste Geheimearchivarius Gram og Hofpræst Pontoppidan, der hver lagde to til.

[3] Eskildsens Beretning haves i det St. Kgl. Bibl. Kallske Saml. No. 30 fol. og er oftere benyttet og omtalt i det Foregaaende f. E. I Deel S. 7 Not. 3.

[4] Prinds Carls Bygnings-Arbeider i Aarene 1721—22 og Christian VIs i Aarene 1730—31, see ovenf. II D. S. 81—82 og 89—90.

[5] Derimod benyttede Bönderne i Skovboligerne den anden lille til Jægerspriis hörende Öe, Alholm, nordvestlig ved Hornsved, tre Tönder Land, til Græsning. Oxenholm ansloges til fire Tönder Land

kunde endog aarlig noget Korn sælges eller udföres[1]. Slotshaven, skjöndt tidligere beplantet med mange Frugttræer, frembragte dog ikke megen Træfrugt, da de skarpe Östen- og Vestenvinde havde hindret Tilvæxten. Hovedgaardens tvende store Skove, Hornsved og Lundeskoven[2], havde en Deel forfurnede Ege og Böge, megen Ell, noget Birk og Hessel; men frodige unge Egetræer fandtes kun i den sydlige Deel af Lundeskoven. Skovarealet var meget bakket: paa Vestsiden ud til Stranden laae Nissebankerne med en fortræffelig Udsigt i en Afstand af tre Miil over Ouröe, Holbek og Odsherred; paa Nordsiden var Guldbjerg med Udsigt over Kronborg og Frederiksborg Amter i en Afstand af to Miil, og nedenfor Kulhuset fandtes endnu Spor af den gamle Bro fra Kong Christian den Fjerdes Tid[3]; i Lundeskoven endelig var en Bakke kaldet Thyrehöi, hvorfra man tidligere havde kunnet öine Kjöbenhavns Spire og Borreveile Skov, men hvis Top nu var sjunken. Nordskoven havde en Söe, Skovsöen, med nogle faa Gjedder, Skaller og Flirer, og Lundeskoven en Kilde, Raumkilde, hvis fortræffelige Vand stundom brugtes paa Slottet[4]. En indhegnet Dyrehave besad Jægerspriis

---

[1] Eskildsen regner, at Jorderne gave 3 à 4 Fold. Men blandt det fra Hovedgaarden solgte Korn var vel ogsaa Böndernes Landgilde og Tiende medtaget. — Under No. 4 var han spurgt, om der tilberededes Salt, og han besvarer desværre Spörgsmaalet benægtende.

[2] Hornsved (der kaldes „Horsved") var 1 Miil lang og 3/4 Miil bred; Lundeskoven var 1/4 Miil lang og 1/8 Miil bred. — Hvad der fandtes af Skov i Sönder-Eg ved Nedre-Draaby og i Landerslöv-Lund ved Landerslöv, bestod blot i Egepurre-Underskov og var for intet at regne.

[3] Om denne Bro er talt udförligere ovenf. i I Deel S. 145—46.

[4] Eskildsen skriver i no. 21: *Raum-Kilden udvælder af Bakkerne og er forresten ikke bekjendt af nogen anden særdeles Virkning; den antegnes alene, fordi der ved Jægerspriis paa andre Steder, især ved Slottet, ikkun findes slet og sylt Vand.*

ikke; men den savnedes hellerikke, eftersom hele Godset, fra Slottet mod Syd til Kulhuset mod Nord, og fra Dyrnits mod Öst til Dynnet mod Vest, paa en smal Landforbindelse nær var beskyllet af Isefjorden, og saaledes let kunde holde paa den betydelige Vildtstand, der efter en noget ældre Optælling udgjorde mellem fiirsindstyve og hundrede Stykker stort Vildt, femhundrede Daadyr og tredsindstyve til halvfjerdsindstyve Raadyr, foruden Ræve, Grævlinger, Harer og Fuglevildt[1]. Til Hovedgaarden hörte endelig et Teglværk, der hentede godt Leer i Skoven, et Kalkbrænderie, der lod bryde Kalksteen ved Stranden, men dog kun producerede til Gaardens eget Forbrug, og et Stutterie med atten Hopper[2], der tilhörte Kongen og aarlig leverede otte til tolv skjönne Föl til Kongens Tjeneste.

Jægerspriis Gaard og Gods dannede et eget Birk og havde sit eget Thingsted, hvorunder Böndergodset hörte, nemlig Gierlöv og Draaby Sogne samt Lyngerup By i Kyndby Sogn; thi der fandtes ingen anden Herregaard indenfor dette District og intet Ryttergods. Bönderne svarede efter den for ti Aar siden givne Jordebog;

---

[1] Dette no. 9 i Beretningen ender med den artige Oplysning: *Insecter findes ikke af nogen Betydenhed undtagen Fluer og Myg i Skoven om Sommeren.* — Overslaget over Vildtstanden grunder sig paa en Forretning af 1729.

[2] Det hedder derom: Stutteri-Hopperne nære sig i Stutteri-Koblerne Vinter og Sommer, med nogen Hjælp af Hö, der indsættes paa en Hoppestald for dem i paakommende stærk Vinterfrost og Snee. — Forresten var Stutteriet i denne Periode ubetydeligt og stod under Forvalterens Overtilsyn. Rentek. Arch. har en Stutteri-Bog in 4to for Aarene 1747—59, der viser os Antallet af Hopper i hvert Foraar, og det hele Antal var ialm. kun 7 à 8 virkelige Stutteri-Hopper og en halv Snees Hoppefoler el. unge Hopper samt 5 à 6 Föl. Först efterat Kongen 1759 igjen havde overtaget Jægerspriis, blev Stutteriet udvidet og fik en selvstændig Stilling under en Folemester.

de havde sædvanlige Arbeidsdyr og Besætning og undertiden nogle Stude til Salg. Isefjorden indböd Godsets Beboere til Söfart og Fiskerie: den var seilbar for smaae Skibe til Frederikssund og noget höiere op til et Sted, som kaldtes Köl-Höi og Gammel Færgested, hvorfra Roeskilde Borgere maatte transportere deres Kjöbmandsvarer videre med Baade og smaae Jagter [1], og den havde en Mængde Sild, Torsk og Flyndere, samt nogle Marsviin og Sælhunde; men hverken Söfarten eller Fiskeriet dreves med Flid, og de Marsviin eller Sælhunde, som bleve fangede, brændtes til Tran, der brugtes til Lamper istedenfor Lys. Jordbunden var af maadelig Beskaffenhed og gav ikke meget Korn til Salg, hvorimod den frembragte adskillige medicinske Urter, som Lægen eller Chirurgen benyttede [2]. Bönderne havde nogle Bihaver, dog ikke af nogen Betydenhed, og sletingen Humlehaver. Antallet af Beboerne i begge Sogne kunde anslaaes til ellevehundrede [3]. Saaledes havde Forvalter Eskildsen beskrevet Jægerspriis eller besvaret de ham forelagte Spörgsmaal [4],

---

[1] Hvad Skibsfarten angaaer, tilföies dog under no. 25 og 26, at der var ingen Havne og ingen Told-, Last- eller Lade-Steder.

[2] Her under No. 14 nævnes: *Chelidonia*, *Cichoria*, *Pruneller*, *Melifolium*, *Ehrenpriis*, *Trifolium*, *Verbascum*, *Melilota*, *Malva*, *Plantago*, *Hypericon*, *Hedera terrestris*, *Alchimella*. Chirurgen var endnu den saakaldte Barbeer Jo. Aagaard fra Prinds Carls Tid.

[3] Eskildsen tilföier den statistiske Bemærkning, at i Aaret 1740 födtes 44, döde 51, i Aaret 1741 födtes 50, döde 68 og i Aaret 1742 födtes 42, döde 35.

[4] Jeg har i det Ovenstaaende ikke bundet mig til den forefundne Orden i de 33 Spörgsmaals Besvarelse. De to af Geheimearchivarius Gram tillagte Spörgsmaal, no. 30 og 31, angik Stedets Historie og Antiquiteter, og de to af Hofpræst Pontoppidan tillagte, no. 32 og 33, angik sjeldne Ord og Talemaader samt Mands- og Qvinde-Navne. Om alt dette vidste Eskildsen intet andet at meddele end Fabelen om en Biskop Abraham (see 1 D. S. 7 Not. 3), som skulde have opfört Slottet.

nogle Maaneder för Kronprinds Frederik erholdt Jægerspriis.

De forskjellige Kongelige Herskaber, der Tid efter anden havde besiddet Jægerspriis, pleiede gjerne at stille deres Hofchefer eller Marschaller i Spidsen af dets Bestyrelse. Kronprindsens Yndling, Hofmarschal Adam Gottlob Moltke, blev da ogsaa strax Amtmand, som det hed, paa Jægerspriis og de locale Betjentes eller Embedsmænds nærmeste Foresatte [1]. Blandt disse foregik iövrigt ingen anden Forandring, end at de i nogle Aar bleve forögede med endnu en Person, Christian Löve, der fik Titelen Inspectör, uden at dog hans Plads eller Betydning svarede til, hvad man af Titelen skulde formode. Han var maaskee en tro Tjener, der skulde forsörges og nu blev forsörget paa Jægerspriis, hvor muligen en eller anden liden Forretning kunde være bleven ham betroet, saasom Indretningen af det unge Herskabs Leiligheder paa Slottet eller deslige; men hans Virksomhed træder ikke tydelig frem og synes der paa Stedet kun at have varet i nogle Aar [2]. Laurids Eskildsen indtog der-

---

[1] Rentek. Arch. har en Specification over Archivalier paa Jægerspriis's Skriverstue, dat. d. 31 Mai 1773. Deriblandt nævnes under No. 71—76 Brevene fra Amtmanden til hans Undergivne saaledes: *71. fra Ghrd. Gram: 1740—1743. 72. fra Ghrd. Moltke: 1743—46. 73. fra Ghrd. Juel: 1746—54*, *og 74. fra Ghrd. Wind: 1754—1759*. Man har derved Rækken af Amtmændene i dette Tidsrum. See nedenf. S. 120 Not. 2.

[2] Kirkebögerne ere egentlig den eneste Kilde, hvorfra jeg kjender denne Inspectör Löve. I Aaret 1744, Dom. 1 Advent., blev et Barn holdt over Daaben af „Inspecteur Sgr. Löves Kiereste i Gierlöv." A. 1745, d. 10 Marts, nævnes Fadderne ved en Daab i fölgende Orden: Slotsforvalter Laur. Eskildsen, Inspecteur Ms. Löve, Overjæger (Skovrider) Jörgen Graner; og samme Aar d. 19 Mai havde „Seign. Christian Löve, Inspecteur ved Jægerspriis, til Daaben en Datter Frederikke Louise, baaren af Etatsraadinde Weise, Fadd. hendes Datter Fröken Weise, Etatsr.

imod som Forvalter fremdeles den förste Plads blandt de locale Embedsmænd og bestyrede især hele Regnskabsvæsenet for Gaard og Gods.

Moltke selv indfandt sig paa Jægerspriis strax i det fölgende Foraar, i Mai 1744, kort efter Præsten Stolpes Död[1], nærmest vel i den Hensigt at forberede Kronprindsens egen Ankomst dertil, og han lod derfor adskillige Ting, som Hofholdningen behövede, hente tilskibs fra Kjöbenhavn[2]. I Juni residerede Frederik og Louise paa Jægerspriis og begyndte forskjellige Arbeider til Egnens Forskjönnelse, navnlig i Skoven strax nordenfor Slottet, hvor Gange, Lysthuse og Hvilesteder bleve anlagte. I denne Skov fandtes en rund med Træer bevoxet Höi, som Bönderne kaldte Jættestuen, omtrent halvtredsindstyve Skridt i Omkreds, hvilken Kronprindsen vilde pryde med Græsbænke foroven og med en i Höien selv udgravet Trappe derfra ned til Foden. Under dette Arbeide stödte man först ved den östlige Side af Höien paa tvende Gravurner, fyldte med Aske og Muld, og deri nogle af de Metal-Redskaber, som hyppigt brugtes i Oldtiden. Allerede dette vakte Opmærksomhed, og Opmærksomheden steg, da Arbeiderne dernæst ved Höiens söndre Side opdagede nogle svære Kampestene, der snart viiste sig at staae i to parallele Rækker og at danne en lang og smal Indgang mod Midten af Höiens Indre. Kronprindsen lod Sporet forfölge, Jorden udgrave, og fandt derved en steensat underjordisk Gang, halvanden Alen

---

von der Lyhe (p. Svanholm), den gamle Hr. Slotsforvalter Eller og velædle Hr. Slotsforvalter Eskildsen paa Jægerspriis."

[1] Sognepræsten Nicolai Jörgen Stolpe döde d. 24 April og blev begravet den 1 Mai 1744.

[2] Rentek. Arch. Et Brev af 20 Mai 1744, skrevet paa Jægerspriis af A. G. Moltke til Finantsdeputationen i Anledning af en Forsendelse „til Hs. Kongl. Höihed Kronprindsens Hof paa Jægerspriis."

bred og halvniende Alen lang, der endte i en anseelig af store Kampestene bygget Grotte, tre Alen lang, fem Alen bred og tre Alen höi [1], dækket med tvende mægtige Overliggere, der dannede Grottens Tag. I det saaledes udgravede Rum fandtes Beenrade af fire Mennesker, nemlig een i den lange Indgang og tre andre i Grotten eller Gravkammeret selv, og desuden to Flintöxer, men intet Metal. Beenradene havde ualmindelig tykke Hovedskaller, og den ene af disse derhos en besynderlig Form, som om Panden tidlig var bleven klemt spids.

Dette Fund satte strax Historikere og Oldgranskere i Bevægelse, og den lærde Erik Pontoppidan skrev derom en Afhandling [2], hvori han vilde vise, at Höiens nederste eller ældste Deel, hvori Gravkammeret eller Jættestuen var fundet, hidrörte fra disse Landes allerældste Beboere, Steenalderens Urfolk, der ikke kjendte Brugen af Metaller og begravede deres Döde ubrændte i saadanne kjæmpemæssige Steenkamre, og at Höiens övre Dele hidrörte fra Broncealderen, fra det senere indvandrede gothiske Folk, der havde benyttet den gamle Höi til deri at nedsætte Aske-Krukkerne med brændte Been af deres Afdöde. Kronprindsen lod de fundne Beenrade begrave nedenfor Höien ved et Egetræ [3] og överst paa Höien opsætte en Tavle

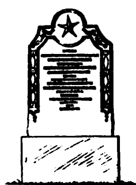
---

[1] Wandall, I. 23, har efter egen Undersögelse Maalene saaledes. Uovereensstemmelsen med Pontoppidan er dog blot tilsyneladende, da denne aabenbart ved Længden forstaaer det samme, som Wandall kalder Breden. Heinze VII. 288—289 har uden egen Undersögelse blot oversat Pontoppidan, og kan altsaa ikke betragtes som noget selvstændigt Vidne.

[2] Vid. Selsk. Skr. I. 307—316. Denne lille Afhandling af et samtidigt Vidne er Kilden til alt det ovenfor meddeelte og overhovedet til alt, hvad man veed om denne Jættestues Opdagelse. Den er tillige en Slags Motivering for den opsatte Indskrift, navnlig for Udtrykket *ante octo minimum secula.*

[3] Wandall I. 24. Men af Vid. Selsk. Skr. I. 309—310 seer man dog, at Pontoppidan havde beholdt een af Hovedskallerne,

af Ölandsk Steen med en af Pontoppidan paa Latin forfattet Indskrift af fölgende Indhold: „Denne Grav, som fromme hedenske Forfædre for idetmindste ottehundrede Aar siden anlagde til Bevaring af fire Menneskers jordiske Levninger og dækkede med kjæmpestore Stene, blev i Juni 1744 med omhyggelig Haand aabnet og prydet med denne Mindesteen af den höibaarne Fyrste Frederik, Arving til sine Forfædres Rige og Dyder, Folkets Haab, Hæder og Glæde" [1].

Til samme Tid traf Kronprindsen forskjellige andre Foranstaltninger paa Gaarden og Godset. Han gav Forvalter Eskildsen den tyvende Juli en ny Instrux [2], kaldte Jacob Severin i Stolpes Sted til Sognepræst i Gierlöv [3]

---

og at Kronprindsens Kammertjener Simon Gotfred Bruun, „en Kjender af anatomiske Ting," bevarede en anden, nemlig den sammentrykte, som en Sjeldenhed. Denne Bruun nævnes ogsaa af og til i Kirkebögerne, f. E. 1749 d. 4 Sept., da Degnen i Gjerlöv, Nicolai Adler, lod döbe en Sön, Frederik Ludvig (altsaa vel opkaldt efter Kronprinds Frederik og hans Gemalinde Louise), der blev baaren paa Dronningens Vegne af Kammerjunker (?) Hansen, og paa Kongens Vegne havde „Kammertjener Hr. Bruun" til Fadder. Bruun var egentlig Kongens Livchirurg og blev siden Justitsraad.

[1] Quod quatuor mortalium ossibus servandis, ante octo minimum secula, sepulcrum condidit et stupendæ molis lapidibus obtexit majorum, utut paganorum, pietas, illud, anno MDCCXLIV mense Junio, non nisi pia manu reclusit et memoriali isthoc saxo insigniri jussit serenissimus princeps Fridericus, aviti imperii avitæque virtutis ex asse hæres, suorum spes, decus, deliciæ. I Pontoppidans förste Udkast (Vid. Selsk. Skr. I. 310) stod: *paganorum hominum.*

[2] Denne fandtes ved Skriverstuens Papirer i Aaret 1773.

[3] Sjell. Indlæg (Geh. Arch.) vise, at Jacob Severin var kaldet af Kronprindsen d. 28 April 1744. Sjell. Reg. Tom. LIX fol. 169 have Kongens Confirmation derpaa, dat. Hirschh. d. 22 Mai s. A., hvoraf ogsaa sees, at Severin hidtil havde været Præst ved „Bröndstrædets, Abel Cathrines, Lille Vartous og Vester Hospitaler," hvor (ifölge Worm II. 621) Peder Volquartz blev hans Efter-

og skjænkede Draaby Kirke en ny Messehagel, en Alterdug og et rödt Alterklæde til at lægge under samme [1]; i Efteraaret gjorde han adskillige Forandringer i Skov-Reglementet [2] og begyndte Anlæget af en mindre Ege-Plantage midt i en större, kaldet Laurs Kaas's Plantage, der var anlagt paa et Stykke fra Kohaven indtaget Land [3]. Overhovedet syntes Kronprindsen at have faaet Interesse for Jægerspriis og at have bestemt det til sit jævnlige Sommer-Opholdsted; thi skjöndt Bygningerne siden den anseelige Udvidelse under Prinds Carl og nylig ved Kong Christian den Sjette vare meget betydelige, fandt han dem dog utilstrækkelige og tænkte paa nye Bygningsforetagender, siden ogsaa paa Forskjönnelser af det ældre Slot.

Begyndelsen til denne Plans Udförelse gjordes allerede i det fölgende Aar 1745. Den nordlige Slots-Flöis vestlige Ende blev forlænget med en toetages Bygning paa ti Fag, i hvis nederste Stokværk blev indrettet en stor Sal, kaldet Kronprindsens Gemak, to Kamre i Gavlen og to Udgange til Slotsgaarden [4]; men iövrigt var denne Bygning opfört paa en slet Grund, hvorfor den siden led meget af Svamp og maatte undergaae betydelige Foran-

---

mand. I det fölgende Aar opkaldte Præsten Severin en Sön (döbt d. 3 Novbr. 1745) efter Kronprindsens kjære Ven Moltke.

[1] Rentek. Arch. Overleverings-Forretningen af Jægerspriis til Arveprinds Frederik.

[2] Resolut. af 25 Novbr. 1744, bevaret paa Jægerspriis's Skriverstue 1773.

[3] Nysnævnte Overlever. Forr. *Laurs Kaas's Plantage, et stort Terrain, indtaget af Kohaven og beplantet med Eg, Bög og Ahorn. Midt i denne store Plantage er en mindre anlagt 1744—45, kaldet Kongens Plantage, med anseelige Egetræer. Indhegning med Rækværk og Riisgjærder.*

[4] Rentek. Arch. Specific. ov. Bygningerne, optaget i Aaret 1773. I det andet Stokværk af den nye Tilbygning fandtes fire Kamre og en Gang.

dringer [1]. Omtrent paa denne Tid lod vel Kronprindsen ligeledes opföre de tvende mindre Taarne med Spiir ved Slottets söndre Flöi ud imod Ladegaarden, et paa hver Side af Indgangen til den indre Slotsgaard, hvorved Slottets ydre Form endelig naaede den nuværende Skikkelse [2]. Ogsaa nogle af de ældre Gemakker bleve bedre udstyrede, prydede med Silke-Tapeter og Skilderier [3]. Hofmarschal Moltke havde naturligviis Overtilsynet med alt dette; han sörgede ogsaa for andre Prindsens og Godsets Anliggender, saasom at Betjenterne bleve fritagne for Consumtions- Familie- og Folkeskatten [4], at Forsigtighedsregler anvendtes mod den udbrudte Qvægsyge [5] og deslige. Men den specielle Bestyrelse paa Stedet selv kunde han ikke have, og det er muligt, at den ovennævnte Inspectör Löve

---

[1] Anf. St. Det hedder: „for 8 à 9 Aar siden." Altsaa maa det henföres til de sidste Aar af K. Frederik Vs Regjering, Aarene 1764—65.

[2] Dan. Atl. II. 322 synes at lære os, at disse to Taarne ere opförte af K. Frederik V som Kronprinds, altsaa mellem 1743 og 1746, og da Bogen er trykt 1764, kunde den vel gjælde for et samtidigt Vidnesbyrd. Dette bestyrkes ogsaa indirecte derved, at de offenlige Archiver tie om dette Bygningsarbeide, som foretaget privatim for Kronprindsens Regning. Det maa formodentlig være udfört mod Slutningen af den fireaarige Periode, saa at Taarnene endnu ikke vare ganske færdige ved Kronprindsens Thronbestigelse, eftersom Spirenes Flöie have hans Kongelige Navneziffre. Thurahs Vitruv. II. Tab. 91, som udkom 1749, har begge disse Taarne. I Archiv-Documenter har jeg hidtil förste Gang seet „det mindre Taarn" omtalt i en Skrivelse af 11 Juli 1768 fra Eskildsen til Plessen.

[3] Rentek. Arch. Specific. ov. Inventariet af Aar 1773.

[4] Rentek. Skriv. af 5 Juni 1745 til Moltke, at alle Kronprindsens Betjente baade paa Jægerspriis og Svanholm vare ifölge hans Skrivelse af 19 Mai undtagne i Conditionerne til næste Auction over denne Skat for 1746—48.

[5] Befal. af 20 Novbr. at nedgrave det af Sygdommen döde Qvæg. Dog var Qvægsygen endnu ikke kommen til Jægerspriis.

har været anviist dette Hverv under Bygningsarbeiderne. Vist er det, at denne i disse Aar havde fast Bolig for sig og sin Familie paa Jægerspriis, hvor en Datter blev ham födt i Foraaret 1745 og en Sön i Efteraaret 1746 [1].

Dengang havde Jægerspriis nylig igjen skiftet Herskab, idet Kronprindsen, der ved sin Faders Död den sjette August 1746 besteg Thronen som Kong Frederik den Femte, havde foræret dette Gods til sin Gemalinde. Dronning Louise eiede derefter Jægerspriis paa sjette Aar, ligetil sin Död. Adam Gottlob Moltke, der strax var bleven udnævnt til Kongens Overhofmarschal, nedlagde Amtmandskabet, skjöndt han endnu ifölge sit enge Forhold til Kongehuset stundom udförte en eller anden Forretning vedkommende Jægerspriis, og Dronningens Overhofmester Carl Juel, der lige siden hendes Ankomst til Danmark havde staaet i hendes Tjeneste, blev nu også Amtmand paa Jægerspriis og de derværende locale Betjentes nærmeste Foresatte [2]. Disse bleve i Hovedsagen de samme, som de hidtil havde været: Eskildsen forblev i sin Stilling som Forvalter, og hans gamle Svigerfader

---

[1] Kirkeb. 1746, Dom. 18 p. Trin. (d. e. 2 Octbr.). *Inspectör Löve en Sön Henrik Christian til Daaben, baaren af Degnens Kone; Fadd. Birkeskriver Eller og Færgemand Christof. Artmann.* Dette Fadderskab viser os Löves Stilling, og at det fornemme Fadderskab i Aaret 1745 (ovenf. S. 114) maa have været en ham beviist Naade, medens han endnu, som det synes, boede i Gierlöv. Men efter en Synsforretn. af 1760 boede han i et Huus ved Jægerspriis, der efter Synsforretn. af 1773 var bygget 1746 til et Gjestgiversted strax udenfor Ladegaarden, men som baade 1760 og 1773 var deelt mellem Chirurg Hempel og Birkeskriver Eller, den förste med Have til Östen, den anden med Have til Vesten.

[2] I den ovennævnte under 31 Mai 1773 optagne Specification over Documenter ved Jægerspriis's Skriverstue, anföres under No. 73 en Pakke af de Breve, som Juel under sit Amtmandskab havde sendt til Jægerspriis fra 1746 til 1754.

Eller havde den samme Titel; Löve boede fremdeles i de förste Aar med sin Familie paa Gaarden eller Godset uden nogen sær mærkelig Virksomhed[1]; ligeledes Skovrideren Overjæger Jörgen Graner, Fasanmesteren Christian Frederik Hofmann, Gartneren Jörgen Frederik Povelsen eller Winkel, Hollænderiforpagteren David Jensen, Chirurgen Johan Aagaard og Mölleren Anders Nielsen; Christoffer Artmann havde Aaret forud aflöst Peder Hög som Færgemand[2]. Gjennem hele Dronning Louises Besiddelsestid var Jacob Severin Sognepræst og Hans Christian Eller Birkeskriver; men Birkedommeren Christen Bang blev formodentlig i samme Tidsrum efterfulgt af Isaak Rommel[3].

Dronningen var et mildt Herskab for sine Undergivne, og de kunde netop dengang behöve et saadant; thi den store Qvægsyge, der i et Par Aar bortrev over halvfemtehundredetusinde Höveder her i Landet[4], naaede ogsaa Jægerspriis. Regjeringen maatte da komme de private Godsbesiddere til Hjælp: en Forordning af anden Mai 1747 eftergav strax April og Juli Qvartalskatter af det contribuable Hartkorn i de Egne, der havde lidt af

---

[1] Kirkeb. vise os „Inspectör Löve" paa Jægerspriis i Aarene 1746—48. Den sidste Gang, jeg der har bemærket ham, er den 15 Mai 1748. Om han er död paa Stedet eller forflyttet derfra, skal jeg ikke kunne sige.

[2] Nysnævnte Specification lærer os, at Overleveringen af Færgen til Artmann skeete den 13 Mai 1745, og at han senere, d. 28 Novbr. 1747, fik en ny Instruction, der ogsaa i den fölgende Tid i Anledning af Skuespiller Knudsens Udnævnelse til Færgemand (1802) bliver omtalt.

[3] Præsten opkaldte nu ligeledes en Sön (döbt d. 15 Jan. 1748) efter Dronningens Overhofmester (see ovenf. S. 118). Rommel finder jeg i et Thingsvidne som Birkedommer i Foraaret 1751; men naar han er bleven det, har jeg ikke bemærket.

[4] G. L. Baden, Frdr. Vs Aarb. S. 26 siger, at Qvægsygen i Aarene 1745—1747 bortrev her i Landet 457,352 Stykker Qvæg.

Sygdommen för den förste Mai samme Aar[1]. Da dette var Tilfældet med Jægerspriis, beregnede Amtsforvalter Christensen paa Frederiksborg det den bestemte Godtgjörelse, hvorom han den tredivte Juni 1748 gjorde Anmeldelse for Rentekammeret[2], og da hiin Forordning blev gjentaget lige til Aaret 1751[3], nöde Jægerspriis's Bönder godt deraf, saalænge Dronningen levede, medens hun, som vi nedenfor skulle see, med store Opoffrelser kjæmpede mod Qvægsygens Ödelæggelser paa Hovedgaarden selv.

Dronning Louise sörgede dernæst for en bedre Anvendelse af de store öde Strækninger, som den uskaansomme Öxe havde efterladt i Hornsved især paa Halvöens vestlige Side. Det er tidligere anfört, at Hahn havde sögt at drage Nytte af dette Areal ved derpaa at anlægge deels en umiddelbar Ladegaard, deels adskillige nye Skovboliger eller mindre Böndergaarde[4]; men Ladegaarden var allerede kort efter hans Död bleven omdannet til syv Gaarde, de saakaldte Ladegaardsmænd, og af hine Skovboliger vare i K. Frederik den Fjerdes förste Regjeringsaar nitten blevne nedlagte, uden at deres Areal, der stod for niogtredive Tönder og tre Fjerdingkar Hartkorn Hovedgaardstaxt, hidtil havde faaet en passende Anvendelse[5]. Dronningen befalede nu den toogtyvende Marts

---

[1] Kongl. Forordn. f. 1747 S. 47. Quartudg.

[2] Rentek. Arch. har denne Amtsforv. Christensens Skrivelse. Godtgjörelsen for Frederiksborg, Kronborg og Jægerspriis Amter belöb sig i April Qvartal til 178 Rd. 30 ß.

[3] Forordn. af 13 April 1751. Iövrigt vedblev Qvægsygen indtil 1753, saa at Forbudet mod Qvægmarkeder först blev hævet ved Forordn. af 1 Octbr. 1753. Men — ni Aar efter begyndte Qvægsygens anden Act, og hjemsögte da især Fyen og Jylland.

[4] See ovenf. I D. S. 254—255.

[5] Derom ovenf. II D. S. 48, hvormed kan sammenholdes S. 22, 30, 54, 98 Not. 1. Arealet var siden kun benyttet til Græsgang.

1748 at opföre nye Böndergaarde paa dette Areal, fjorten i Tallet, med et samlet Hartkorn af otteogtredive Tönder, fire Skjæpper, og at lægge et Stykke Jord med de övrige fire Skjæpper tre Fjerdingkar til Skovriderens Gaard [1]. Denne Befaling udförtes i Aarene 1748 og 1749: der blev bygget fjorten Skovgaarde, nemlig de sex Slagelsegaarde, tre Troldrækkegaarde, tre Skaaningegaarde og to Hjortegaarde, hvoraf hver fik to Tönder og sex Skjæpper Hartkorn og hver i Regelen svarede to Tönder Rug samt syv Rigsdaler fire Mark og fire Skilling i Penge [2]. Ved disse nye Gaarde i Forbindelse med de syv ældre Ladegaardsmænd og Kulhuset paa Halvöens nordligste Spidse opvoxede der mellem Hornsveds vestlige Grændselinie og Isefjordens nordlige Bredning en heel Colonie af Böndergaarde eller en Bondeby af noget adspredt liggende Gaarde [3]. Dertil kom endnu en stor Deel Huse, Skovboligernes Huusmænd, hvis Antal dog lettere kunde foröges eller formindskes, da de havde lidet eller intet Jordtillæg og alene svarede en Pengeafgift, fordetmeste fire Rigsdaler aarlig [4]. Iövrigt kom disse nye Gaarde, skjöndt

---

[1] Rentek. Arch. Jordebogen af 27 April 1733 med Tilföielse af de senere Forandringer indtil 1771. Her nævnes de 14 Skovgaarde af 1748 i de Afdelinger, som jeg i Texten har anfört.

[2] Rentek. Arch. En Specification over Jægerspriis's Böndergods af 31 Mai 1773 giver alle disse Oplysninger. Der anföres foruden de 14 Gaarde endnu 9 andre Skovgaarde, nemlig 5 Skovboliger, 3 Bakkegaarde og Kulhuusgaarden, altsaa i det Hele 23 Skovgaarde.

[3] Anf. St. hedder det, at Skovgaardene og Skovhusene udgjöre et samlet fra Fælledskoven aflukket Parti med 4519 Favne Steendiger, at deres Kreaturer græsse i den tilstödende Deel af Fælledskoven, at Jorden var sandet og slet, især de sex Slagelsegaardes langs med Issefjorden, og at de intet Törveskjær havde, fordi Törvegrave ikke for Vildtets Skyld maatte graves.

[4] Antallet af Skovhusene netop ved denne Tid lader sig paa Grund deraf vel neppe bestemt opgive. I den 1771 tagne Copie

anlagte paa Hovedgaardens Grund, ved en besynderlig Uagtsomhed snart til at svare Tiende, hvorfra de förſt senere befriedes.

Midt under disse vigtige landöconomiske Foranstaltninger foregik vidtlöftige og langvarige Forhandlinger angaaende det jægerspriisiske Færgested paa Frederikssund-Siden. Kongen havde nemlig efter Jægerspriis's Overdragelse til Dronningen ladet denne Færgebro, den saakaldte Bielidts-Bro, paa sin Bekostning istandsætte og derefter den förste Februar 1748 overlevere til Frederiksborg Amts fremtidige Vedligeholdelse [1]. Men da Istandsættelsen havde været saa skjödeslös, at Brystværnet var nedslaaet og Grunden bortskyllet neppe tre Maaneder efter, og da Amtmand Gram derfor den attende Marts 1749 ansögte Kongen om at befrie Amtet for den det paalagte Byrde og ved en forhöiet Færgetaxt tilveiebringe Midler til Broens Vedligeholdelse [2], saa bekostede Kongen atter denne Bielidts-Bro istandsat og paany overleveret til Frederiksborg Amt [3], og bestemte ved Resolution af fjortende

---

af Jordebogen fra 1733 med senere Forandringer bemærkes ogsaa: at der paa Böndergodset er bygget i Perioden 1733—71 hist og her deels enkelte Fag Huus, deels hele nye Huse til enkelte Personer, som deraf gjerne svarede nogle Rigsdaler; men i Specificationen af 1773 angives Skovhusenes Antal til 22.

[1] Rentek. Arch. Skriv. af 1 Febr. 1748 fra Overhofm. Ghrd. Moltke til Amtm. Ghrd. Gram paa Frederiksborg. Kongen havde ladet Broen istandsætte ved Gartner Povelsen.

[2] Anf. St. Skriv. fra Gram til Moltke: Allerede d. 20 April 1748 var Broen igjen beskadiget, og d. 27 Juni næstefter havde Gram ladet optage Syn over Skaden, der blev taxeret til 120 Rdlr. foruden en Deel Riisbög.

[3] Moltke til Gram d. 5 April 1749, at Particulær-Kassen vilde betale de 120 Rdlr. Thingsvidne af Jens Lottrup, Byfoged i Hilleröd, og Jörgen Christensen, Byskriver stds., d. 24 Juli 1749, at Broen var godt istandsat af Christian Smidt i Frederikssund, men behövede dog endnu en Deel Tömmer og Arbeide til Værdi af 188 Rd. 8 ß,

October 1749 som Regel for al Fremtid, at naar Broen endnu yderligere var bleven forsynet med et Pæleværk til dens Beskyttelse, skulde dens Vedligeholdelse i den fölgende Tid paahvile begge Amterne Frederiksborg og Kronborg[1]. Hidtil havde Dronningen som Besidderinde af Jægerspriis[2] været udenfor alle disse Forhandlinger, som Kongen lod udföre ved sin Overhofmarschal Geheimeraad Moltke; men da der til det nævnte Pæleværk behövedes hundrede og fyrgetyve Bögestammer og dobbelt saamange Alen Egetömmer, meente man, at dette Materiale passende kunde udvises i Dronningens Skove paa Grund af Bielidtsbroens nære Forbindelse med den jægerspriisiske Færgegaard. Dronningens Overhofmester og Amtmand Carl Juel corresponderede i denne Anledning med den kongelige Hofjægermester Kammerherre Carl Christian Gram, Broder til Amtmanden paa Frederiksborg: han fandt Fordringen i sig selv ikke ganske ubillig, men han holdt uagtet gjentagne Modforestillinger fast paa, at Bögestammerne ikke kunde leveres fra Jægerspriis's Skove, saameget mindre som trehundrede Stammer allerede vare

— indsendt til Gram d. 31 Juli af Amtsforvalter Lowson paa Frederiksborg. Gram anmeldte dette d. 15 Aug. 1749 for Rentekammeret og paastod, at Vedligeholdelsen skulde paahvile begge Amter, Frederiksborg og Kronborg.

[1] Communiceret Gram d. 18 October og Amtsforvalter Lowson d. 13 Dcbr. 1749. — Lowson havde aflöst Amtsforvalter Christensen (ovenf. S. 122) i Aaret 1748 eller 1749.

[2] Dronningen og Hoffet opholdt sig udentvivl paa Jægerspriis i Eftersommeren 1749 og 1750. Det förste antydes ved en Barnedaab d. 4 Septbr. 1749 ovenf. S. 116—17 Not.; det andet ved et Brev skrevet d. 29 Aug. 1750 paa Jægerspriis af A. G. Moltke, der sögte om at maatte före Qvæg fra Fyen til en af sine Gaarde i Sjelland, af hvilke samme Aar Grevskabet Bregentved var bleven oprettet, da Kongen paa sin Födselsdag d. 31 Marts 1750 havde ophöiet Moltke (ligesom Geheimeraaderne i Conseilet Holstein, Berckentin og Schulin) i Grevestanden.

huggede til et lignende Pæleværk for Broen paa Jægerspriis-Siden, hvorimod han til Erstatning vilde udvise Brændeved fra Jægerspriis til Kongens Bönder og Betjente [1], og han bragte det ogsaa derhen, at Kongen den syttende Marts 1750 befalede Bögestammernes Udviisning fra de kongelige Skove. Saaledes endte denne Sag, efterat have varet paa tredie Aar.

Imidlertid havde Qvægsygen uafbrudt været den största Gjenvordighed paa Jægerspriis ligesom overalt. Neppe en Trediedeel af den normerede Besætning var levnet [2], og denne ringe Deel selv i maadelig Forfatning. Under saadanne Omstændigheder kunde Hollænderie-Forpagtningen, der udlöb ved Maidag 1750, ikke blive fornyet paa synderlig fordeelagtige Vilkaar for Dronningen. Juel bemyndigede Eskildsen til at slutte en Contract paa tre Aar fra förste Mai 1750 til förste Mai 1753, og denne kom under förste Marts 1750 overeens med David Jensen om fölgende Betingelser [3]: Forpagteren skulde modtage den tiloversværende Besætning og hvad der siden blev leveret indtil et Antal af hundrede og tredsindstyve Köer og tre Tyre, som var den bestemte Besætning, og igjen aflevere, hvad Qvægsygen vilde levne

---

[1] Rentek. Arch. En Skrivelse fra Gram til Rentekammeret i Marts 1750 indeholder disse Oplysninger. Juel havde corresponderet med Hofjægermester Gram; Amtmand Gram meldte Resultatet til Moltke, og denne atter den kongelige Resolution af 17 Marts 1750 til denne. Hofjægermesteren befalede derpaa Overforstmester Lessberg at lade Bögestammerne eller Bögepælene, 200 Stykker, 10 à 11 Alen lange, hugge i Kongens Skove. Om denne Istandsættelse af begge Broer, jfv. Hjorts Digt S. 14.

[2] Den fölgende Contract viser nemlig, at der dengang endnu manglede meget i 60 Köer, medens den normerede og i sig selv ikke store Besætning var 160 Köer.

[3] En Copie af denne fornyede Forpagtnings-Contract haves i Rentek. Archivet. Det vil formeentlig være nok at give en kort Extract af den.

ham[1]; han skulde have Kohaven og efter Hösten visse Græsmarker til Sommergræsning, og fire Læs Hö samt otte Læs Halm for hver Baas til Vinterfoder[2], foruden det nödvendige Græs og Foder for fire Heste, fire Köer og femten Faar til eget Huusbrug; han skulde endelig nyde fri Bolig i Hollænderi-Huset, en liden Have bag Laden, Underholdning for sexten Sviin om Sommeren paa Skoven og om Vinteren paa Möddingen, ti Læs Brænde og eet Læs Gavntömmer; hans Folk, som han selv maatte skaffe, skulde være fritagne for Consumtions-Familie- og Folkeskatten og have Lov til igjen at forlade Godset; derimod forpligtede han sig til at indbetale i Dronningens Gods-Kasse aarlig sex Rigsdaler for hver Ko og fire Rigsdaler for hver Qvie, at tillægge aarlig to eller tre Tyrekalve og samtlige Qviekalve, indtil Meieriet var bleven tredsindstyve Köer, men naar dette Antal var naaet og han önskede det, kun femten Qviekalve for hver tredsindstyve Köer[3]. Man haabede saaledes lidt efter lidt at tilveiebringe en fuldstændig Besætning; men Qvægsygen rasede i Aaret 1750 saa stærkt, at det meeste af den lille Rest, der var tilbage paa Gaarden og Godset, gik tabt. Dronningen besluttede derfor i Begyndelsen af næste Aar at lade Hollænderi-Köer indkjöbe i Jylland, og Forvalter Eskildsen ansögte den sexogtyvende Marts

---

[1] Contracten siger udtrykkelig, at Forpagteren ikke skulde indestaae for Hazard, om Köerne bleve ringere eller döde bort, naar han iövrigt efterlevede alle Vilkaar.

[2] Hvert Læs Hö blev bestemt efter Vægten, nemlig 32 Lispund pr. Læs. En Baas var naturligviis to Köer.

[3] De sidste Artikler paalægge Forpagteren Varsomhed med Ild og Lys, forbyde ham at udsælge Öl og Brændeviin og forpligte ham til at give Dronningen förste Prioritet i hans Midler og Effecter til Sikkerhed for Contractens Opfyldelse. Det hele er underskrevet af Eskildsen og David Jensen. Til Slutningen læses: *Efter Dronningens Befaling approberet af C. Juel.*

1751 Rentekammeret om Tilladelse til at maatte overföre hundredeogtyve Stykker Qvæg fra Aarhuus gjennem Kallundborg til Jægerspriis [1]. Dette blev rimeligviis ikke nægtet, men om saameget Qvæg kunde erholdes og blev kjöbt, turde vel være uvist. Iövrigt oplevede David Jensen ikke engang Udlöbet af den fornyede Forpagtnings förste Aar; men hans Enke Anne Kirstine overtog den og havde den i mange Aar efter hans Död [2].

I den samme Sommer 1751 afgik ligeledes ved Döden den gamle Forvalter Hans Vilhelm Eller, efter meer end fyrgetyve Aars Tjeneste hos de afvexlende Herskaber paa Jægerspriis [3]. Og henimod Aarets Slutning, den nittende

---

[1] Eskildsens Skrivelse, der skildrer Tilstanden, lyder saaledes: Formedelst den almindelige Qvægsyge, som nu atter udi næstafvigte Efteraar har borttaget Jægerspriis's Hollænderi-Qvæg og fast hele Böndergodsets Hornqvæg, haver Deres Majestæt Dronningen allernaadigst behaget at resolvere, at en Deel Köer igjen til Hollænderiets Besætning og deslige i Jylland maatte kjöbes og i næstkommende Mai fra Aarhuus til Kallundborg transporteres og videre her til Jægerspriis. Skulde altsaa herved underdanigst udbede, at Deres Excellence og höibydende Herrer naadigst vilde behage at lade meddele Tilladelse og Pas for 120 Stykker Köer og Tyre til dette Brug ubehindret at maatte passere fra Jylland over fra Aarhuus til Kallundborg og videre over Land her til Jægerspriis. Udi dybeste Submission henlevende &c. Jægerspriis d. 26 Marts 1751. Laur. Eskildsen.

[2] Hans Dödsdag har jeg ikke bemærket, men den maa rimeligviis være indtruffen kort efter; thi en Skrivelse af 19 April 1771 fra Eskildsen til General-Landvæsens-Commissionen siger, at Hollænderiet dengang i 20 Aar havde været bortforpagtet og fornyet til Enken Madam sl. David Jensens.

[3] Kirkeb. Han blev begravet den 14 Juli 1751, efterladende sig en ung Sön, Hans Brun Eller, til hvis Opdragelse der ved Resol. af 5 Mai 1745 var ham bevilget 50 Rd., som endnu 1760 bleve betalte. I den lange Tid havde han knyttet sin og sin Hustrues (Tormernes) Slægt paa flere Maader til Jægerspriis. Hans Datter Charlotte Sophie var gift med Laur. Eskildsen, og en Sön af dette Ægteskab blev dennes Eftermand. Hans Hustrues ældre Söster,

December 1751, döde uformodentlig og i en ung Alder Dronning Louise, efterladende sig et stort Savn og et velsignet Minde.

Jægerspriis vendte nu atter tilbage umiddelbart til Kongen under Rentekammerets Overbestyrelse, og Indtægterne deraf flöde rimeligviis i den kongelige Particulær-Kasse, forsaavidt der kunde blive noget virkeligt Overskud [1]. Thi den gamle Egenskab af Kammergods blev vistnok overholdt, indtil det meget snart igjen fik sit eget Herskab. Denne Mellemtilstand varede nemlig kun omtrent et halvt Aar, som dog har den Mærkelighed at opvise, at et Par af de Fremmede, der af let begribelige Grunde bragtes til Jægerspriis, navnlig Johan Adam Bierschenck og Nicolai Kyhn, gik over fra den katholske til den lutherske Religion [2].

Allerede i Foraaret 1752 indledede Baron Dehn, Geheimeraad i Conseilet, Kongens andet Ægteskab med

---

Söster Torm, var Moder til Birkeskriveren p. Jægerspriis Henrik Christian Eller, og hendes yngre Söster, Anna Dorthea Torm, havde en Sön Chr. Frdr. Mejer (Degn i Gadstrup og Syv), der ægtede Hedevig Nielsdatter (mon Datter af Anne Eller og Möller Niels Andersen?) i Jægerspriis Mölle.

[1] Rentek. sjell. Brevbog. Promemoria af 20 Januar 1752, at Regnskabet for Jægerspriis Ladegaard og Jordebogs-Indtægter skulde aflægges for Rentekammeret.

[2] Kirkeb. under 16 Febr. 1752 har Beretning om deres efter Biskoppens Forskrift höitidelige og i Vidners Overværelse aflagte Bekjendelse. Overgangen skeete vel nærmest paa Grund af forehavende Ægteskab; idetmindste nævnes Bierschencks Hustru 1753, og en Datters „Juliane Maries" Daab 1754. — Sammesteds findes en lignende Bekjendelse af Henrik Klay, Skrædder i Nedre-Draaby, der gik over fra den reformeerte Religion; men den har ingen Datum og er udentvivl en Snees Aar eller mere yngre end denne Tid. I Aaret 1756, Dom. Miserere (d. e. 2 Mai), anföres en Mons. Simon Plosefschi, der ægtede Mad. Due (Degnen Sören Dues Enke?); han maa vel, efter Navnet at slutte, ogsaa have været en Fremmed.

Prindsesse Juliane Marie af Brunsvig-Wolfenbüttel, og den syvogtyvende Juni, efter en Formæling ved Procura, tiltraadte hun Reisen til Danmark: over Altona, Gottorp, Odense og Ledreborg ankom hun Torsdag Aften den sjette Juli til — Jægerspriis. Paa dette Slot, omgivet af den Hofstat, der var udsendt for at afhente og ledsage hende, vilde Dronningen nyde den förste rolige Hviledag efter en anstrengende Reise[1]; her modtog hun den næste Dag et Besög af Kongen, der om Eftermiddagen igjen vendte tilbage til Frederiksborg, og förat om Löverdagen den ottende Juli forlod hun Jægerspriis og blev samme Dags Aften paa Frederiksborg höitidelig viet til Kongen[2]. Men Jægerspriis havde allerede spillet en vigtig Rolle i Dronning Juliane Maries Historie: der havde hun havt sit förste Opholdssted i Danmark, der havde hun for förste Gang seet Kongen, der havde hun strax forefundet det Hof, hvori hun skulde indtage Louises Plads, og alting syntes anlagt paa, at hun ogsaa som Besidderinde af Jægerspriis skulde træde i dennes Sted. Dette skeete ogsaa; Kongen forærede hende allerede i de förste Dage Slottet og Godset[3].

Dronning Juliane Marie havde ogsaa faaet Geheimeraad Carl Juel til Overhofmester og som saadan til Amtmand paa Jægerspriis. De derværende Embedsmænd

---

[1] Suhms Nyerupske Saml. III. 31—32, Langfeldts Anecdoter, hvor alt det ovenstaaende er udförligere fortalt.

[2] Kjöbenh. Danske Post-Tid. f. 1752 No. 55 S. 1—3. No. 56, S. 2—3. No. 57, S. 2. No. 58, S. 2., og Juli Maaneds nye Stats-Tid. S. 51—56 indeholde ogsaa mange detaillerede Efterretninger om Dronningens Ankomst og Formæling.

[3] Hellerikke ved denne Leilighed synes noget officielt Gavebrev at være udfærdiget. Men jeg skulde troe, at Foræringen er skeet ved Kongeparrets förste Sammenkomst eller i al Fald ved Formælingen. Som vi strax nedenfor skulle see, var Dronningens Overhofmester Carl Juel allerede i samme Juli Maaned hendes Amtmand paa Jægerspriis.

og Betjente bleve ligeledes uforandrede hver i sin Stilling, og Bestyrelsen selv var en Fortsættelse af det, som i Louises Tid var begyndt. Men ogsaa den ulykkelige Qvægsyge vedblev, og Bönderne sögte nu efter Evne at anvende det Middel, som Herskabet i forrige Aar havde anvendt: i Sommeren 1752 kjöbte de halvtredsindstyve Stykker Qvæg i Jylland, og den attende Juli ansögte de ved Eskildsen om, at dette maatte passere over Aarhuus og Kallundborg [1]; men Rentekammeret svarede den toogtyvende Juli gjennem Amtmand Juel, at det endnu maatte finde det betænkeligt at overföre Qvæg fra Jylland til Bönderne [2].

Imidlertid vendte Kongen og Dronningen, der siden Formælingen meest havde levet paa Frederiksborg og Fredensborg, i August Maaned tilbage til Jægerspriis og synes nogenlunde stadig der at have opholdt sig paa tredie Uge; thi Kongens Heste fortærede der fra den tolvte til den tredivte August 1752 omtrent treogfiirsindstyve Tönder Havre, som Eskildsen senere fik godtgjort i den Havreskat, der af Godset skulde leveres til det kongelige Magazin i Holbek [3]. Juliane Marie fik saaledes Leilighed til at gjöre sig bekjendt med sin Eiendom. Noget af det interessanteste ved denne var vel i visse

---

[1] Rentek. Arch. har denne Skrivelse, hvori Eskildsen forsikkrer, at Qvæget var kjöbt fra „uinficerede Steder i Jylland."

[2] Rentek. sjell. Brevböger. Det er hertil, at jeg ovenfor har sigtet og fundet Beviis for, at Jægerspriis allerede i Juli Maaned var overdraget til Dronning Juliane Marie.

[3] Skriv. af 12 Octbr. 1752 fra Eskildsen til Rentekammeret. Eskildsen beder, at denne Havre maatte fradrages de 138 Td. 3 Skp. Havre, som efter Kornskats-Forordningen af 2 Octbr. 1752 skulde erlægges. Paa Foden af Brevet læses: *Herom tilskrevet Justitsraad Amtsforvalter Skowgaard* (i Holbek). — Dersom man turde regne omtrent en halv Skjæppe Havre om Dagen for hver Hest, vilde Antallet have været 17 til 18 Heste, saa at Kongen maa have havt et temmelig stort Fölge med sig.

Maader den nye Bondeby, som havde reist sig i Hornsved og for en Deel nu först var færdig, og i Begyndelsen af det næste Aar 1753 bortfæstede hun ved sin Amtmand en af de saakaldte Slagelse-Gaarde, beliggende ved Bösse-Kjær, til en Bondekarl fra Övre-Draaby[1]; men i den samme Sommer brændte allerede, medens Folkene vare i Kirke, en anden af de nye Gaarde, hvilken Dronningen da igjen lod opbygge og tilstod den brandlidte Bonde adskillige Lettelser[2]. Godsbestyrelsen var mild, og Carl Juel synes at have været öm over Bönderne, navnlig med Hensyn til de Ægter eller Kjörsler, hvoraf Jægerspriis under Omstændighederne lettelig kunde komme til at lide utilbörligt. Thi der var en lang Vei mellem Jægerspriis og Kjöbenhavn, og Dronningens Hoffolk færdedes rimeligviis til visse Tider af Aaret meget paa den. Men i en Skrivelse til Rentekammeret af tolvte Februar 1754 siger Juel[3], at han selv paa sine Reiser til og fra

---

[1] Fæstebrev af 23 Febr. 1753, stöttet paa Dronningens allern. Resolution af 23 Jan. s. A. Denne Gaard kaldes: „den femte af disse Boliger," og Fæsteren hed Anders Hansen. Han skulde nyde de opsatte 10 Fag Huus og 10 Fag Lade, Frihed for Afgift af 1/8 af Agerjorden og de öde Jorder i Fælledskoven, for Hoveri i 2 Aar og det smaa Hoveri i 1 Aar. Han skulde derimod selv opsætte de Bygninger, der endnu behövedes, samt en Brönd, anskaffe Besætning, Inventarium (4 Heste, 2 Köer, 2 Ungqvæg, 4 à 6 Faar, 2 Vogne, 1 Plov, 1 Harve) og Sædekorn; han skulde siden erlægge 6 Rd. 5 Mark og 4 Skill. i Penge, 2 Td. Rug, 1 Lam, 2 Höns og gjöre Hoverie; han skulde sætte Humle-Kuler, Kommen, Frugttræer, Pile og Steengjærder.

[2] Thingsv. ved Rommel og Eller d. 21 Juni 1753, at Gaarden var brændt d. 17 Juni, attesteret af Carl Juel og indsendt af Eskildsen d. 21 Novbr. til Rentekammeret med Ansögning om 2 Aars Skattefrihed.

[3] Rentek. Arch. Anledningen dertil var, at Oldermanden for Slangerup Vognmænd havde sendt Kammeret en Regning paa at have befordret d. 21 Aug. og 1 Novbr. 1753 Secretair Foss og to Kammerjunkere fra Bielidt til Kjöbenhavn. Juel erklærer, at Vognene maaskee nok ere bestilte af Eskildsen og have kjört, men

Jægerspriis ikke betjente sig af Bönderne, men paa egen Bekostning leiede Vogn hos Lauget i Slangerup, netop fordi han vilde skaane Godsets Bönder. I Löbet af samme Aar traadte imidlertid Geheimeraad Juel ud af sin Forbindelse med Jægerspriis og gik som Overhofmester til Soröe [1].

Kammerherre Niels Krabbe Wind blev derpaa Overhofmester hos Dronning Juliane Marie og Amtmand paa Jægerspriis [2], uden at dette Skifte iövrigt medförte nogen Forandring for de övrige Betjente. Eskildsen havde fremdeles den egentlige Bestyrelse og henvendte sig til Wind, hvor det behövedes, og da Jörgen Graner i samme Aar döde, blev Weinschenck udnævnt til Skovrider i hans Sted [3]. I September Maaned var Hoffet, idetmindste Kongen, paa Jægerspriis [4].

---

at de nævnte Personer strax selv havde betalt derfor, ligesom han selv altid gjorde, og at Oldermanden, der ikke kunde vise nogen Ordre, at Kjörslen skulde være fri, burde corrigeres for hans Dumdristighed.

[1] Bland. fra Soröe, VI. 201, give fölgende Liste over Academiets Overhofmestere: Grev Reuss 1747—54, Carl Juel 1754—60, Grev Danneskjold 1760—65, Reitzenstein 1765—81, Raben 1781—84, Grev Haxthausen 1784—86, hvorefter Overhofmesterens Forretninger udförtes af Professorerne.

[2] Specif. ov. Docum. ved Jægerspriis Skriverstue, som ovenfor er nævnet, viser ogsaa, at der bevaredes Amtmand Winds Breve fra 1753 til 1759.

[3] Kirkeb. nævner Graner endnu d. 4 April 1754, som Fadder til Eskildsens Datter Sophie Hedevig, men d. 30 Juni og d. 20 Aug. s. A. anföres Skovrider Weinschenck blandt Faddere, sidste Gang til Præsten Severins Sön Wulf Veit Christoph, der altsaa var opkaldt efter Ghrd. Reitzenstein (dengang Hofmarschal hos Enkedronning Sophie Magdalene), men döde i Sept. 1756. — Forresten indtraf derved det besynderlige Tilfælde, at Jægerspriis paa samme Tid havde en Skovrider, der hed Weinschenck, og en Skovfoged, der hed Bierschenck, nemlig den ovenfor S. 129 omtalte.

[4] Rentek. Arch. En Soldater-Enkes Ansögning, dat. Frederiksborg d. 10 Sept. 1754, der viser, at Kongen samme Dag ventedes fra Jægerspriis til Frederiksborg.

Noget senere gjorde det Kongelige Rentekammer et ganske mærkeligt Forsög paa at forplante Östersavlen til Isefjorden, hvor Östersfangst tidligere for hundrede Aar siden var dreven[1], og lod i denne Hensigt udsætte tyvetusinde Fladstrandske Östers omtrent en Fjerdingvei nordenfor Jægerspriis Færgested. Kammeret underrettede den syvogtyvende Marts 1756 Kammerherre Wind derom og forlangte, at Amtets Fiskere skulde advares imod at tage disse Östers, hvorpaa da ogsaa et Fisker-Bundgarnsstade ved Kitnæs, der muligen kunde skade de unge Östersbanker, blev optaget og den aarlige Afgift af samme fra förste Mai 1756 udströget af de jægerspriisiske Regnskaber[2]. Men uagtet denne Forsigtighed og uagtet der siden fra Jægerspriis Amts Landside ikke blev brugt noget Fiskerstade i en heel Miils Afstand fra disse Östersbanker, saa synes dog Anlæget at være mislykkedes eller i al Fald Österserne at have trukket sig andetsteds hen[3].

Det Tab, som Dronningen derved led paa Fiskeriets Indtægt, kunde ikke være betydeligt og ikke komme i nogen Betragtning ved Siden af de mange andre Opoffrelser, som hun maatte gjöre, og Gunstbeviisninger, som hun af egen gode Villie ydede sine Undergivne

---

[1] Kröyer, de Dan. Östersb. S. 167—68 Not. oplyser efter Worms Museum p. 253, at der ved Aaret 1655, altsaa næsten hundrede Aar, för man kjendte de fladstrandske Östersbanker, fangedes Östers i en Bugt nær ved Roeskilde.

[2] Skriv. fra Eskildsen af 7 Juni 1765 til den daværende Amtmand paa Jægerspriis, Ghrd. Victor Chr. Plessen, indeholder disse historiske Oplysninger om Anlæget af Östersbanker ved Jægerspriis. Deri haves altsaa et diplomatisk Beviis for Kröyers förste Antagelse (S. 35), som han siden synes at opgive, at Östers ved kunstig Forplantning have været bragte til Isefjorden, idetmindste i det 18de Aarhundrede.

[3] Jeg vil nedenfor igjen komme tilbage dertil, da Rentekammeret en halv Snees Aar efter klagede over, at Östers toges der af Uberettigede.

og Betjente paa Jægerspriis. Thi hun behövede ikke at regne det saa nöie med Indtægten af dette Gods. Saaledes tillagde hun Skovrider Weinschenck den tyvende Juli 1758 en betydelig Gageforögelse [1], for at han skulde kunne holde Heste, uagtet han dertil havde sin Skovridergaard, ligesom hun ogsaa efter hans Död i Slutningen af samme Aar gav Skovridertjenesten til hans Sön Frederik Vilhelm Weinschenck [2]. Saaledes bragte hun ved directe og indirecte Offere den ödelagte Qvægbesætning igjen dertil, at den i Efteraaret 1758 talte hundredeogsex Höveder, der kun gav hende en ubetydelig Indtægt [3]. Hun overlod i Marts 1759 Forvalter Eskildsen paa Livstid et Sted med Tilliggende, imod at han alene enten gjorde Hoveri deraf eller opsatte tyve Favne Steengjærder [4]. Hun bevilgede den fireogtyvende Mai Sognepræsten Severin Tiende af de ovennævnte fjorten nye paa Hovedgaardens

---

[1] Rentek. Arch. En Designation over Resolutioner vedk. Jægerspriis 1758—69 nævner dette. Tillæget var 40 Rdlr. og frit Sommerfoder. Hele Gagen var 130 Rd.

[2] Kirkeb. viser, at Skovrider Weinschenck den Ældre blev begravet den 4 December 1758, og Specificationen 1773 af Papirerne ved Skriverstuen nævner Frederik Vilhelm Weinschencks Skovrider-Instruction af 10 April 1759.

[3] Rentek. Arch. En Beregning over Hollænderi-Forpagtnings-Afgiften d. 1 Novbr. 1758 angiver Besætningen til 106 Köer, men af hver Ko svaredes halvaarlig kun 2 Rd. 2 Mk. 4 Sk., altsaa for Halvaaret kun 251 Rd. 4 Mk. 8 Sk. — En fornyet Forpagtnings-Contract af 23 April 1759 med Anne Kirstine Jensen for tre Aar, 1 Mai 1759— 1 Mai 1762, angiver 112 Köer, og sætter Afgiften til $9^1/_2$ Rd. Courant af hver Baas.

[4] Smstds. Det var den Gaard, som först Enken efter den ældre Graner (see ovenf. S. 108 Not. 4) og siden Nicolai Kyhn (S. 129) havde havt. Kort efter, den 8 April, bevilgede Dronningen endvidere Eskildsen Tiendefrihed af samme Gaard imod en aarlig Afgift af 2 Rd. 1 Mk. 8 Sk. Juliane Marie havde ligeledes tilstaaet Eskildsen et Lönnings-Tillæg paa 100 Rd., som Dron. Louise i sit sidste Leveaar (den 12 Juli 1751) havde tillagt ham.

Grund anlagte Skovgaarde og lod ham derhos fremdeles beholde den aarlige Penge-Erstatning, der oprindelig var Præsten tillagt istedenfor Tiende og Offer [1]. Hun ikke alene fornyede den ved förste Mai 1759 udlöbne Hollænderiforpagtnings-Contract med Anne Kirstine, David Jensens Enke, men hun tilstod derhos, uagtet Contractens overmaade gunstige Vilkaar, Forpagtersken i samme Sommer endnu yderligere Eftergivelser [2]. Böndergodsets Udbytte blev derhos ofte forringet ved Eftergivelser, naar Ildsvaade indtraf og nye Gaarde maatte opbygges [3], ligesom ogsaa naar Godskassen maatte efter Regning fra Lægen Johan Aagaard, der i Begyndelsen af Aaret 1759 aflöstes af Joh. Melchior Hempel, betale Sygepleie eller Medicin for de fattige Bönder, og ved mange andre Leiligheder [4]. Endelig kom endnu dertil det store Antal af tjenstgjörende eller afgaaede Betjente, hvis Lönninger og Pensioner i rede Penge, foruden hvad de nöde i Natura

---

[1] Denne Sag om Præstetienden af de nye Gaarde og om den Præsten tilstaaede aarlige Penge-Gave (35 Rd. 4 Mk.) var nogle Aar efter Gjenstand for en Commissions Undersögelse og Dom. Derved blev i Januar 1762, som nedenfor S. 141 skal vises, Sammenhængen historisk oplyst og Forholdet ordnet.

[2] Fornyelsen af Contracten er nylig anfört S. 135 Not. 3. Men Anne Kirstine søgte derpaa d. 14 Juli 1759 om Eftergivelse af en Restance paa 150 Rd., og Dronningen resolverede, at hende maatte eftergives 63 Rd. 1 Skill.

[3] Exempel derpaa er ovenfor S. 132 givet, og mange flere kunne föies dertil, saasom for en brandlidt Bonde i Nedre-Draaby d. 28 Sept. 1754, for en anden i Törslöv d. 30 Juni 1757, o. s. v.

[4] Kirkeb. viser, at Johan Aagaard blev begravet d. 10 Novbr. 1758; han var over 70 Aar gammel. Specif. ov. Docum. ved Skriverstuen nævner under No. 10 Hempels Bestalling af 28 Januar 1759. Men den 5 Febr. 1759 indgik Eskildsen med en Forestilling til Wind om at maatte betale Cancellieraad og Apotheker Mangor ved Svaneapotheket, *„hos hvem Aagaard aarlig forskrev sine brugende Medicamenter,"* den leverede Regning.

eller ulovlig tiltoge sig[1], i Aaret 1759 beregnedes til over totusinde Rigsdaler Dansk Courant[2].

Dronning Juliane Marie kunde under saadanne Forhold neppe have noget eller i al Fald kun et höist ubetydeligt Overskud af Jægerspriis, og til Sommer-Ophold syntes vel dette Sted ikke heller saa bekvemt som andre nærmere ved Hovedstaden beliggende Slotte[3]. Disse Omstændigheder og maaskee andre, som nu vanskeligere lade sig paavise, kunne vel forklare, at hun i Sommeren 1759 besluttede at opgive denne Besiddelse. Kongen overtog da igjen Jægerspriis. Den ældre Tilstand vendte atter tilbage: det blev et umiddelbart Particulær-Kammergods med sin egen Amtmand eller Bestyrelse, der refererede umiddelbart for Kongen selv.

7. Det nye Tidsrum, som dermed begyndte i Jægerspriis's Historie, tör udentvivl regnes fra den förste Mai 1759, skjöndt Overleveringen först skeete i Sommerens Löb, og det gaaer til den Dag, da Arveprindsen fik dette Gods, — et Tidsrum altsaa af fjorten Aar, der efter den vexlende Bestyrelse falder i tvende ulige Afsnit.

I de förste elleve Aar eller noget mere forbeholdt Kongen sig selv Jægerspriis Gaard og Gods til egen

---

[1] Rentek. Sjell. Brevbog har saaledes en Rentekammer-Skrivelse af 26 Septbr. 1758 til Overhofmester Wind, at Brændeviinskjedlerne i Færgegaarden og Kulhuset skulde „sönderslaaes."

[2] Rentek. Arch. har en Fortegnelse over disse Lönninger, dateret d. 20 Januar 1759, for et Qvartal. Da jeg strax nedenfor skal benytte en lignende, vil jeg her alene bemærke, at Lönningerne til 35 Personer paa Jægerspriis udgjorde quartaliter 528 Rdl. 3 Mk., altsaa for et Aar 2114 Rd.

[3] Det synes, at især Fredensborg mere tiltalte Juliane Marie, hvorimod Dronning Louise udentvivl hyppigere havde opholdt sig paa Jægerspriis. Jvfr. G. L. Baden, Frdr. V Aarb. S. 75—76.

Fornöielse, som det hed [1]. Han stillede Overceremonimester Geheimeraad Victor Christian Plessen som „Amtmand" i Spidsen for Bestyrelsen og beholdt derhos uforandret de hidtilværende locale Betjente. Efter de fornödne Forberedelser og efterat Stutteriet, der fornemmelig synes at have interesseret Plessen, var modtaget [2], foregik den toogtyvende August 1759 den formelige Overlevering, hvorved den afgaaende og den tiltrædende Amtmand, Wind og Plessen, begge personlig vare tilstede. Slottets og Ladegaardens Bygninger, Qvægbesætningen, Stutteriet, Bygningsmaterialierne, Hö- og Halm-Beholdningen, Kornmagazinet, Amtskassen og Forvalterens Böger bleve efterseete [3], og et Par Dage senere toge Kongen og Dronningen et kort Ophold paa Jægerspriis [4]. Tilsidst blev Böndergodset overleveret, rimeligviis efter den sexogtyve Aar ældre Jordebog, hvori de foregaaede For-

---

[1] Rentek. Arch. Skriv. fra Plessen til Rentek. af 28 Jan. 1764: *Da Hans Maj. til en liden Fornöielse og Amusement havde forbeholdt sig Jægerspriis til höistegen Administration, saa at jeg efter min allernaadigst meddeelte Instruction til ingen anden end Höistsamme skulde holde mig.* — Saaledes udgjorde Jægerspriis Gods ogsaa et eget Amtstue-District med Forvalteren som Amtsforvalter (Hoffmans Fund. X App. S. 22), medens Horns-Herred ellers laae til Roeskilde Amtstue.

[2] Jægerspr. Stutteri-Bog 1747—59 i Qv. er en Række af Tabeller for disse Aar, underskrevne af Eskildsen, og udvisende Antallet af Heste i Mai eller Juni hvert Aar. Den sidste Tabel er sluttet: *1759 den 30 Juni, da Overleveringen skeete til Hs. Maj. Kongen,* og dateret: *Jægerspriis den 16 Juli 1759.*

[3] Rentek. Arch. har denne Forretning, i hvis 8de Post det udtrykkelig siges, at der ikke var bleven Tid til at eftersee Böndergodset.

[4] Jeg seer dette af flere Papirer (i Rentek. Arch.), der ligeledes nævne Fölget: Overkammerjunker von der Lühe, Khrre Staldm. Brokkenhuus, Khrre Rosenkrands, Kjkr. Staffeldt og Krog, Page Krog, Livtjener Horstmann.

andringer eller saakaldte Forbedringer vare antegnede [1]. Disse Forbedringer bestode deri, at Jægerspriis Gods nu havde syv nye Gaarde ved Bössekjær eller Slagelsebæk, otte Skovgaarde ved Troldrækken og Hoppekobbelet, samt fire nye Huse, nemlig to i Torslöv, et i Gierlöv og et i Övre-Draaby, hvorved den ældre Jordebog var „forbedret" i det Hele med otteogtyve Tönder Rug og hundredeogsytten Rigsdaler otte Skilling i Penge [2]. Derpaa gav Kongen den femtende September 1759 sin Amtmand en Instrux, der vistnok ordnede hans Stilling paa samme Maade som hans Forgjængeres [3]; thi Godset vedblev at være en particulær Eiendom.

Geheimeraad Plessen, som havde sin Bolig i Hovedstaden, maatte overlade Enkelthederne til de paa Stedet værende Betjente, Forvalteren, Skovrideren, Folemesteren, Gartneren, Fasanmesteren; men ligesom han holdt omhyggeligt Tilsyn med disse, saaledes udförte han selv alt, hvad det Almindelige angik. I Foraaret 1760 foretog han en Revision af Lönnings- og Pensions-Reglementet, hvorefter den hele aarlige Udgift blev ansat til over halvtredietusinde Rigsdaler foruden trehundrede Tönder Korn, henved halvfjerdehundrede Læs Hö og Halm, Græsning til otteogtredive Heste og fireogfyrgetyve Köer samt adskilligt andet i Natura [4]. Naar nu dertil kom de utallige

---

[1] Plessen forlangte nemlig d. 26 Aug. Jordebogen af Rentekammeret, men fik til Svar, at det ingen havde. Den ældre Jordebog af 1733 see ovenf. S. 97—98.

[2] Rentek. Arch. har en af Eskildsen til 1 Mai 1759 tagen Copie af Jordebogen fra 1733, med senere Forandringer. Denne er upaatvivlelig brugt ved Overleveringen af Godset til Plessen og er lagt til Grund for det her meddeelte.

[3] Design. ov. Kgl. Resol. vedk. Jægerspr. 1758—1769 (i Rentek. Arch.) nævner denne Instruction; men selve Instructionen har jeg ikke seet.

[4] Rentek. Arch. bevarer en Copie af 1771. Reglementet er et interessant Bidrag til Jægerspriis Personal-Historie; det nævner

andre Jordebogs eller Amtskasse Udgifter, skulde den rene Indtægt neppe blive stor; men Godset var ogsaa, som Plessen udtrykte sig og den hele Bestyrelse viiste, bestemt til Kongens Fornöielse. I det næste Aar foranledigede Plessen en nærmere Undersögelse af den ovenomtalte Synderlighed, at Jægerspriis's Skovgods blev behandlet som tiendepligtigt, uagtet en optagen Landmaaler-Forretning tydelig viiste, at det laae under Hovedgaardens Taxt [1], og Amtmand Gram i Forbindelse med

---

for Plessen Fourage til 4 Heste at levere i Kjöbenhavn; for Eskildsen 520 Rd. og 36 Rd. til Slottets Reenholdelse, Foder og Græs til 4 Heste og 6 Köer; til Hans Brun Ellers (Forv. Ellers yngste Söns) Opdragelse 50 Rd. (var d. 6 Mai 1762, da han fik sin Mödrenearv udbetalt, Viinhandler i Kjöbenhavn); Gartner I. F. Povelsen 150 Rd. Lön, 5 Rd. til Halm og Foder til 2 Köer, 70 Rd. til en Svend, 30 Rd. til Frö og unge Træer og 120 Rd. til Ugedagsmænds-Arbeide; Jo. Andr. Hofman 130 Rd. Lön, 52 Rd. til en Karl, Foder til 2 Heste og 2 Köer, 28 Rd. til Ugedagsmænd; Hempel 60 Rd. og 12 Rd. til Hestefoder samt Foder til 2 Heste og 2 Köer; Artman 60 Rd. Lön, 24 Rd. til et dobbelt Toug, Græs til 2 Heste; to Materialkudske, Skorsteensfeier, Ladefoged, Ladekarl; Tilsynsmændene ved Avlingen (Gartner Povelsen og Folemester Madsen) for at holde Contrabog med Opmaalingen fik 12 Td. Byg, 16 Td. Havre, Hö og Græs til 2 Heste; Birked. J. Rommel 30 Rd; Birkeskriver H. C. Eller 20 Rd. og Foder til 2 Köer; Vægter, Justitsfoged; Hr. Severin 35 Rd. 4 ß og 20 Rd. til Bröd og Viin; Skoleholderne Anders Möller, Chr. Rosen, Lars Walsö, Sören Sörensen; Weinschenck 138 Rd. 2 Td. Rug og Foder til 2 Heste; Skovfogederne Jens Laursen, Hans Casp. Graner, Jo. Adam Bierschenck, Ole Hansen Stær, Peder Olsen; Folemester Th. Madsen 110 Rd., Foder til 2 Heste og 2 Köer; Slutterismed; sex Vangevogtere; Pensioner til Birkeskriver Peder Mortensen Thillerups og Folemester Rasmus Sörensens Enker; Uhrmager, Sadelmager o. s. v. o. s. v.

[1] Plessens Forestilling til Kongen (Rentek. Arch.) er dateret Fredensborg d. 21 Juli 1760, og forlangte: 1. den gamle Jordebog, 2. Oplysn. om Skovgodsets Tiende-Pligt og 3. om Grunden til, at Præsten aarlig fik 35 Rd. 4 ß af Gods-Kassen. Han fore-

Amtsforvalter Lovson paa Frederiksborg fik den ellevte September 1761 kongeligt Commissorium paa at undersöge og dömme i denne Sag. Forvalter Eskildsen mödte som Actor. Præsten Severin döde i de samme Dage[1], men hans Enke Elisabeth Mohr og Degnen Nicolai Adler forsvarede den formeentlige Ret til Tienden. Commissionens Undersögelser förte til det Resultat, der maatte fremgaae af de ovenfor meddeelte historiske Kjendsgjerninger[2], og Dommen faldt derefter den tredivte Januar 1762: de fjorten nye Skovboliger saavelsom de femten tilbageværende ældre, saaog Veirmöllen, skulde som byggede paa den frie Hovedgaardstaxt være tiendefrie, og de sexogtyve Rigsdaler og fire Mark, der i sin Tid var tilstaaede den nu afdöde Præst for hans Livstid som Erstatning for Tienden, skulde i Fremtiden falde bort. Et Par Uger derefter kaldte Kongen den hidtilværende Capellan paa Frederiksborg og Hospitalspræst i Hilleröd Schack August Steenberg, der var gift med Johanne

---

slog i Mangel af anden Udvei at lade Domstolene undersöge og afgjöre det sidstnævnte Spörgsmaal. See ovenf. S. 123—24.

[1] Kirkeb. Han blev begravet d. 23 Octbr. 1761.

[2] Commissionen bemærkede fölgende: Der havde paa Hovedgaards-Taxten været 7 Ladegaardsboliger og 27 Skovboliger; deraf var 1699 de 7 Ladegaardsboliger og 12 af Skovboligerne (no. 7—8 incl.) afbrudte eller nedlagte, hvorimod 15 Skovboliger bleve staaende (no. 1—6 og 19—27 incl.), men 1748—49 vare 14 nye Boliger opförte i de nedlagtes Sted og havde faaet disses Hartkorn, og d. 24 Mai 1759 havde Dr. Juliane Marie tilstaaet, at Præsten Severin, indtil det kunde udfindes, hvorfor der aarlig var ham tillagt 35 Rd. 4 ℳ, maatte beholde disse for sin Person og oppebære Korntiende af de 14 nye Gaarde. Siden havde man nu af det sjellandske Contoirs Missive-Protocol for 1682 erfaret, at en Kammer-Resolution d. 8 April 1682 havde paa Præstens Ansögning om Tiende og Offer af Jægerspriis tillagt ham som Refusion for paastaaet Tiende 26 Rd. 4 ℳ og som Offer 3 Rd. til hver af de tre store Höitider, fölgelig 9 Rd., i Alt 35 Rd. 4 ℳ. See ovenf. S. 136.

Gjertrud Weinschenck, rimeligviis Skovriderens Söster, til Sognepræst for Gierlöv og Draaby [1].

Samtidig med disse almindelige Foranstaltninger havde de locale Betjente paa Jægerspriis hver for sig deres specielle Pligter at udföre. Eskildsen, der i dette Tidsrums förste Aar mistede sin Hustru [2], indtog her den fornemste Plads: han havde Tilsyn med Slottets Bygninger og Inventarium samt Hovedgaards-Avlingen, der dreves for Kongens Regning, medens Hollænderiet fremdeles var bortforpagtet; han bestyrede Böndergodset, Regnskabs- og Skattevæsenet, og han udbetalte af Godskassen saavel Lönninger som andre Udgifter. Et nyt Inventarium over Slottet blev optaget den förste Mai 1760, og i det fölgende Aar udförtes ved Hofbygmester Fortling betydelige Reparationer [3]. Gaardens Avling dreves ved en Ladefoged tildeels under en eiendommelig Control af visse Tilsynsmænd paa Stedet, og Udsæden var i Foraaret 1761 omtrent otteogfiirsindstyve Tönder Havre samt sexoghalvfjerdsindstyve Tönder Byg, og i samme Efteraar omtrent hundredeogsyvogtyve Tönder Rug [4]. Som

---

[1] Steenberg havde i 11 Aar været i Condition hos sin Formand, Jacob Severin, var 1759 bleven Capellan, holdt samme Aar d. 3 Decbr. sit Bryllup paa Jægerspriis, og blev nu d. 12 Febr. 1762 kaldet i Severins Sted. — En Söster til hans Kone var gift med Degnen Mads Kaare i Gierlöv.

[2] Kirkeb. Charlotte Sophie Eller. See ovenf. S. 106. Hun blev begravet d. 22 Octbr. 1759.

[3] Rentek. Arch. har flere af disse Inventarii-Lister. Design. Kgl. Res. nævner en Reparation paa Jægerspriis af Fortling d. 26 Mai 1761 til et Belöb af 1600 Rd. 4 Mk. 5 Skill.

[4] Eskildsen holdt en særlig Journal over Avlsvæsenet, hvoraf endnu flere smaa Böger ere bevarede, underskrevne af ham, Ladefogeden, Ladekarlen og Tilsynsmændene, der ere anförte i Lönnings-Reglementet. Rentek. Arch. har ogsaa en Specification over, hvad der i Aaret 1761 blev saaet i Leergravsmarken, Kobbelet,

Böndernes Værge og Forsvar talte Eskildsen ofte deres Sag hos Herskabet, og det var vistnok ogsaa efter Forestilling af ham, at Plessen i Marts 1761 forlangte fire Bönder, der havde modsat sig Inquisition hos dem om Brændeviinsbrænding, lösladte fra Fæstningsarbeide i Citadellet[1]. Eskildsen indbetalte Skatterne paa Frederiksborg Amtstue og aflagde Plessen Regnskab for Jordebogens Indtægter og Udgifter.

De övrige Betjente, hvis Antal nu blev forögeet med en Maler[2], havde en mere indskrænket Virkekreds, skjöndt Skovrider Weinschenck maatte levere til Auctioner et Qvantum Brænde, der kunde stige til et Par tusinde Favne[3], og saavel Fasanmester Joh. Andr. Hofman som Gartner Jörg. Fredr. Povelsen og Færgemand Christoffer Artmann ogsaa havde deres særlige Pligter[4]. Derimod stod Folemester Thomas Madsen paa Grund af Plessens Iver for Stutteriet i en Anseelse, der stundom vakte

---

Krabbedamsmark, Kohaven o. s. v. Den hele Udsæd var 291 Td., 2 Skpr.

[1] Skr. fra Oversec. Jo. L. Holstein til Rentek. d. 13 Marts 1761 i denne Anledning. Da Forord. af 23 Novbr. 1757 Art. 3 ikke havde bestemt nogen Tid for Straffen, udbad Holstein sig Kammerets Betænkning.

[2] Lars Korndrup, antaget d. 10 Marts 1761, fik Fæste paa et Huus og Græs til en Ko.

[3] Design. ov. Kgl. Res. viser, at der 1760 d. 20 Septbr. blev bestemt en Hugst af 1500 Favne Bögebrænde og 1761 den 21 Marts af 2000 Favne, hvorimod Deputaterne d. 14 Novbr. s. A. bleve meget nedsatte for Skolerne, de Fattige og Bönderne, saaledes at der sparedes 200 Favne Brænde à 5 Rd. pr. Favn.

[4] Fra Hofman haves bl. a. en Efterretn., af 31 Octbr. 1760, om Fasanernes Fodring. Der regnedes til 16 Fasaner daglig 1 Pot Hvede og 1 Pot Byg, og til 100 Fasaner ugentlig $^1/_2$ Skjæppe Hampefrö. — Povelsen mistede sin Kone, der blev begravet d. 18 Dcbr. 1759, og han fik d. 2 April 1761 en ny Instruction. — Artmanns Sön, Christoffer Robert, erholdt d. 24 Octbr. 1760 Löfte om Faderens Tjeneste.

Eskildsens Misnöie. Allerede i October 1759 bleve to Stutterier nedlagte paa Frederiksborg og to nye oprettede paa Jægerspriis, hvert med tolv Hopper, der skulde forsynes fra Magazinet i Holbek, forsaavidt noget manglede paa Jægerspriis[1], og kort efter blev det bestemt at opföre nye Bygninger baade for Stutteriet og for Folemesteren[2]. Denne overlagde med Plessen hele Planen for Stutteriets Opkomst: Hollænderiet skulde lidt efter lidt indskrænkes til halvtredsindstyve Köer[3]; i Januar 1760 under Plessens Nærværelse paa Jægerspriis tænkte man paa at indrette Studestalden til en ny Stutteristald foruden den ældre paa halvtredsindstyve Spiltoug, og i Slutningen af Sommeren bleve meer end en Snees af de ældre Stutterihopper udsatte og bortskjænkede til forskjellige höie Herrer og jægerspriisiske Betjente[4], hvorefter Stutteriet i October 1760 talte enogtredive Hopper, ti ældre og yngre Hingster og sexten Hoppeföl[5]. Hver

---

[1] Kongl. Resol. af 6 Octbr. 1759, at Plessen skulde aftale det nærmere med Geheimeraad Thott, navnlig om Havre-Leverancen. Allerede d. 3 Novbr. forlangte Plessen 300 til 350 Td. Havre anviist hos Amtsforvalter Justitsr. Schougaard i Holbek, hvilken Anviisning ogsaa Rentekammeret gav d. 6 Novbr.

[2] Design. ov. Resol. vedk. Jægerspr. nævner den Kongl. Approbation af 10 Novbr. 1759 paa disse nye Bygninger.

[3] Dette sees af tvende senere Skrivelser, en fra Eskildsen af 31 Marts 1771 og en anden fra Rentekammeret af April 1774 (Concept). At det först skeete lidt efter lidt, fremgaaer deraf, at Besætningen endnu ved Hollænderieforpagtningens Fornyelse paa to Aar d. 11 Dcbr. 1761 var 100 Köer og 4 Tyre. Nedsættelsen er vel altsaa begyndt fra 1 Mai 1764.

[4] Rentek. Arch. har en Samling af Madsens ugentlige Rapporter til Plessen. De af 15 Januar og 6 Septbr. 1760 ere Hjemmel for det her anförte. Ghrd. Plessen, Wind, 'Osten og Brokkenhuus fik Heste til Foræring.

[5] Jægerspr. Stutteri-Böger, otte Hefter i 8vo for Aarene 1759—1770. Tre mangle.

Uge indsendte Thomas Madsen sine Rapporter til Plessen, ofte om de allersmaaligste Ting. Men den Vigtighed, der tillagdes Stutteriet, avlede vistnok Fordringer hos Folemesteren og Dovenskab hos de mange Stutterikarle: i Efteraaret 1761 forlangte Stutteriet sin Havre directe leveret fra Svanholm, Egholm og Selsö istedenfor som hidtil fra Magazinet i Holbek[1], og i det næste Foraar 1762 fandt Folemesteren Anledning til at forsvare sine Undergivne mod Eskildsens Klager over deres Ladhed og Dagdriveri[2].

Men til samme Tid havde den truende Krig med Rusland trængt alle andre Interesser tilbage ogsaa for Jægerspriis's Vedkommende. Hovedgaarde, Forpagtere, Præster og Bönder skulde uden Ophold levere Korn til de store Magaziner; Skovridere skulde holde sig færdige til at drage i Feldten; Rytterheste skulde leveres til Hærens Tjeneste[3]. Plessen maatte nu ved en Række af Erklæringer fra Marts til Mai 1762 oplyse Tilstanden paa Jægerspriis: at dette Gods havde sendt hundredeogtyve Tönder Rug til Holbeks Magazin, hvorimod dets Havre og mere til vilde behöves for Stutteriet[4], at ingen Forpagter havdes, da Kongen selv lod Avlingen besörge,

---

[1] Rentek. sjell. Brevb. for 1761 den 7 Novbr.

[2] Madsens Rapp. af 16 April 1762. Forvalteren havde forestillet — skriver han — at Stutteri-Folkene vænnedes til Dovenskab og Dagdriveri, men det var puur Ondskab og Afgunstighed imod Stutteriet. Han gjennemgaaer derpaa de otte Betjente og önsker endnu to til for den kommende Vinter. Man seer ogsaa, at Tjenesten ved Stutteriet befriede Karlene fra Udskrivning til Soldat.

[3] K. Frdr. Vs allern. Forordn., 4to. Pl. 16 Febr. 5 Marts, 10 Marts, 30 April og 1 Juni 1762 henhöre til de almindelige Krigsberedelser; de specielle sees her af Plessens Svar, nemlig Forbudet mod Korn-Udförsel d. 16 Febr. og Befaling, at Weinschenck skulde drage ud, d. 20 Februar.

[4] Skr. til Rentek. den 4 Marts 1762, fra Kjöbenhavn.

at Præsten havde overladt sin Tiende til Hovedgaarden og intet kunde sælge af sin egen Avl, at Bönderne allerede havde afhændet deres ringe Forraad, at Skovrider Weinschenck i sit Sted vilde stille en af Skovfogederne, der rigtignok senere vægrede sig derved[1], at Kongen selv som Eier af Jægerspriis vilde levere een Rytterhest, og at Præste-Enken, der havde faaet det hele Naadsensaar, maatte levere den anden, skjöndt hun var fattig og nylig havde stillet en Hest[2]. Imidlertid reiste Kongen i Begyndelsen af Juni til Holsten, og paa Tilbageveien derfra modtog han i næste Maaned Efterretningen om Keiser Peter den Tredies Död, der let og hurtigt förte til en Udsoning.

Saasnart Freden atter var vendt tilbage, udvirkede Plessen allerförst en billig Erstatning for dem, der havde lidt ved hiin Dom i Tiendesagen: Præsten Severins Enke, der mod en liden Godtgjörelse til Eftermanden havde faaet hele Naadsensaaret, beholdt ogsaa Tienden i dette, hvorefter den aldeles skulde skjænkes Skovgaardene, og Steenberg, der i Naadsensaaret fik sit Opholdsted paa Jægerspriis[3] og ligesom Formanden overlod Hovedgaarden sin Tiende mod tre Mark for hver Tönde Hartkorn, fik sit Herskabs-Offer forhöiet fra ni til tredive Rigsdaler[4]. I det fölgende Aar 1763 lod Plessen fore-

---

[1] Tvende Skr. fra Plessen, begge af 16 Marts, fra Kjöbenhavn.

[2] Skr. til Rentek. af 17 Mai 1762. Om Naadsensaarets Overdragelse til Præsten Severins Enke strax nedenfor.

[3] Justitsm. Arch. Trende Kgl. Rescr. af 23 April til Plessen, til Biskop Harboe og til Hofpræd. Frdr. Qvist, at Severins Enke, Elisabeth Mohr, efter Overeenskomst med Steenberg, maatte have hele Naadsensaaret fra hendes Mands Dödsdag, hvorimod Steenberg fik af hende 100 Rd., nogle Værelser paa Jægerspriis efter Plessens Anviisning, samt Naadsensaaret i Hilleröd.

[4] Design. ov. Kgl. Resol. Paa Plessens Forestilling af 10 Sept. resolverede Kongen d. 23 Septbr. 1762, at Enken i dette

tage Opmaalinger af Godset ved beskikkede Landmaalere, hvilket Arbeide derefter længe blev fortsat[1], ligesom han ogsaa omhyggelig sörgede for Böndernes Tarv: han lod bygge sex nye Huse i Övre-Draaby og henlagde dertil Degnejorden, efterat Degnekaldet var annecteret til Gierlöv[2], han skaffede Bönderne efter en feilslagen Höst Brödkorn fra Magazinet i Holbek[3], han befriede dem 1764 fra de Byrder, som Forordningen om Veivæsenet truede dem med[4], og han lod i Sommeren 1765 indkjöbe og uddele Köer til de Bönder, som under den atter udbrudte Qvægsyge havde mistet deres Besætning[5]. Derimod mislykkedes et Forsög paa at gjenvinde for Kronen nogle Böndergaarde, som for over et halvt hundrede Aar siden vare komne til Egholm[6], og Plessens Undersögelser

---

Aar endnu maatte nyde Tienden af Skovgaardene med 65 Rd. 78 ß, der siden skulde eftergives disse Gaarde, at Steenberg maatte faae 10 Rd. hver Offerdag, naar de 26 Rd. 4 ß bortfaldt, at han maatte faae 3 Mark af hver Td. Hartkorn for sin Præstetiende, der saa tilfaldt Jægerspriis, og at Skovgaardenes Hartkorn som fri Hovedgaardstaxt skulde udstryges af Skatte-Matrikulen med omtr. 20 Td. Hartkorn, hvoraf ikke mere skulde betales til Rentekammeret, men alene til Jægerspriis's Amtskasse.

[1] Rentek. sjell. Brevb. 1763 d. 26 April, 1765 d. 27 April, om Kjörsel med Landmaalere.

[2] Overleveringsforretn. af 1 Mai 1773 viser, at dette skeete d. 7 Octbr. 1763.

[3] Ansögn. fra Plessen af 30 April 1769 om 200 Td. Rug, hvoraf dog kun 89 Td. bleve brugte.

[4] Skr. fra Plessen til Rentek. af 28 Januar 1764.

[5] Design. ov. Kgl. Res. 1765, d. 24 Juli.

[6] See ovenf. I D. S. 260. Fr. Chr. Rosenkrands indsendte d. 17 Decbr. 1764 fire Skjöder, nemlig et fra Kongen til Oluf Rosenkrands af 14 Juni 1678, et fra Caspar Schöller til Otto Krabbe af 8 Decbr. 1693, et Mageskiftebrev mellem Kongen og Jens Juel samt Otto Krabbe af 13 Decbr. 1693 og et andet mellem Gotthard Braem og Otto Krabbe af 27 Oct. 1699, — og han paastod, at ingen af disse Breve tilstod nogen Reluition.

angaaende de tidligere ved Jægerspriis anlagte Östersbanker ledede kun til den Erfaring, at disse vare aldeles udgaaede [1].

Forvalter Eskildsen havde deeltaget saavel i disse sidstnævnte Undersögelser som i de övrige Foranstaltninger, alene med Undtagelse af Stutteriets Anliggender. Men han begyndte at blive gammel og önskede at see sin Sön, Hans Henrik Eskildsen, der nylig havde underkastet sig theologisk Attestats ved Universitetet [2], udnævnt til sin Medhjælper og Efterfölger. Saadant var ikke ualmindeligt paa Jægerspriis, hvor Tjenesterne gjerne bleve i de engang ansatte Familier, og den gamle Færgemands ældste Sön, Christoffer Robert Artman, havde for nogle Aar siden faaet Exspectancebrev paa sin Faders Tjeneste [3]. Den unge Eskildsen erholdt ogsaa i Efteraaret 1763, om just ikke endnu Löfte, saa dog noget Haab om Forvaltertjenesten [4]; i Begyndelsen af det næste

---

[1] Anlæggelsen af Östersbankerne ovenf. S. 134. Nu kom Sagen igjen frem ved Forespörgsel fra Plessen, hvorpaa Eskildsen den 7 Juni 1765 oplyste, at der ikke ved Jægerspriis var fornummet en eneste Österø, medens et Rygte havde talt om, at der fra Egholm og Eriksholm fangedes Östers, som solgtes i Holbek. Efterat Rentekammeret yderligere om denne Sag havde corresponderet med flere Amtmænd (Knuth, Barner), blev det d. 12 Juni besluttet at henlægge den. Saavel dette, som den tilintetgjorte Östersbanke, der er ansat paa Kröyers Kort midt i Issefjordens nordlige Bredning lige nordenfor Ourö, henviser til et ganske andet Sted end det, hvor man fra Jægerspriis havde forsögt at grunde en Östersbanke, og foranlediger snarere til at tænke paa et lignende Forsög, som efter Sigende skal være gjort fra Ledreborg i Jo. Ludv. Holsteins Tid.

[2] Giessings Tabell. II. 1, S. 42.

[3] See ovenf. S. 143 Not. 4.

[4] Design. ov. Kgl. Res. nævner dette Brev: Kongen lovede ved Vacance i Forvalter-Tjenesten „at ville have Naade for Forv. Eskildsens Sön", men fandt det betænkeligt at adjungere ham Faderen eller give ham Exspectance paa Tjenesten. — Det skeete dog siden.

Aar 1764 blev Christian Frederik Hofman ved sin Faders Död ansat som Fasanmester, og da den unge Christoffer Artman kort efter döde, fik hans yngre Broder Zacharias nogen Udsigt til at indtræde i hans Exspectance paa Færgen, ligesom hans efterladte Enke igjen giftede sig med Hofman [1]. Den kongelige Herres milde Sind sporedes ogsaa i de jægerspriisiske Forhold.

Frederik den Femtes Död og Christian den Syvendes Thronbestigelse den fjortende Januar 1766 syntes i Begyndelsen at skulle medföre store Forandringer for Jægerspriis; thi den unge Konge udtalte et saadant Forsæt, skjöndt han strax confirmerede Plessens og Eskildsens Bestallinger [2]. Men da Kong Christian kort efter sin Formæling selv havde besögt Jægerspriis, erklærede han den fireogtyvende December 1766 i en Skrivelse til Plessen, at Alting skulde forblive, som det var [3]. Det turde maaskee have været Stutteriet, der især havde behaget ham: thi i det fölgende Aar 1767 blev en ny Stald oprettet og en Löbebane indhegnet for de unge Heste [4]. Under

---

[1] Kirkeb. Jo. And. Hofmann blev begravet d. 2 Marts og Christof. Rob. Artmann d. 18 April 1764. Christ. Fredr. Hofmans Bryllup med Anne Margrete sl. Artmans Enke d. 7 Juli 1766, og deres förste Sön til Daaben d. 17 Juli 1767. Zach. Artman kaldes d. 7 Novbr. 1769 „den unge Færgemand." Kort efter fik han en bestemt Exspectance.

[2] Design. ov. Kgl. Res. Confirm. for Ghrd. Plessen som „Amtmand og Jægermester over Jægerspriis Amt d. 10 Marts 1766." Specif. over Doc. p. Jæg. Confirm. p. Eskildsens Bestalling 1766.

[3] Rentek. Arch. har denne Skrivelse, hvori det hedder, at Kongen havde forandret sin forhen angaaende dette Gods givne Resolution (denne har jeg ikke seet), at alt nu skulde forblive som i K. Frederik Vs Tid, og at han havde den Tiltro til Plessen, at denne vilde administrere Alting til Kongens Bedste.

[4] Design. ov. K. Res. Particulær-Kammeret communicerer d. 26 Jan. 1768 en Kgl. Resol., at Particulærkassen skulde ud-

Kongens Udenlandsreise höitideligholdtes Toaarsdagen efter hans Formæling, den ottende November 1768, paa Jægerspriis Gods, idet tvende Par paa denne Dag bleve viede og erholdt Brudegaver af Dronningen [1].

Efter Kong Christian den Syvendes Hjemkomst i Begyndelsen af Aaret 1769 [2] modtoge Jægerspriis's Betjente flere Beviser paa hans Tilfredshed. Strax derpaa erholdt den unge Eskildsen og den unge Zacharias Artman bestemte Tilsagn hver paa sin Faders Tjeneste [3], og i Sommeren fik Peder Andersen Fæstebrev paa sin Faders Mölle [4]. Stutteriet culminerede: det havde hundredeogfjorten Heste og sexten til atten uniformerede Staldfolk [5]. Men dette Stutterie medförte meget store Ud-

---

betale 656 Rd. til en Stalds „Transportering" og en Löbebanes Indhegning.

[1] Kirkeb. 1768, d. 8 Nov. bleve to Par ægteviede i Anledn. af Hds. Maj. Dronningens, Caroline Mathildes, Formælings Ihukommelse, og hun bestemte for hvert Par 30 Rd. Brudegave. Disse to Par vare Gaardm. Jacob Jensen copuleret med Pigen Birte Andersdatter i Lyngerup, og Gaardm. ibid. Anders Nielsen copuleret med Pigen Zidse Andersdatter.

[2] Ved samme Tid (d. 19 Januar 1769) gik en paa Godset bosat Catholik Marcus Werckmeister, udentvivl indkommen som hvervet Soldat, over til den lutherske Kirke. Kirkeb. 1767, Dom. 2 p. Epiph., 1769 d. 19 Jan.

[3] Design. ov. Kgl. Res. En Resol. af 31 Marts 1769 indeholder begge disse Exspectancer; dog skulde Artmans först indtræde, naar ogsaa den gamle Artmans Kone var afgaaet. Den unge Eskildsen var 1768 bleven Birkeskriver efter Hans Chr. Ellers Död. Den gamle Artman döde i Dcbr. 1769.

[4] Dette seer man af en Kgl. Approbation af 1 Mai 1816 paa Möllens Bortforpagtning i Aaret 1816, imod anden Erstatning for dens daværende Fæster, Jens Wilh. Meyer.

[5] Jægerspr. Stutteri-Böger, 1769 d. 1 Jan., nævne 18 sorte Hopper og 17 Kleppert-Hopper, 15 unge Hingster, 9 Hingst-Foler, 9 do. yngre og 5 Hingstföl, 6 unge Hopper, 9 do. yngre,

gifter; Udbyttet af dets Auctioner kunde visselig ikke dække disse[1], og i det fölgende Aar 1770 bröd Qvægsygen lös med en saadan Voldsomhed, at Hollænderi-Forpagtersken af halvtredsindstyve Köer kun reddede to[2]. Bestyrelsen af Jægerspriis svarede saaledes ikke til rigtigere landöconomiske Principer, og da Conseilets Oplösning i Slutningen af Aaret havde bragt Regjeringen ganske i Struensees Hænder, maatte det nödvendigviis komme til en Reform. Plessens uventede Död den fireogtyvende Januar 1771 fremböd en önskelig Leilighed dertil[3].

Det andet Afsnit af Jægerspriis's Historie i dette Tidsrum begyndte dermed; det omfatter kun et Par Aar, men er desto rigere paa Forandringer. Struensee synes ikke strax at have været enig med sig selv om Jægerspriis's Bestemmelse; han lod derfor indtil videre Particulær-Kammeret træde i Plessens Sted og de locale Betjente, fornemmelig Eskildsen, bestyre de löbende Forretninger. Men allerede den tiende April 1771 tog han sin Beslutning: Jægerspriis blev underlagt den ved Öders Bestræbelser nylig gjenoprettede Landvæsens-Commission[4]. Opgaven var derefter at sörge ikke for Kon-

---

12 do. endnu yngre og 14 Hoppe-Föl. Det er det störste Antal, der findes anfört i disse Böger. Jvfr. Dan. Atl. II. (1764) S. 320.

[1] Auction holdtes saaledes d. 14 Mai 1765 og d. 3 Mai 1769. Ved den sidste indbragte Salget af 14 Heste 2207 Rd. D. Cour.

[2] Skriv. fra Eskildsen til Particulærkammeret af 31 Marts 1771. To Köer og sexten Stykker Ungqvæg vare den eneste Levning.

[3] Hoffman, Dan. Ad. III. 288. 292.

[4] Skriv. fra Partic. Kam. til Gen. Landv. Com. af 11 April 1771 siger, at Kongen d. 3 April havde befalet, *at Particulær-Kammeret skulde overtage Opsigten over Jægerspriis for det förste, indtil der blev taget nærmere Forholdsregler med det derværende*

gens Fornöielse, men for Bondestandens Opkomst og Agerbrugets Forbedring.

Commissionen greb sit Hverv med den Iver eller Iilsomhed, der udmærkede Tiden [1]. Dagen efter modtog den alle Documenter, Regnskaber og Breve fra Particulær-Kammeret, og to Dage senere forlangte den af Eskildsen en udförlig Beretning om Godsets Tilstand. Eskildsen var forberedt derpaa: allerede den nittende April leverede han det Forlangte, tildeels endog oplyst ved historiske Efterretninger. Hans Sön og Medhjælper skulde derhos mundtlig give yderligere Forklaring [2].

Commissionen var strax paa det Rene med, at Natural-Tienden og Hoveriet vare Hovedgrunden til Böndernes maadelige Forfatning, og den overdrog Eskildsen den tredivte April at underhandle med dem om, hvad

---

Stutteri; men at Kongen derefter d. 10 April havde befalet, *at Land-Commissionen skulde overtage dette Gods.* Underskr. G. Linde. C. F. Heinemann. Men Eskildsen havde allerede för d. 3 April efter Plessens Död i alle Sager henvendt sig til Particulær-Kammeret, og endnu d. 10 April tilmeldt dette, at Gaarden formeentlig vilde kunne sælge 331 Tönder Korn, — samme Dag, da Forandringen blev besluttet.

[1] Medlemmerne vare: Khrre Christ. Ludv. Scheel-Plessen, Confr. Andreas Schumacher, Justitsr. Marc. Haggæus Höyer, Major Andr. Frdr. Pflueg, Prof. (Finantsr.) Geo. Chr. Öder og Cancellieraad Gerh. Frdr. Carstens. — Til Commissionens Administrations-Historie paa Jægerspriis har jeg to vigtige Kilder fra Indenrigsm. Archiv: 1. Amts-Registranten, d. e. Registrant over alle udgaaende Breve, og 2. Amts-Journalen, d. e. Journal over de i Commissionens Möder til Forhandling fremlagte indkomne Breve, begge fra 1771 til 1773. Disse to Kilder og en Deel særlige Documenter give meget mere Materiale, end her passende kunde benyttes.

[2] Amts-Journ. d. 11 og 27 Apr. 1771. Amts-Registr. d. 13 April 1771. Eskildsens to Beretn. af 19 Apr. om Hovedgaard og Böndergods; den sidste efter Jordebogen af 1733 med senere Forandringer er oftere i det foregaaende benyttet.

de vilde give i Forpagtning af Hovedgaardens Tiender og Avling [1]. Selv henvendte den imidlertid sin Opmærksomhed paa de tvende kostbare Fornöielses-Anstalter, Fasaneriet og Stutteriet, og den ansaae begge for lidet passende med det nye System. Fasaneriet blev derfor strax nedlagt [2], og Fasanmester Hofman anviist en nyttigere Virksomhed ved som Gartner at anlægge Plantager og opelske Frugttræer i den forrige Fasanhave [3]. Stutteriet ventede en lignende Skjæbne.

Saa hurtigt end Commissionen arbeidede, troede den dog, at det vilde lette Forretningsgangen, naar denne paa begge Sider var betroet til en enkelt Mand. Efterat Commissionen derfor den ellevte Mai 1771 havde forelagt Kongen sin Plan og erholdt Resolution paa samme [4],

---

[1] Amts-Registr. d. 30 April 1771.

[2] Selve Befalingen har jeg ikke seet; men en Skrivelse fra Fasanmester Hofman til Commissionen, dateret d. 4 Mai, viser, at Fasaneriet allerede da var ophævet, og at Fasanerne bleve udsatte, for at blive vilde.

[3] Amts-Journ. d. 23 Octbr. 1771. Amts-Regist. 1773, 27 Marts. Der blev anlagt en Bomskole, og Höyer befalede at dele Fasanhaven i fire Qvarterer. Hofman kaldes nu oftest Gartner ved Fasanhaven, medens Povelsen havde den egentlige Gartner-Tjeneste.

[4] Indenrigsm. Arch. har fölgende „Extract aus der allerunterthänigsten Vorstellung der General-Landwesens-Commission d. d. 11 May, 1771. I. Da die General-Landwesens-Commission vermuthet, dass es Sr. Königl. Majt. Allergnädigster Wille sey, dass auf dem Guthe Jægerspriis der nemliche Plan ausgeführet werden solle, den man in Ansehung der Antwortschau- und Wordingborgischen Districte zum Augenmerk hat, so hält sie es doch nicht für gerathen, eine Eintheilung der Hoffelder zum Etablissement neuer Familien sofort und mit Force zu veranstalten, aus Furcht, es möchten die Ländereien, in Ermangelung einer hinlänglichen Anzahl Familien zu diesem Guthe und bemeldten Districten, ihren Werth verlieren; und sie muss es daher Sr. Königl. Majt. Ermessen anheim stellen, ob nicht die Verbesserung des Zu-

vedtog den under eenogtredivte Mai, at et af dens Medlemmer, Justitsraad Marcus Haggæus Höyer, skulde have den specielle Inspection, og at Eskildsen alene skulde

---

standes der Bauren auf diesem Guthe zuforderst zur Hand zu nehmen sey, welches auch sofort geschehen kann, wenn ihnen auf eine gewisse Zeit die Hoffelder, gegen eine gewisse jährliche Abgabe, in Pacht gegeben und sie zugleich angehalten werden, unter Aufsicht der Commission, an der Verbesserung ihrer eigenen Landwirthschaft zu arbeiten; mitlerweile würde sich denn nach und nach ein und anderes Stück von den Hoffeldern, ie nach dem solches dazu bequem erachtet wird, zum Behuf neuer Landleute einrichten lassen. — Ferner wird zu Sr. Königl. Majt. Allergnädigsten Resolution verstellet: 1) Welchergestalt es mit dem Schlosse und Garten zu Jægerspriis gehalten, und 2) ob die dortige Stutterey nicht eher ie lieber eingehen solle, da deren Unterhaltung bey dem gegenwärtigen grossen Futter-Mangel den Bauren hindert, sein Vieh zu versorgen, und zu solchem Behuf ansehnliche Hoffelder liegen bleiben müssen, die doch zum allgemeinen Besten zu Korn- und Saat-Feldern eingerichtet werden könnten. Sollte inzwischen diese Stutterey etwa nach einem andern Orte gebracht werden, so wünschet die Commission 5 oder 6 Hengste zu erhalten, um den Bauren so wohl auf dem Guthe als auf den andern beiden Districten eine gute Zucht von Pferden verschaffen zu können. (Med Kongens egen Haand: *Ap. u. die Stutterey wird, so bald die Umstände erlauben, weggenommen werden u. die Hengste sollen geliefert werden, beyder Puncte wegen kann man an den Oberstuttmeister schreiben*). II. Da Se. Königl. Majt. einen von der Commission vorhin geschenen Vorschlag Allergnädigst zu approbiren geruhet haben, welcher dahin gerichtet war, dass so viele tüchtige Landmesser angenommen werden möchten, als man bedarf, damit solche gegen billige Bezahlung die vorfallende Landaufmessungen verrichten könnten, ohne dafür eine gewisse Gage zu geniessen, so sind nun nachfolgende Personen von dem Professor Hee und dem Ober-Landmesser Bugge examiniret und zu gedachter Verrichtung geschickt befunden worden: Marcus Westerholdt, Friederich Flor, Henrich Lundt, Johann Cold Frimann, Iwar Andreas Roggert, Joachim Friederich Lütken, Johannes Schyt, Ole Munck, Arent Nicolai Aasheim und Peter Wiborg. Es wird derowegen zu Sr. Königl. Majt. Allergnädigsten Resolution verstellet, ob diesen Personen 1) Bestallungen bey der Rente-Cammer ertheilet, 2) ihnen für iede 14000 □ Ellen, die sie nach der Commission Anweisung

have det hele Regnskabs- og Kassevæsen, altsaa overtage ogsaa Forstkassen fra Weinschenck[1]. Imidlertid kom Eskildsen overeens med Bönderne först om Tienden og siden om Hovedgaardens Avling[2], og Commissionen tövede ikke med at overdrage dem begge, Naturaltienden den femtende Juni, den hele Höst paa Hovedgaardens Marker den sextende Juli 1771, Alt imod en bestemt Forpagtnings-Afgift deels i Penge, deels i Korn[3]. Derpaa blev Stutteriets Skjæbne afgjort: den tiende September fremlagdes i Commissionens Möde en Kabinetsordre fra Struensee, der befalede at ophæve Stutteriet paa Jægerspriis og aflevere dets Inventarium til Stutteriet paa Frederiksborg. Eskildsen skulde udföre denne Befaling; han overlagde derefter med Commissionen, hvorledes de forretningslöse

---

aufmessen werden, 12 ß als einen Mittel-Preiss nach der Maasse, als die Arbeit grössere oder geringere Schwierigkeit mit sich führet, bezahlet, und endlich 3) ihnen freie Mess-Instrumenten zugestellet werden sollen, die sie aber, als Inventarien-Stücke, zu seiner Zeit wieder zurück zu liefern hätten. — (Med Kongens egen Haand: *Es sollen hiezu officiers genommen, ausser ihrer Gage Dieten Gelder oder Gratifications gegeben u. deswegen an die Generalitet geschrieben werden. Chr.*) Dette blev dog senere forandret; thi d. 15 Juni blev Schyth udnævnt til Landmaaler.

[1] Amts-Registr. d. 31 Mai 1771. Höyer var ogsaa Commissionens Danske Secretair ligesom Carstens den Tydske.

[2] En Skriv. fra Eskildsen til Amtm. Gram af 1 August 1771 lærer, at han havde sluttet Accorderne om Tienden d. 21 Mai og om Hovedgaardsavlingen d. 21 Juni, egentl. undertegnet af 96 Gaardmænd d. 25 Juni.

[3] Amts-Registr. 1771, d. 15 Juni og 16 Juli. For Tienden gave de 9 Mark pr. Td. Hartkorn. Hovedgaardens Sæd overlodes til Höstning og lige Deling for 270 Td. 6 Skp. Rug, 48 Læs Langhalm, 110 Td. 2 Skp. Byg, 110 Td. 6 Skp. 1 Fdr. Havre, 82 Td. 4 Skp. 3 Fdkr. Boghvede, 115½ Læs Foderhalm; Höet af Krabbedam 34 Rd. 4 ℳ, af Leergravsmark 24 Rd., af Ballemose og Kongens Enghave 46 Rd. 1 ℳ og af yderste Hestekobbel 26 Rd. 4 ℳ.

Stutterifolk for Fremtiden skulde anvendes og lönnes [1]. Ogsaa Hollænderiet nedlagdes [2].

Landvæsens-Commissionen forsömte hellerikke at tage sig af Jægerspriis's store Skove og Fiskerier. Skovene bestyredes nærmest af Weinschenck og de ham underordnede Skovfogeder, af hvilke den ovennævnte Bierschenck var död i Sommerens Löb, og Commissionen sögte at værne om dem ved skjærpede Straffe for Skovtyverier [3]. Fiskeriet dreves baade i Stranden og i Dammene: hiint blev bortforpagtet til Skovfoged Ole Stær, men dette bestyredes for Kongens Regning, og den store Krabbedam, der havde Karper og Karudser, skulde i Efteraaret 1771 oprenses [4]. Færgebroen ved Jægers-

---

[1] Amts-Journ. d. 10 Sept. og 11 Octbr. 1771. Amts-Registr. d. 14 Septbr. 1771.

[2] Det var egentlig tilintetgjort ved Qvægsygen, og d. 14 Novbr. 1771 (Amts-Journ.) fremlagdes Ansögning fra Forpagtersken Anne Kirstine afg. David Jensens, om at den eneste Ko af det nedlagte Hollænderie maatte skjænkes hende og om en liden Pension. Fra den Tid af var der aldeles ingen Brug for Gaardens Hö til Hollænderiet, og det blev enten forpagtet til Bönderne eller solgt ved Auction.

[3] En Liste over Lönninger i Juli 1771 nævner fem Skovfogeder: Hans Jensen, Hans Caspar Graner, Bierschenck, Ole Hansen Stær og Christen Pedersen. See ovenf. S. 140 Not. 4. Kirkeb. *1771*, *Dom. 9 p. Tr.* (21 Juli) *blev Joh. Adam Bierschenck, Skovfoged i Lundehuset, begravet, gl. 69 Aar. Denne er alene bekjendt for sit narriske Levnet, det han brugte hos Kongen og hver Mand til en skiden Fordeel, og hvormeget han end vandt derved til en Tid, döde i Usselhed, Armod og Elendighed.* Efter Bierschenck fulgte Joh. Jac Andersen. — Som Expl. paa haarde Straffe for Skovtyveri kan nævnes, at 1771 i Septbr. en Kone maatte staae i Gabestokken 1 Time ved hver af Amtets to Kirker, naar Folk gik ind, og med en Seddel paa Brystet, hvorpaa stod: „For Skovtyveri." En Bonde, som havde hugget en lille kroget Eg, skulde gaae to Timer i Spansk Kappe ved Draaby Kirke om Söndagen.

[4] Amts-Journ. 1771, 23 Octbr. og 1772, 13 Marts. Amts-

priis-Siden led til samme Tid meget ved Höivande og trængte til at istandsættes [1].

Skjöndt General-Landvæsens-Commissionen var kaldet til Virksomhed af Struensee, overlevede den dog hans Fald den syttende Januar 1772; men den mistede Öder, og dens Anseelse var kjendelig brudt. Den refererede vel umiddelbart for Kongen, og den modtog Beretninger fra Betjentene paa Jægerspriis; men nye indgribende Foranstaltninger befattede den sig ikke mere med. Den vidtlöftige Opmaaling af Godset var dengang saagodtsom fuldendt, især ved Landmaalerne Johannes Schyth og Frederik Ditlev Flor [2]. Eskildsen sögte at skaffe Bönderne Præmier for opsatte Steengjærder, forhandlede aarlig med dem om Tiendens og Hovedgaards-Avlingens Forpagtning og besörgede iövrigt det hele Regnskabsvæsen [3]. Weinschenck, der i samme Vinter giftede sig anden Gang [4],

---

Registr. 1771, 23 Novbr. Oprensningen af Krabbedam skeete förat i næste Aar 1772.

[1] Amts-Journ. 1771, d. 2 Dcbr.

[2] Amts-Journ. 1772, 3 Jan. og 5 Marts: Regning fra Schyth for Opmaaling af Gierlöv, Landerslöv og Lyngerup; fra Flor for Draabyerne, Krabbedamsvang, Leergravsmarken, Kongens Enghave, Ballemose, en Deel af Torslöv, Indhegningen, Röddingen, Kulsviermarken og Kalve-Engen. Nu opmaalte de Skovene.

[3] Amts-Journ. 1772, 23 Jan. og 24 Juli. Bönderne fik Tienden for 9 Mk. af Td. H. K., men de fik ikke Avlen, der sattes til Auction. Amts-Registr. 1772, 15 Aug. og 1773, 6 Marts.

[4] Kirkeb. 1770, d. 3 April begravedes Weinschencks förste Kone (födt Petersen), med hvem han havde tre Döttre. I en Skriv. af 9 Marts 1772 undskyldte han sin Udeblivelse fra en Klapjagt, fordi han havde været i Soröe for at holde Bryllup. Han ægtede Alette Ovidia Wemmenhöy (saaledes kaldes hun i Draaby Kirkebog 1777 d. 22 Juli, da hun blev begravet, men Erslew III. 479 kalder hende Anna Margrete: eller er det maaskee to forskjellige?), udentvivl en Sösterdatter af Prof. Andr. Schytte, og havde d. 11 Dcbr. s. A. sin ældste Sön Geo. Frederik til Daaben.

forestod Skovningerne og Jagten, bortskjöd Rovfugle og leverede hver Uge Vildt deels til Hofholdningen, deels til Höyer, der paatog sig at sælge det [1]. Hofman skjöd ligeledes Rovfugle, dyrkede Fasanhaven og forædlede Frugttræer [2]; men da han i Efteraaret 1772 uden speciel Tilladelse havde gjort nogle Indkjöb for denne Have, dömte Höyer ham til selv at betale disse [3]. Paa lignende Maade maatte ogsaa Chirurg Hempel selv betale den til Bönderne brugte Medicin, naar den oversteg en forud anviist Sum [4]. Thi Commissionen holdt stræng Justits over Betjentene, og det var maaskee tildeels paa Grund deraf, at Weinschenck i Januar 1773 sögte Skovridertjenesten paa Frederiksborg, som han dog ikke erholdt [5]. Den synes overhovedet at have regnet paa sin Bestyrelses Varighed [6].

Men Höyer döde i Februar 1773, efterladende sig fra sin Bestyrelsestid en Gjæld paa meer end halvtredietusinde Rigsdaler, som han havde modtaget deels af Plessens Bo, deels for solgt Vildt fra Jægerspriis,

---

[1] Amts-Journ. 1772, 15 Febr. og 1 August. Amts-Registr. 1773, 30 Januar.

[2] Amts-Journ. 1772, 15 Febr.

[3] Amts-Registr. 1772, 31 Octbr. Han havde kjöbt Lavendeler for 31 Rd. 1 ℞ 8 ß; men *„det blev for hans egen Regning og Commissionen aldeles uvedkommende."*

[4] Amts-Registr. 1773, Marts. Hempel havde 100 Rd. aarlig at disponere over til Medicin; oversteg han dette, gik det for hans egen Regning.

[5] Amts-Journ. 1773, d. 9 Jan. fremlagdes i Mödet Weinschencks Ansögning, som blev anbefalet. Nyerup, Lit. Lex. S. 647, siger, at han siden blev Livtjener hos K. Frederik VI.

[6] Saaledes udtalte den endnu d. 9 Febr. 1773, da sex Gaarde skulde bortfæstes, meget stærkt sine Reform-Planer, og betingede sig i Fæstebrevene, at Bönderne skulde rette sig derefter. Eskildsen sendte Com. d. 5 Marts s. A. nitten nye Fæstebreve.

Antvorskov og de Vordingborgske Domæner[1], og et Par Maaneder efter ophævede Kongen hele General-Landvæsens-Commissionen og lagde Domænerne igjen under Rentekammeret. Commissionen underrettede selv den fireogtyvende April 1773 Eskildsen og Weinschenck derom[2] og befalede begge nogle Dage senere, at overlevere Godset til Rentekammerets Befuldmægtigede, Secretair og Revisor i Kammeret Rasmus Hansen og Inspectör over Colonierne paa Randbölhede Rasmus From[3]. Overleveringen skeete den ottende og niende Mai, og Overleverings-Acten blev undertegnet den förste Juni[4]. Men — da var Jægerspriis Gaard og Gods allerede ikke mere under Rentekammeret.

8. Hvad der nemlig siden General-Landvæsens-Commissionens Ophævelse udentvivl havde været paatænkt, det blev udfört den syttende Mai 1773[5], idet Kongen overdrog Jægerspriis Gaard og Gods til sin Broder Arveprinds Frederik paa dennes Livstid. Faa

---

[1] Amts-Registr. 1773. Den 10 April skrev Com. til Hof- og Stads-Retten, at Höyer skyldte 1500 Rd. som modtagne efter Plessen, og 1068 Rd. 62 ß for solgt Vildt. Höyer döde d. 9 Febr. (Worm's Lex.), men var da netop udtraadt af Com. og faa Dage i Forveien udnævnt til Amtmand over Bövling og Lundenæs Amter i Ribe Stift.

[2] Amts-Registr. 1773, 24 April. Denne Skrivelse fra den ophævede Commission er undertegnet af Pflueg og Carstens og parapheret af Næsted.

[3] Denne Skrivelse af 29 April 1773 ender Amts-Registranten.

[4] Indenrigsm. Arch. har de ved denne Overlevering forfattede udförlige Acter, der igjen lagdes til Grund ved den fölgende Overlevering til Arveprindsen og give rige Materialier til Jægerspriis's daværende Statistik.

[5] Gavebrevet selv har jeg hidtil ikke seet, men denne dets Datum finder jeg i en senere Forestilling fra Rentekammeret af 4 Juni 1777, som nedenfor oftere vil blive benyttet.

Dage efter befalede Kongen derhos, at Slottet skulde sættes i fuldkommen Stand og tiltrædes den förste Juli[1]; men Overleveringen blev dog udsat til den sextende Juli, da Prindsens Kæmmerer, Geheimeraad Grev Jörgen Scheel, personlig indfandt sig paa Jægerspriis tilligemed Bygmester Anthon, der skulde gjöre Overslag til Bygningernes Istandsættelse[2]. Den gamle Forvalter Laurids Eskildsen overleverede nu Alting ganske efter den af ham og Skovrider Weinschenck nylig i Foraaret optagne Beskrivelse, der indeholdt en lærerig Skildring af Jægerspriis i topographisk og statistisk Henseende[3].

Denne Beskrivelse angik for det förste Hovedgaarden og hvad dertil hörte. Slottet selv bestod af trende Flöie med blaa Tagsteen og Jordbroer over Graven mod Syd og Vest. Den söndre Flöi, som K. Christian den Fjerde havde ladet opföre ved Oluf Bilde, og Frederik den Femte som Kronprinds senere havde prydet med to mindre Taarne[4], var indrettet nærmest for Hofetatens Herrer og

---

[1] Rescr. t. Cancelliet af 22 Mai ifölge samme Rentekammer-Forestilling.

[2] Rentek. Arch. har Overleverings-Forretningen, hvori det bl. a. hedder, at Arveprindsen skulde tiltræde d. 1 Juli 1773, at Eskildsen ved Skrivelser fra Kammeret af 9 Juni og fra Grev Scheel af 11 Juli var bemyndiget og opfordret til at forestaae Afleveringen, og at Scheel d. 16 Juli var tilstede, tilligemed den kongl. Bygmester. Grev Jörgen Scheel til Gammel-Estrup var en Sönnesöns Sön af Geheimeraad Christen Skeel, den saakaldte „rige Skeel." Hoffm. Dan. Ad. I. 46.

[3] Da denne Beskrivelse er den sidste, jeg har indtil den nyeste Tid, og da Arveprindsens Periode saa at sige afslutter de historiske Mærkværdigheder, skal jeg meddele et Uddrag deraf saa sammentrængt, som det har været muligt. Alt det fölgende er grundet paa denne Overlevering af 1773.

[4] See ovenf. I D. S. 102. II D. S. 119 Not. 2. En Afbildning af Slottet haves i Thurahs Vitruv. Tom. II Tab. 91. Texten dertil (S. 164—65) er uden Betydning.

Damer; den östre Flöi, bygget af K. Christian den Sjette [1], indeholdt i nederste Etage Kongens og Dronningens Gemakker med Udgang til Haven og i anden Etage Overhofmarschallens Leilighed med Rosen og Marschalstaffelet; den nordre Flöi bestod af en ældre og en nyere Deel: hiin, det gamle Abrahamstrup, tre Stokværk höi, med det store Taarn, havde mange Værelser for Herrernes og Damernes Betjente, for Pagerne og deres Hovmester; denne, opfört af K. Frederik den Femte [2], var oprindelig bestemt for Kronprindsen, men nu af Fugtighed ödelagt og ubeboelig. Öconomie- og Lade-Bygningerne laae udenfor de to Slotsbroer. Ligeoverfor den vestlige vare Kjökkenhuset, Bageriet, Conditoriet og deslige [3]; ligeoverfor den sydlige Bro var en stor Gaardsplads, indesluttet af Ladegaardens östlige, sydlige og vestlige Længer, hvori fandtes deels Boliger for adskillige Betjente, deels Stutteristalde, Tærskeloer og lignende [4]. Udenfor hele denne Slottets og Ladebygningernes Kreds laa vestenfor Kjökkenhuset en Ridebane og vestenfor Ladegaarden en af tre Længer bestaaende Hollænderigaard for Hollænderen, Qvæget og de dertil hörende Heste [5]; og rundtomkring fandtes en Deel særlige Huse,

---

[1] Ovenf. S. 88—89.

[2] Ovenf. S. 118—19. Denne Tilbygning bestod af 10 Fag imod den vestlige Ende.

[3] Kjökkenhuset var 15 Fag paa een Etage. Til samme var bygget 14 Fag Bindingsværk til Proviantkamre og Slagterhuus, og ved Kjökkenhusets söndre Ende var en Bygning paa 26 Fag Bindingsværk, hvori Bagerovn og Bolig for Bageren, Hofskriveren, Proviantskriveren, Conditoren, Hoffoureren og Kammerlaquaien.

[4] Den östlige Længe var 59 Fag ud imod Gaarden foruden Baghusene; den sydlige var 44 Fag med 22 Gulv, Tærskelo og Porte; den vestre var 58 Fag, i hvis nordre Ende den forrige Forpagterbolig.

[5] Hollænderigaardens ene Længe var 21 Fag med fire Rader til Qvæget (116 Höveder); nordre Længe var 23 Fag med Hestestald

hvori deels Thingstuen, deels enkelte Betjente, saasom Lægen, Birkeskriveren [1] og mange Pensionister, vare anbragte [2].

Hovedgaardens Have, Slotshaven, udbredte sig om Slottet mod Nord og Öst. Nærmest var den egentlig Lysthave med Alleer, to Damme og en Urtehave; længere ude mod Nord fulgte den i Prinds Carls Tid fra Nedredraaby indtagne Lystskov, Indhegningen kaldet [3], gjennemskaaren af Veie, og yderst mod Nord endelig den forrige Fasanhave, nu en Frugthave, hvorved Hofman var Gartner, samt en Skydebane.

Hovedgaardens Marker, alle sandige eller skarpe, tildeels med Kratskov og Mose, vare nu elleve i Tallet, nemlig de tre store, Krabbedamsmark, Leergravsmark og Kulsviermark med Röddingen, hver paa firsindstyve til hundrede Tönder Land; dernæst de trende forhenværende Stutterimarker, Rydekobbelet, Nyvangsmarken [4] og Hestekobbelet, hver lidt meer end halv saa stor som hine; fremdeles de tre store Græsnings- eller Höslæts-Marker,

---

og Remisser; vestre Længe 21 Fag med fire Porte ud til Markerne og en Beboelsesleilighed for den forrige Hollænderiforpagterske Mad. Jensen.

[1] See ovenf. S. 120 not. 1. Endnu var Jo. Melchior Hempel Chirurg siden 1758.

[2] Til denne Beskrivelse over Bygningerne sluttede sig en vidtlöftig Specification over Inventariet i alle Slottets og Ladegaardens Afdelinger, ja endog i Gierlöv og Draaby Kirker. Jeg tör ikke nærmere gaae ind derpaa og finder hellerikke Noget sær mærkeligt, medmindre det skulde være i Dronningens Forgemak „et Skilderi med forgyldt Ramme og Glas for, som Hendes Majestæt selv har gjort."

[3] Ovenf. S. 97. I Indhegningen fandtes to Iskjældere, hvoraf den ene var den 1744 opdagede Jættestue.

[4] Nyvangsmark blev for to Aar siden opbrudt og besaaet med Boghvede, og i sidste Aar med 40 Td. Rug samt 17½ Td. Havre.

Kohaven, Stæren og Studehaverne [1], alle med nogen Engbund og Ellemose; endelig de to nye Marker, Ballemosen, der for tretten eller fjorten Aar siden var bleven indtaget, og et betydeligt Vænge, der for et Par Aar siden blev omdannet til en Rugmark [2]. Den aarlige Udsæd var gjerne fiirsindstyve til hundrede Tönder Rug, halvtredsindstyve Tönder Byg, tredsindstyve til halvfjerdsindstyve Tönder Havre, hvoraf Rugen i Almindelighed gav fire, Bygget og Havren tre Fold. Höavlen indbragte henved sextenhundrede Læs, men siden Qvægsygen havde Hollænderiet været aldeles ophævet.

Hovedgaardens Skove vare fornemmelig de tvende store Skovmasser: den anseelige Hornsved, ogsaa kaldet Nordskoven eller Fælledskoven, og Lundeskoven. Men dertil kom otte mindre Skove eller Plantager: först den nysnævnte Indhegning og Plantagen udenfor Slotshaven [3] paa begge Sider af Alleen; dernæst de tre fra Kohaven indtagne Plantager, Anders Stærs, Laurs Kaas's [4] og den

---

[1] Kohaven var for en stor Deel indtaget til Skovplantning. Stæren var fordetmeeste Enge og Moser. I Studehaverne stod en Hestestald paa 16 Fag og en Hingstestald paa tre Fag, som nu ikke brugtes.

[2] Ballemosen, ved Siden af Leergravsmarken, var optaget til Eng i Aarene 1761—63. Vænget var inddraget fra Fælledskoven 1771 og först besaaet med Boghvede, siden med Rug, og Hösten deraf overladt til Skovboligerne imod at svare „det fjerde Korn," d. e. det fiirdobbelte af Udsæden. — Alt dette Hovedgaardens umiddelbare Tilliggende stod for 113 Td. 3 Skp. 3 Fdk. Hartk. Ager og Eng, uden at regne de nitten forhen nedlagte Skovboliger med 39 Td. 3 Fdkr., Skovridergaarden med 14 Td. 4 Skp. 1 Alb. og Præstegaarden med 12 Td. 3 Skp.

[3] Her var plantet 300 Grantræer og 15000 unge Ege, alt indhegnet.

[4] I Anders Stærs Plantage fandtes Ege, Böge, Graner, Lærketræer, Ypern i smuk Væxt; den var gjennemskaaren af Alleer paa langs og tværs. I Laurs Kaas's Plantage var en mindre, kaldet

ny for to Aar siden anlagte; endelig de mindre Skovpartier i Koblerne, i Stæren og i Studehaverne. Saavel Skovene som Markerne vare allevegne indgjærdede, paa henved halvsyvende tusinde Favne med Steendiger, Resten endnu kun med Jordvolde [1].

Til Hovedgaardens Herligheder hörte de tvende Kirker i Gierlöv og Draaby [2]. Den eiede Möllen og Færgen [3], en Vildtbane og Fiskerier. Vildtbanen strakte sig uden Fællig over hele Godset, desuden for Kronvildt over noget af Svanholms og Overbergs Tilliggende, og som en Fælledsjagt, naar Herskabet selv var tilstede, over Skullelöv Mark [4]. Fiskerierne vare derimod ubetydelige: den oprensede Krabbedam havde igjen faaet Karudser, men de övrige Damme vare tilgroede, og Strandfiskeriet var deels bortforpagtet, deels frigivet for Godsets Bönder [5].

Kongens Plantage, anlagt 1744—45, med anseelige Ege. See ovenf. S. 118 not. 3.

[1] Beskrivelsen angiver ganske bestemt 6396 Favne Steendiger. — Det hele Skovskylds-Hartkorn var 86 Td. 2 Fdk. 2 Alb.

[2] Tienderne vare saaledes matriculerede: Gjerlöv Kongetiende 44 Td. og Kirket. 46 Td. 1 Skp. Draaby Konget. 25 Td. 2 Skp. og Kirket. 25 Td. 2 Skp. Præsten havde for sin Livstid overladt sin Tiende til Jægerspriis for 3 Mark af Td. Hartkorn. Siden 1771, da der ingen Besætning var paa Gaarden, havde Bönderne havt Tienden, Konge- og Kirketienden for 5 Mark, Præstetienden for 3 Mark af Td. H. K., altsaa alle tre Tiender for 8 Mark, og i Aaret 1772 for 9 Mark.

[3] Færgegaarden bestod af 4 Længer, ialt 54 Fag; dens Vænge var ikke matriculeret. Den 600 Alen lange Bro vedligeholdtes af Jægerspriis, medens Broen paa den modsatte Side vedligeholdtes af Frederiksborg Amt.

[4] Vildtstanden ansloges til 400 Stykker meest Daavildt, foruden Harer og Fuglevildt.

[5] See ovenf. S. 156. De fire Fiskedamme vare: Krabbedam, Lille Krabbedam nordfor samme, Skovsöen i Fælledskoven og Andekjær udenfor Skovsöen. — Strandfiskeriet var især ved Alholm med et Bundgarns-Stade.

Beskrivelsens anden Deel skulde give Oplysning om Böndergodset; men den indskrænkede sig i Hovedsagen til en Jordebog, grundet paa den ældre fra 1733 med Tilföielse af de senere Forandringer, og den er mindre udförlig end de ovenfor meddeelte Efterretninger af denne Art [1]. Hovedgaardstaxten og Tienderne vare ganske som i de tidligere Jordeböger. Böndergodset bestod af de tvende Sogne, Draaby og Gierlöv. Til Draaby Annex-Sogn hörte Övre-Draaby og Nedre-Draaby samt de paa Hovedgaardstaxten anlagte Skovboliger og Möllen [2]. Övre-Draaby, indhegnet med totusind tohundrede og sexoghalvfemtsindstyve Favne Steendiger, havde tretten Gaarde, Præstens Annexgaard iberegnet, og nu atten Huse, hvortil Udstykningen af den forrige Degnejord [3] især havde bidraget. Nedre-Draaby, indhegnet med totusind tohundrede og toogtyve Favne Steendiger, havde sexten Gaarde og nitten Huse. Skovboligerne, afdeelte fra Fælledskoven ved firetusind femhundrede og nitten Favne Steendiger, bestode nu af treogtyve Gaarde [4], hvoraf Kulhuusgaarden paa sex Tönder Hartkorn, de övrige hver paa to eller halvtredie, og toogtyve Huse, hvoraf to havde Hartkorn; men Tienden var dem skjænket som Erstatning for den

---

[1] Man sammenligne Jordebögerne af 1680 S. 7 fg., af 1693 S. 29 og 1733 S. 97—98. Den sidstnævnte stemmer ret vel med denne, og man vil der finde Hartkornet m. m. angivet, som desaarsag her forbigaaes.

[2] De til samme Sogn hörende Krabbedamshuse (Skovfoged Hans Caspar Graners, Skoleholder Anders Möllers, Maler Lars Korendrups og Hofsmed Jens Hansens) vare ikke satte i Hartkorn, men svarede blot Arbeidspenge.

[3] Var, da Draaby Degnekald blev annecteret til Gierlöv, udlagt til sex nye Huse, der vare bortfæstede den 7 Octbr. 1763. Mads Kaare var nu Sognedegn i begge Sogne.

[4] Nemlig 5 ældre Skovboliger, 6 Slagelsegaarde, 3 Troldrækkegaarde, 3 Skaaningegaarde, 2 Hjortegaarde, 3 Bakkegaarde og Kulhuusgaarden.

Skade, som de lede af Vildtet. Veirmöllen stod for syv Skjæpper og et Fjerdingkar Hovedgaardstaxt[1]. Til Hovedsognet Gierlöv hörte Byerne Gierlöv, Törslöv, Landerslöv og Lyngerup. Gierlöv, indhegnet med fjortenhundredeogtyve Favne Steendiger, havde tretten Gaarde foruden Præstegaarden og det ikke skyldsatte Degnehuus. Törslöv, indhegnet med nittenhundrede og niogtredsindstyve Favne Steendiger, havde sexten Gaarde og nu sex Huse, hvoraf de tre stode for lidt Hartkorn. Landerslöv, indhegnet med totusind femhundrede og otteogfiirsindstyve Favne Steendiger, opförtes nu med tolv Gaarde og fem Huse[2]. Lyngerup, indhegnet med nihundredeogniogfyrgetyve Favne Steendiger, havde syv Gaarde og nu ti Huse, der tilhörte Jægerspriis, foruden en Deel Universitetet tilhörende Gaarde, hvoraf Jægerspriis alene nöd Tiende, ligesom nogle til Krogstrup Sogn hörende Gaarde svarede Tiende til Svanholm[3]. Alle Byerne havde hver tre Marker i Fælledsskab, hvoraf de to dyrkedes, den tredie laa til Fælled; thi Trevangsbrug var den almindelige Dyrkningsmaade. Alle græssede om Sommeren deres Qvæg paa Hovedgaardens Skov, indtil det efter Hösten kunde indtages paa Byens Mark og Enghave, forsaavidt den havde Eng. Bönderne havde ingen Skov og kun liden Törv.

Endelig overleveredes til Grev Scheel ogsaa Gaardens Archiv[4], hvis for Öieblikket vigtigste Stykke var det for tretten Aar siden givne Lönnings-Reglement, hvori vel

---

[1] Herefter bedes Trykfeilen rettet S. 30.

[2] Jordebogen af 1733 anförer 17 Gaarde og 6 Huse. Naar og hvorledes Antallet er blevet formindsket, har jeg ikke fundet.

[3] Universitetet eiede her 18 Td. 1 Skp. 1 Fdkr. H. K., som laa til Corpus Typographi, og Svanholm eiede Tienden af 16 Td. 4 Sk. 3 Fdkr. H. K., som laa under Krogstrup Sogn.

[4] Specificationen over Actstykkerne udgjorde 76 Noo., og er oftere i det Foregaaende anfört. Lönnings-Reglem. af 1760 ovenf. S. 139—40 not. 4.

nogle Udgifter vare bortfaldne, men nye traadte i deres Sted[1]. De hidtil værende Betjente forbleve alle i deres Stilling: Forvalter Eskildsen og hans adjungerede Sön Hans Henrik, Skovrideren Frederik Wilhelm Weinschenck, de to Gartnere Jörgen Frederik Povelsen og Christian Frederik Hofman samt en stor Mængde gifte og ugifte Tjenestefolk og Pensionister af begge Kjön. Schack August Steenberg var fremdeles Sognepræst, Stephen Bang Birkedommer[2], den unge Eskildsen Birkeskriver, Hempel Læge, Zacharias Artman Færgemand. Möllen var bortfæstet til Peder Andersen og Hustru Elisabeth Faye.

Strax efterat Scheel havde overtaget Jægerspriis, udgik til Rentekammeret den tyvende Juli 1773 angaaende Slottets Istandsættelse en ny Cabinetsordre, nu foröget med det Tillæg, at det ligeledes skulde möbleres[3]. Rentekammeret overdrog Omsorgen derfor til Stadsbygmester Rosenberg, der i August personlig kom til Jægerspriis og traf de forelöbige Foranstaltninger, hvis Udförelse vel maatte opsættes til Foraaret[4]. Men i Slutningen af Aaret,

---

[1] See ovenf. anf. St. Ifölge Eskildsens Opgivelse d. 31 Mai 1773 var i Perioden 1760—73 fölgende Udgifter komne til: 172 Rdlr., 6 Td. Rug, 6 Td. Byg, 10 Td. Havre, 4 Læs Hö, 6 Læs Halm og Græsning til 2 Köer. Derimod vare fölgende Udgifter bortfaldne: 520 Rd. 69 Skill., 12 Td. Rug, 11 Td. Byg, 20 Td. Havre, 36 Læs Hö, 55 Læs Halm, Græsning til 10 Heste og 14 Köer. — Blandt Udgifter anföres ogsaa under No. 37 den Erstatning, som var tillagt 16 Gaardmænd i Nedre-Draaby for den af Prinds Carl under Hovedgaarden lagte Indhegning (för Nedre-Draaby Stubbe), nemlig 32 Læs Hö à 16 Mark, i Alt 42 Rd. 64 Skilling aarlig. See ovenf. S. 97 not. 3.

[2] Stephen Bang var tillige Birkedommer i Svanholms og Egholms Birker og boede i Ordrup; men Eskildsen var Skriver alene ved Jægerspriis Birk.

[3] Cab. Ord. af 20 Juli 1773, atter gjentaget d. 21 Juli 1774, — ifölge en Rentek. Forest. af 4 Juni 1777.

[4] Rosenbergs Skr. t. Rentek. af 18 Aug. 1773: Han havde den 2 August været paa Jægerspriis, efterseet de af Hof-

den niende December, döde Laurids Eskildsen, toogfiirsindstyve Aar gammel, efterat han, deels som sin Svigerfaders Medhjælper deels selv som Forvalter, i henved fireogtredive Aar havde bestyret Jægerspriis[1]; og da Arveprindsens Formælingsfest, som i det fölgende Aar især fængslede Opmærksomheden, feiredes den eenogtyvende October 1774, udtraadte ogsaa Grev Scheel af Arveprindsens Tjeneste[2]. Derved fjernedes de Hensyn, som ældre fortjente eller anseete Mænd kunde paabyde, hvis Arveprindsen vilde indföre nye og betydelige Forandringer i Godsets Bestyrelse. En ny Tid kunde begynde med nye Kræfter.

Og en ny Tid skulde begynde. Det var Arveprindsens eller hans Raadgiveres Hensigt paa Jægerspriis at udföre de Ideer, som besjelede de bedste Mænd i Landet: man vilde, om end paa en anden Maade, fortsætte de under almindeligt Bifald begyndte Reformer til Agerbrugets og Bondestandens Opkomst, og man vilde i Modsætning til den nærmest foregaaende Tid vække og styrke det danske Folks Agtelse for sig selv. Det var et dobbelt Öiemed, et landöconomisk og et nationalpatriotisk.

Til at gjennemföre de landöconomiske Reformer havde Arveprindsen allerede i Foraaret 1774 valgt Justitsraad Esaias Fleischer, der maaskee havde assisteret ved Godsets

---

bygm. Anthon foreslaaede Reparationer til en Sum af 7300 Rd. og befundet dem rigtige; men han fandt Alt forfaldet og ansaae det for rettest at nedrive de overflödige Bygninger for at kunne indrette de övrige til Arveprindsens Behag.

[1] Kirkeb. siger: *En tro Huusholder der baade i Guds Gjerning, Kongens Gjerning, sit eget Huus og mod hver Mand.* Han blev begravet i Draaby 15 Dcbr. 1773. Præsten Steenberg lod sin Ligtale trykke (Kbhvn. 1774. 8), men jeg har ikke kunnet faae den at see.

[2] Scheel blev da Overstaldmester hos Kongen og döde d. 5 Marts 1786 som Geheimeraad og Elefantridder.

Overlevering; den nye Hofchef, Kammerherre Carl Raben, tog liden eller ingen Deel deri. Fleischer blev derfor „Inspectör" [1]. Han var en Mand med videnskabelig Dannelse, Indsigt i Agerbruget og ualmindelig Virkelyst; men ligesom hans Character var noget uklar, saaledes var hans Mening om de Midler, hvorved Bondestanden kunde ophjælpes, forskjellig fra Öders, Pfluegs og den forrige General-Landvæsens-Commissions. Disse vilde löse Baandene og lade de frigjorte Kræfter selvstændig arbeide; men de nuværende Magthavere vilde efter Guldbergs Grundsætninger holde over de gamle Former og hjælpe Bonden ved et faderligt Formynderskab. Imidlertid lod Rentekammeret paa Kongens Bekostning alle Bygningerne istandsætte og udstyre ved Rosenberg: Slottet, Ladegaarden, Slotshaven med Iskjældere og Lysthuse [2], Fasangaarden, Chirurgens og Skovriderens Boliger og saa fremdeles, og Udgifterne dertil udgjorde ved Midten af Aaret 1776 over treogfyrgetyvetusinde Rigsdaler Dansk Courant [3].

---

[1] Rentek. Arch. har Concepten til en Forestilling, hvorpaa blev resolveret d. 18 April 1774. I denne Forestilling hedder det, at Jægerspriis, efterat det var Arveprindsen skjænket, blev overleveret af Kammeret, saaledes som det forhen var modtaget, til Justitsr. Fleischer, som Arveprindsens antagne Inspectör. Men ved Overleveringen d. 16 Juli 1773 finder jeg ikke Fleischer nævnet udtrykkelig, og selv siger han ogsaa i sit Levnet S. 49, at han först i Aaret 1774 blev Inspectör med en Gage af 200 Rd. samt 100 Rd. til Contoirudgifter og i det fölgende Aar et Tillæg af 100 Rd. foruden adskillige Natural-Indtægter. Jeg slutter altsaa, at han ved Overleveringen blot kunde have været med som en Slags Assistent fra Arveprindsens Side. — Fleischer med Familie boede nu paa Jægerspriis, og hans Kone (Ane Sophie Hald) nævnes i Kirkeb. 1775 d. 2 Juni som Fadder.

[2] Fleischer til Rentek. d. 1 Juni 1774, Begjering om at anvise 1402 Rd. 2 Mk. 2 Sk., som Plankeværket om Slotshaven med Porte og Materialhuse havde kostet at istandsætte.

[3] Forelöbig var Arbeidet udentvivl færdigt i Foraaret 1776; thi en Kgl. Resol. af 13 Mai 1776 tillagde Rosenberg, der ikke

Ligeledes lod Rentekammeret Færgen sætte istand ved Söetatens Tömmerfolk [1].

De landöconomiske Foranstaltninger i Fleischers Tid traf baade Hovedgaarden og Bøndergodset. For hiin udförte han kun sine egne Planer, for dette ogsaa Planer, som tildeels af Andre vare udkastede. Den unge Eskildsen som Forvalter var til samme Tid nærmest indskrænket til Gods-Politiet samt Skatte- og Regnskabsvæsenet [2].

For Hovedgaardens Vedkommende henvendte Fleischer allerförst sin Opmærksomhed paa at gjenoprette Hollænderiet, og da Kongen paa Rentekammerets Forestilling

---

stod i Kongens men i Byens Tjeneste, en Doucör derfor af 400 Rd. Næste Foraar, d. 4 Juni 1777 indgik Rentekammeret med sin Forestilling om den hele samlede Udgift, der specificeredes saaledes: 29,523 Rd. 63 Sk. til Slottets Istandsættelse, 1682 Rd. 78 Sk. til Möbler, 9217 Rd. 55 Sk. til Ladegaardsbygningerne, Jagtporte, Iskjælder, tre Skoler, fem Lysthuse, 600 Rd. til Transport over Færgen, 1600 Rd. til Reparation af Fasangaarden, Chirurgens og Skovriderens Boliger og 400 Rd. til Rosenberg. Denne hele Udgift blev atter bevilget ved Kgl. Resol. af 12 Juni 1777.

[1] Fleischer til Rentek. d. 1 Juni 1774: Han havde correspondéret med Admiralitetet om Færgens Istandsættelse, og han spörger nu, om man skulde reparere eller anskaffe af Nyt. See nedenfor S. 173 not. 5.

[2] Rentek. Corresp. Journ. 1774 d. 2 Juli: Skrivelse til Eskildsen om at indlöse sine Quitteringer for Skatter. Det synes ikke at være skeet; thi Befalinger af samme Indhold gjentages d. 27 Mai 1775, d. 16 Mai 1776, d. 29 Dcbr. 1778 og d. 10 Aug. 1782. — Eskildsen giftede sig d. 1 Mai 1775 med sit Næstsöskendebarn Margrete Cathrine Rasch, Datter af Ot. Chr. Rasch, Regimentsskriver paa Kronborg. Denne Rasch havde först været gift med hans Moders Söster, Sophie Hedev. Eller, og havde med hende en Datter, Charlotte Sophie, der ægtede Commandör H. Gerner; hans anden Hustru, Cathrine Margrete Scheffer, födte ham Datteren Sophie Hedevig, der ægtede Conferentsr. Chr. Frdr. Jacobi, og hans tredie Hustru Frederikke Christiane Torm (Dat. af Etatsr. Erik Jensen Torm, Broder til Eskildsens Bedstemoder Kirsten Torm) födte Margr. Cathrine Rasch. See ovenf. S. 68 not. 3.

den attende April 1774 havde samtykket i, at en Besætning maatte anskaffes for kongelig Regning, indkjöbte Fleischer hundredeogtredsindstyve Köer samt fem Tyre, der kostede totusindesexhundredeogfire Rigsdaler og otteogfyrgetyve Skilling[1]. En Hollænder, Caspar Hansen, blev strax antaget[2]. Til samme Tid forlangte Fleischer ogsaa sex Fölhopper til Fornyelse af Stutteriet; men dette kom dog först flere Aar efter istand, da Hopperne leveredes til Raben fra Frederiksborg[3].

Fleischer sögte dernæst at indföre Biavl og Faareavl paa Jægerspriis[4]. Biavlen, som personlig interesserede ham og som han i et eget Skrift havde behandlet, vilde imidlertid ikke lykkes, hvorimod den af ham derved ansatte Opsynsmand Ole Johansen senere for egen Regning med Held lagde sig derefter[5]. Men Schæferiet havde

---

[1] Fleischers Skr. til Rentek. d. 5 Juli 1774, hvorved han sender Quitteringen for disse Penge i Henhold til ovennævnte Resol. af 18 April s. A.

[2] Kirkeb. 1774, d. 20 Mai, nævner Hollænder Casp. Hansen blandt Fadderne, da Fasanmester Hofman havde en Datter til Daaben. Uvist, om han var Forpagter eller Bestyrer af Hollænderiet; men Kirkeb. 1775 d. 14 April nævner rigtignok en „Forpagter Hansen" blandt Fadderne til Præsten Steenbergs Datter. 1776 d. 10 Octbr. havde Casp. Hansen en Datter Juliane Sophie Frederikke til Daaben.

[3] Rentek. Forestillingen, der foranledigede Resolutionen af 18 April 1774, lærer os, at Fleischer havde forlangt sex Fölhopper, da han forlangte Qvægbesætningen, og at Kongen bevilgede begge Dele; men först d. 15 Marts 1780 finder jeg en Cabinetsordre til Rentekammeret om at udlevere 4 Hopper til Arveprindsens Marschal Carl Raben og holde ham tilgode endnu 2 Hopper og 1 Beskeler.

[4] Es. Fleischers Levnet S. 52.

[5] Rentek. Arch. Huusmand Ole Johansen indgav, stöttende sig til denne sin tidligere Tjeneste, d. 3 Juli 1780 Ansögning om, at han, der havde omtrent 40 Bistader, maatte udsælge sin Miöd pægleviis i Egnen. Cancelliet forlangte derom Erklæring fra Amtm.

god Fremgang under Schæferen Frederik Wilhelm Hill [1], og de indförte spanske Væddere frembragte ved Parring med det sjellandske Faar en Race, hvis Uld solgtes til höie Priser og anvendtes til Klæde, som Herskabet selv brugte. Dette Herskab besögte gjerne hver Sommer Jægerspriis; saaledes ogsaa i August 1775, da Kongen selv der var sin Broders Gjæst [2].

Dyrkningen af Hovedgaardens Marker blev ligeledes under Fleischers Bestyrelse forbedret og udvidet. Navnlig optog han et strax udenfor Slotshaven liggende Vænge, der bestod næsten blot af Sand, og bragte det ved kyndig Behandling til at blive en særdeles god Kornmark. Han foreslog ogsaa at anlægge en heel ny Meierigaard paa Stæren og den store Studehave og lovede sig meget deraf; men deri fandt han Modstand og kunde ikke sætte sin Plan igjennem. Ellers savnede Fleischer hverken Indflydelse eller Anerkjendelse; i Aaret 1776 blev han virkelig Justitsraad og Eskildsen Kammerraad [3].

Levetzau paa Frederiksborg og denne igjen fra Eskildsen som Politimester paa Godset; men Eskildsen erklærede sig derimod d. 26 Aug. af Frygt for, at Krohold derved skulde opstaae, og Levetzau henholdt sig d. 9 Septbr. til denne Erklæring. Resultatet er formodentlig blevet efter Amtmandens Forestilling.

[1] Kirkeb. 1776, d. 23 Febr. Schæfer ved Jægerspriis Frdr. Wilh. Hill trolovet med Pigen Karen Tagesdatter. De bleve viede Dom. 3 p. Trin. (d. 23 Juni).

[2] Eskildsen t. Rentek. d. 29 Octbr. 1775: Da Kongen sidstafvigte August residerede paa Jægerspriis, blev der af Arveprindsens Beholdning leveret Havre og Hö til hans Heste, hvorfor udbedes i Betaling 139 Rd. 4 Mk. 11 Sk. (8 Mk. pr. Td. Havre og 20 Mk. p. Læs Hö). Fra dette Ophold haves (Rentek. Arch.) en egenhændig Billet, skrevet af Guldberg i Kongens Navn, dat. Jægerspriis d. 8 Aug. 1775, angaaende en Bonde i Steenlöse, hvem det paalægges Frederiksborg Amt at hjælpe til at blive ved Gaarden, hvis han er skikkelig og flittig.

[3] Es. Fleischers Levnet S. 52. 54. 55. Rang-Forhöielsen

Fremdeles oprettede Fleischer, skjöndt Mange fraraadede det, et Teglværk, der lykkedes vel og leverede Steen, som bleve meget sögte [1]. Harsdorff byggede med dem i Aaret 1777; Bugge forlangte dem 1778 til sit Observatorium; Huth brugte dem til Militair-Etatens Bygningsarbeider 1779, og Rentekammeret havde et betydeligt Oplag deraf paa Qvæsthuuspladsen [2]. Teglværket paa Jægerspriis brændte for en stor Deel ved Törv, hvilket kom Skovene tilgode.

Disse vare nemlig Gjenstand for megen Omhu, og Fleischer havde Ord for at være en duelig Forstmand. Han lod opföre mange Steengjærder til Skovenes Beskyttelse; han bragte den italienske Poppel til Jægerspriis, hvor den trivedes fortræffeligt; han anlagde en heel Bögeplantage paa Bakken ligeoverfor Færgehuset [3]. Dette Huus blev, efterat Færgen var istandsat [4], tilskjödet Zacharias Artman 1779, saaledes at Eftermanden mod en bestemt Sum

---

skeete den 10 April 1776. For Eskildsens Vedkommende har vel Svogerskabet med Gerner og Jacobi (see ovenf. S. 170 not. 2) bidraget noget til denne forholdsviis tidlige Forfremmelse.

[1] Fleischers Levnet S. 51—52. F. C. Hjort, Lunden ved Jægerspr. S. 11, besynger baade Teglværket og de mange Steengjærder, som bleve opsatte af Kampesteen, der toges deels paa Strandbredden, deels i Skoven og Marken.

[2] Rentek. Arch. Harsdorff forlangte d. 3 Juni fra Jægerspriis 50,000 Muursteen; Bugge bad d. 20 Mai om 23,000 bedste Jægerspriis Muursteen til Observatoriet; Huth forlangte den 12 Mai 72,500 af Jægerspriis röde Muursteen fra Oplaget paa Qvæsthuus-Pladsen, og Fleischer tilböd ham 300,000 fra Jægerspriis til Krudtmagazinets Opförelse.

[3] Fleischers Levnet S. 52—53.

[4] Kgl. Resol. 2 Sept. 1779: Ligesom Söetaten efter Resol. af 2 Juli 1778 havde faaet 1956 Rd. 24 Sk. for at levere en ny og istandsætte den gamle Pram (ovenfor S. 170), saaledes skulde den ogsaa have 170 Rd. 12 Sk. til den nye Prams Beklædning med Egeplanker, i Alt 2126 Rd. 36 Skill.

skulde indlöse det fra sin Forgjænger [1]. Iövrigt laa Skovculturen under Weinschenck, og da denne ved samme Tid blev Livtjener hos Kronprindsen [2], fik Fleischer ansat som Skovrider sin Svoger Holst, der efter hans Mening var duelig til at understötte og fortsætte Arbeiderne ved Skovenes Forbedring [3].

For Böndergodsets Vedkommende kunde de landöconomiske Foranstaltninger ikke blive af saa stor Betydenhed, da Arveprindsens Raadgivere ikke vilde bryde med Fortiden, og Fleischer altid var meget bange for, hvad han kaldte kostbare Projecter [4]. Imidlertid var man dog enig om, at ansee den Godserne paahvilende For-

---

[1] Rentek. Forestill. af 29 Sept. 1802 lærer os dette. Skjödet blev givet d. 6 Decbr. 1779 af Fleischer i Arveprindsens Navn. Artman havde desuden 84 Rd. til Inventarium, 14 Læs Brænde, Græs til 2 Heste og 2 Köer, taxtmæssige Færgepenge og Ret til at beværte de Reisende. — Han og hans Fader synes at have anvendt en Deel paa Færgegaardens Forskjönnelse og Forbedring. Hjort S. 14 bemærker dette og anförer navnlig, at en fortræffelig Kilde (formodentlig den ovenf. S. 111 Not. 4 omtalte Raum-Kilde, der vel atter er den samme, der omtales hos Hjort S. 12—13 som K. Frederik Vs Yndlings-Opholdsted) ved Gravninger og Render var fört ind i Færgegaarden.

[2] Weinschenck havde i Sommeren 1777 mistet sin anden Hustru Alette Ovidia Wemmenhöi, 30 Aar gammel. Kirkeb. d. 22 Juli. Hun döde i Barselseng, efterladende ham syv umyndige Börn, hvoraf hun var Moder til de fire yngste. Weinschenck var endnu paa Jægerspriis d. 12 Marts 1779, da han nævnes som Fadder ved en Daab; men d. 21 Juli 1779 döde hans Söster, Johanne Gjertrud, Præsten Stenbergs Kone, 40 Aar gammel (ovenf. S. 141—42), og omtrent ved den Tid forlod han vel Jægerspriis.

[3] Fleischer S. 118 nævner ikke bestemt, naar det skeete, men at det var ved en Vacance, altsaa vistnok nu. Holst var der kun nogle faa Aar.

[4] Fleischers Levnet S. 50. 53—54, hvor han ret opholder sig ved at forsvare denne Anskuelse, idet han tillige vil ansees for at have sörget godt for Böndergodset.

pligtelse til at levere Soldater og de övrige deraf fölgende Ulemper for den værste Byrde, der trykkede Bönderne, og man rettede Opmærksomheden paa at finde et Middel til at fjerne eller lette denne Byrde [1]. Man troede at have fundet det ved at oprette paa mindre Lodder af Hovedgaardstaxten særlige Soldaterhuse, hvis Jord Bönderne da skulde dyrke imod selv aldeles at fritages fra Krigstjenesten, og hvis Beboere altid skulde være Soldater, der i Fredstiden maatte leve deels af det lidet Jordtillæg, deels af et eller andet simplere Haandværk, og i deres Alderdom maatte underholdes af Godset. Arveprindsen lod nu rundt om paa Godset opföre saadanne Soldaterhuse, og fra 1775 til 1780 bleve mange færdige og besatte med Soldater [2]. Men Planen var dog endnu ikke fuldkommen gjennemfört i Fleischers Tid, ligesom han, skjöndt han skulde iværksætte den, ikke synes at have havt megen Tillid til den [3].

---

[1] Wandall I. 6 indleder Fortællingen derom saaledes: *Denne Forsorg vil herefter gjöre Bonden sin Födestavn kjær. For at beholde ham der, skal ingen Tvang for Fremtiden bruges, ingen Tvang behöves.* Et characteristisk Forsvar for det System, der var modent til at falde! Den gode Behandling af Naade skulde forsone Bonden med Slaveriet; men Slaveriet selv, Stavnsbaandet m. m., skulde lovlig blive ved Magt!

[2] Kirkeb. nævner os af og til disse Soldater; saaledes 1775, Dom. 12 p. Trin. (3 Septbr.) Bertel Bentzen, Soldat, Indsidder og Skomager i Landerslöv; 1777, 5te Sönd. i Fasten, (16 Marts) Ole Jensen, Landsoldat og Indsidder i Lyngerup; 1778, Dom 17 p. Trin. (11 Oct.) Jacob Pedersen, Landsoldat, Huusmand og Indsidder i Törslöv; 1780 d. 6 Aug. Peder Rasmussen, Soldat og Indsidder i Landerslöv; 1781, Dom 1 p. Trin (17 Juni) Jacob Pedersen, Soldat og Indsidder i Gierlöv.

[3] Fleischer siger S. 54: *Den bekjendte Indretning med Soldater og Soldaterhuses Bygning skeete vel i min Tid; men jeg havde aldeles ingen videre Deel derudi, end at jeg handlede efter en mig befalet og forelagt Plan.* — Men man maa ikke glemme, at Fleischer

Ogsaa mindre Begunstigelser nöde de jægerspriisiske Bönder ved samme Tid som en Fölge deels af Arveprindsens Indflydelse, deels af hans velvillige Sind. Saaledes bleve de 1779 fritagne for det besværlige Veiarbeide under Anlæggelsen af de store Landeveie [1]; de bleve paa flere Maader opmuntrede til at dyrke Hör og lægge Vind paa Spinderi og anden Huusflid, og naar Bönderne saa artede sig vel, fik de som gode Börn Belönninger derfor, enten Penge eller et lille Stykke Sölvtöi med deres Herres Navn paa [2]. Det var nu smukt nok; sikkrere havde det dog været, at lade Arbeidet selv give Arbeideren den Lön, som ikke kunde beröves ham, naar den kjelende Faderhaand toges bort.

Fra en anden Side udmærkede Arveprindsen sin Besiddelsestid ved at give Jægerspriis et synligt Præg af den Agtelse for det danske Folks Historie og Sprog, som hans Lærer Guldberg tidlig havde indgydet ham. Ideen dertil, maaskee i Begyndelsen mindre klar, havde ved Tilfældet faaet en bestemtere Retning.

---

skrev saaledes, efterat et heelt nyt System med Kronprindsen havde gjort sig gjældende.

[1] Rentekammer-Forestill. af 13 Marts 1779 og derpaa fölgende Kgl. Resol. af 19 April s. A. Spörgsmaalet var om de nye Landeveie paa Roskilde Amt. Men 1799 d. 3 April blev Jægerspriis paalagt at betale efter Repartition sit Bidrag til de nye Landeveies Istandsættelse efter Forordn. af 13 Decbr. 1793.

[2] Wandall I. 6. — Til Spinderiets Fremme tilböd Töifabrikör Gottlieb Weidemann i Kjöbenhavn d. 6 Novbr. 1777 Commerce-Collegiet at ville sende en Spindemester til Jægerspriis, naar Collegiet vilde lönne denne, da han derved selv haabede at erholde Garn til sin Fabriks Drift og at fremme Huusfliden paa Godset. Weidemann fik ogsaa Tilladelse til at anlægge et Spinderi paa Jægerspriis Gods og forlangte d. 25 Febr. 1778, at der maatte tillægges Eskildsen Ordre at understötte denne Sag. Disse Acter findes i Rentekam. Arch. Yderligere Oplysninger derom har jeg ikke seet.

Da nemlig Hoffet i Sommeren 1776 opholdt sig paa Jægerspriis[1], havde Arveprindsen ladet undersöge tre af de mangfoldige Oldtids-Gravhöie, som der fandtes, de tvende saakaldte Væverhöie mellem Draaby Kirke og Slottet, og den mere vestlig liggende Monses Höi. Væverhöiene indsluttede kun hver et Gravkammer, som de sædvanlig ere; men Monses Höi gav et mærkeligere Udbytte. Ved Indgravning paa Höiens sydlige Side fandt man tre Alen fra Overfladen en steensat Muur og foran samme to sorte Leer-Urner med Aske, brændte Been og Kul. Derefter kom Dækstenene tilsyne, store flade Kampestene, der hvilede paa ligesaa store Sidestene, mellem hvilke Indgangen mod Syden var lukket med en stor flad Steen. Da denne var borttaget, fandt man en Hule fyldt med lös Jord, under denne en stor Deel Menneskebeen, hvoraf de överste og forreste vare brændte, de inderste ubrændte, og endelig det egentlige Gulv, sat med Smaasteen og Sandjord. Hulen selv var ikke mindre end tolv Alen lang, ved Indgangen og Enderne to, men i Midten tre Alen bred. I Fylden og mellem Benene opdagede man Redskaber baade af Steen og af Bronze; men disse sidste vare næsten ganske oplöste.

Denne Jættestue var een af de störste og mærkeligste, der hidtil i disse Lande vare udgravede. Guldberg skrev strax i Adressecontoirets Efterretninger en udförlig Forklaring over Fundet[2], og Arveprindsen besluttede at

---

[1] Ogsaa Kongen var der. Indenr. Arch. har en Skriv. af 2 Juli 1776 fra Admiralitetet, der beder Kammeret om, som altid havde været Skik, at skaffe Qvarteer for de tolv Chaluppe-Roere, der med det förste skulde komme til Jægerspriis for at bruges, naar Hs. Majestæt ankommer dertil.

[2] Adresse-Cont. Efterr. 1776, No. 132 for Tirsdagen den 13 August. Derefter er Historien om Udgravningerne ofte aftrykt paa andre Steder, saasom 1778 i den store Kjöbenhavnske Udgave af Snorro, Fort. p. VI—IX, baade paa Dansk og med latinsk Over-

gjöre Höien og dens Omgivelse til et stort fædrenelandsk Minde, der saa at sige skulde forene Oldtiden med Nutiden. En bred Vei gjennem en Linde-Allee blev anlagt fra Slottet til Höien; denne selv blev omgivet af et Stakitværk, og over Indgangen til Gravkamret anbragtes en Marmorsteen med fölgende Ord: „Julianehöi. Til den bedste Moders Minde helliges dette ældgamle Mindesmærke, fundet i Aaret MDCCLXXVI, af Arveprinds Frederik." Jordbeklædningen udenom Gravkammereret blev dannet i to Afsætninger, den ene ovenpaa den anden. En Trappe af Grönsvær förte fra Marken op paa den förste i Omkreds videre Afsætning, der endte i en Omgang, hvorpaa syv smaa runde Marmorstötter bleve opreiste til Minde om Oldtidens Konger Skjold, Frode, Dan, Harald Hildetan, Gorm, Harald Haarfager og Wittekind. Den anden og mindre Afsætning, der hvilede paa den förste, blev beplantet med Træer og Blomster, og ovenpaa den anbragtes Bord og Bænke, hvorfra man nöd den herlige Udsigt over Isefjorden mod Vest, de store Skove og Slottet mod Syd, Roeskildebugten mod Öst og en vid Slette mod Nord [1].

Under Omdannelsen af denne ældgamle Gravhöi og Opreisningen af Mindestenene paa samme, synes den Tanke först at være bleven vakt, at grundlægge paa Jægerspriis et Pantheon, bestaaende af Mindestötter for fortjente Danske, Nordmænd og Holstenere. Planen var

---

sættelse, 1783 hos Wandall I. S. 27—31, 1806 i Nyerups Middelald. IV. 44—46. Jeg har ikke villet igjen afskrive et saa bekjendt Stykke, men jeg har givet dets væsentligste Indhold.

[1] En Afbildning af den saaledes omdannede Julianehöi fik man allerede 1778 paa Titelbladet af Snorro II. Den kielske Professor, Justitsr. Hirschfeld, gav derpaa 1780 i sin Theorie der Gartenkunst III. 199—200 en kortere Beskrivelse af Julianehöi, og endelig fulgte 1783 hos Wandall den udförlige Efterretning med et större Prospect.

vistnok oprindelig Guldbergs; men Arveprindsen greb den med Iver, og Kongen, der i Sommeren 1777 selv var paa Jægerspriis [1], understöttede den ved at skjænke det fornödne Marmor dertil. Billedhuggeren Professor Wiedewelt gjorde Tegningerne og udförte dem. I dette Aar og i det fölgende 1778 udleverede Bygnings-Commissær Dajon fra den kongelige civile Materialgaard fiirsindstyve Stykker Agershusisk og sexten Stykker Lillienskjoldsk Marmor til Wiedewelt [2], og Arbeidet var i fuld Gang, da Enkedronningens Broder, den berömte Feldtherre Hertug Ferdinand af Brunsvig, i Sommeren 1778 besögte det Danske Hof, i hvilken Anledning ogsaa en Mindestötte blev opreist paa Jægerspriis [3]. I Aaret 1780 modtog Wiedewelt paany nioghalvfemtsindstyve Stykker Agershusisk Marmor [4], og saavel Haven som Indheg-

---

[1] Indenr. Arch. har en Skrivelse af 14 Juni 1777 fra Kongens Staldmester Hans Henrik Bülow (Suhms saml. Skr. XIV. 332) til Rentekammeret: Bülow beder, at der maatte være Hö i Forraad paa Jægerspriis, naar de Kgl. Herskaber „i denne Sommer, som sædvanligt, i nogen Tid vil residere paa Jægerspriis", og han formoder, at den fornödne Havre „nu som tilforn" kan leveres af Arveprindsens Beholdning. I Aaret 1778 lod Bülow oplægge 40 Læs Hö af det, som avledes paa Isle Mark (ved Rödovre), paa Jægerspriis. Man regnede 8 Læs Hö paa en Hest.

[2] Rentekammer-Forestilling af 3 Febr. 1781 indeholder de bedste historiske Oplysninger derom: ved Cabinetsordre af 14 April 1777 var det tilladt at levere Wiedewelt de Stykker, han udsögte. I samme Aar leveredes derpaa 40 Stykker Agershusisk og 6 Stykker Lillienskjoldsk til Værdi 2988 Rd. 17 Sk.; i Aaret 1778 leveredes 40 Stykker Agershusisk og 10 Stykker Lillienskjoldsk til Værdi 2719 Rd. 47 5/6 Sk., altsaa i Alt 5707 Rd. 64 5/6 Sk., hvilket ved Cabinetsordr. af 24 Febr. 1778, Kgl. Resol. af 16 Marts 1778 og 15 Febr. 1779, blev Arveprindsen skjænket.

[3] Wandall, S. 17. Men i dette Aar (1778) gjorde Hoffet iövrigt ikke noget Ophold paa Jægerspriis, som man seer af en Skrivelse fra Fleischer til Rentekammeret af 7 Juli 1778, hvorimod det ventedes at ville opholde sig der i næste Aar.

[4] Nysnævnte Rentek. Forest. af 3 Febr. 1781 lærer os ogsaa

ningen ved Jægerspriis var allerede prydet med mange Mindesmærker, da Baron Wolzogen i samme Efteraar besögte det og i tydske Vers udtalte sin Henrykkelse [1].

I dette Foretagende, der nu var nærved at drage Opmærksomheden fra alle de andre, havde Fleischer neppe nogen Deel; men hans öconomiske Foranstaltninger og hans Skrifter over Landbrug og Forstvæsen vedligeholdt hans Anseelse og erhvervede ham fremdeles nye Gunstbeviisninger [2]. I Begyndelsen af det forrige Aar var han bleven Etatsraad; i dette blev han til stor Misfornöielse for Overhofmester Geheimeraad Reitzenstein tillige Fortsinspectör i Soröe, og strax efter, den tredie Mai 1780, erholdt han Löfte om Antvorskov Amtmandskab [3]. Snart skulde han skilles fra Jægerspriis. Endnu i December var han Forlover ved Præsten Steenbergs andet Ægteskab [4]; men den femtende Januar 1781 udtraadte han af Arveprindsens Tjeneste som Conferentsraad og

---

dette, og ansloges denne Marmor-Levering til 2928 Rd. 73 Sk., som ligeledes ved Kgl. Resol. af 12 Febr. 1781 blev givet Arveprindsen. Saaledes udgjorde Værdien af det forærede Marmor nu i Alt 8636 Rd. 41 5/6 Skilling.

[1] Wandall S. 86, hvor Verset er aftrykt.

[2] Fleischers Levnet, S. 55. 57—58. Han udgav 1778 i Anl. af Arveprindsens Födselsdag et Skrift: om det Lands Lyksalighed, hvori Agerdyrkning blomstrer; blev Etatsraad d. 13 Januar 1779, efterat den famöse Sag imod Baden, der siden bragte ham saamange Ubehageligheder, var paadömt; skrev i samme Aar to Böger, en Agerdyrkningscatechismus og sin Underviisning om Skovvæsenet, dediceret til Kronprindsen.

[3] Anf. St. S. 75—87. Forstinspectör blev han d. 23 Jan. 1780.

[4] Kirkeb. 1780, d. 11 Dcbr. *Indgik jeg, Schack August Steenberg, i andet Ægteskab med Jomfru Ane Marie Petersen ved Copulation i Huset. Forlovere vare Hr. Etatsraad Fleischer, Kammerraad Eskildsen.* En Sön af dette Ægteskab blev döbt d. 4 Octbr. 1781, men döde i Januar 1782.

Amtmand over Antvorskov[1]. Hans Stjerne culminerede og — heldede til Nedgang[2].

Den locale Bestyrelse paa Jægerspriis blev nu af Arveprindsen lagt i andre Hænder. Kammerraad Eskildsen, hidtil Forvalter, blev tillige Inspectör, og om hans Virksomhed dreier sig nærmest Jægerspriis's Historie i Resten af de Aar, hvori Arveprindsen endnu besad Godset, skjöndt dennes Hofchef Kammerherre Adam Gottlob Lowzow, der til samme Tid aflöste Carl Raben, under Navn af Amtmand[3] förte et vist Overtilsyn. I denne Eskildsens Periode, der udstrakte sig gjennem sytten Aar, blev i Hovedsagen det samme System fulgt, som i Fleischers Tid; men efterat saamange Forandringer i faa Aar vare indförte, gik Alting en roligere Gang, og Eskildsen var, især i sine yngre Aar, mindre personlig fremtrædende, end hans Forgjænger havde været.

Lunden med Mindesmærkerne var allerede bragt saavidt, at ikke meget stod tilbage. Næsten alle Stötterne vare enten reiste eller i Arbeide, omtrent et halvt Hundrede foruden de smaa paa Julianehöi[4], og de voxede

---

[1] Fleischers Levnet S. 92—94. 98.

[2] Han blev afskediget d. 17 Aug. 1785. Den bekjendte Fleischerske Feide er en heel Samling af Smaaskrifter.

[3] Overkæmmerer-Posten hos Arveprindsen blev efter Grev Scheels Afgang derfra ubesat, indtil Guldberg ikke længe för Begivenhederne 1784 erholdt den, og vedblev at have den, efterat han var gaaet til Aarhuus; derimod var den paa Scheels Tid vacante Marschals-Post bleven besat med Kherre Carl Raben, og da han 1781 aflöste Reitzenstein som Overhofmester ved Soröe Academie, blev den hidtilværende Kammerjunker hos Arveprindsen, Ad. G. Lowzow, udnævnt til Arveprindsens Hofschef og Marschal.

[4] Jeg kjender ingen Angivelse af, naar de enkelte Stötter ere reiste, men jeg er paa anden Maade kommen til dette Resultat. Foruden Stötterne paa Julianehöi og Indskriften paa Frederik Vs Jættestue vare samtlige Stötter i Alt 54. Men da förste Bind af Wandall udkom 1783 eller blev skrevet (maaskee 1782), vare

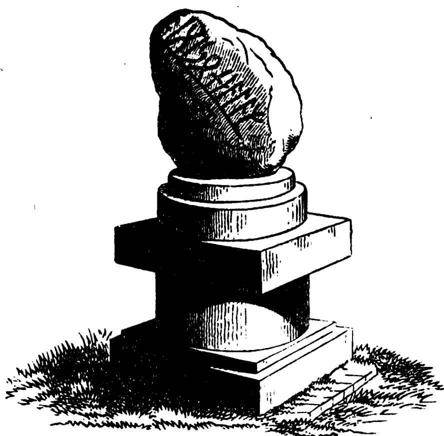
aldrig meer end tre eller fire over dette Tal. I Efteraaret 1781 forlangte Wiedewelt derfor kun en ringe Deel Marmor til det jægerspriisiske Pantheon [1]. Men kort efter modtog Arveprindsen en anden Prydelse for sit Jægerspriis, nemlig en Runesteen, og denne fra Norge. Fogeden Samuel Thornsohn i Bamble og Nedre Thelemarken anmeldte nemlig den toogtyvende October 1781 for Rentekammeret, at der i en Höi paa Gaarden Steenstads Marker i Holden Præstegjæld var fundet adskillige Oldsager og deriblandt en rundagtig Steen med Runebogstaver, som han nöie aftegnede [2], og den treogtyvende Februar 1782

---

efter hans Fortegnelse opsatte 49 Stötter, hvoraf han gav Biographier til 18 og i Fortalens Slutning en Liste over 31. Fölgelig manglede der 5. Naar jeg nu sammenholder Wandalls Liste med den paa det her givne Kort over Lunden, maa jeg antage, at de fem sidste Stötter have været: 1. Luther, Ansgar, Bugenhagen (19), 2. Commandör Gerner (25), 3. Lövenhjelm, Meerheim, Schwanwede (40), 4. Arrebo, Bording, Kingo, Tullin, Ewald (41) og 5. Arn. Johnsen, Arne Magnussen (42).

[1] Rentek. Forestill. d. 2 Febr. 1782 om Confirmation paa en Cabinetsordre (der rimeligviis har været givet Aaret forud), at levere Wiedewelt 22 Stykker Agershusisk Marmor til Værdi 711 Rd. 77²/₃ Skill. Kongl. Resol. d. 11 Febr. s. A.

[2] Thornsohns Breve ere mig meddeelte af Hr. Kammerraad Herbst, Archivar ved det oldnordiske Museum. I det förste af 22 Octbr. 1781 hedder det: *Saa bruger ieg og den underdanigste frihed herved at anmelde det Höye Collegium, at der i en Höi paa Gaarden Steenstads Jorde i Holden Præstegield er opgravet og funden denne Sommer fölgende: 1) 4re stk glasserede Steenpotter af Forskjællig störrelse, som vare fulde af Aske, Been og Kull. 2) en Stöbt Gullering, som skal veie til 7 a 8 rd. 3) Een Rund Bötte af Træe med Mæssing hank udi, hvilken har været omsadt nogle Tynde og Smale Messing-giorder, men nu faldet fra hverandre. Bötten Synes at være Böye Træe. Der fandtes Tillige 4) Noget gammel Jern af en liden Kaarde samt Messing Töy til Kaarde-Balgen, hvorom ieg Slutter, gehenget har været hæftet. 5) i denne Höi fandtes og 1 alen Dybt liggende en Rundagtig Steen af en Besynderlig*

sendte han efter Kammerets Begjering disse Sager til Kjöbenhavn, hvor Runestenen blev skjænket til Arveprindsen, der lod den opsætte ovenpaa Julianehöi, fastgjort til en Söile af halvtredie Alens Höide. Runestenen, der paa det Tykkeste holdt

---

haard Materie, hvorpaa fölgende Runne-Bogstaver staaer udgravede: ᛁᚷᛁᛊᛟᚾᛁᚨᛚᚨᛉ. Det andet af 23 Februar 1782 lyder saaledes: *I underdanigst fölge det Höye Collegii Naadigste Befaling under 10de Novb. a. p. fremkommer herved 1) den Runde Steen, som ieg under 22 Octob. a. p. underdanigst anmeldte, var funden og Opgravet i en Höi paa Gaarden Steenstads Jorde i Holden Præstegield, hvorpaa de Bogstaver findes, som ieg da tillige underdanigst opgav. 2) Een Casse, hvorudi er lagt det videre forefundne sc: a. 1 Stöbt Guldring. b. Mæssinget og Jernet, som synes at have været paa en Kaarde og Dens Balg. c. 4 stk Glasserede Steenpotter af Forskjellig Störrelse og d. den Runde Træe Bötte med Hanken, hvilken ikke uden at Beskadige Bötten kunde aftages og Nedsendes med Posten. De 4re Glasserede Steenpotter, som vare fyldte med Aske, Been og Kull, Bruger ieg den friehed tillige at lade fölge. De have givet mig den formeening, at Höjen, hvorudi de fandtes, har været et Begravelses Stæd for en Familie. Der findes ikke noget Betydeligt paa Dem, uden det skulle være paa den Mindste, som haver i Bunden et stk Sleben glass, hvilket forandrer Straalerne af et Tendt Lyss, naar mand seer derigjennem, og Giör, at de dreie sig, ligesom Mand dreier Potten omkring öyet. Jeg veed ellers intet videre at melde herom, uden at disse Potter med det mere fandtes en 2 all. Neden under den runde Steen i Höyen imellem 3de Flade Steene, hvoraf 2de stod ved Siderne og den 3die var lagt oven paa. P. S. hermed fölger endvidere, som i forbemeldte Höy er funden, 4 stk Smaa Steenperler, og et hængse eller Spende af en Slags Metall,*

omtrent en Alen i alle Dimensioner og hvis Indskrift kun bestaaer i et Par Navne [1], har forresten blot den Mærkværdighed, at den fra det oprindelige Hjem langt oppe i Norge blev fört til Danmark, og at dens Runer nærmest hörte til den gotiske eller angelsachsiske Art, medens alle i det egentlige Danmark fundne Runestene med sammenhængende Indskrift have de saakaldte nordiske Runer [2]. I det samme Efteraar bleve endnu til Stötterne i Lunden otte Stykker Marmor leverede, maaskee de sidste i Arveprindsens Tid [3]. Dermed var formodentlig Rækken af Mindestötterne sluttet, og Lunden maatte derefter nöies med de Prydelser, som den unge Gartner Frederik Povelsen, til hvem Faderen 1783 afstod sin Tjeneste [4], var istand til at give den.

Men Arveprindsen havde ogsaa Midler til i en videre Kreds at forherlige det jægerspriisiske Anlæg ved de Videnskabsmænd, der i ham og hans Guldberg sögte og fandt Beskyttelse og Opmuntring. Lunden var endnu ikke færdig, da den Kielske Professor C. C. L. Hirschfeld i sit anseelige Værk om Havekunstens Theori 1780 indrykkede en prægtig Beskrivelse over den og lod flere

---

[1] Finn Magnusen (Vid. Selsk. Afh. VI. 393. 395) læste enten: Igi Son Halax, eller: Igi soa hölöm, og han giver Tab. XIII fig. 5 en Afbildning af Stenen. Rafn (Ann. f. N. Oldk. 1855 S. 371) læser: Ingi sun Hallar.

[2] Ovenstaaende er i Hovedsagen Indholdet af et kort Foredrag, som jeg holdt ved det Nord. Oldskrift-Selskabs Aarsmöde paa Christiansborg d. 29 April 1855 og hvoraf et Uddrag er meddeelt i Selskabets Antiqu. Tidsskr. S. 450—52.

[3] Rentek. Forest. d. 8 Febr. 1783 om Confirmation paa en Cabinetsordre (formodentlig fra forrige Aar) at udlevere otte Stykker Agershusisk Marmor til en Værdi af 323 Rd. 51⅔ Skill. Confirmeret ved Kgl. Resol. af 24 Febr. s. A.

[4] Indenr. Arch. Arveprindsens Bestalling for denne Frederik Povelsen af 17 Mai 1783. Faderen, Jörgen Frederik Povelsen, levede endnu sex Aar derefter. See nedenf. S. 189.

af Monumenterne afbilde[1]. Kort efter overdrog Arveprindsen selv Bibliothekaren ved det Kongelige Haandbibliothek, Peder Topp Wandall, at forfatte et stort biographisk Værk over alle de paa Jægerspriis hædrede Mænd med Afbildninger af Mindestenene, udförte af Clemens efter Wiedewelts Tegninger. Det skjönne Videnskabernes Selskab udsatte en Belönning for den bedste poetiske Beskrivelse over Lunden ved Jægerspriis, og enkelte Forfattere paatoge sig Monographier over en eller anden Deel deraf. Ditlev Ludvig Rogert lod Monumentet for Ferdinand af Brunsvig stikke i Kobber foran Biographien af denne Fyrste 1782[2]; Wandall udgav 1783 det förste Bind af sit store Værk, og idetmindste to Forsög bleve gjorte paa at besynge Lunden og dens Mindesmærker[3]. Disse vare dog ikke af megen Betydenhed, og da Slotsbranden senere ödelagde de allerede stukne Kobberplader til Wandalls Værk[4] og han selv i

---

[1] Hirschfeld, Theorie der Gartenkunst, I—V. Leipz. 1779—85. 4to. I 3die Bind (1780) S. 197—209 findes Beskrivelsen over Jægerspriis med Kobbere af Absalons, Tyge Brahes, Colbjörnsens, Ulr. Frdr. Gyldenlöves, Frdr. Daneskjolds og Jo. Hartv. E. Bernstorffs Mindesmærker.

[2] Rogert, Hist. Skilderie af Hert. Ferdinand med Forklaring over Ærestötten. Kjöbenh. 1782. Paa Tydsk 1784.

[3] Frdr. Chr. Hjort (död 1821 som Præst i Jylland), Lunden ved Jægerspriis Færgegaard, et poetisk Forsög. Kbhvn 1784. Christen Lund (död 1833 som Præst p. Möen), Lunden ved Jægerspriis, et Digt 1783. Trykt i Rahbeks Minerva 1788, I. 189—219.

[4] Wandalls andet Bind udkom efter Slotsbranden d. 26 Febr. 1794, altsaa i det Hele uden Kobbere. Dog vare nogle faa Pröveaftryk tagne og existere endnu, og det er forsaavidt ikke rigtigt, naar Rentekammeret i en Betænkning til K. Frederik VI d. 13 Marts 1832 erklærede, „*at der til andet Bind er aldeles ingen Kobbere.*" Luxdorph eiede en fuldstændig Samling af alle Kobberne, som nu findes paa det St. Kgl. Bibl., men rigtignok er en stor

samme Aar döde, blev Hensigten dermed kun i ringere Grad opnaaet.

Anlæget af Soldaterhuse og Værnepligtens Overgang til disse var imidlertid saaledes fremmet, at man maatte tage Bestemmelser, der behövede Regjeringens Approbation, og Inspectören Kammerraad Eskildsen ansögte derom i Aaret 1782 [1]. Rentekammeret havde intet at bemærke ved de paa Soldaterhusene udstedede Fæstebreve, og det overlod til Generalitetet at afgjöre, hvorvidt den Soldaterhusenes Beboere paalagte Værnepligt kunde fritage alle Gaardmandssönner for Indrullering; men med Hensyn til Forholdet mellem Bönderne og Soldaterne stillede Kammeret den Fordring, at der burde gives nöiagtige Regler for, hvorofte og i hvilken Omgang Bönderne skulde plöie Soldaterhusenes Lodder, og at Tilsigelsen dertil burde skee ikke af Soldaterne, men fra Hovedgaarden. En saadan Bestemmelse ansaae Kammeret for nödvendig, eftersom Bönderne vel vare pligtige til at dyrke Soldaterhusene, da disse udgjorde Dele af Hovedgaardsmarken, men det dog var klart, at de samme mindre Lodder nu vilde fordre mere Dyrkning end hidtil og at Hoveriet saaledes vilde foröges [2]. En Overeenskomst blev da vistnok truffen med

---

Sjeldenhed. See Dansk Minerva 1816. III B. S. 21—24. Jeg tör derfor haabe, at de fölgende Afbildninger af samtlige Monumenter, skjöndt efter en meget ringere Maalestok end i hiint store paa Arveprindsens Bekostning begyndte Værk, skulle være et velkomment Tillæg til denne Beskrivelse. — Iövrigt findes enkelte af Mindestenene særlig udgivne f. Ex. Schimmelmanns, Frdr. Danneskjolds (hos Herm. Treschow) o. fl.

[1] Eskildsen henvendte sig derom til Cancelliet, og Arveprindsen selv tegnede paa Andragendet disse Ord: „*Hvad min Forvalter Kammerraad Eskildsen andrager, ville jeg, snart at blive expederet.*" Cancelliet sendte Sagen til Rentekammerets Erklæring d. 23 Febr. 1782, og af dets medfölgende Skrivelse seer jeg, hvad her er anfört; thi Eskildsens egen Skrivelse har jeg ikke truffet.

[2] Ovenstaaende er Indholdet af Rentekammerets til Cancelliet

Generalitetet om Værnepligten og med Rentekammeret om Hoveriet; men den hele Indretning af Soldaterhuse fik aldrig Tid til at udvikle sig. Kort efter begyndte nemlig over hele Riget et ganske nyt System i Landbovæsenet, der gjorde dem overflödige.

Af varigere Fölger bleve de övrige landöconomiske Foranstaltninger deels paa Hovedgaarden deels paa Godset, saasom Plantagerne, Udskiftningen og deslige. Skovplantningen maatte Skovrider Holst besörge, og i Efteraaret 1783 vilde Lowzow lade sætte femtusinde Birkeplanter paa en Bakke ved Jægerspriis[1]; men da Holst ikke længe efter fik Afsked og ingen ny Skovrider kom i hans Sted[2], maatte vel Gartneren have Tilsyn med Plantningerne, medens Skovpolitiet blev Eskildsens Sag. Udskiftningen, som Lowzow lod udföre ved Landinspectör Trojel, begyndte i Gierlöv med en Forhandling om Præstegaardsmarkernes Udlösning af Fælledsskabet med Bönderne, hvilket vistnok let bragtes til Ende; thi Steenberg var fuld af den dybeste Ærbödighed for alt, hvad der kom ovenfra, og betragtede et Besög af Arveprindsen i Præstegaarden den samme Sommer som en Begivenhed, der burde bevares i Kirkebogen selv for den fjerneste Efterslægt[3]. Ved Regjeringsforandringen i det næste Foraar

---

afgivne Betænkning efter en udateret Concept i Indenrigsmin. Arch., og den synes saa vel grundet, at Cancelliet vistnok i sit Svar vil have henholdt sig til denne.

[1] Indenr. Arch. Skrivelse fra Overforstmester Dan. Nic. Warnstedt til Rentekammeret den 1 Octbr. 1783, om han fra det förste Kronborgske District maatte levere Kherre Lowzow disse Birkeplanter efter Arveprindsens Önske.

[2] Fleischer skriver i Aaret 1785 (Levnet S. 118), at Holst nu er fra Jægerspriis, da Hs. Kgl. Höihed ingen Skovrider mere vil holde der.

[3] Dette Besög af Arveprindsen og Gemalinde skeete den 26 Juli 1783, og Beskrivelsen deraf m m. læses foran i Gierlöv Kirke-

1784, da Kronprindsen indtraadte i Statsraadet, tabte vel Arveprindsen sin Indflydelse og Adgang til Statens Kasse, men Gierlöv blev dog udskiftet 1784 og Övre-Draaby 1785, ved hvilken Leilighed tre Gaarde i sidstnævnte By bleve nedlagte og deres Jorder fordeelte mellem de övrige udflyttede Gaarde [1], og fra Regjeringens Side nöd Arveprindsen endnu oftere Begunstigelser. Saaledes lod Rentekammeret i Sommeren 1786 Færgebroen istandsætte [2] og forstrakte Lowzow med Rug til Bönderne, der lede af en Misvæxts Fölger [3], og da Arveprindsen i den næste Sommer 1787 var paa Jægerspriis, tilbragte den svagelige Konge der nogen Tid hos ham [4].

Men Arveprindsens Foretagender paa Jægerspriis kunde ikke mere tildrage sig nogen særdeles Opmærksomhed; thi han virkede som privat Mand paa en ind-

---

bog. Steenberg havde dengang 10 Börn levende, alle af förste Ægteskab; 6 vare döde, 5 af förste og 1 af andet Ægteskab. Hjorts Digt S. 13 har foreviget den selvsamme Dag i Arveprindsens Historie paa Jægerspriis: Prindsen behagede at „lustere" nogle Timer i en vis Lövhytte!

[1] Indenr. Arch. har en Deel Documenter vedkommende denne ved Trojel foretagne Udskiftning i Gierlöv og Övredraaby, under Lowzows Overtilsyn.

[2] Admiralitetet forlanger d. 30 Novbr. 1786 af Rentekammeret 659 Rd. 50 Sk. for at have ladet Færgen reparere ved Holmens Folk.

[3] Skriv. fra Lowzow til Rentekam. d. 19 Juni 1786 om en Forstrækning med 150 Td. Rug.

[4] I Aaret 1786 fra 10—18 Juli var Arveprindsen paa Jægerspriis. (To Maaneder efter blev Pr. Christian födt paa Christiansborg Slot). Ligeledes 1787 ledsaget af Kongen; thi Staldm. Bülow forlangte, at Rentekammeret skulde sörge for Fourage til Kongens Heste i Beg. af Juli paa Jægerspriis, hvilket ogsaa Lowzow gjerne paatog sig mod Betaling. Ogsaa 1788 var Arveprindsen i Sommeren paa Jægerspriis. — Hvorledes Færgemand Zach. Artman fra Kitnæs eller fra Flaghöien signaliserede ved Prindsens Ankomst, see Hjort S. 13.

skrænket Skueplads med ringere Midler og under Indflydelse af de ældre Anskuelser, medens den unge Kronprinds over hele Riget med kongelig Magtfylde havde givet Lösenet til Reformer efter nye og gjennemgribende Ideer. Efter den berömmelige Forordning af tyvende Juni 1788 om Stavnsbaandets Lösning og Godseiernes Fritagelse for at stille Soldater, maatte den hele Indretning af særlige Soldaterhuse paa Jægerspriis tabe sin Betydning. Ogsaa de övrige Foranstaltninger paa Jægerspriis, overflöiede af den nye Tid, fremtraadte nu med et vist forældet Præg, og det syntes næsten, som det samme gjentog sig i Menneskelivet. De Ældre gik nu hurtigt bort og gave Plads for en yngre Slægt. Den gamle Hollænderiforpagterske Madam Jensen var död for nogle Aar siden[1]; nu afgik 1789 ligeledes i höi Alder den pensionerede Gartner Jörgen Frederik Povelsen og endelig 1793 den gamle Færgekone Madam Artman[2]. Præsten Steenberg hörte ogsaa til de Gamle: han havde faaet sine Jorder udskiftede, han havde oftere havt Biskop Balle til Visitats hos sig[3]; men han lod Præstegaarden forfalde, kom derved i Forlegenhed, da Syn skulde optages[4], og han fik 1794 sin Sön Niels Steenberg ansat

---

[1] Kirkeb. Begravet den 4 Mai 1785, 82 Aar gammel.

[2] Povelsen begravet den 7 Januar 1789. — Folk synes der at være blevne gamle. Draaby Kirkebog, som stundom angiver Alderen, viser dette: en Alder af nogle og halvfjerds til firsindstyve Aar er hyppig. Den 4 Dcbr. 1789 begravedes Folemester Thomas Madsen, vel bekjendt i sin Tid (see ovenf. S. 143 fgg.), 80 Aar gammel; Aar 1790 Dom. septuag. (31 Jan.) begravedes en Bonde Knud Thorsen af Skoven, 89 Aar gammel, og saaledes mange flere. I Aaret 1793 d. 25 Novbr. blev den gl. Mad. Artman, 75 Aar, begravet.

[3] Saasom d. 7 Mai 1786, d. 29 April 1792.

[4] Fogtm. Rescr. VI. 6 B. S. 467 fg. Rescr. af 15 Juni 1792. Fra den Tid af findes i Gierlöv Kirkebog aarlig en Synsforretning over Præstegaarden, underskreven af de udmeldte Mænd og Herredsprovsten. Om Gaardens Forfald — nedenfor.

hos sig som Capellan[1]. Endelig synes ogsaa Lowzow, om han end ikke ganske traadte ud af Arveprindsens Tjeneste, dog snart at ville söge et roligere Liv, hvorefter Kammerherre Engelke Henrik Bülow blev dennes Hofchef[2].

I Eftersommeren 1794 var Arveprindsen med sin Familie paa Jægerspriis og gav ved Höstens Slutning et Gilde for Godsets Bönder. Prindsessen havde klædt sig i Bondedragt, dandsede ikke med andre end Bönder og skjænkede hver, som havde nydt denne Ære, ved Dandsens Slutning en Ducat[3]. Det var en Forestilling i de fölsomme Hyrdedigtes Smag; men ogsaa denne var forældet. Alligevel var det godt meent, blev godt optaget og bevarede Sophie Frederikes Minde i Kjærlighed. Thi det blev hendes sidste Besög paa Jægerspriis. Hun döde i ung Alder samme Efteraar, den niogtyvende November.

Efter den Tid syntes Arveprindsen mindre at interessere sig for Jægerspriis. Han lod vel de begyndte Arbeider for en Deel fortsætte, saaledes at ogsaa Törslöv Bye 1796 blev udskiftet[4]; men den umiddelbare Drift af en saa stor Gaard var ikke alene besværlig, men tillige meget kostbar. Arveprindsen gjorde da det förste Skridt til en Forandring, idet han den förste Mai 1796 bortforpagtede Hovedgaardens Avling og Meieri paa tohundrede og fyrgetyve Köer for en Tid af fem Aar mod en aarlig

---

[1] Den 30 Mai 1794.

[2] Statskal. 1794 opförer Lowzow som Arveprindsens Marschal; men 1795 og fölgende findes Lowzow der ikke, hvorimod Bülow indtager hans Plads som Hofchef. Men efterat Kongen d. 1 Jan. 1798 havde overtaget Jægerspriis, var det ikke Bülow men Lowzow, der paa Arveprindsens Vegne sendte Gaardens Papirer til Rentekammeret, som vi nedenfor skulle see.

[3] Iversens Avis 1794 No 73 for den 11 September.

[4] Indenrigsm. Arch. har nogle Efterretninger derom.

Afgift af sextusinde tohundrede og tyve Rigsdaler til Cancellieraad Qvistgaard [1]. Skjöndt nu dette vistnok sparede mange Udgifter, blev Jægerspriis dog fremdeles et altfor dyrt Sommeropholdsted, da Arveprindsen ikke som tidligere kunde regne paa Tilskud og Eftergivelser fra Kongens Side, og selv de jægerspriisiske Embedsmænd eller Betjente synes at have forudseet, at dette förste Tilbageskridt vilde lede til det andet endmere afgjörende. De sögte derfor at benytte Öieblikket. Den gamle Præst Steenberg fik Löfte paa Gierlöv Præstekald for sin Sön og Capellan [2]; Möllerenken Elisabeth Faye, der siden sin Mands Peder Andersens Död i et Par Aar havde drevet Möllen ved den Afdödes Söstersön Jens Wilhelm Meyer, stræbte at sikkre denne Möllen efter sin Död [3], og da Færgemanden Zacharias Artman, der havde mistet sin Kone [4], ikke syntes at ville efterlade sig nogen Arving, som kunde træde i hans Sted, sögte og erholdt Skuespiller Knudsen af Arveprindsen Löfte om at skulle blive hans Eftermand [5]. Ogsaa enkelte mindre Betjente sörgede paa lignende Maade for sig.

---

[1] Forpagtnings-Contracten selv har jeg ikke seet; men det her anförte fremgaaer af Forhandlingerne i Novbr. 1800 og i Mai 1801 i Anledning af Forpagtningens Udlöb og Fornyelse d. 1 Mai 1801, hvorom nærmere i det Fölgende.

[2] Dette siges i den nedenfor anförte Kgl. Resol. af 22 Dcbr. 1797. Naar Löftet var givet, har jeg ikke seet.

[3] Mölleren Peder Andersen blev begravet d. 19 Januar 1795, 52 Aar gl. En Kgl. Resolution af 1 Mai 1816 i Anledning af Meyers Fratrædelse siger udtrykkelig, at Arveprindsen „efter Peder Andersens Död" havde givet Meyer Löfte paa Möllen, naar Enken döde.

[4] Kirkeb. Hun blev begravet d. 14 Januar 1794, nogle og fyrgetyve Aar gammel.

[5] Arveprindsens skriftlige Löfte til Knudsen givet d. 15 August 1795.

Imidlertid modnedes Arveprindsens Beslutning. Den trettende November 1797 indgav han Ansögning om, at Kongen mod et aarligt Vederlag i rede Penge vilde overtage hans Godser, Jægerspriis i Sjelland og Hanerau i Holsten [1]. Kongen sendte Ansögningen til Finantscollegiet, som den fjortende December erklærede sig derover: det forklarede, at Arveprindsen aarlig maatte udrede omtrent tyvetusinde Rigsdaler i Lönninger og Pensioner, over nitusinde Rigsdaler i Afdrag paa sin Gjæld til Kongen, foruden Afdrag paa anden Gjæld, og at han troede at kunne hjælpes, dersom Kongen som Vederlag for Godserne vilde aarlig tilstaae ham sextusinde Rigsdaler og eftergive hans Restancer [2]. Denne Ansögning blev bevilget den toogtyvende December næstefter, saaledes at Arveprinds Frederik imod at opgive Godserne skulde nyde ikke alene den af ham nævnte Erstatning i rede Penge, men ogsaa Brugen af Slottet til Sommerbolig og adskillige andre Fordele, ligesom og de af ham givne og ovenfor anförte Expectancebreve bleve confirmerede [3].

---

[1] Indenrigsm. Arch. har dette og de fölgende Documenter i Protocollen over Finantscollegiets Forestillinger og derpaa faldne Resolutioner.

[2] Finantscollegiet (Schimmelmann, Wendt, Ryge, Tetens) havde ved Undersögelse fundet, at Arveprindsen i Aarene 1794—96 egentlig kun havde havt en reen Indtægt af 4000 Rd. fra Jægerspriis, men at det ved bedre Bestyrelse vel kunde give 6 à 7000 Rd. foruden Skovene. (Hanerau gav aarlig 5527 Rd. 54 Sk. og ansloges til en Værdi af 138,189 Rd. foruden et Tilgodehavende af 3620 Rd.).

[3] Den Kongl. Resolution lyder for Jægerspriis's Vedkommende saaledes: Efterat de af Vores Elskelige Kjære Hr. Broder, Hans Kongelige Höihed Prinds Friderich, i Forbindelse med det Arrangement, Höisamme agter at foretage, yttrede Önsker ere blevne Os allerunderdanigst foredragne, have vi allernaadigst besluttet: 1. At overtage det Hans Kongl. Höihed paa Livstid overdragne Gods Jægerspriis imod en aarlig Erstatnings-Summa af 5000 Rd.,

Med Udgangen af Aaret 1797 sluttedes da Arveprinds Frederiks Besiddelse af Jægerspriis.

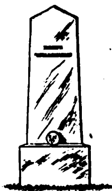
9. Af alle de Anlæg, som Arveprinds Frederik grundede paa Jægerspriis, blev intet saa varigt som det i Slotshaven og den tilstödende store Indhegning eller Lund skabte Pantheon for Mænd, der havde gjort sig fortjente af Fædrenelandet. Var end det afsides liggende Sted noget mindre heldigt, og kunde maaskee Valget af de saaledes hædrede Mænd stundom have været noget skarpere: Tanken selv var dog smuk, dens Udförelse fortjener en nærmere Betragtning, og det er vel Umagen værd at dvæle nogle Öieblikke ved de enkelte Minde-

saalænge Han er i Live, foruden de til dette Godses Underholdning allerede bevilgede 1000 Rd. aarlig, hvilke som en Deel af det for Hs. Kongl. Höihed bestemte Reglement fremdeles af Vores Kasse anvises. Godsets Administration overtages af Vort Rentekammer fra 1 Januar 1798, men den rene Indtægt af samme tilfalder Vores Kasse fra næstkommende 1 Mai, fra hvilken Tid af ogsaa bemeldte 5000 Rd. tage deres Begyndelse. Dog naar Hs. Kgl. Höihed vilde herefter nogen Tid af Aaret opholde Sig paa Jægerspriis, skal det staae Samme frit for at benytte Sig af de Bygninger, Hs. Kgl. Höihed hidtil har brugt for Sig og Hofholdning, ligesom Vi og i saadan Tid ville til Kjökkenet lade aarlig levere fornödent Brændsel indtil 12 Favne Brænde og 120 Tönder Kul. Træfrugterne i Haven forbeholdes ganske Hans Kongl. Höihed som hidindtil. Til Erstatning for det Vildt, Hs. Kongl. Höihed har havt af dette Gods, ville Vi aarlig fra Vores Vildtbane lade levere 12 Stykker Daadyr. Samtlige ved Jægerspriis værende Betjentes Lönninger, Pensioner, Refusioner m. v. med Indbegreb af de Præsten Steenberg og Skoleholder Schönbach tilstaaede 50 Rd. aarlig overtages, saaledes som de for nærværende Tid ere bestemte, fra næste Aars 1 Mai paa Vores Kasse. De af Vores kjære Broder givne Löfter paa Jægerspriis Kald, Skovfoged-Betjeningen og Möllen skulle ved indtræffende Tilfælde gaae i Opfyldelse, ligesom og det givne Löfte paa Færgemandens Plads ved Jægerspriis Færgested efter Omstændigheder skal komme i Betragtning. (2. Hanerau overtoges af Kongen for en Kjöbesum af 141,700 Rd.)

stötter for at opfriske Erindringer, der strax ved den förste Beskuelse knytte sig til dem.

Vi ville da först gjennemvandre den egentlige Slotshave, som den var i Arveprindsens Tid[1]. Traadte man fra Slottets östlige Flöi ud i denne, befandt man sig ligefor en stor Grönning, til hvis östlige Ende stödte en bred Vei, der deelte Haven i en sydlig og en nordlig Halvdeel. Ved Begyndelsen af denne Vei, paa dens söndre Side, havde man den förste Mindestötte.

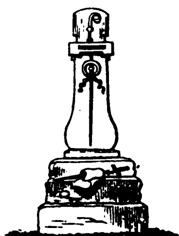
Denne bærer Navnet Peder Tordenskjold (no. 1). Den erindrer os om Peder Jansen Wessel, Sön af en Borger i Throndhjem, födt 28 Oct. 1690 (1691). Som Dreng reiste han paa egen Haand til Kjöbenhavn, blev 1706 Lærling paa Holmen, 1709 Sökadet og ti Aar efter Vice-Admiral. I den store nordiske Krig under K. Frederik IV fik han nitten Aar gammel et lidet Skib at före, men blev snart Kongens og Folkets Yndling og Fjendens Skræk. Blandt hans eventyrlige Mods mangfoldige Bedrifter er Ödelæggelsen af en fjendtlig Transportflaade i Dynekilen d. 8 Juli 1716 vel den vigtigste; thi derved reddede han Norge fra den meest truende Fare. Den dristige Erobring af Fæstningen Carlsteen 1719 var hans sidste större Heltegjerning. Efter Freden blev han myrdet i en Duel den 12 Novbr. 1720.

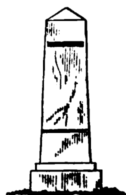
Gaaer man omtrent hundrede Skridt videre frem paa Veien, seer man ligeledes paa dens söndre Side en Stötte, prydet med Absalons Navn, Bispestav og Sværd (no. 2). Asker Rygs Sön, Skjalm Hvides Sönnesön, födt

[1] Det vedföiede Kort over Lunden ved Jægerspriis, som under denne Vandring stadig maa haves for Öiet, er stukket af Hr. Kobberstikker E. Chr Möller efter et Hs. Maj. Kongen tilhörende Kort. Afbildningerne af Stötterne ere optagne paa Stedet af Hr. Magnus Petersen og xylographerede af Hr. W. Bigandt.

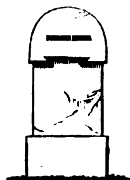
1128 (1130), blev 1158 Bisp i Roeskilde, 1178 tillige Erkebisp i Lund, en stor Krigsmand, stor Statsmand, Kongens trofaste Ven. Paa Valdemar Is Tid sikkrede han Riget mod de vendiske Sörövere, erobrede og christnede Rygen; under Knud VI forsvarede han Rigets Selvstændighed mod Keiserens Anmasselser og sikkrede dets Erobringer især ved den store Pindsedags-Seir 1184. Han lagde den förste Grund til Kjöbenhavn, og han skaffede Danmark dets förste store Historieskriver Saxo Grammaticus. Han döde 1201.

Vi böie fra Veien ved dens östlige Ende og vandre mod Syd ad en Gang langs med Havens östre Grændse: ved dens Ende staae vi for Snorre Sturlesens Mindesteen (no. 3). Han var en Sön af Sturle Thordsen, födt paa Island 1178 og blev der Lagmand 1213; hans Liv foruroligedes, især ved blodige Familiestridigheder, under hvilke han tilsatte Livet d. 22 Septbr. 1241, og hans Character var ikke ophöiet over al Dadel. Men han var Lærd, Lovkyndig, Mathematiker, Digter, Historieskriver, og hans norske Krönike fra de ældste Tider til Magnus Erlingsens Död er et af de herligste Værker, den hele ældre nordiske Literatur har at opvise.

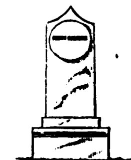

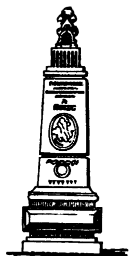
Vender man sig derfra mod Vesten og gaaer omtrent et hundrede Skridt frem, saa möder Öiet snart en Mindestötte for Mogens Göye (no. 4). Han var en Sön af Rigens Raad og Marsk Eskild Göye til Gunderslövholm og havde allerede havt Leilighed til at vise Kongerne Christian II og Frederik I væsentlige Tjenester; men det er især hans Virksomhed for Reformationens Indförelse og K. Christian IIIs Valg, der har bevaret hans Navn: han var tidlig Luthe-

ranernes mægtigste Beskytter; han foranledigede det Möde, der 1534 valgte Christian III, og understöttede denne mod udvortes Fjender og indvortes Partier med Klogskab og Kraft; han stod i Spidsen for de Rigsraader, som d. 12 Aug. 1536 besluttede, at den catholske Bispemagt skulde ophöre og den lutherske Lære og Kirkeforfatning indföres. Han döde 1544.

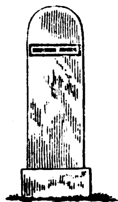
Atter nogle Skridt i den samme Gang mod Nordvest, — og en ny Stötte frembyder os Navnet Ludvig Holberg (no. 5). Han var en Sön af Oberstlieut. Christian Holberg, födt 1684. Forældrelös fra sit tiende Aar, fuldendte han dog sine Universitets-Studier, gjorde tre Udenlandsreiser, og begyndte derpaa 1711 som Alumnus paa Borchs Collegium den vidtlöftige Forfatterbane, paa hvilken han gjorde sig udödelig. I Aaret 1714 blev han Professor ved Universitetet. Han leverede nu sine berömte Vittighedsværker, Peder Paars og Komoedierne. Derpaa fulgte hans historiske Skrifter, Danmarks Beskrivelse og Historie, en Kirkehistorie, Helte- og Heltinde-Historier o. fl., hvis Række kun afbrödes ved hans Niels Klim. Endelig skrev han ogsaa moralske og philosophiske Skrifter, Epistler o. desl. Han anviiste vore Lærde til Brugen af Modersmaalet og indlagde sig derved udödelig Fortjeneste. Hans Stilling og Skrifter erhvervede ham Formue, som han anbragte i Jordegodser, hvilke han atter testamenterede til Soröe Academie. Han döde ugift d. 28 Jan. 1754.

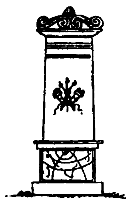
Endnu lidt længere frem mod Vesten i denne Gang findes den Stötte, som ovenfor er nævnet, for Hertug Ferdinand af Brunsvig, Arveprindsens Morbroder (no. 6). Han udmærkede sig som Feldtherre i den preussiske Syvaarskrig, men hörer ellers ikke til det fædrenelandske Pantheon i Jægerspriis's Lund.

Vi have nu gjennemgaaet Monumenterne i Slotshavens sydlige Deel; vi vende tilbage til Udgangspunctet, Tvær-Veiens Begyndelse, og vi skulle derefter ligeledes betragte Havens nordlige Deel. Vi see da först ligeoverfor Tordenskjolds Mindesteen en anden, som værdig staaer den ved Siden, Niels Juels (no. 7).

Han var en Sön af Rigsraad Erik Juel til Hundsbek, födt d. 8 Mai 1629, lærte Sövæsenet under Martin Tromp og Ruyter og udmærkede sig allerede saavel ved Kjöbenhavns Beleiring som ved Troppernes Landsætning i Fyen för Slaget ved Nyborg. Efter Freden og Statsforandringen skabte han som Holmens Chef med ringe Midler den Flaade, hvormed han i den skaanske Krig udförte sine glimrende Bedrifter: Gullands Erobring og Seiren ved Öland 1676, Seiren under Langeland og den udödelige Heltedaad i Kjögebugt d. 1 Juli 1677, Rygens Erobring 1678. Han hævede det nationaldanske Parti i Söetaten, og var höiligen elsket af sine Undergivne, der kaldte ham „den gode gamle Ridder." Han döde den 8 April 1697.

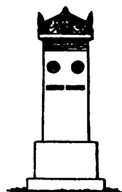
Fra dette Mindesmærke förte en Gang i nordlig Retning til Henrik Carl Schimmelmanns (no. 8). En

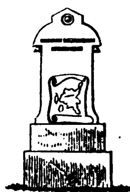
Kjöbmandssön fra Pommern, födt d. 13 Juli 1724, havde han ved Leverancer under den schlesiske og syvaarige Krig, Acciseforpagtninger og deslige samlet sig en stor Formue, og traadte 1761 i Dansk Tjeneste, i hvilken han som Medlem af Overskattedirectionen snart blev eneraadig over Finantsvæsenet. Han solgte for Staten de kongelige Plantager i Vestindien og kjöbte dem selv for en ringe Sum, han bragte Banken og Tallotteriet under Regjeringen og sin egen Bestyrelse, han fremmede Skibsbyggeriet og handlede selv med Skibstömmer, han ordnede Anlæget af den holstenske Kanal og leverede selv Materialier dertil, han befordrede Op-

rettelsen af det vestindiske Compagnie og var selv Actionær deri. Staten blev ikke rig ved ham; men han samlede for sig selv paa den ottende Million, da han döde d. 23 Januar 1782.

Gik man derfra blot et halvthundrede Skridt mod Sydost, traf man Æresstötten for en Mand, hvis Fortjenester ingen Modsigelse taale, for Johan Rantzau (no. 9). Sön af Henrik Rantzau, födt 1492, dannet i Leiren og paa vidtlöftige Reiser, ledsagede han 1521 Prinds Christian (III) til Rigsdagen i Worms og blev indtaget for Reformationen. Efterat Frederik I var valgt til Konge, overvandt Rantzau Christian IIs Tilhængere, og under Grevefeiden befæstede han ligeledes K. Christian IIIs Throne: han seirede först i Jylland, siden ved Öxnebjerg i Fyen d. 11 Juni 1535, bevirkede Sjellands og Skaanes Overgivelse og underhandlede 1544 det Speierske Forlig med Keiseren. Han modsatte sig med Iver, skjöndt forgjeves, Delingen af Holsten og Slesvig, men han erobrede 1559 Ditmarsken. Han döde d. 12 Dcbr. 1565.

Henimod den östlige Grændse af denne Havens nordlige Deel staaer et Monument for den ældre Grev Bernstorff, Johan Hartvig Ernst (no. 10). Han var en Sön af Baron Joa. Engelke Bernstorff, födt d. 13 Mai 1712, og havde allerede som Dansk Gesandt ved Keiserens Hof bevirket Holstens Optagelse blandt de alternerende gamle Fyrstehuse, da han 1751 blev Udenrigsminister, Oversecretær i det tydske Cancellie og Medlem af Conseilet. Han erhvervede det Plönske for Kronen og Coadjutoratet i Lybek for Arveprinds Frederik 1756; han sluttede den provisoriske Mageskifte-Tractat med Rusland 1767, hvorved Grunden lagdes til hele Holstens Forening; han forberedte ved Tractater Danmarks vigtige Fragtfart paa Middelhavet,

og han befordrede Handel, Industri og Landvæsen. Afskediget 1770 döde han d. 19 Febr. 1772.

Gangen derfra mod Syd förte til den verdensberömte Tyge Brahes Mindesteen (no. 11). Han var en Sön

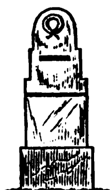
af Rigsraad Otto Brahe til Knudstrup, födt d. 14 Dcbr. 1546. En ubetvingelig Lyst drog ham tidlig til Astronomien og Chemien, som han studerede ved fremmede Universiteter, og hans Opdagelse af en forhen ubekjendt Stjerne 1572 skabte ham förs et anseet Navn. Da derpaa K. Frederik II tillod ham for kongelig Regning at opföre Observatorium og anskaffe sig Instrumenter, lagdes 1576 paa Hveen Grundstenen til hans berömte Uranienborg. Her levede han i ti Aar, udtænkte 1582 sit Verdens-System, dannede mange udmærkede Disciple og modtog Besög af Konger, Fyrster og Lærde. Men misfornöiet med Regjeringen i Christian IVs Mindreaarighed forlod han Danmark 1597, og drog til Keiser Rudolph II, der gav ham et Observatorium paa Slottet Benach ved Prag, hvor han döde den 24 October 1601.

Vi have nu beskuet alle Mindesmærkerne i Slotshaven. Vi komme derefter til den store Slotshegning, der omgiver Haven mod Nord og Öst, og indtager et betydeligt Areal. Dette gjennemskjæres fra Vesten til Östen af „Stjerne-Stien", en Fortsættelse af Havens Tværvei, og fra Syden til Norden af den paa Stjernestien lodret staaende „Hoved-Vei", der adskiller det östlige Mosedrag, Langemoserne, Ridebanemose og Bolhuusmose, fra det vestlige Mosedrag, den Lille og Store Höimose. Slotshegningen kan saaledes oversees i trende Partier: det sydlige söndenfor Stjernestien, det östlige östenfor Hovedveien, det vestlige vestenfor samme. Hvert Parti er derhos gjennemskaaret af smallere Gange eller mindre Veie, ved hvilke ligeledes Mindesmærker ere anbragte. Vi skulle nu med Kortet i Haanden gjennemgaae disse tre Partier.

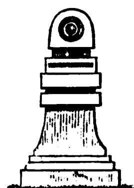
Det förste eller sydlige Parti af Slotshegningen er ved den brede Stjernesti forbundet med Haven, og ved Indtrædelsen i Stjernestien möder Öiet först et Mindesmærke for Hans Schack (no. 12). Han var en Sön af Christoffer Schack til Barsthorst, födt d. 28 Octbr. 1609. Indkaldt af K. Frederik III under den farlige svenske Krig 1657, blev han Feldtmarschal og Commandant i Kjöbenhavn, som han med Gyldenlöve og Ahlefeldt kjækt forsvarede under Beleiringen. I Efteraaret 1659 förte han Tropper fra Kiel til Kjerteminde, forenede sig med den fra Middelfart fremrykkende Eberstein og seirede i det afgjörende Slag ved Nyborg d. 14 Novbr. s. A. Ved Statsforandringen i det fölgende Aar viiste han ligeledes Kongen vigtige Tjenester. Han döde som Greve og Rigets Feldtherre den 27 Febr. 1676.

En kort Vandring ad Stjernestien mod Östen viser os derefter Mindestenen for Hans Nansen (no. 13), en Sön af Borgeren Evert Nansen i Flensborg, födt d. 28 Novbr. 1598. Efter mange Handelsreiser i de nordlige Lande nedsatte han sig som Kjöbmand i Kjöbenhavn og blev 1644 Borgemester. Hans personlige Dygtighed, Mod og Myndighed erhvervede ham den störste Indflydelse paa Borgerne og satte ham istand til paa den Kjöbenhavnske Rigsdag i Forbindelse med Biskop Svane og Andre at gjennemföre Statsforandringen af 1660. Han döde som Præsident i Kjöbenhavn samt Assessor i Statscollegiet d. 12 Novbr. 1667.

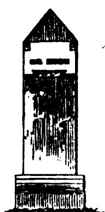

Endnu östligere ved Stjernestien henimod det Sted, hvor den skjæres af Hovedveien, see vi Christoffer Gabels Minde (no. 14). Han var en Sön af Proviantsforvalter Waldemar Gabel, födt 1617, havde allerede i Bremen tjent K. Frederik III, og blev efter dennes Thronbestigelse hans Secretær

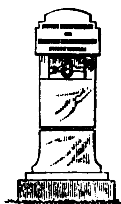

og Fortrolige. Under Kjöbenhavns Beleiring hentede han i det critiske Öieblik den hollandske Flaade, og under den Kjöbenhavnske Rigsdag var han Kongens hemmelige Underhandler med de Indviede i Geistligheden og Borgerstanden. Efter Souverainitetens Indförelse blev han Rentemester og Statholder i Kjöbenhavn. Han döde d. 13 Octbr. 1673.

Paa dette Sted udgaaer fra Stjernestien mod Sydvest en smallere Gang, der ligeledes er prydet med et Par Monumenter. Det förste nævner os Ole Worm (no. 15), Sön af Borgemester Willum Worm i Aarhuus, födt den 13 Mai 1588. Efter et mangeaarigt Studium af Medicin og Naturvidenskaber i Italien, Frankrig og England blev han 1613 Professor ved Universitetet. Hans Hovedfag var Lægekunsten; men ved Siden deraf studerede han nordiske Antiquiteter, gammel islandsk og dansk Literatur, og deri bröd han en ny Bane. Han var den förste og er hidtil den eneste, som samlede og forklarede alle danske Runemonumenter, den förste som her i Landet alvorlig vakte Opmærksomhed for Islands og Danmarks gamle Literatur, og hans mange Værker i disse Fag ere endnu ikke uden Betydning. Han döde d. 31 Aug. 1654.

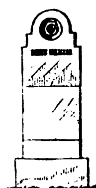

Et Par hundrede Alen endnu længere mod Sydvest ved samme Gang staaer en anden Stötte med Hans Rostgaards og Hustru Kirsten Pedersdatters Navne (no. 16). Hans Rostgaard, Sön af Gaardeier Ove Rostgaard, födt d. 15 April 1625, kom tidlig i en underordnet Stilling i K. Christian IVs Tjeneste og blev 1656 Ridefoged paa Kronborg Amt, hvorefter han ægtede Kirsten Pedersdatter og fik hendes Faders Gaard Kraagerup. Hans Troskab og Tjenester under Kjöbenhavns Beleiring grundede hans Berömmelse: han bragte K. Frederik III Efterretninger fra den hollandske Flaade og om Fjendens Foretagender, og han

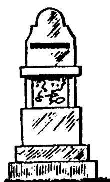

deeltog i Planen til Kronborgs Tilbageerobring. Da denne Plan var opdaget og han flygtet, vidste hans Hustru med Snildhed at före Fjenden bag Lyset. Efter Freden udvidede Kongen hans Gaard og gjorde ham til Amtsforvalter over Kronborg Amt. Han döde d. 31 Dcbr. 1684.

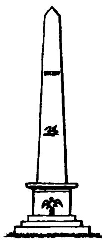
Vi vende nu tilbage til Stjernestien, og finde paa denne östenfor Hovedveien endnu tre Mindestötter. Den förste eller vestligste er reist til Ære for Hans Svane (no. 17), en Sön af den horsenske Borgemester Hans Riber og Anne Svane, födt d. 27 Marts 1606. Efter en langvarig Udenlandsreise blev han Professor ved Universitetet 1633 og Biskop i Sjelland 1655. I denne Stilling, som Geistlighedens Overhoved paa den Kjöbenhavnske Rigsdag 1660, blev han ved sin Klogskab og Veltalenhed den vigtigste Befordrer af Arve-Enevoldsregjeringens Indförelse. Derfra egentlig hans historiske Betydning. Kongen optog ham i Statscollegiet og gav ham Titel af Erkebiskop. Han döde d. 26 Juli 1668.

Omtrent hundrede Skridt östligere har Stjernestien dernæst et Monument for den yngre Christian Thomesen Sehested (no. 18), en Sönnesön af den ældre og en Sön af Axel Sehested til Stougaard. Han var födt d. 24 Aug. 1664, bestemte sig fra Ungdommen for Sövæsenet, besögte fremmede Lande og vendte tilbage med Kundskaber og Erfaringer. K. Frederik IV stillede ham i Spidsen for det nye Söcadet-Academie, og gav ham under Krigen Commando over en Flaade-Afdeling i Östersöen. Her udmærkede han sig fornemmelig ved sit rolige og besindige Mod. Hans meest glimrende Bedrift er den Seir, som han d. 24 og 25 Septbr. 1715 tilfægtede sig i sin egen og den preussiske Konges Paasyn ved Rygen, hvoraf Öens Erobring blev Fölgen. Sehested blev til Belönning Admiral, siden Over-Landdrost Oldenborg. Han döde d. 13 Septbr. 1736.

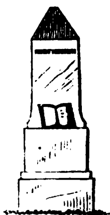
Atter et hundrede Alen fremad mod Östen — og vi see midt for Stjernestiens östlige Ende en höi tresidet Stötte, hvis överste Spidse oprindelig var prydet med en sexoddet Stjerne og hvis trende Sider bære Navnene, Ansgarius, Luther, Bugenhagen (no. 19). Den minder os altsaa om Christendommens förste Grundlæggelse i Danmark, om Reformationens Begyndelse i Tydskland og om dens endelige Gjennemförelse i Danmark. Ansgarius, födt 801, blev 826 som Munk i Ny-Corbei af Keiser Ludvig den Fromme sendt til Danmark med en Dansk Kongesön, der i Tydskland havde antaget Christendommen; han anlagde i Byen Slesvig eller Hedeby den förste christelige Skole i Danmark og döbte de förste danske Christne i Helligbæk; siden gik han ogsaa til Sverrig, og blev de nordiske Landes fælleds Apostel. Han döde som Erkebisp i Bremen 865. Men Christendommen var allerede meget afveget fra Christi egen ophöiede Lære, da den kom til Danmark, og en Reformation blev i Tiden nödvendig. Morten Luther, födt 1483, fremstod som Reformator i Tydskland 1517; indfödte Danske, der havde hört ham, forplantede Reformationen til Danmark, og da den her ganske havde seiret 1536, indviede Luthers Discipel Johannes Bugenhagen (födt 1485) de förste lutherske Bisper, kronede den förste lutherske Konge og havde i de följgende sex Aar megen Indflydelse paa de Foranstaltninger, som Reformationen medförte ved Kirkeforfatningen, Universitetet og Skolerne. Luther döde 1546, Bugenhagen 1558, begge i Tydskland.

Det andet eller östlige Parti af Slotshegningen ligger mellem Slotshegningens östlige Grændse eller Gjerde og Hovedveien; det gjennemskjæres af tvende smalle Gange fra Syd til Nord, Gjerde-Veien og Skovrider-Stien, og af den bredere Fasan-Allee fra Sydvest til Nordost. Gaae vi tilbage til Sehesteds nylig forladte Mindesmærke, og

böie fra dette mod Nordvest ind i den Lille Tværsti, saa befinde vi os paa Gjerdeveien.

Og i samme Öieblik staae vi ved Mindestötten for den egentlige og rette indfödte danske Kirke-Reformator

Hans Tausen (no. 20). Han var en fyensk Bondesön, födt i Aaret 1494 i Landsbyen Birkende mellem Odense og Kierteminde, gik i Odense og siden i Aarhuus Skole, blev derpaa optaget i Antvorskov Johanniterkloster, hvorfra han 1521 gik til Kjöbenhavns Universitet. Næste Aar reiste han udenlands, studerede i Löwen og Cöln og endelig paa andet Aar 1523—24 hos Luther i Wittenberg. Mistænkt derfor blev han uventet hjemkaldt, tog paa Veien Magistergraden i Rostok, og kom i Slutningen af Aaret 1524 til Antvorskov, hvor han strax blev sat i Fængsel. Derfra sendtes han i Begyndelsen af 1525 til Johanniterklosteret i Viborg. Men her prædikede han i selve Fængselet förste Gang aabenbart den lutherske Lære i Foraaret 1525. Prioren, som vilde forsöge mildere Midler, tillod ham ved Midten af Aaret at prædike i Klosterkirken; men derved vandt Tausen et stort Parti blandt Viborgs Borgere, hvorpaa han i Efteraaret 1526 aflagde sin Ordenskappe, udtraadte af Klosteret og den catholske Kirke, begav sig i en anseet Borgers Huus og blev d. 23 Octbr. 1526 udnævnt til Kong Frederik Is Capellan, med Tilladelse at forblive nogen Tid som Prædikant i Viborg. Her prædikede han nu först i St. Hans Sognekirke og fra sammes Taarntrappe for Tilhörere under aaben Himmel, siden 1527 fra Beenhuset ved Graabrödre Kirke og i denne Kirke selv, en enkelt Gang vel endog i Domkirken, indtil Reformationen i Febr. 1529 kunde antages at have seiret i Viborg, da Tausen blev Præst ved Graabrödre Kirke. Samme Aar kaldte K. Frederik I Tausen til Præst ved Nicolai Kirke i Kjöbenhavn, hvor han forfattede de 42 Artikler, der bleve det samme for Danmark, som den

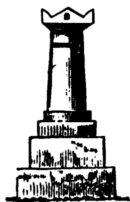
Augsborgske Confession for Tydskland. Efter Kongens Död blev han forsvaret af Kjöbenhavns Borgere, og da K. Christian III var befæstet paa Thronen 1536, havde Reformationen allerede ved egen Kraft seiret. Hans Tausen blev den anden lutherske Bisp i Ribe 1542, og döde der d. 11 Novbr. 1561.

Et Par hundrede Skridt mod Nord opad Gjerdeveien finde vi en Stötte for Grönlands Apostel Hans Egede

(no. 21), en Sön af Sorenskriver Poul Egede, födt d. 31 Januar 1686. Som Præst i Vaagen opgav han sit Kald, og seilede med sin Hustru Giertrud Rasch og sine Börn til Grönland, hvor han steg i Land ved Baals Revier d. 3 Juni 1721. Han havde utrolige Vanskeligheder at overvinde; men hans egen christelige Iver, hans heltemodige Kone, hans klögtige Sön Poul Egede og nogen Understöttelse fra Kongen og Medvirkning af Herrnhuterne overvandt dem, og efter femten Aars Arbeide var Christendommen virkelig grundlagt blandt Grönlænderne. Giertrud Rasch döde 1735, og Aaret efter forlod Egede Grönland, hvor Sönnen Poul fortsatte Værket, medens han selv i Kjöbenhavn oprettede en grönlandsk Missions-Skole. Han döde d. 5 Nov. 1758.

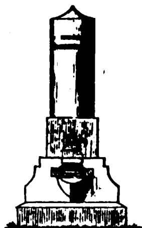
Vi fölge Gjerdeveien videre mod Nord, og snart see vi ligeledes paa höire Haand Mindesmærket for Petrus

Palladius (no. 22). Han var en Sön af Esbern Jensen, Borger i Ribe, födt 1503, blev siden Rector ved Odense Skole, hvorfra han drog til Wittenberg og sluttede sig til Luther. Som Doctor Theologiæ vendte han hjem 1537 og blev Professor ved Universitetet samt förste lutherske Biskop i Sjelland. Hans Hovedfortjeneste er den fuldstændige Gjennemförelse af Reformations-Værket i Sjellands Stift: ved Prædikener, Skrifter og Colloquiet i Kjöbenhavn 1543 vandt han her

de sidste Catholiker. Han var Medarbeider i Bibel-Oversættelsen af 1550 og en heldig Forsvarer af det lutherske Lærebegreb under lærde Stridigheder. Han döde d. 3 Jan. 1560.

Under fortsat Vandring i samme Retning træffe vi paa det Sted, hvor Jættestue-Stien udgaaer fra Gjerdeveien, Mindesmærket for Frederik Danneskjold (no. 23), Grev Christian Gyldenlöves yngre Sön, födt d. 1 Novbr. 1703. Efter alvorlige Studier især af Sövæsen og Skibsbygningskunst i England, Holland og Frankrig, blev han 1735 Præses i Sö-Commissariatet. I denne Stilling skabte han uagtet megen Modstand ved sin Orden, Arbeidsomhed og Sparsomhed i Löbet af tolv Aar den större og skjönneste Flaade, Danmark nogensinde har eiet, og dertil Dokke, Arsenaler, Magaziner, Söbatterier o. s. v. Dette er hans störste Fortjeneste, ved Siden af mange andre. K. Frederik V afskedigede ham og gjorde ham siden til Overhofmester i Soröe. Han var en streng Mand mod Andre og mod sig selv, en dansk Patriot blandt de bedste. Han döde d. 18 Juli 1770.

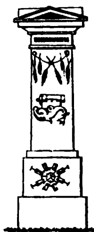

Videre nordpaa ad Gjerdeveien see vi en Mindestötte i Form af en nedskudt Fæstningsmuur, og læse derpaa Navnene: Hans, Peder og Anne Colbjörnsen (no. 24). De vare Söskende, Börn af Præsten Colbjörn Thorstensen i Agershuus Stift. Brödrene, Kjöbmænd i Frederikshald, Sösteren gift med Præsten Jonas Ramus i Nordrehoug, udmærkede sig under Carl XIIs Indfald i Norge. Ved det förste i Foraaret 1716 bidrog Anne Colbjörnsdatter ved Snildhed og Mod væsentlig til, at et svensk Corps paa Marschen mod Kongsberg i Marts blev adspredt og Sölvværket reddet; hendes Brödre bekjæmpede i Frederikshald med ringe Midler men höit Mod Kong Carl selv, nödte ham til at trække sig tilbage, og efter

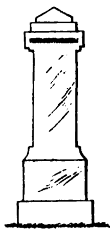
Slaget i Dynekilen at forlade Norge. Ved det andet Indfald 1718 og Frederikshalds fornyede Beleiring forsvarede Brödrene Colbjörnsen atter deres By, indtil K. Carl var falden i sine Löbegrave.

Omtrent hundrede Alen nordligere viser sig for os Mindestenen for den yngre Henrik Gerner (no. 25),

en Sön af Commandörcapt. Andreas Gerner og Sönnesöns Sön af den berömmelige Præst i Birkeröd, som vi siden skulle omtale. Han er födt d. 5 Juli 1742, studerede som ung Officer Mathematik og Skibsbygningskunst i England og Frankrig, og blev 1772 Fabrikmester ved Holmen. I Löbet af de fölgende femten Aar byggede han 25 fortræffelige Orlogsskibe og Fregatter, forsynede Dokken med et kunstigt Pompeværk, anskaffede udmærkede Söbagger og udförte mange andre Værker, medens han til samme Tid virkede for det private Skibsbyggeri, Landhuusholdnings-Selskabet, Kanal-Commissionen og overhovedet ved alle större mechaniske Foretagender. Han döde d. 27 Dcbr. 1787. Söcadet-Academiet erindrer endnu aarlig ved en Fest hans store Fortjenester.

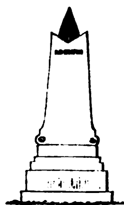
Vi gaae fremdeles videre paa Gjerdeveien, og vi finde atter en Stötte, der bærer et udödeligt Navn: Saxo

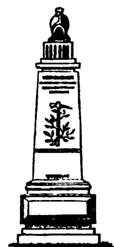
Grammaticus (no. 26). Han nedstammer fra en hæderlig dansk Familie og er födt i Sjelland i den förste Halvdeel af det tolvte Aarhundrede. Dannet ved lærde Studier, formodentlig i Udlandet, blev han Erkebiskop Absalons Haandskriver, og paatog sig efter dennes Önske at skrive Fædrenelandets Historie. Saxo gik tilbage til den fjerneste Oldtid, benyttede de gamle Fabler og Sagn, og gav sit Værk al den Troværdighed, som disse have; men den anden Halvdeel af Værket er virkelig Historie, og bliver tilsidst en mesterlig Skildring af den store Tidsalder,

hvori han levede, udfört paa en for den Tid ualmindelig god Latin. Han er den danske Histories Fader. Han döde 1204, og firehundrede Aar forlöb, för han fandt en Efterfölger.

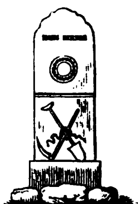
Efterfölgerens Mindesteen staaer omtrent hundrede Skridt nordligere paa den samme Vei ved Indgangen til Fasanhaven. Det var Arild Hvitfeld (no. 27), en Sön af Rigsraad Christoffer Hvitfeld til Berritsgaard, födt d. 11 Sept. 1546. Han fik efter Datidens Skik en lærd Opdragelse hjemme og i Udlandet, blev K. Frederik IIs Secretær, siden Rigsraad og Rigscantsler 1586 og Medlem af Regjeringsraadet 1596; han deeltog ofte og hæderlig i Forhandlinger udenlands. Men meget mere end disse höie Embeder har hans Danske Krönike gjort ham berömt; thi han fortsatte Saxo næsten lige til sin egen Levetid, et stort og kosteligt Værk, oplyst heelt igjennem ved Archiv-Documenter. I Foraaret 1609 nedlagde han Rigscantsler-Embedet og döde den 16 Decbr. s. A.

Vi have nu gjennemvandret hele Gjerdeveien indtil dens nordligste Ende ved Fasaneriet; vi böie om mod Vesten, og træde ind i den bredere Vei, der deler Fasaneriet i en nordlig og sydlig Halvdeel og streifer ind paa Nedre-Draaby Mark. I den yderste vestlige Ende af denne Vei see vi et mere fremragende Mindesmærke for Benedikt (no. 28), K. Svend Estridsens Sön, det ædle Exempel paa broderlig Kjærlighed. Da hans Broder K. Knud den Hellige, forfulgt af oprörske Undersaatter, havde sögt Frelse i St. Albani Kirke i Odense og selv der blev overfalden af dem, stillede hans Brödre Erik (siden K. Erik Eiegod) og denne Benedikt sig til hans Forsvar mod den overvældende Mængde, og Benedikt offrede Livet i denne blodige Kamp 1086.

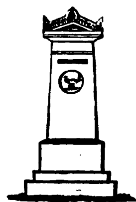

Vende vi tilbage fra Fasaneri-Veiens östlige Ende og gaae mod Vesten igjen forbi Hvitfelds Mindestötte og omtrent hundrede Alen videre frem, da befinde vi os ved et Monument, der er prydet med simple Landbrugs-Redskaber og Navnet Niels Lembak (no. 29).

Denne Mand, Sorenskriver i Nedre-Romerige, indlagde sig store Fortjenester af Agerbruget og Huusfliden i sin Egn. Hans största Lyst var at bringe udyrkede Jorder under Ploven og opmuntre Böndernes Flid i alle Retninger. Han blev selv en formuende Mand, kjöbte sig tre Gaarde i Feedt og to i Hölands Præstegjæld, og satte dem alle i god Stand; han digtede Viser til Bondestandens Roes, han uddeelte Ærestegn af Sölv til flittige Bönder, udsatte Præmier for skadelige Dyrs Udryddelse, afkjöbte fattige Landboere Producterne af deres Huusflid, udlaante Korn under en Misvæxt, og bortskjænkede endelig alle de fem indkjöbte Gaarde til fattige men flittige Bönderkarle. Frugterne af hans Bestræbelser sporedes i denne Egn længe efter hans Död i Aaret 1750.

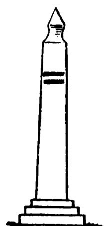
Fra denne Stötte förer en kort Gang lige mod Nord til en anden for Jesper Rasmussen Brochmand (no. 30).

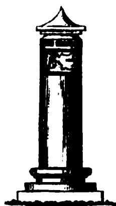
Han var en Sön af Borgemester Rasmus Sörensen Brochmand i Kjöge, födt d. 5 August 1585, studerede Philologie og Theologie, blev Professor ved Universitetet, Lærer hos den udvalgte Konge Prinds Christian og endelig ved Provsternes eenstemmige Valg 1639 Biskop i Sjelland. Berömt som Skribent, som Biskop og som Opdrager for mange udmærkede Mænd. Hans theologiske System og hans Postil brugtes over hundrede Aar af de Lærde og af Menigmand. Han udryddede de sidste Levninger af Catholicismen og indförte Orden i Præste-Embederne i sit Stift. Han dannede i sit Huus Lærde og Statsmænd som Hans

Svane, Griffenfeld, Hans Friis, Niels Trolle o. m. fl. Han döde d. 19 April 1652.

Forlade vi dette Sted, gjöre nogle Skridt mod Vesten og böie derpaa ind i den tilstödende Vei mod Sydvest, saa træde vi ind i den omtrent syvhundrede Alen lange Fasan-Allee, der forbinder Fasaneriet med Slotshegningens Hovedvei. Efter en kort Vandring ned ad denne Allee finde vi lidt inde i Skoven paa venstre Haand eller mod Östen Mindesmærket for Helten Daniel Rantzau (no. 31). Han var en Sön af Godske Rantzau, födt 1529, studerede ved flere Universiteter, og deeltog derefter i Ditmarskerkrigen under Jo. Rantzau, i Syvaarskrigen under Otto Krumpen og Grev Gynther, indtil han 1565 selv fik Overcommandoen over den Danske Hær. I det samme Efteraar, d. 20 October, vandt han med 4000 Mand den berömte Seier ved Svarteraa over 24000 Fjender. I det næste Aar trængte han fra Jönkjöbing gjennem den vestlige Huulvei langt ind i Östergothland, og gjorde derfra i Vinteren 1567—68 det mærkværdige Tilbagetog gjennem den östlige Huulvei til den Danske Grændse. Han faldt d. 11 Novbr. 1569.

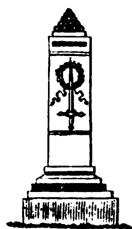
En halvandethundrede Alen videre frem mod Sydvest i Fasan-Alleen, hvor Store Korsvei og Ridebanestien skjære denne, see vi en Mindesteen for Ove Giedde (no. 32), en Sön af Brostrup Giedde til Tommerup, födt d. 17 Dcbr. 1594. Efter videnskabelige Studier i Soröe og udenlands, tjente han i Cancelliet, da K. Christian IV i Novbr. 1618 sendte ham med nogle Skibe til Indien, hvor han d. 25 Octbr. 1620 landede ved Tranquebar og d. 18 Novbr. s. A. sluttede en Tractat med Naiken af Tanschaur, der mod en aarlig Afgift overlod Kongen af Danmark Landsbyen Tranquebar med Omegn. Han anlagde nu Castellet Dansborg, og kom d. 4 Marts 1622 tilbage til Kjöbenhavn. Han blev

belönnet med Forlehninger, blev siden Rigsraad og Admiral, og döde d. 19 December 1660.

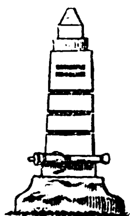
Træde vi blot fiirsindstyve Skridt videre i Alleen, see vi et Mindesmærke i Form af en Stump Skibsvrag, en Levning af Iver Hvitfelds Danebrog (no. 33). Han var en Sön af Tönne Hvitfeld, födt d. 5 Dcbr. 1665, lærte Sövæsenet i hollandsk Tjeneste, og steg til Commandör i Fædrenelandets. Slaget i Kjögebugt d. 4 October 1710 har foreviget hans Navn: den Danske Flaade under U. C. Gyldenlöve, der laa i Bugten, lettede Anker for at gaae den Svenske imöde, og Hvitfeld paa Danebrog hörte til dens Avantgarde. Under denne Opkrydsning blev han angreben med Overmagt og saae Ild udbryde paa sit eget Skib. Han kunde maaskee have reddet sig og Besætningen ved at lægge Roret op og holde ind paa grundt Vand; men han maatte da have passeret den Danske Flaade og kunde have udbredt Ilden til denne. Saaledes vilde han ikke kjöbe Livet. Han vedblev rolig at kjæmpe, og da Ilden naaede Krudtkammeret, gik han og hele Besætningen rolig i Döden.

Omtrent et halvthundrede Skridt derfra stöde flere mindre Sidegange til Fasan-Alleen, nemlig Skovriderstien forenet med den Lille Korsvei imod Nordvest og Skovriderstien forenet med Jettestuestien mod Sydost. Midt paa denne Jettestuesti, der forbunden med Ridebanestien udmunder i Gjerdeveien ved Danneskjolds Mindesmærke, staaer et Monument for Peder Skram (no. 34). Han var en Sön af Christen Skram til Urupgaard, tjente med Berömmelse K. Christian II paa Togene i Sverrig 1518 og 1520, siden K. Frederik I under Kjöbenhavns Beleiring og i Norge. Men hans meest glimrende Bedrifter tilhöre Grevefeidens Tid, da han med den forenede Danske og Svenske Flaade

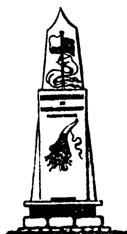

efter Slaget ved Öxnebjerg dækkede K. Christian IIIs Overgang til Fyen og Sjelland og derpaa fra Sösiden indsluttede 1535 det beleirede Kjöbenhavn, som næste Aar maatte overgive sig. Han boede i en fremrykket Alder paa sin Gaard; men ved Syvaarskrigens Udbrud kaldte K. Frederik II ham atter til Flaaden, hvormed han leverede et blodigt Slag under Öland, ligesom han og siden forsvarede Laholm Slot. Han döde d. 11 Juli 1581.

Vi vende tilbage til Fasan-Alleen og fölge denne til det Sted, hvor den træffes af en Sidevei fra Vesten. Der staaer et Mindesmærke for Ulrik Frederik Gyldenlöve (no. 35), en uægte Sön af K. Frederik III med Margrete Pape, födt d. 20 Juli 1638. Han tjente allerede 21 Aar gammel under Kjöbenhavns Beleiring, gik derpaa i spansk Tjeneste og kom hjem 1663. Under K. Christian V fik han Laurvig, byggede Charlottenborg og tog det Mothske og tydske Parti mod Griffenfeld; men som Statholder i Norge udmærkede han sig under den skaanske Krig ved overordentlig Tapperhed. Han indtog 1676 Venersborg og Strömstad, seirede ved Uddevalle, og belagde Gothenborg; han erobrede 1677 Marstrand med Carlsteen og faldt ind i Jæmteland. Han döde d. 17 April 1704.

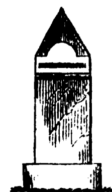

Omtrent hundrede Skridt derfra forener Fasan-Alleen sig med Hovedveien, og gaae vi nu mod Syd paa denne ligesaa langt, finde vi paa Hovedveiens vestlige Side, hvor Höimosestien stöder til, Monumentet for Herluf Trolle og Birgitte Göye (no. 36). Herluf Trolle, en Sön af Jacob Trolle, födt d. 14 Januar 1516, kom tidlig i Hoftjeneste hos K. Christian III og ægtede Birgitte Göye, den berömte Mogens Göyes Datter, der bragte ham Hillerödsholm, hvilket han 1560 afstod til K. Frederik II imod Skovkloster, som nu fik Navnet Herlufsholm. I Syvaarskrigen af-

löste han Peder Skram, leverede 1564 d. 30 og 31 Mai de Svenske det store Söslag ved Öland, hvori han erobrede Admiralskibet Magelös, og i Eftersommeren et andet Söslag paa samme Sted; næste Aar, 1565 d. 4 Juni, blev han saaret i et Slag under Pommern og döde d. 25 Juni s. A. Han elskede Videnskaberne og stiftede i Forbindelse med sin Hustru Herlufsholm Skole under deres egen Bestyrelse. Efter hans Död opgav Fru Birgitte Godset, satte Skolen i fuldkommen Stand, bestyrede den selv i to Aar og overgav den derpaa til Rigsraadet. Hun döde d. 25 Juli 1574.

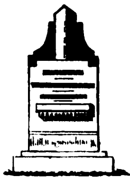
Endnu et Par hundrede Alen sydligere ved Hovedveien staaer en Mindesteen for Ulrik Christian Gyldenlöve (no. 37), en uægte Sön af K. Christian IV med Vibeke Kruse, födt d. 7 April 1630. Efter lærde Ungdomsstudier tjente han med Udmærkelse i den spanske Hær under Condé og Turenne, og siden 1657 med ligesaamegen Udmærkelse under Axel Urup i Skaane, hvorfra han efter flere Seire netop skulde forene sig med den norske Hær under Iver Krabbe, da Uheldene i Jylland kaldte ham til Fyen. Han laa syg i Odense, da Carl Gustav kom dertil. Efter Krigens Fornyelse var han det beleirede Kjöbenhavns kjækkeste Forsvarer: han förte det store Udfald d. 23 August 1658 og de to Udfald paa Amager, og han var ved sit Mod og sin Munterhed i Farens Dage bleven Kongens og Folkets Yndling, da han 29 Aar gammel bukkede under for de udstandne Anstrengelser d. 11 December 1658.

Gaaer man derfra omtrent hundrede Skridt fremad paa Hovedveien og böier derefter om til Venstre i den tilstödende Skovridersti, saa finder man strax ved denne en Mindestötte for Thormod Torfæus (no. 38), en Sön af Sysselmand Torfe Erlandsen, födt paa Island d. 27 Mai 1636. Som Student blev han 1660

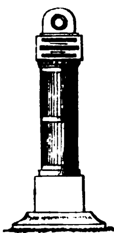
antaget af K. Frederik III til at oversætte gamle islandske Skrifter, siden til at hente saadanne fra Island, og endelig til at skrive den ældre Danske Historie efter disse Kilder, hvorpaa han udarbeidede Skriftet, den Danske Konge-Række, som var en heel ny Lærebygning. Under en Embeds-Ansættelse i Norge blev han en kort Tid Kongelig Antiquarius. Men K. Christian V udnævnte ham 1682 til Kongelig Historiograph for Norge, og han udarbeidede nu i sytten Aar dette Riges Historie indtil Dronning Margrethe, som er hans Hovedværk. Han döde d. 31 Januar 1719.

Vi fölge nu videre Skovriderstien mod Nord og træffe da efter en Vandring af henved et Par hundrede Alen en Mindestötte, der bærer trende berömte Navne: Holk, Adeler og Lövenörn (no. 39). Alle tre have fornemmelig i fremmede Lande grundlagt deres Berömmelse. Henrik Holk til Ravnholt, en Sön af Ditlev Holk, födt 1599, tjente först i den Nederlandske Frihedskrig under Morits og Frederik Henrik, men vendte under Trediveaarskrigen hjem og blev 1628 af K. Christian IV sendt med Undsætningen til det af Wallenstein beleirede Stralsund. Hans modige Forsvar af denne Stad er Glandspunctet i hans Bedrifter i Fædrenelandets Tjeneste. Efter Freden i Lybek gik han i keiserlig Tjeneste og blev efter Leipzigs Erobring ophöiet i Grevestanden 1633. Han döde d. 30 Aug. s. A. Cort Adeler, en Sön af den norske Saltværks-Forvalter Sivert Jensen, födt d. 16 Dcbr. 1622, lærte Sövæsenet under Martin Tromp og gik derpaa i Venetiansk Tjeneste, hvori han under Krigen med Tyrkerne indlagde sig de störste Fortjenester og steg til de höieste Værdigheder. Hjemkaldt af K. Frederik III og udnævnt til General-Admiral satte han Flaaden i god Stand efter hollandsk Mönster og förte den i Begyndelsen af den skaanske Krig; men han döde allerede d. 5 Novbr. 1675.

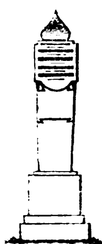
Poul Lövenörn, en Sön af Bedemand Vendelbo i Horsens, födt d. 5 April 1686, drog efter fuldendte Universitets-Studier til Rusland, indtraadte i Hæren og udmærkede sig saaledes i Peter den Stores Krig med Carl XII, navnlig i Slaget ved Pultava, at han blev Generaladjutant. Ikke længe efter sendtes han i et Erinde hjem til Danmark, hvor K. Frederik IV gav ham Navnet Lövenörn og snart tog ham i sin Tjeneste 1712. Han blev nu brugt i vigtige Forretninger baade som Kriger og Underhandler og steg under K. Christian VI til General. Han döde d. 27 Februar 1740.

Træder man igjen en firsindstyve Skridt videre frem mod Nord paa Skovriderstien, seer man atter en Stötte med tre Navne paa: Lövenhjelms, Meerheims og Schwanwedes (no. 40), alle berömte fra den skaanske Krig. Hans Lövenhjelm, en Sön af Herredsfoged Schröder i Angel, födt paa Löitgaard d. 28 Januar 1627, dannede sig i fremmed Tjeneste i Slutningen af Trediveaarskrigen, og fægtede derpaa med Ære under Kjöbenhavns Beleiring og i den fölgende Krig, saa at K. Frederik tillagde ham Navnet Lövenhjelm. Sendt af K. Christian V som Generalmajor til den norske Hær under Statholder Gyldenlöve udmærkede han sig i den skaanske Krig ved Bahuus's Erobring, Marstrands Beleiring og fornemmelig i Slaget ved Uddevalle; senere ved Rygens Erobring 1678 og ved mange andre Leiligheder. Han döde som Generallieutenant paa sin Gaard Veirup i Fyen d. 2 Marts 1699. — Hans Wilhelm Meerheim, Sön af en Saltværks-Embedsmand Henrik Meerheim i Halle, er födt d. 3 Dcbr. 1620. Efter Trediveaarskrigen, hvori han havde deeltaget, boede han paa sin Gaard Gnemer i Meklenborg, da K. Christian V ved Udbrudet af den skaanske Krig udnævnte ham til Generalmajor. Han udmærkede sig först i Tydskland ved Wismars Beleiring og som Anförer for Danske Re-

gimenter i den brandenborgske Hær, siden i Skaane, hvor han i to Slag förte den höire Flöi og tappert forsvarede Christiansstad. Efter Freden vendte han snart tilbage til sin Gaard, hvor han döde d. 25 Dcbr. 1688. — Herman Frants Schwanwede, af en gammel bremisk Slægt, der tidligere havde været i Danmark, födt i Marts 1637, traadte ligeledes under den skaanske Krig i K. Christian Vs Tjeneste, og tildrog sig almindelig Opmærksomhed som den dristigste Partigjænger. Efter Slaget ved Lund 1676 blev især Omegnen af Landskrone Skueplads for hans eventyrlige Foretagender, der ofte voldte Fjenden fölelige Tab. Som Generalmajor fægtede han i Slaget ved Landskrone 1677 paa den höire Flöi under Kongen selv, og han deeltog ligeledes i andre store Begivenheder; men mindre Angreb, forvovne Eventyr vare dog egentlig hans Element, og Sagnet fortæller, at han kunde pludselig forvandle sine Soldater til Siv og Sivet igjen til Soldater. Sine sidste Aar tilbragte han i Nörrejylland, hvor han eiede Nörre- og Sönder-Vosborg, og döde den 26 Januar 1697.

Hundrede Skridt nordligere bringe os til et Monument, der bærer fem Digteres Navne (no. 41). Den ældste

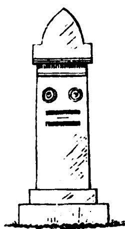

er Anders Arrebo, en Sön af Præsten Christen Andersen i Ærröeskjöbing, födt d. 2 Jan. 1587. Han blev först Præst paa Frederiksborg, siden ved Nicolai Kirke i Kjöbenhavn og endelig 1618 Biskop i Throndhjem, fra hvilket Embede han fire Aar efter blev afsat, men atter 1626 Præst i Vordingborg, hvor han döde d. 12 Marts 1637. Hans Digte om K. Christian IV i Calmarkrigen, ved Dr. Anne Cathrines Död, om Pesten, Davids Psalmer og det store Værk om Verdens förste Uges sex Dages Gjerning indeholde virkelig Poesi og hævede den nyere Danske Digtekunst til en ædlere og höiere Form, saa at han med Grund er kaldet den nyere Danske Digtekunst's Fader. — Derefter fölger Anders Bording, en Sön

af Lægen Christen Bording i Ribe, födt d. 21 Januar 1619. Han var först Lector Theologiæ i Ribe og Præst i Vester-Vedsted, men overtog siden i Kjöbenhavn Udgivelsen af en politisk Tidende paa Vers, den Danske Mercurius, der sysselsatte ham indtil hans Död, Christi Himmelfarts-Dag 1677. I digterisk Begavelse stod han maaskee under Arrebo, men hvad denne havde begyndt med Hensyn til Sprogets Uddannelse for ædlere digteriske Frembringelser, det bragte han videre og erhvervede sig derved afgjorte Fortjenester. — Den tredie er Thomas Kingo, en Sön af Væver Hans Kingo i Slangerup, födt d. 15 Dcbr. 1634, siden Præst i sin Födeby og derpaa Biskop i Odense, hvor han döde d. 14 Octbr. 1703. Besjelet af en for den Tid mærkelig Kjærlighed til Modersmaalet, var han ikke bange for at tale dets Sag mod den tydske Hoftone, og som dansk Digter overgik han langt alle sine Forgjængere. Det er især hans Psalmer, der have gjort ham udödelig: Psalmebogen, der udkom i Odense 1689, brugtes over hundrede Aar efter hans Död, bruges tildeels endnu og er i Kraft og Höihed neppe overtruffen af Nogen. — De to sidste Navne tilhöre det attende Aarhundrede. Christen Brauman Tullin, en Sön af Kjöbmand Guldbrand Hansen, födt i Christiania d. 6 Sept. 1728, studerede först ved Kjöbenhavns Universitet, men offrede sig senere til det practiske Liv, blev Raadmand i Christiania og endelig 1765 Tolddirectör. Han döde d. 21 Jan. s. A. Hans Levealder indtraf omtrent hundrede Aar efter de ovennævnte Digteres, og skjöndt dem neppe lig i poetiske Gaver, overgik han dem i dannet Smag og sproglig Lethed, saa at hans Digte endnu kunne læses uden synderlig Anstöd af forældet Tone. — Johannes Ewald, en Sön af Vaisenhuuspræsten Enevold Ewald, födt d. 18 Novbr. 1743, studerede först Theologie ved Universitetet; men hans Hoved og Hjerte vare fra den tidlige Alder fyldte med det Eventyrlige i alle Retninger og dreve ham til Deeltagelse i Syv-

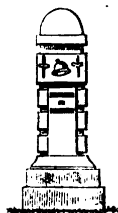
aarskrigen, hvorfra han dog 1760 igjen kom tilbage. Efterat hans Ungdoms Digte havde tildraget sig Opmærksomhed og han i nogen Tid ved alvorlige Studier havde understöttet sine medfödte Gaver, udkom 1770 hans Rolf Krake, derpaa flere Mesterværker og 1774 Balders Död. Men et uregelmæssigt Liv gjorde ham tidlig til Kröbling og bragte ham i den höieste Nöd, indtil nogle Venner af hans Muse toge sig af ham og pleiede ham i de sidste Aar. Han döde kun 37 Aar gammel d. 17 Marts 1781. Han forstod at afvinde Sproget Udtryk og Toner, som Ingen hidtil havde naaet; han skabte den danske Tragoedie og höie Poesie og bragte den selv til en forbausende Fuldkommenhed.

Vi forlade Digternes Æreminde og gaae fiirsindstyve Skridt videre mod Nord paa den samme Skovridersti til de tvende lærde Islænderes, Arngrim Johnsens og Arne Magnussens (no. 42). Arngrim Johnsen er födt paa en Gaard i Videdal, der gav hans Efterkommere Navnet Vidalin, i Aaret 1568. Han fik sin lærde Dannelse i Holum og hos Biskop Gudbrand Thorlaksen, siden ved Universitetet, og blev derpaa Rector i Holum og tillige Præst. Han indlagde sig Fortjenester baade som Samler af ældre Haandskrifter, hvilke han sendte til Danmark, og som Forfatter af vigtige Værker over Islands Historie og Tilstand, og han var den lærdeste Mand paa Island i sin Tid, anseet over hele Europa. Han döde 1648. — Arne Magnussen, en Sön af Præsten Magnus Johnsen, födt i Middal paa Island d. 13 Novbr. 1663, dimitteret fra Skalholt, blev förŝt Amanuensis hos den yngre Th. Bartholin, for hvem han samlede Documenter paa Island, siden Professor ved Universitetet og Secretær ved Geheimearchivet. Under et tiaarigt Ophold paa Island 1702—12 som Medlem af Matricul-Commissionen samlede han et stort Forraad af gamle Haandskrifter, som han efterhaanden forögede

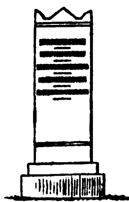

til den störste og sjeldneste Samling, som nogen Privatmand her havde eiet, og saavel denne som sin hele Formue skjænkede han ved sin Död til en Stiftelse, den Arnemagnæanske Stiftelse, der endnn bestaaer og har store Fortjenester af den oldnordiske Literatur. Han var selv en Mand af grundig Lærdom. Han döde som Professor, Archiv-Secretair og Universitetsbibliothekar den 7 Januar 1730.

Fortsætte vi Vandringen op ad Skovriderstien over Fasan-Alleen, som den skjærer, saa stöde vi paa tvende Gange, der paa venstre Haand eller mod Vesten stöde til den, först den Lille Korsvei og et Par hundrede Alen længere mod Nord den Store Korsvei. Fra Sammenstödspunctet med den Lille Korsvei seer man i en kort Afstand mod Vesten den S. 115—17 omtalte Jættestue og Stötten paa samme (no. 43); men ved Midten af begge Korsveie selv findes ogsaa Monumenter. Ved Store Korsvei staaer det for Niels Ebbesen (no. 44), Danmarks Befrier fra den Vanære og Undertrykkelse, hvoraf det led i förste Halvdeel af det fjortende Aarhundrede. Den holstenske Grev Geert, benyttende sig af Rigets ved indvortes Uroligheder svækkede Tilstand, vilde tilrive sig Fyen og Sönderjylland, paatvinge Resten af Riget en Konge; han oversvömmede Nörrejylland med tydske Leietropper, mishandlede Folket og krænkede dets bedste Mænd. Niels Ebbesen, en dansk Ridder, forkyndte efter den Tids Skik Voldsmanden en aaben Feide og stillede Forvovenhed mod Overmagten. I Natten mellem 31 Marts og 1 April 1340 kom han med nogle faa Folk til Randers, trængte ind i Grevens Huus og fældede ham. Denne dristige Gjerning blev Signalet til Fædrenelandets Befrielse: de Danske grebe allevegne til Vaaben og fik i Valdemar Atterdag en Konge af den gamle Stamme. Men under den fortsatte Kamp faldt Niels Ebbesen i et Slag ved Skanderborg.

Ved den Lille Korsvei staaer et Mindesmærke for fem lærde og höifortjente Mænd (no. 45). Den ældste af disse er Peder Resen, en Sön af Biskop Hans Hansen Resen, födt d. 17 Juni 1625. Efter grundige Studier hjemme og i Udlandet blev han 1657 Professor ved Universitetet, 1664 Borgemester i Kjöbenhavn, 1669 Assessor i Höiesteret og endelig 1672 Præsident i Kjöbenhavn. Han var Medarbeider paa K. Christian Vs Danske Lov, udgav Eddaerne og flere vigtige historiske og juridiske Skrifter, arbeidede paa et stort med kostbare Kobbere udstyret Atlas over Danmark, og han testamenterede til Universitetet sit berömte Bibliothek. Han döde d. 1 Juni 1688. — Den anden er Hans Gram, en Sön af Præsten Niels Hansen Gram, födt d. 28 October 1685. Han blev privat dimitteret af sin Fader, besögte heller ikke nogensinde fremmede Universiteter, men blev ved sine udmærkede Evner, ved Flid og gunstige Forhold den störste Lærde, Danmark har eiet. Han begyndte sin Embedsbane som Lærer ved Kjöbenhavns Skole, blev siden Professor i det græske Sprog. K. Christian VI gjorde ham strax til Historiograph, Bibliothekar ved det Kgl. Bibliothek og Archivsecretær, siden til Geheime-Archivarius og for en Tid Kronprindsens Lærer. Han skrev ikke mange större Værker, men mange Afhandlinger, og udbredte nyt Lys over Alt, hvad han foretog sig at behandle, fornemmelig over Fædrenelandets Historie. De berömteste Lærde sögte Raad og Veiledning hos ham, og for Landets egne Lærde var han næsten som et Orakel. Han döde d. 19 Febr. 1748. — Erik Pontoppidan, en Sön af Stiftsprovst Ludvig Pontoppidan i Aarhuus, födt d. 24 Aug. 1698, blev först Præst paa Als, siden Slotspræst, Hofprædikant, Biskop i Bergen og endelig 1755 Procantsler ved Universitetet. Han var en overordentlig flittig Samler og frugtbar Skribent: allerede paa Als udgav han en

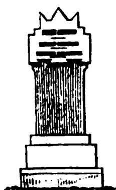

Danmarks Beskrivelse og en Dansk Reformations-Historie; siden fulgte de större Værker, saasom en Samling af Danske Mindesmærker især Kirke-Indskrifter, en Historie om Danskes Bedrifter i Udlandet, en udförlig Dansk Kirkehistorie, Norges Naturhistorie, Kjöbenhavns Historie og det berömte Værk, den Danske Atlas, som efter hans Död, d. 20 Dcbr. 1764, blev fortsat og fuldendt. — Jacob Langebek, en Sön af Præsten Frederik Langebek i Skjoldborg, född d. 23 Jan. 1710, blev tidlig Amanuensis hos Gram og ved det Kongl. Bibliothek, stiftede 1744 det endnu blomstrende Kongl. Danske Selskab for Fædrenelandets Historie og Sprog, og blev 1748 Grams Efterfölger som Geheimearchivarius. Han har store Fortjenester af den Danske Histories lærde Behandling, især ved Udgivelsen af det Danske Magazin og Samlingen af Middelalderens Forfattere til den Danske Historie. Han arbeidede derhos paa et Dansk Lexicon og et Diplomatarium, og han understöttede med Raad og Daad mange historiske Værker, som udkom paa hans Tid. Han döde d. 16 August 1775. — Gerhard Schöning, en Sön af Tiendeforpagter i Nordlandene Andreas Schöning, födt d. 2 Mai 1722, blev först Rector ved Throndhjem Skole 1751, derpaa Professor i Sorö 1765 og endelig efter Langebeks Död 1775 Geheimearchivarius. Med Suhm og Gunnerus stiftede han det throndhjemske Videnskabernes Selskab; med Suhm og Langebek dannede han det store Klöverblad i nordisk Historie. Han arbeidede fornemmelig i den norske Historie og leverede, foruden flere Afhandlinger, en Geographie af det gamle Norge, en Norges ældre Historie og begyndte den store Udgave af Snorre Sturlesen. Han döde d. 18 Juli 1780.

Det tredie eller vestlige Parti af Slotshegningen ligger mellem Hovedveien og Slotshegningens vestlige Grændse; det gjennemskjæres for en Deel af de smalle Gange Höimosestien med dens Fortsættelse Kongebögstien fra Syd til Nord, og den bredere Höimose Kongevei fra

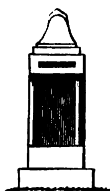
Sydvest til Nordost. Med denne sidstnævnte Vei ville vi begynde vor Vandring gjennem dette Parti af Lunden.

Træde vi da fra Vesten af ind paa Höimose Kongevei og gaae frem mod Östen, saa finde vi snart paa höire Haand et Mindesmærke, der bærer tre hæderlige Navne fra Reformationens Tidsalder (no. 46). Först Ove Bilde: han var en Sön af Peder Bilde til Svanholm, bestemte sig til den geistlige Stand og blev Prælat först i Viborg, siden i Roeskilde samt Cantsler hos K. Hans og Christian II. Han tjente Kongerne med Troskab og Duelighed, og bevarede sin Anseelse under K. Frederik I. Som catholsk Biskop modsatte han sig i Begyndelsen baade Reformationen og Christian IIIs Valg; men da han overbeviiste sig om, at Fædrenelandets Vel fordrede dette sidste, föiede han sig derefter, fremmede det i Nörrejylland og understöttede Kongen ved Kjöbenhavns Beleiring. Derfor blev ogsaa Ove Bilde ved Reformationens Indförelse behandlet med særlig Höiagtelse, fik Skovkloster for sin Livstid, antog tilsidst selv Reformationen og döde som en anseet Mand 1555. — Dernæst Hans Gaas: han nedstammede fra en anseelig fyensk Slægt, studerede paa Reformationstiden i Wittenberg, traadte derpaa i K. Frederik Is Tjeneste og levede i Svendborg, da Grevefeiden udbröd. Svendborgerne toge Partie med Lybekkerne, der havde megen Nytte af Byens Havn; men siden lykkedes det Hans Gaas at vinde Svendborgerne for den valgte Konge Christian III, og at tilbagedrive med betydeligt Tab den lybske Flaade, der efter Sædvane vilde löbe ind i Havnen. Christian III udnævnte Hans Gaas til förste lutherske Præst i Svendborg samt Provst i Sundsherred, siden 1549 til Biskop i Throndhjem. I sidstnævnte Stilling ordnede han Reformationen, istandsatte Domkirken, sörgede for Skoler og Kirker, og tjente Kongen med Mod og Troskab under Syvaarskrigen. Han döde d. 17 Septbr. 1578. —

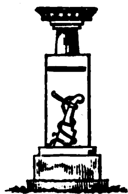
Endelig Peder Svave: han var en Sön af Gregers Svave, födt i Byen Stolpe, opoffrede sig i Ungdommen til lærde Studier, antog Reformationen og udbredte den i sin Födeby. Siden traadte han i Tjeneste hos K. Frederik I, der gjorde ham til Professor ved Universitetet og betroede ham vigtige udenrigske Forhandlinger samt en af sine Sönners Underviisning. K. Christian III udnævnte ham til Raad og Secretair, forærede ham Gjordslöv og brugte ham stedse ved Forhandlinger i Udlandet: Peder Svave sluttede Forbundet med Protestanterne i Tydskland og sikkrede Riget mod Keiseren og Christian IIs Svigersönner, indtil det Speierske Forlig istandbragte Freden fra den Side; han mæglede derpaa ogsaa mellem Keiseren og forskjellige Fyrster. Han döde 1552.

Et Par hundrede Skridt videre frem paa Höimose Kongevei findes Mindestenen for Tyge Krabbe (no. 47). Han var en Sön af Mogens Krabbe til Bustrup og udmærkede sig först i Slutningen af K. Hans's Regjering, idet han 1510 slog den svenske Hær under Aage Johansen ved Fante-Hulen og 1512 deeltog i den Malmöske Fred med Lybek. Under K. Frederik I overvandt han i Forbindelse med Johan Rantzau den bekjendte Sören Norby. I Grevefeidens Tid heldede han först til Christian IIs Parti; men da Christian III var valgt, traadte han som Lehnsmand paa Helsingborg snart i Spidsen for dennes Tilhængere og tvang de skaanske Stæder, navnlig Landskrone og Malmö, til Underkastelse, ligesom han ogsaa nu sluttede sig til Reformationen og 1536 virkede for dens Gjennemförelse. Han döde 1541.

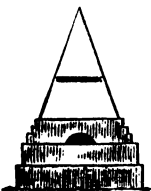

Gaae vi derfra atter omtrent ligesaalangt frem paa Höimose Kongevei, træffe vi et Monument paa venstre Haand og ligefor dette paa höire Haand en Sidegang, der böier sig mod Syd. Vi ville forelöbig forlade Monumentet og vandre ind i Sidegangen, Höimosestien, der et Par hundrede Skridt sydligere udmunder i Hovedveien.

Midt paa denne Höimosesti staaer et Mindesmærke for Mogens Heinesen (no. 48). Han var en Sön af Præsten Heine Havreke paa Færöerne, födt omtrent ved Aaret 1545. Dannet fra Ungdommen af til en kjæk Sömand, blev han af K. Frederik II sat til at forsvare Norge og Færöerne mod engelske og franske Sörövere eller Snighandlere, hvilket han ogsaa udförte med Mod og Snildhed. Men hans vilde Liv, Drikfældighed og Udsvævelser gjorde ham ilde lidt paa Færöerne, og da Danmark havde Fred med alle Nationer, drog han med sit Skib til Nederlandene, hvor han tog Tjeneste hos den spanske Statholder for at krydse mod engelske Skibe. Han tillod sig nu efter Omstændighederne at bruge snart Dansk, snart Nederlandsk Flag, og under det sidste tog han et stort engelsk Skib, der blev priisdömt i Holland, solgt og bragt til Bergen. Dronning Elisabeth klagede derover hos den Danske Regjering i Mindreaarigheds-Tiden efter K. Frederik IIs Död, og en af Regjeringsherrerne, Christoffer Valkendorf, lod ham anklage for Söröveri, dömme og halshugge d. 8 Febr. 1589. Men i næste Aar erklærede en Herredag Dommen for ugyldig, idömte Valkendorf betydelige Böder og lod Mogens Heinesens Lig hæderlig begrave.

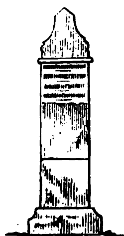

Vi fölge Höimosestien mod Syd, indtil den leder os ind paa Hovedveien i Nærheden af Herluf Trolles Mindesteen, og vandre derpaa en halvtredie hundrede Skridt mod Nord op ad Hovedveien til det Sted, hvor den skjæres af Lille Korsvei: der staaer en Stötte i Pyramideform til Erindring om Hannibal Sehested (no. 49). Han var en Sön af Claus Maltesen Sehested til Höiriis, födt 1609. Dannet ved Universiteter og Hoffer, og Rigsraad i en Alder af omtrent 30 Aar og kort efter Statholder i Norge, ægtede han 1642 K. Christian IVs Datter Fröken Christiane, for-

svarede under den svenske Krig, „Hannibalsfeiden", Norge med Mod og Lykke og regjerede det med næsten kongelig Myndighed. Han forstod at böie sig under de forandrede Forhold efter K. Frederik IIIs Thronbestigelse, opgav Statholderskab og Godser i Norge, skaffede i Udlandet sine Talenter Anerkjendelse, vendte hjem under den svenske Krig og blev efter Freden mere anseet end nogensinde för. Han tog væsentlig Deel i de hemmelige Planer til Statsforandringen 1660, blev derfor rigelig belönnet og hyppigt brugt ved Gesandtskaber i fremmede Lande, hvor hans Statsmands-Dygtighed, hans fine Dannelse, Klögt eller Træskhed, hans Anstand, Pragt og Galanteri tildrog ham almindelig Opmærksomhed. Ludvig XIV ophöiede ham til Greve, og — han döde i Paris den 13 September 1666.

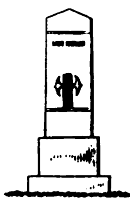
Hundrede Skridt nordligere paa Hovedveien see vi en Stötte til Ære for fire Mænd, der udmærkede sig i den svenske Krig under Frederik III: Lassen, Steenvinkel, Tuxen og Gerner (no. 50). Jens Lassen, födt omtrent ved 1625 af en velhavende Familie, fik en mere practisk end lærd Dannelse, var i Begyndelsen af K. Frederik IIIs Regjering Skriver i Christianstad og blev derefter Renteskriver. Hvad der har bevaret hans Navn, er hans Udholdenhed og Patriotisme under den fornyede svenske Krig. Da Rygtet om Carl Xs Landgang ved Korsör d. 8 Aug. 1658 udbredte Forfærdelse i Hovedstaden, beholdt han Fatningen, skrev strax i Vagten foran Raadhuset en Proclamation til Borgerne, tilböd Kongen hele sin Formue og Credit, og underholdt selv 50 Mand; han befæstede Voldens svageste Steder, fyldte med Vand de udtörrede Grave, saugede Vaager i Isen om Staden, og palissaderede Natten för Hovedstormen d. 11 Febr. 1659 de meest truede Puncter. Han underholdt Forbindelsen med sin Svoger H. Rostgaard paa Kronborg, bragte flygtende

Möenske Skibe lykkelig til Kjöbenhavn, og havde Deel i Planen til Bornholms Befrielse. Efter Freden benyttede Kongen hans Klögt og Raad i Finantssager og belönnede hans Fortjenester: han blev Admiralitetsraad, Assessor i Höiesteret, Landsdommer i Fyen, og han fik betydelige Godser i Betaling for de Kongen forstrakte Penge, Dalum, St. Knuds Kloster, en Skov ved Antvorskov m. m. Efter Frederik IIIs Död havde han adskillig Modgang, og paadrog sig, maaskee ikke altid uden egen Bröde, mange Misundere, Fjender og Processer. Han döde, rimeligviis paa St. Knuds Kloster, 1706. — Ole Steenvinkel, en dansk Ingeniör-Officeer, blev af Carl X beordret til at istandsætte Fæstningsværkerne paa Kronborg ved Danske Bönder og Krigsfanger. Men sin retmæssige Konge og sit Fædreneland tro lagde han med Rostgaard, Tuxen, Gerner og flere Planen til at frarive Fjenden denne Fæstning. Planen blev röbet, Steenvinkel og andre Deeltagere grebne. Han udholdt Pinebænken uden at angive sine Medforbundne og blev henrettet d. 29 Juli 1659. — Lorents Tuxen, en Sön af Gaardeier Tyge Tuxen i Angel, födt 1600, tjente i Hæren under K. Christian IV, blev siden Dr. Sophie Amalies Forvalter paa Hörsholm og ydede i denne Stilling vigtige Tjenester under Krigen 1658 og 1659. Han skaffede sig og sendte sin i Hovedstaden indsluttede Konge Tegning af den svenske Leir; han bragte om Natten Efterretninger til det beleirede Kjöbenhavn; han anmeldte forud den forestaaende Hovedstorm i Februar 1659; han deeltog i Anslaget til Kronborgs Befrielse. Da dette var röbet, undkom han til Kjöbenhavn og stillede sig blandt dets Forsvarere. Efter Freden blev han Hof-Kæmmerer, Vicepræsident i Hofretten og Over-Zahlmester. Han döde 1682. — Henrik Gerner, en Sön af Renteskriver Thomas Thomesen Gerner, födt d. 9 Dcbr. 1629, blev efter fuldendte academiske Studier hjemme og i Oxford Præst i Birkeröd. Ogsaa han tog Deel i Planen til Kronborgs Befrielse

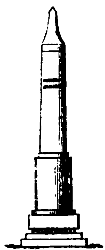
1659 og underholdt Forbindelsen med de deri indviede Englændere, som laae ved Helsingör. Da Planen opdagedes, lod Carl X ham lægge paa Pinebænk, og bestemte hans Henrettelse til d. 19 August 1659, men forandrede denne til et meget strengt Fængsel, indtil Freden var sluttet. Gerner indlagde sig ogsaa Fortjenester som Skribent og Digter. Han blev siden Provst i Lynge-Kronborg Herred og kort efter 1693 Bisp i Viborg, hvor han döde d. 14 Mai 1700.

Vandre vi fremdeles en halvtredie hundrede Skridt videre paa Hovedveien til det Sted, hvor den deler sig i tvende Arme, saa finde vi det nordligste af alle Mindesmærkerne i den jægerspriisiske Lund, det for Iver Lykke (no. 51). Nedstammende fra en gammel Dansk Slægt er han for sin Person kun bekjendt ved en enkelt Bedrift, men denne af desto större Betydning. Da nemlig de Svenske, endog Rigsmarsken og en Deel af Rigsraadet, misfornöiede med K. Albrechts tydske Regimente, 1388 hyldede Dronning Margrethe, saa udnævnte hun denne Iver Lykke af Egholm til Anförer for den Hær, som hun sendte til Sverrig, og han i Forbindelse med de misfornöiede Svenskes Hær overvandt og fangede Albrecht i Slaget ved Falkjöbing d. 24 Februar 1389. Fölgen af denne Seier blev de tre nordiske Rigers Forening under een Konge.

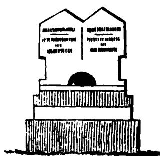

Vi ville derfra vende tilbage mod Syd, först et lidet Stykke paa selve Hovedveien og forbi den Store Korsvei, som skjærer samme, derefter ind i Kongebög-Stien, der mod Vesten stöder til Hovedveien i en meget spids Vinkel og löber næsten langs med den i sydlig Retning. Paa denne Kongebög-Sti, omtrent hundrede Skridt söndenfor Iver Lykkes Mindesmærke, see vi da en höi og smal Stötte opreist for Holger Rosenkrands (no. 52). Han var en Sön af Rigsraad Jörgen Rosenkrands til Rosenholm, födt d. 14 December 1574, tjente i sine yngre

Aar i forskjellige Stillinger og blev Rigsraad 1617. Men af Kjærlighed til Videnskaberne udtraadte han 1627 af Rigsraadet, og det er især hans private Liv, der erhvervede ham Roes som sin Tids ædleste og lærdeste Danske Adelsmand. I Theologie, Latin, Græsk og Hebraisk stod han ved Siden af de största Lærde. Man kaldte ham „den lærde Holger." Hans Huus var som et Academie: der dannedes mangfoldige unge Mennesker, hvilke deels i höie Stats-Embeder deels som Lærde, Professorer og Bisper indlagde sig Fortjenester. Han döde d. 29 October 1642.

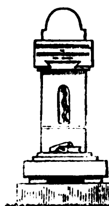

Atter omtrent hundrede Skridt sydligere paa Kongebög-Stien finde vi en lavere men bred Stötte, der minder om hele Rækken af Kongernes Cantslere gjennem et Seculum eller mere (no. 53). Det förste Navn er Johan Friis til Hesselager. Han var en Sön af Jesper Friis, födt d. 20 Febr. 1494, studerede i Odense, i Aarhuus under Morten Borup, tog Magistergraden i Cöln og blev 1520 ansat i K. Christian IIs Cancellie. Men siden reiste han igjen ud, gik til Wittenberg, sluttede sig nær til Melanchthon og blev en af Reformationens förste Befordrere i Danmark. Han var derpaa Kong Frederik Is Cantsler, og efterat han 1533 paa Stændernes Vegne havde tilbudt K. Christian III Danmarks Krone, blev han ved dennes Thronbestigelse ogsaa hans Cantsler, hvilket Embede han under K. Frederik II beklædte ligetil sin Död d. 5 Dcbr. 1570. Han var lærd og de Lærdes Beskytter; han tilraadede Kongen at oprette Communitetet og doterede selv af sine store Rigdomme Kirker, Skoler og Hospitaler. — Derefter fölger Niels Kaas til Torupgaard, en Sön af Niels Kaas til Starupgaard, födt 1534 efter Faderens Död. Han studerede i Viborg, i Kjöbenhavn hos Niels Hemmingsen og i Udlandet; han indtraadte 1560 i K. Frederik IIs Cancellie,

deeltog i de Stettinske Fredsforhandlinger og erholdt 1573 det siden Jo. Friis's Död ubesatte Cantsler-Embede. Fra den Tid af ledede han de vigtigste Statssager, navnlig den slesvigske Lehns-Strid, Successions-Spörgsmaalet efter Hert. Hans den Ældre, Delingen med Hert. Hans den Yngre o. desl., og var Medlem af Regjeringsraadet i K. Christian IVs Mindreaarighed indtil sin Död d. 29 Juni 1594. Ogsaa han var lærd, yndede lærde Mænd og nöd almindelig Höiagtelse blandt sine Samtidige. — Den tredie er Christian Friis til Borreby, en Brodersön af Joh. Friis og en Sön af Henrik Friis til Örbeklunde, födt d. 21 Dcbr. 1556. Han besögte Roeskilde Skole og adskillige fremmede Universiteter, hvorfra han i sit 25 Aar vendte hjem, beriget med Erfaring og lærde Kundskaber. Efter K. Frederik IIs Död blev han kaldet fra sit Throndhjemske Lehn til Antvorskov for at kunne benyttes ved vigtige Forhandlinger, og ved K. Christian IVs Kroning 1596 udnævntes han til Rigsraad og Kongens Cantsler. I tyve Aar beklædte han disse höie Embeder, fulgte ofte Kongen paa Reiser til Sverrig, Tydskland, England, og tog Deel i mange af de Foranstaltninger, der udmærkede denne hæderlige Periode i Danmarks Historie. Han döde den 29 Juli 1616. — Den fjerde er Christen Friis til Kragerup, en Sön af Rigsraad Jörgen Friis til Krastrup, födt d. 4 Novbr. 1581. Han studerede i Soröe og ved fremmede Universiteter, gjorde en kort Krigstjeneste i Prinds Morits's Hær og blev efter sin Hjemkomst Hofjunker hos K. Christian IV. Han deeltog i Calmarkrigen, var ved dens Slutning Statholder paa Ösel og ledsagede Kongen paa Reisen i England 1614. Derefter var han Hofmester hos den udvalgte Konge Prinds Christian, indtil han 1616 blev Rigsraad og Kongens Cantsler, forlehnet med St. Knuds Kloster. I dette Embede lykkedes det ham under Trediveaarskrigen ved den lybekske Fred 1629 at drage Riget ud af en betænkelig Stilling. Han var en retsindig, gudfrygtig Mand; han döde d. 1 October 1639.

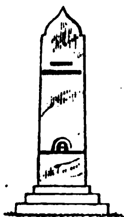
Fortsætte vi derfra videre Gangen mod Syd ad Kongebög-Stien omtrent firsindstyve Skridt, saa træffe vi först den mægtige gamle Kongebög ligeoverfor Lille Korsvei, og gaae vi derfra ligesaalangt frem i sydlig Retning, see vi Bartholinernes Mindestötte (no. 54).

Thomas Casparsen Bartholin, en Sön af Professor Caspar Bartholin, födt d. 20 Octbr. 1616, studerede först hjemme, derefter omtrent ni Aar i Nederlandene, Frankrig, Italien, Schweiz og Tydskland fornemmelig Medicin og Anatomie, og var allerede en meget anseet Lærd, da han kom hjem og 1647 blev ansat ved Universitetet. Her stiftede han det anatomiske Theater og vandt europæisk Berömmelse ved flere medicinske Opdagelser, ved sine mangfoldige Skrifter og ved en vidtlöftig Brevvexling med Samtidens störste Lærde. For at kunne hengive sig alene til sine Studier, opgav han 1661 Professoratet og flyttede til sin Gaard Hagested, hvor han udarbeidede mange fortræffelige Værker; men da hans Bibliothek her brændte 1670, traadte han atter i Embede som Livmedicus hos Kongen. Han döde d. 4 Dcbr. 1680. — Hans Sön Thomas Thomasen Bartholin, födt d. 29 Marts 1659, blev allerede atten Aar gammel Professor i Historie og Politik, reiste derpaa udenlands og blev efter sin Tilbagekomst udnævnt til Kongelig Antiqvarius, Secretair ved Geheimearchivet, Professor i Lovkyndigheden og Justitssecretair. Men han döde i en ung Alder d. 5 Novbr. 1690. Foruden nogle trykte Skrifter af historisk og antiqvarisk Indhold, efterlod han sig Forarbeider og Samlinger i mange Foliobind til et stort Værk, de nordiske Rigers Kirkehistorie, der endnu bevares og benyttes paa det kjöbenhavske Universitets-Bibliothek.

Omtrent hundrede Alen sydligere stöder Kongebög-Stien endelig til Höimose Kongevei, hvorfra vi begyndte vor Vandring i dette Parti af Lunden, og paa samme

Sted have vi endnu Monumentet for **Peder Griffenfeld** (no. 55), et af de mærkværdigste blandt dem alle.

Han var en Sön af Viinhandler Joa. Schumacher, födt d. 24 Aug. 1635, tog theologisk Attestats 1653 og reiste derpaa udenlands. K. Frederik III, som tidligere var bleven opmærksom paa hans Lærdom og Talenter, udnævnte ham 1663 til sin Geheimearchivar og Bibliothekar, betroede ham 1665 at concipere Kongeloven, valgte ham 1667 til sin Cabinets-Secretair og satte ham senere i de höie Stats-Collegier. K. Christian V, for end mere at kunne bruge hans udmærkede Duelighed og Troskab, ophöiede ham i Löbet af tre til fire Aar til Geheimeraad, Danebrogs- og Elefant-Ridder, Storkantsler og Greve, og overlod ham til samme Tid at ordne og styre hele den indre og ydre Politik. Griffenfeld organiserede det indre Regjeringsvæsen efter det nye System, navnlig Cancelliet og Höiesteret, forberedede den nugjældende Lovbog, sörgede for Finantsvæsen, Handel, Industri og Agerbrug, beskyttede Videnskaberne. Griffenfelds ydre Politik sögte at befæste Rigets Selvstændighed mere ved Statsklogskab end med Vaaben, og da han ikke kunde afværge den skaanske Krig, virkede hans Pen heldigere end Sværdet. Men Födsels-Adelens Skinsyge over Fortjenesternes Adel og den militaire Ringeagt for Statskunstens Betydning sammensvore sig med Kongens Maitresse og tydske eller brandenborg-preussiske Kabaler, og bedaarede Kongen saaledes, at han 1676 lod Griffenfeld sætte under Anklage ved en forskreven tydsk Advocat, dömme fra Livet og — benaade med evigt Fængsel. De som derefter fik Magten, forstode ikke at fortsætte og fuldende, hvad Griffenfelds Statsklogskab havde begyndt, og forspildte mangen Frugt af hans Arbeide, medens de vel forstode at fjerne ham fra Kongen, der savnede ham, og at holde ham i et 22aarigt Fængsel, hvorfra han först befriedes Aaret för sin Död. Han

döde d. 12 Marts 1699. — Arveprindsen reiste ham et Æreminde, og lod derpaa anbringe de betydningsfulde Bogstaver: C. A., d. e. Condemnatus — Absolutus, domfældet men frifunden. Det kan være til Tröst og Opmuntring for mishandlede danske Fædrenelandsvenner, men det erstatter ikke Fædrenelandet Tabet af dem.

Vi have dermed gjennemvandret det hele jægerspriisiske Pantheon i Have og Slotshegning, saaledes som Arveprinds Frederik havde anlagt det og som han igjen overleverede det til Kongen og Kronen.

10. Med denne Overlevering ender den lange Periode, hvori Jægerspriis næsten uafbrudt gik fra det ene Medlem af Kongehuset til det andet, og dermed tillige den Udmærkelse, som fulgte med et Kongeligt Herskab. En ny Epoche begynder, og i det fölgende halve Aarhundrede lige indtil vore Dage frembyder Jægerspriis's Historie ordentligviis ikke andre Begivenheder end de övrige Staten tilhörende og af Rentekammeret bestyrede Godsers. Det er alene Afvexlinger eller Forandringer i den öconomiske Benyttelse, der ligesom afdele disse sidste halvtredsindstyve Aar i mindre Afsnit. Det förste af dem omfatter et Tidsrum af ni Aar (1798—1807), i hvilke Forpagtningen fremdeles blev hos den af Arveprindsen antagne Cancellieraad Qvistgaard [1].

Kongens eller det kongelige Rentekammers Overtagelse af Jægerspriis regnedes fra Begyndelsen af Aaret 1798, skjöndt den fuldstændige Tiltrædelse skulde udsættes indtil den förste Mai. Men Bönderne, der ventede sig meget af Kronprindsens bekjendte Bondekjærlighed, havde ikke Taalmodighed til at oppebie dette Tidspunct. Saameget nemlig end Arveprindsen og hans Raadgivere havde stræbt at forsone dem med de gamle Landboforhold ved et mildt Regimente, saa ivrigt end tjenst-

[1] Nemlig siden d. 1 Mai 1796. See ovenf. S. 190—191.

villige Aander havde grebet Leiligheden til at lade Bönderne i kunstige Phraser og sceniske Optog forkynde deres uendelige Lykke under dette Regimente [1], saa havde dog det nye System og dets Gjennemförelse paa Frederiksborg og Kronborg Amter [2] aabnet Öinene for en ganske anden Tilstand end den hidtilværende. Jægerspriis's Bönder sagde med en vis Stolthed: „Vi ere nu igjen Kongens egne Bönder," og stöttende sig dertil indgave Gaardmændene i Gierlöv allerede den trettende Januar 1798 en Ansögning om at fritages fra Hoveri [3]. Dette

---

[1] For dog at give blot et Exempel derpaa, skal jeg igjen omtale det ovenfor S. 190 nævnte Höstgilde, da just en trykt Beskrivelse over dette er falden mig i Hænderne. Den hedder: Höstgilde paa Jægerspriis den 26 August 1794", trykt i Kjöbenhavn hos Schultz, 1 Ark 8vo. Festen aabnedes med en stor Parademarsch forbi Slottet af Musikanter, Söfolk, Bönderbörn, Bönderpiger, „Godsets Smed med sin Forhammer," Bönder med et Træ at plante for Prinds Ferdinand, Piger med Egekrandse, do. med Fiskekurve, do. med Malkebötter, Karle med Meieredskaber, alle Godsets Bönder og Koner, en Deel af Godsets Fattige. Derpaa sendtes nogle af Börnene, hvoriblandt Prinds Christian og Prindsesserne Juliane og Charlotte, op til Slottet for at invitere „det naadige Herskab". Da dette var kommen, maatte tre Bönderpiger, en Karl og en stakkels gammel Bonde hver for sig, een ad Gangen, i Solo-Numere af pæne Taler og Sange til Herskabet uddeclamere eller udsynge deres Fölelser af den Naade, de selv nöde, og den Lykke, de önskede Herskabet, og derefter fulgte en dialogiseret Idyl, hvori den gamle Faer Jacob, Zille, Anemoer, Grethe o. s. v. personlig spillede eller agerede i naivt ladende Tale og Sang den foreskrevne Henrykkelse! — Det Hele var en Forestilling fra Arcadien, der henlagt til vort Norden, blev alt andet end Natur — blev et tydsk Theaterstykke.

[2] Hansen (W. A.), Beskr. ov. de paa Frdr. og Kronb. Amter foretagne Indretn. Kbhvn. 1790. I Aarene 1784—88 var dette vigtige Arbeide udfört.

[3] Indenrigsm. Arch. har denne Ansögning af 13 Jan. 1798. Det heder deri bl. a., at Hoveriet var blevet utaaleligere efter Gaardens Bortforpagtning, end da den dreves for Arveprindsens Regning.

kunde dog umulig bevilges dem, saalænge Forpagtningen varede; men snart fulgte tvende nye Andragender, först fra samtlige Godsets Bönder, der besværede sig over, at Halvdelen af deres Græsning i Fælledskoven og deres Udviisning af Brændsel og Vogntömmer fra Skoven var dem berövet [1], og derpaa særlig fra Godsets Huusmænd, der klagede over, at Hoveri fordredes af dem istedenfor de bestemte Arbeidspenge [2]. Begge disse Klager bleve sendte til Inspectörens, Kammerraad Eskildsens, Betænkning, og bleve af ham den tolvte April og tiende Mai i en udförlig Fremstilling afviiste som aldeles grundlöse og som et Værk af Vinkelskriveres Agitationer [3]. Saa-

---

[1] Ansögn. af 15 Marts 1798. De havde, sige de, forhen havt Græsning i hele Fælledskoven; deraf var forlængst det Halve frataget dem og nu taltes der om at tage den anden Halvdeel; de begjere enten hele Fælledskoven eller i dens Sted Studehaven til Græsning. De havde ogsaa tabt den halve Udviisning, som de igjen forlange.

[2] Klagen selv kjender jeg kun af Rentek. sjell. Brevbog 1798 den 28 April, og af Eskildsens Erklæring over Klagen. De sagde, at der paalagdes dem Hoveri, skjöndt de efter Fæstebrevene kunde betale 4 Rd. aarligt derfor.

[3] Indenrigsm. Arch. Eskildsen oplyser: 1. om Græsningen, at Skoven var Hovedgaardstaxt, som nogle af Bönderne efter Bevilling brugte deels frit (Skovboerne) deels for Betaling; at de först d. 23 Sept. 1762 alle havde faaet den, men alene „som en Naade", og at i Aarene nogle og firsindstyve 300 Td. Land af Skoven var gjort til Hovmark, hvorfor Bönderne nu forlangte Studehaven, 800 Td. Land, til Erstatning. 2. om Udviisningen, at Bönderne indtil 1781 fik eet Læs Hjultömmer og eet Læs Brænde, 1782 et halvt Læs Hjultömmer og eet Læs Brænde, siden 1786 et halvt Læs Hjultömmer og istedenfor Brænde deels Grenene paa udviiste Træer deels Törv, hvilken Törv adskillige af dem aldrig havde skaaret. 3. om Huusmændenes Hoveri, at de var pligtige til at gjöre Naturalhoveri, „naar man det forlanger", at „Vinkelskriveren" efter Rygtet havde faaet 8 Skilling af hver Huusmand for at skrive Klagen. — Hvad Huusmændene angaaer, vil jeg dog bemærke, at af tre Fæstebreve, som Eskildsen indsendte, de to

danne Scener vare almindelige i Bondefrihedens første Aar; men Kronprindsen fordömte ikke Frihedslysten, fordi den kunde misbruges, og hine Andragender bleve hellerikke uden Fölger.

Under disse forelöbige Forhandlinger med Bönderne nærmede sig Tiden for den endelige Overlevering. Arveprindsens Hofchef Kammerherre Lowzow havde den sexogtyvende Februar 1798 tilsendt Rentekammeret Jordebogen, Beskrivelsen over Bygningerne, Inventariet og Listen over Betjentenes Lönning; Kammeret havde den fjortende April gjennem Finantscollegiet forelagt Kongen Lönningerne og efter Overforstmester Linstows samt Overförster Clausens Önske andraget paa en Försters Udnævnelse istedenfor den forhen afskedigede Skovrider, og endelig havde Kongen den anden Mai 1798 approberet saavel Lönningerne som de Bönderne bestemte Præmier for Steengjærders Opsættelse, samt overtaget alle disse Udgifter fra den förste Mai af[1]. Samme förste Mai modtog Geheimeraad Henrik Levetzau, Amtmand paa Frederiksborg, og Capitain Hans Nicolai Arctander, Comiteret i Rentekammeret, af Lowzow alt hvad der hörte til Godsets fuldstændige Overlevering, og nedlagde umiddelbart derefter den hele locale Bestyrelse i Kammerraad Eskildsens

---

virkelig synes at tale for Huusmændenes Mening, at de selv havde Ret til at bestemme, om de vilde betale Pengene eller udföre Hoveriet i Natura

[1] Alle disse Actstykker: Lowzows Skrivelse af 26 Febr. (see ovenf. S. 190 Not. 2), to Skrivelser fra Rentekammeret til Finantscollegiet af 14 April, en Skrivelse fra Finantscollegiet til Rentekammeret, der meldte, at Kongen d. 2 Mai havde approberet Lönningerne, og en Skrivelse af 16 Jan. 1801 fra Eskildsen til Rentekammeret, hvori anföres, at Böndernes Præmier d. 2 Mai 1798 vare bestemte til 40 Skill. for en Favn dobbelt, 24 Skill. for en Favn enkelt Steengjærde, — findes i Indenrigsm. Arch. Det er mærkeligt, at Finantscollegiet i disse Anliggender var Mellemmand mellem Kongen og Rentekammeret.

Haand[1]. Nogle Uger senere blev Frederik Carl Saust, hidtil Skovfoged i Ravnehuset paa det andet Kjöbenhavnske District, udnævnt til Förster paa Jægerspriis[2]. Saust forestod nu Skovvæsenet under Linstow og Clausen, ligesom Eskildsen forestod Godset under Levetzau, alt under Rentekammerets Overbestyrelse.

Eskildsen var egentlig Sjelen i denne nye Organisation. Som Inspectör, Forvalter eller Amtsforvalter havde han ikke alene sin faste Gage, men nöd derhos Tiendedelen af Fæstepengene, adskillige Emolumenter og Æres-Gaver[3]; som en Mand af Dannelse, Erfaring og Alvor besad han baade sine Undergivnes og sine Foresattes Agtelse. Han förte Tilsyn med Slottet og de mange dertil hörende Bygninger, der behövede stadige Reparationer. Vistnok besögte Kongen og Kronprindsen selv fra nu af sjeldnere og kun for faa Dage Jægerspriis, hvorfor ogsaa Rentekammeret ved Begyndelsen af Efteraaret lod Be-

---

[1] Indber. af Levetzau og Arctander til Rentekammeret d. 3 Mai 1798. — Denne Henrik Levetzau var i Aaret 1776 bleven naturaliseret og hörte til en yngre Linie end den i Aaret 1670 naturaliserede Hans Fredr. Levetzau til Oxholm og Restrup, der er Stamfader for de danske Levetzauer. Henrik Levetzaus Farfaders Fader, Jo. Didrik Levetzau til Misstorf og Markow i Meklenborg, var Broder til Hans Frdr. Levetzau.

[2] Kgl. Resolut. af 23 Mai 1798. Siden Holst's Afsked (ovenf. S. 187) havde der ingen Skovrider været paa Jægerspriis. Saust fik den jægerspriisiske Skovriderbolig Skovlyst, men Overförster Clausen boede paa Tokkekjöb.

[3] De nævnte Prædicater gaves Eskildsen i Flæng. En Skriv. fra Gen. Postamtet til Rentek. d. 13 Jan. 1801 tillægger ham Amtsforvalternes Portofrihed i Tjenestesager. — En Skriv. fra Lowzow til Rentekam. af 6 Sept. 1801 viser, at Arveprindsen havde tillagt Eskildsen som Emolument 1/10 af Fæstepengene og Græsning for 12 Faar hos Forpagteren. — En Correspondance mellem Overförster Clausen og Hofjægerm. Grev Rantzau i Januar 1799 lærer, at Arveprindsen havde tilstaaet Eskildsen et Stykke Kron- eller Daavildt hver Juul eller Nytaar, hvilket fremdeles blev ydet ham.

holdningerne af Korn og Fourage sælge ved Auction[1]; men da Slottet var indrömmet Arveprindsen til Benyttelse, maatte saavel dette som dets Omgivelser holdes i sömmelig Stand, hvilket ogsaa hvert Aar blev iagttaget og hvert Aar kostede betydelige Summer[2]. Eskildsen forestod ligeledes det af Fleischer oprettede og fremdeles fortsatte Teglværk, og skjöndt dette aarlig fortærede omtrent halvandethundrede Favne Brænde af Jægerspriis's Skove, troede han dog at kunne beregne et Overskud derfra til Indtægt for Amts- eller Godskassen[3]. Ogsaa denne, ligesom Skattevæsenet og Regnskabet overhovedet, hörte til hans Bestyrelse. Eskildsen var for Bönderne baade en myndig Herre og en kraftig Forsvarer. Ligesom han strax havde erklæret sig imod deres urimelige Fordringer, saaledes straffede han dem ogsaa i den förste Sommer for deres modvillige Hoveriforsömmelser[4], fandt

---

[1] Rentek. sjell. Brevb. 1798 d. 25 Septbr.

[2] Foruden Kalk, Steen, Tömmer og Langhalm, der leveredes i Natura, kostede disse Reparationer 1798, 25 Juli: 149 Rd. 34 ß, 1799, 17 April og 2 Aug. 756 Rd. 8 ß og 383 Rd. 28 ß, 1800, 8 Aug. og 3 Septbr. 1336 Rd. 9 ß og 877 Rd. 27 ß, 1801, 21 Octbr. 442 Rd. 39 ß, 1803, 30 Marts: 1969 Rd. 43½ ß (nærmest til Færgen) og d. 14 Dcbr. 1224 Rd. (til Spiret), 1804. 28 Novbr. 353 Rd. 56 ß og 558 Rd. 39 ß, 1805, 3 Juli: 215 Rd. 88 ß. Paa Rentekammerets Vegne havde Arctander og Rawert nærmest Bestyrelsen af Bygningsforetagenderne.

[3] I Aaret 1799 solgtes 126,550 Stykker Muursteen for 1258 Rd. Eskildsen regnede 10 Rd. pro Mille, og Netto-Indtægten til 15 Mk. pro Mille. I en Beretning af 24 Febr. 1803 angiver han Indtægten for 1802 til 1841 Rd. 5 Mk. 14 Sk., Udgiften til 1415 Rd. 1 Mk. 9 Sk., altsaa Overskud 426 Rd. 4 Mk. 5 Sk. I Beretn. af 4 Marts 1806 beregnes Overskudet i Aaret 1805 til 376 Rd. 2 Mk. ½ Skill.

[4] Indenrigsm. Arch. har en Deel Klager fra Bönderne, Skrivelser fra Rentekammeret, Erklæringer fra Qvistgaard og Eskildsen i Anledn. af Böndernes Opsætsighed strax i den förste Sommer, efterat de vare komne igjen under Kronen. Bönderne i Lyngerup sögte d. 7 August 1798 Kronprindsen om Eftergivelse af en Mulkt

i det fölgende Aar ingen Grund til at anbefale dem til yderligere Fritagelse for de almindelige Bidrag til Landeveiene[1] og bekjæmpede endnu senere de Misforstaaelser, som en ufornuftig Mening om Kronprindsens Beskyttelse forledede dem til. Men paa den anden Side tog han sig af dem, hvor Ret og Billighed fordrede det: allerede i Mai 1798 havde han henvendt sig til Rentekammeret om at fuldföre sex Böndergaarde, hvis Udflytning Arveprindsen havde begyndt, men hvis Bygninger ikke vare færdige[2]; i Juli havde han hos Levetzau andraget paa Udskiftningen i Nedre-Draaby, som endnu i denne Henseende stod tilbage[3], og endelig havde han i September ved en Forestilling om al den Skade, Markerne lede af den altfor store Vildtstand, udvirket den Befaling, at over hundrede Stykker stort Vildt paa engang skulde bortskydes[4]. Paa samme Maade talte han ogsaa for Godsets ringere Bestillingsmænd, og Skolelærerne bleve i

---

og klagede over, at Qvistgaards Fuldmægtig (Lange) dristig sagde til dem: „Det er det samme, naar I faae höstet; Vores skal I passe." Qvistgaard erklærede i en Skrivelse fra sin Eiendomsgaard Vibygaard d. 9 Septbr. 1798, at Bönderne strax ved Tilsigelsen havde reent ud nægtet at komme, og at de betalte en Vinkelskriver for at fremföre de groveste Usandheder. Eskildsens Erklæring af 10 Sept. stemmer dermed, og Mulkten blev ikke eftergivet.

[1] Kongl. Resol. af 3 April 1799. See ovenf. S. 176 Not. 1.

[2] Eskildsen til Rentek. d. 29 Mai 1798. Det var fem Gaarde i Törslöv (hvoraf een var bortfæstet til Hans Knabe) og en paa Skoven. Han foreslog at give Bönderne en vis Sum Penge og Tömmer til hvert manglende Fag Huus, nemlig 3 Rd. pr. Fag.

[3] Eskildsen t. Levetzau d. 9 Juli 1798. Han bemærker, at Nedre-Draaby var den eneste By, der endnu ikke var udskiftet; at Bönderne forresten allerede havde vundet noget ved Kobbel-Inddelingen, og at Udskiftningen maatte helst skee, naar Forpagtningen var udlöben.

[4] Kgl. Resol. d. 5 Septbr. 1798. Saust fik Skydepengene, i Arveprindsens Tid 48 Skill., nu 32 Skill.

November 1799 med Hensyn til Brænde-Deputat aflagte paa samme Maade som deres Lige paa Frederiksborg og Kronborg Amter[1]. Baade Levetzau og Rentekammeret havde megen Tillid til Eskildsen og henholdt sig i Regelen til hans Forestillinger og Erklæringer. Uden saadan Stötte skulde han neppe have kunnet gjennemföre hiin for Hoffets Jagtelskere mindre behagelige Indskrænkning i Vildtstanden; sikkret ved denne kunde han ved flere Leiligheder optræde med den Rolighed og Selvstændighed, der var ham egen.

En lille ganske moersom Begivenhed, der indtraf ved samme Tid, gav ham Anledning til at vise dette. I Sommeren 1798 havde den bekjendte Fru Frederikke Brun faaet et Besög af sin Ven Carl Victor Bonstetten[2]. Hun vilde blandt andet vise ham Nordsjellands smukkeste Egne, og kom den förste September 1798[3] om Aftenen Klokken ni fra Frederiksværk til Færgen ved Frederikssund for at lade sig sætte over til Jægerspriis; men det blæste temmelig stærkt, og Færgemanden Zacharias Artman eller hans Folk kunde paa den modsatte Side ikke höre Raabet om at sætte over. Reiseselskabet maatte derfor overnatte i Frederikssund. Næste Morgen raabte de atter, uden at Færgen blev dem sendt, hvorpaa de

---

[1] Kgl. Resol. af 20 Novbr. 1799. Hver Skolelærer fik fem Favne Brænde. Som Skolelærere nævnes ved denne Tid Hornberg i Landerslöv, Sören Terkildsen, siden Peder Hansen, paa Skoven, Johannes Schönbach paa Jægerspriis o. a.

[2] Selmer, necrol. Saml. I. 273, i Biskop Neumanns Biographie.

[3] Saaledes angives Dagen i Bonstettens trykte Beretning, som vi strax nedenfor skulle omtale. Jeg skal imidlertid ikke lade ubemærket, at jeg i mine Optegnelser efter den nedenfor nævnte Klage har den 4 September. Men jeg kan muligen have seet feil, og det synes mig nu ikke Umagen værd for den Sags Skyld igjen at söge denne Klage, der ikke er i Geheimearchivet

stege tilvogns og kjörte hjem til det Brunske Lyststed Sophienholm. Det var dem neppe meget om at gjöre at komme til Jægerspriis, og Sagen syntes glemt. Men i det fölgende Efteraar skrev Bonstetten sine Beretninger eller Betragtninger over Reisen[1], og det er rimeligt, at disse bleve oplæste og beundrede i den elegante Kreds af fornemme og literaire Notabiliteter, der samledes hos Fru Brun. Vist er det, at Sagen efter Forlöbet af fulde fire Maaneder blev optaget igjen, og at Fru Brun, Bonstetten og Huuslæreren Jac. Neuman den femte Januar 1799 indgave til Rentekammeret en Klage over Færgemanden. Neumann havde conciperet eller i det mindste skrevet denne Klage: han fortalte, hvorledes de om Aftenen havde raabt saa höit, at Hundene paa den anden Side tudede ad dem, hvorledes denne Duet mellem Fru Brun, Bonstetten og ham paa den ene Side og Færgemandens Hunde paa den anden blev gjentaget næste Morgen ligesaa forgjeves, uagtet Færgefolkene dog kunde see, at de vare Folk med Kareth og Holsteenskvogn; han endte med det pathetiske Udraab: „Vee den eensomme Fodgjænger, hvis Betaling er en Styver!"[2] Nu blev der et heelt Spectakel. Det kongelige Rentekammer forlangte af Geheimeraad Levetzau en Undersögelse anstillet; han skrev til Amtsforvalter Arentz paa Frederiksborg, denne atter til Artman, og Levetzau indmeldte den syvogtyvende

---

[1] Bonstetten, neue Schriften, I. (Copenh. 1799) S. 1—137: Bemerkungen auf einer Reise durch einen Theil von Seeland und auf der Küste von Schonen. Her findes S. 133—35 Fortællingen om Reiseselskabets Eventyr ved Jægerspriis Færge. — Neumann, Danskes Reiseiagttagelser (Kbhvn. 1799) I. 254 fg. II. 193 fg., have en dansk Oversættelse deraf og navnlig II. 278—79 det her nævnte Stykke.

[2] Indenrigsm. Arch. bevarer den originale Klage, skreven paa Dansk med Neumanns Haand og underskreven „Frederike Brun födt Münter, Carl von Bonstetten von Bern, Jacob Neumann."

April 1799 Resultatet af disse Undersögelser; men Kammeret var ikke dermed tilfreds, befalede en ny og grundigere Undersögelse, og Levetzau overdrog den til — Kammerraad Eskildsen. Men denne alvorlige Mand fandt vistnok, at det gik vel vidt, og han svarede ganske tört den tiende Juni, at det i Blæst var vanskeligt at höre et Raab, og at Ingen nogensinde for ham havde fört Klage over Artman. Levetzau indsendte denne Erklæring, der synes at have virket noget kjölende; thi det Kongelige Rentekammer sluttede nu den tredie August den vigtige Forhandling med en höflig Undskyldning til Fru Brun, „Hr. von Bonstetten von Bärn" og Hr. Neumann [1]. Elleve Maaneder vare da forlöbne siden den forskrækkelige Begivenhed ved Jægerspriis Færge, — og et mærkeligt Bidrag var givet til Historien af det fine Brunske Huus's Indflydelse paa den Tids Regjeringsmænd.

Eskildsen förte ogsaa paa Stedet Tilsyn med Gaardens Forpagter Cancellieraad Qvistgaard, understöttede hans Bedrift og forsvarede hans Rettigheder. Saaledes erholdt Qvistgaard i Mai 1800 efter Begjæring en af Tömmermester Hallander forfærdiget Tærskemaskine, dog imod at forrente den Sum, som den havde kostet [2]; ligeledes blev Qvistgaard ved Eskildsens Medvirkning tilsikkret den Ugedagstjeneste, som Huusmændene sögte at unddrage sig for [3]. Men derimod synes Eskildsen ikke

---

[1] Rentek. til Levetzau d. 19 Januar o. s. v. Alle disse Skrivelser i Indenr. Arch. Eskildsen erklærede, at Ingen havde klaget over Artman; men Bonstetten siger S. 134: *Jedermann klagte über ihn; Bauern erzählten uns, er hätte eine Stelle von 1200 Thalern Einkommen, er führe aber nur, wenn es ihm gefiel.*

[2] Qvistgaard havde allerede sögt derom i Sommeren 1798, og Kongen havde d. 22 August tilladt, at den maatte anskaffes for 660 Rd., imod at Forpagteren skulde forrente denne Sum med 6 p. C. og holde Maskinen vedlige. Nu blev den leveret.

[3] En af de ved denne Leilighed for Opsætsighed straffede

at have været tilböielig til at anbefale en Begjering, som Qvistgaard havde indgivet om Forpagtningens Forlængelse paa fire Aar, da han oftere havde Restance med sine Afgifter [1], og Kronprindsen eller Rentekammeret desuden tænkte paa en ny, for Bönderne gunstigere Plan, naar Forpagtningen var udlöben. Denne Plan, som den sexogtyvende November 1800 blev bifaldet af Kongen, gik ud paa at indskrænke Forpagtningen til sex Marker og to Enge, der laae nærmest ved Jægerspriis, at inddrage de övrige sex Marker deels til Skovplantning, deels til Fordeling i Huuslodder, deels til Udleie paa kortere Aaremaal, og endelig ifölge Böndernes tidligere Andragende at ophæve alt Natural-Hoveri mod toogtredive Rigsdaler af hver Gaard, hvori dog sex Rigsdaler skulde afgaae, dersom Böndernes Græsningsret i Skoven faldt bort [2]. Ved en kongelig Resolution af ellevte Marts 1801 blev Planen udfört: de sex Marker bleve overladte til Cancellieraad Qvistgaard paa tolv Aar fra förste Mai

---

Huusmænd skrev den 12 Juni 1800 en Klage til Kronprindsen, der bevares i Indenrigsm. Arch. Den begynder saaledes: *Hos Deres Kongelige Höihed som Bondestandens erklærede Ven og Beskytter haaber jeg underdanigst at finde Redning* o. s. v. Forresten er det af Sagen klart, at Huusmanden havde aabenbar Uret. See ovenf. S. 238.

[1] Qvistgaards förste Ansögning derom var af 26 August 1799. Men Eskildsen havde i disse Aar ofte gjort Indberetning om hans Restancer, og Rentekammeret vilde ikke indstille Ansögningen.

[2] Indenr. Arch. Rentekammerets Forestilling derom var af 18 Novbr. 1800, og Antallet af hoverigjörende Bönder ansloges til 88, saaat Hoveripengene vilde blive 2816 Rd., hiint eventuelle Fradrag medregnet. Den Kongl. Approbation tilföiede den Bestemmelse, at een Gaard skulde nedlægges og uddeles til Huusmænd. — Man seer, at der nu var 12 Marker, medens der 1773 kun var 11 (ovenf. S. 162); men vi vide (ovenf. S. 172), at Fleischer opdyrkede en ny Mark. — Efter den nye Plan vilde Jægerspriis Hovedgaard indbringe 5866 Rd. (neml. 2816 Hoveripenge, 1600 af Qvistgaard, 1450 for de udleiede Jorder), medens Qvistgaard hidtil havde betalt

1801 mod en Forpagtningsafgift af sextenhundrede Rigsdaler, dog saaledes at han efter Forlöbet af de fem förste Aar kunde opsiges med Aars Varsel [1], og Besætningen blev indskrænket til halvandethundrede Köer [2]; Bönderne bleve alle hoverifrie, og hele Nedredraaby skulde strax udskiftes, tildeels ogsaa udflyttes [3]. Dette sidste Arbeide under Tilsyn af Landinspectör Kynde sögte en vis Anders Björnsen om at maatte udföre som Landmaaler paa Jægerspriis [4]; men det blev overdraget til Landmaaler Buchhave, som begyndte det i October 1801 og fuldendte det ved Optagelse af Skjöde-Kort over alle Gaardene i det fölgende Aar. Syv Gaarde bleve udflyttede og mange Lettelser bleve den femte Mai 1802 tilstaaede Bönderne i Nedredraaby [5]. Derimod kom Skovboligerne

---

6220 Rd. De nationaloconomiske Forbedringer kostede altsaa aarlig 354 Rd.

[1] Den fornyede Forpagtnings-Contract selv har jeg ikke havt; men saaledes angives dens Indhold i en senere Rentekammer-Forestilling af Aaret 1806, da Qvistgaards Forpagtning blev opsagt.

[2] Ved Auction paa Jægerspriis Thingstue solgtes d. 11 Mai 1801 et Antal af 90 Hollænderi-Köer for 1320 Rd. 5 Mk. 14 Skill., da Besætningen blev nedsat fra 240 til 150 Stykker.

[3] Saaledes opnaaede Bönderne nu den strax ved Godsets Tilbagevenden til Kronen ansögte Hoverifrihed (See ovenf. S. 233—34), der dog först skulde begynde med den 1 Mai 1802.

[4] Indenrigsm. Arch. har denne ganske mærkelige Ansögning af 12 Febr. 1801, hvori han selv fortæller sin Historie. Han var en Bondesön fra Godset, havde tjent Weinschenck, studeret hos Fleischer som Skriver, lært Landmaalingen practisk og siden informeret Mange deri. I en anden Memorial af samme Dato skriver han til Kronprindsen bl. a.: „I min spædeste Ungdom, da jeg förste paa Fredensborg siden paa Jægerspriis saae Deres Kongl. Höihed med Hr. General Eichstedt, brændte mit Hjerte af Kjærlighed til Dem; jeg har holdt ved, og af Deres Hofmænd, som for Stunden ere om Dem, skal bevidnes, hvor inderlig jeg elsker Dem."

[5] Skriv. f. Eskildsen til Rentek. af 1 Octbr. 1801 viser, at Nedre-Draabys Udskiftning da var begyndt. Allerede d. 21 Octbr.

kort efter ved Forordningen af förste October samme Aar i en uheldig Stilling, da de som Brugere af fri Hovedgaardsjord bleve beskattede efter Tönde Land, og de maatte derfor senere hjælpes.

Omtrent ved denne Tid udkom en af Eskildsen et Par Aar iforveien forfattet statistisk Beskrivelse over Jægerspriis, der som et samtidigt Vidnesbyrd fra den sikkreste Haand ikke tör oversees[1]. Hovedgaardens Bygninger havde ikke undergaaet nogen Forandring; dens Haver vare en Lyst- og Kjökkenhave ved Slottet og en Frugthave ved Fasangaarden. Hovedgaardens Hartkorn var hundrede og tretten Tönder tre Skjæpper tre Fjerdingkar Ager og Eng paa et Areal af tusinde Tönder Land Ager, sexhundrede og halvfemtsindstyve Tönder Land Eng, og sexogfiirsindstyve Tönder to Fjerdingkar to Album Skovskyld paa et Areal af tretusinde Tönder Land, alt af temmelig sandet Beskaffenhed. Hovedgaarden havde ti Hovmarker samt fire Enghaver, og Markerne dreves indtil förste Mai 1801, i en fireaarig Rotation, saaledes at fire af dem dyrkedes og sex hvilede til Vinterbrak, Höslæt og Græsning, men efter förste Mai 1801, da kun sex Hovmarker og tre Enge bleve bortforpagtede, var det tilladt at dyrke Halvdelen, medens den anden Halvdeel hvilede, og Udsæden blev da i det höieste to-

---

fik Buchhave 122 Rd. 38 Sk. for optagne Kort, og en Kgl. Resol. af 5 Mai 1802 bevilgede det af Kynde udskiftede Nedre-Draaby, især de syv udflyttede Gaarde, de Begunstigelser, som vare tilstaaede Bönderne paa Frederiksborg og Kronborg Amter, og desuden en yderligere Penge-Understöttelse og to Aar længere Afgiftsfrihed for to Gaarde og to Huse, der bleve udflyttede paa de fjerneste Hovmarker eller Koblerne.

[1] Begtrup, Beskriv. ov. Agerd. II. 500—505. Eskildsens Efterretninger ere daterede: Jægerspriis den 11 Aug. 1801, og skulde egentlig have været optagne i Begtrups samme Aar begyndte Beskrivelse over Herregaardene; men da disse standsede med 2det Hefte, udkom de förat 1803 i det nævnte Værk.

hundrede og firsindstyve Tönder af de tre Sædearter, Höslætten blev sex til ottehundrede Læs; Besætningen, der tilhörte Kongen, var halvandet hundrede Malkeköer og de fornödne Tyre. Hovedgaardens Forpagter svarede af de sex Hovmarker, tre Enge og Hollænderiet i det förste Aar fra förste Mai 1801 med Hoveri tretusinde sexhundrede Rigsdaler, men fra förste Mai 1802 uden Hoveri eettusinde sexhundrede Rigsdaler, foruden de betydelige Ydelser i Natura til Godsets Betjente eller Deputatister [1]; men fra Forpagtningen vare undtagne fire Hovmarker og een Eng, der forelöbig bleve bortleiede til Græsning og Höslæt, indtil Rentekammeret nærmere bestemte deres Anvendelse. Paa Hovedgaardens Grund laae Teglværket til fireogtyve eller tredive tusinde Muursteen, Möllen bortfæstet for enogtyve Tönder fem og en halv Skjæppe Rug aarlig, og sexogtredive med lidt Jord forsynede Huse, der deels uden Afgift deels mod en ringe Afgift vare overladte til Skovfogeder, Vangemænd, forhenværende Soldater og Andre. — Hovedgaarden eiede Kongetienden og Kirketienden af Gjerlöv og Draaby, hiin matrikuleret til niogtredsindstyve Tönder to Skjæpper, denne til enoghalvfjerdsindstyve Tönder tre Skjæpper Hartkorn; men Bönderne nöde selv disse Tiender mod at svare een Rigsdaler for hver Tönde af begge Slags [2]. Böndergodset stod for firehundrede og eenoghalvfjerdsindstyve Tönder tre Skjæpper to Album contribuabelt Hartkorn og fireog-

---

[1] Nemlig Græsning for 10 Heste, 21 Köer og 12 Faar, 91 Læs Hö, 78 Læs Halm og 40 Læs Langhalm, hvilket sidste dog blev Forpagteren godtgjort. Dette var alt til Embedsmænd og Betjente under denne kostbare Bestyrelse.

[2] Herefter nævnes „Herlighederne" saaledes: a. jus patr. et voc. til Gjerlöv og Draaby, b. Skovene. c. *Jagt af Fuglevildt*; *Alt andet er bortskudt for Plantagernes Skyld*. d. Fiskeri i Roeskilde og Holbeks Fjorde. e. Törveskjær. — Den Artikel om Jagten synes ikke at være bogstavelig at forstaae.

halvfjerdsindstyve Tönder tre Fjerdingkar fri Hovedgaardstaxt, og der gik i Regelen syv eller otte Tönder Land paa en Tönde Hartkorn, da Jorden i det Hele var sandet. Böndergodset indbefattede niogfiirsindstyve Gaarde, alle udskiftede, syvogtyve tillige udflyttede og endnu ni bestemte til Udflytning, og halvfjerdsindstyve Huse paa det contribuable Hartkorn, der alle havde lidt Jord eller vilde faae den af en Gaard, der skulde nedlægges. Gaardenes Hoveri ophörte fra förste Mai 1802, hvorefter hver Gaard svarede aarlig toogtredive Rigsdaler i Hoveripenge. Jordebogs-Indtægten var hundrede og fire Tönder syv Skjæpper Rug, hundrede og een Tönde to Skjæpper Byg, fireogfiirsindstyve Lam, hundrede og syv Gjæs, tohundrede og tooghalvfjerdsindstyve Höns [1], firehundrede og otteoghalvtredsindstyve Rigsdaler en Mark og to Skilling i Penge foruden fireogfyrgetyve Rigsdaler af Annexjorder. Saaledes beskrev Eskildsen Tilstanden paa Jægerspriis.

Imidlertid foregik i disse Aar adskillige Forandringer blandt Embedsmændene eller Betjentene paa Jægerspriis Gods og Gaard. Den gamle Sognepræst Schack August Steenberg havde resigneret, og hans Sön Niels Steenberg, gift med Maren Hedevig Fanö, der ifölge et af Arveprindsen givet Löfte den ellevte Januar 1799 var bleven hans Efterfölger, paatog sig til Lettelse for ham at modtage den forfaldne Præstegaard, som den var, og selv at istandsætte den [2]. Den gamle Læge Jo. Melch.

---

[1] Her angives en Taxation i Penge, ifölge hvilken et Lam var 4 Mark, en Gaas 1 Mark, en Höne 8 Skilling.

[2] Synsforretn. ov. Gierlöv Pstgd. (see ovenf. S. 189 Not. 4) af 3 Octbr. 1799: *Hr. Niels Steenberg, som nu efter Accord med hans Fader havde modtaget Præstegaarden i den Stand, den befindes, med Vilkaar selv at bekoste den tilbörlig istandsat, lovede o. s. v.* — Jeg har iövrigt senere (jvfr. S. 191) seet, at det af Arveprindsen givne og af Kongen d. 22 Dcbr. 1797 confirmerede Löfte paa Kaldet oprindelig gjaldt Præsten Rönne i Tjæreby; men Niels Steenberg fik det.

Hempel blev 1801 entlediget og hans Eftermand Carl Frederik Trant fik 1802 frit Foder til en Hest, imod at han selv skulde befordre sig omkring paa Godset[1]. Birkedommeren Stephen Bang blev ved samme Tid aflöst af Peter Horrebow Rathenburg, tillige Byfoged og Byskriver i Slangerup og Frederikssund[2]. Försteren Frederik Carl Saust, der indlagde sig Fortjenester af Skovculturen navnlig ved at forbedre den fra Gierlöv Mark separerede Gierlöv Lund og sætte Draaby Lund under en egen Skovlöbers Tilsyn, erholdt i Aaret 1802 sin Bolig ombygget og Titel af Skovrider med dertil svarende Lön[3]; og til samme Tid forhandledes der om Opförelsen af de betydelige Steengjærder, der skulle indfrede Skoven imod Nord og Vest[4]. Gartner Hofman ved Fasanhaven döde, hvorpaa Fasanhaven blev forenet med Slotshaven under Gartneren Fre-

---

[1] Bevilget d. 23 Juli 1802.

[2] Jeg finder Rathenburg ved en Synsforretning af 19 August 1802. Fra hans Tid af var Byfogden i Frederikssund stedse tillige Herredsfoged i Hornsherred samt Birkedommer paa Jægerspriis.

[3] Skovplantningen i Gierlöv Lund omtales i en Skrivelse el. Erklæring af Eskildsen d. 15 Dcbr. 1801. Skovlöberhuset i Nedre-Draaby Lund anmeldtes at være opfört for 76 Rd. 12 Sk. den 21 Novbr. 1802. Den nye Bolig for Saust blev bevilget ved Kgl. Resol. af 26 Mai 1802 at opföres af Prof. Hofbygmester Magens efter Overslag paa 2638 Rd. foruden Tömmer af Skoven. Frdr. Saust fik d. 1 Octbr. 1802 Titel af Skovrider og et Lönnings-Tillæg paa 50 Rd. Denne Forfremmelse havde han tidligere (d. 14 Juli 1801) sögt, og Kirkebogen kalder ham allerede d. 6 Octbr. 1799 „Skovrider", som han vel kaldtes i daglig Tale.

[4] I denne Anledning oplyste Eskildsen i en Skrivelse af 2 Dcbr. 1801, at der i Arveprindsens Tid var ved ham besörget opfört henimod 12,000 Favne Steendiger om Hovedgaardens Marker og Enge samt de Slottet nærmestliggende Skovpartier, Indhegningen og Anders Stærs Plantage; at Kampestenene dertil vare fordetmeste ved Stude blevne tilförte fra de nærmeste Marker af Huusmænd eller Indsiddere, der fik 1 Mark 8 Skilling eller 1 Mark 6 Skilling for Favnen at opsætte, og at de Steen, som Bönderne tilförte, bleve betalte med 3 Mark eller 3 Mark 4 Skill. for Favnen.

derik Povelsen [1]. Möller-Enken Elisabeth Faye, der i Sommeren 1801 havde faaet Tilladelse til at opföre en Grubbe- og Perlegryns-Veirmölle, sögte i Begyndelsen af det næste Aar om et Laan dertil og overlod derpaa sin afdöde Mands, Peder Andersens, Söstersön Jens Wilhelm Meyer, der havde Löfte om at blive hendes Efterfölger, at bygge denne nye Mölle [2]. Endelig döde i Juli 1802 den ovennævnte Færgemand Zacharias Artman, hvis Post var lovet Skuespiller Knudsen [3].

Knudsen blev nu ogsaa virkelig den niogtyvende September 1802 Færgemand paa Jægerspriis paa samme Vilkaar som Artman og med Tilladelse eller Forpligtelse til at beværte Reisende, dog at han tillige skulde forblive ved Theatret [4]. Da han saaledes ikke personlig kunde

---

[1] Hofmans Död har jeg ikke bemærket; men han findes ikke mere i Stats-Kal. for 1801. At begge Haver bleve forenede, ville vi see nedenfor S. 250 Not. 2 ved Aaret 1804.

[2] Disse historiske Oplysninger om Möllen findes samlede i to Rentekammer-Forestillinger, der bleve approberede d. 1 Mai 1816 og d. 9 Marts 1836. Bevillingen til at opföre en ny hollandsk Veirmölle gaves d. 15 Juli 1801, saaledes at der ikke maatte være nogen Qværn til Grovmaling og at Möllen efter Meyers Afgang skulde tilhöre Kongen. Enkens Ansögninger om Laan til Möllens Opförelse först d. 31 Octbr. 1801 og siden i Beg. af Aaret 1802 vilde Eskildsen ikke anbefale, „da hun var i maadelig Tilstand, og Jens Meyer, der bestyrede Möllen, ikke var nogen god Huusholder." Meyer giftede sig d. 11 Novbr. 1798 med Birte Kirstine Hansdatter Knabe af Nedre-Draaby (see ovenf. S. 238, not. 2) og havde d. 2 Febr. 1800 en Sön Peter Christian til Daaben.

[3] Artman döde 1802 d. 6 Juli. Löftet til Knudsen af 15 Aug. 1795 var confirmeret af Kongen d. 22 Dcbr. 1797.

[4] Indenrigsm. Arch. Kgl. Resol. 29 Sep. 1802. Artman havde havt 84 Rd. til Inventarium og andre Begunstigelser, fik 14 Skovlæs Brændsel, Græs til to Heste og to Köer, og havde taxtmæssige Overfartspenge samt Tilladelse til at beværte Reisende. Saaledes nu Knudsen. En ny Instrux gaves ham d. 21 Juni 1803.

være tilstede, men maatte lade Tjenesten bestyre af en Anden, fik han til Brug for sig nogle Værelser i Sideflöien af Slottet, som Saust havde havt, indtil hans Bolig var færdig, ligesom det ogsaa blev ham tilladt at benytte Schweizerhuset paa Lundebakken til Gjestgiveri, naar Arveprindsen ikke opholdt sig paa Jægerspriis[1]. Knudsen begav sig efter Skuespillenes Ophör i Foraaret 1803 med sin Familie til Jægerspriis[2], modtog den eenogtyvende Juni s. A. sin Instrux og sögte paa flere Maader at hæve sin Stilling. Han fik Færgeprammen paa Bekostning deels af Artmans Bo, deels af Godskassen sat i forsvarlig Stand[3], og han anbragte adskillige Forskjönnelser paa de Steder, der stode i Forbindelse med hans Tjeneste. Navnlig opreiste han paa Bakken, omtrent femogtyve Skridt östenfor Schweitzerhuset, en Stötte af Sandsteen, to Alen höi, prydet med en Vase foroven og disse Ord paa den östlige Side: Hæders-Minde for d. 2 April 1801. Fra hans Tid er rimeligviis ogsaa en simpel i Schweizerhuset ophængt Trætavle, hvorpaa læses:

Her Fredrik ofte hos sin Mages Side
Af Jagtens Hede træt man hvile saae.
I stille Veemod nu hans Timer glide,
Thi, ak! Han sin Sophie savne maae[4].

Iflölge Arvefæstebrevet af 6 Dcbr. 1779 (ovenf. S. 173—74) skulde han betale Indlösnings-Sum til Artmans Bo.

[1] Anf. St. Bevilling af 8 Dcbr. 1802.

[2] Kirkeb. d. 9 Juni 1803. Færgemand Knudsen havde en Sön, Rise Riisbrigh, til Daaben.

[3] Resol. af 30 Marts 1803. Istandsættelsen udförtes af Skibsbygmester Larsen, som derfor d. 22 Novbr. 1803 fik udbetalt 1969 Rd. 43½ Sk.

[4] I Schweizerhusets store Værelse hængte denne Tavle paa den sydlige Væg d. 25 Juni 1856, da jeg under et Par Dages Ophold paa Jægerspriis tog Afskrift af den.

Dette var et Minde om Arveprindsen, hvem Skovhuset ligesom Slottet var forbeholdt til Benyttelse. Men han selv kom nu sjeldent eller aldrig til Jægerspriis, og man regnede derpaa. Ligesom Knudsen brugte Schweizerhuset, saaledes fik Inspectör Eskildsen, der i Januar 1803 var bleven udnævnt til Justitsraad [1], Tid efter anden Ordre til at anvende det tomme Slot paa en passende Maade. Först bleve da Sidebygningerne besatte med forskjellige Beboere; siden blev, efter indhentet Samtykke fra Arveprindsen, en Deel af Slottet selv overladt til Oberstlieutenant Bentzen ved det nordsjellandske Landeværn [2], og det syntes overhovedet, som om kun et vist Hensyn til den ældre Slægt, fornemmelig til Arveprindsen, stod i Veien for at tage en heel anden Bestemmelse saavel med Slottet som med dets Tilliggende. Allerede Betingelserne i den fornyede Forpagtnings-Contract havde tydet derpaa. Men denne Hindring maatte ifölge Naturens Orden efterhaanden svinde bort. Det kunde vel ikke betyde stort, at Gartner Frederik Povelsen og Maler Peter Flodin i Foraaret og Sommeren 1804 bleve afløste, hiin af Broderen Hans Christian Povelsen, denne af Frederik Flodin [3]; vigtigere var det, at Geheimeraad

---

[1] Colleg. Tid. 1803 S. 31. Udnævnelse d. 7 Januar. Eskildsens Taksigelse til Rentek. af 23 Januar 1803 (Indenr. Arch.) viser, at han med det samme fik en Gratification af 300 Rd.

[2] Dette sees af flere Skrivelser fra Eskildsen til Rentek. i Aaret 1803 (Indenr. Arch.). Bentzen kom dertil i Septbr. 1803.

[3] Levetzau anmeldte d. 22 April 1804, at Gartneren ved Slotshaven og Fasanhaven (ovenf. S. 248 Not. 1) Frdr. Povelsen var död, og Rentekammeret indstillede efter Levetzaus og Eskildsens Anbefaling d. 24 April Hans Chr. Povelsen (födt 1754), der i syv Aar havde været Gartnersvend paa Jægerspriis, efterat han i 29 Aar havde tjent deels i Slotshaverne, deels i Holland. Kongen udnævnte ham d. 2 Mai til Gartner ved Slotshaven og Fasanhaven; han ægtede der d. 26 Octbr. s. A. Karen Kaare, Datter af Degnen Kaare (som döde i Juni 1806), og havde d. 16 Febr.

Henrik Levetzau 1805 afgik fra Amtmandskabet paa Frederiksborg[1], og fik en yngre Mand, den ovennævnte Hans Nicolai Arctander, nu Justitsraad, til Efterfölger; men af stor Betydning blev fornemmelig Arveprinds Frederiks Död den syvende December 1805.

Dette Dödsfald löste de Baand, der endnu fra Fortiden hvilede paa Jægerspriis, og gjorde det muligt i kort Tid at give det en anden Bestemmelse. De Arveprindsen tilstaaede Leveringer fra Haven og Vildtbanen faldt naturligviis bort, og Amtmand Arctander udbad sig i denne Henseende nye Forholdsregler. Haven syntes imidlertid at være bleven forsömt af den nye Gartner, der ikke svarede til, hvad man af ham havde ventet[2]; endog Julianehöi kom i Forfald og maatte undergaae en betydelig Istandsættelse[3]; men Vildtbanen, der tjente til Hoffets Forlystelse, var vel bevaret og altid rig. Da nu Prinds Christians Formæling forestod, blev det i Anledning af hiin Forespörgsel fra Arctander og et Andragende fra Prindsens Hofchef, Kammerherre Engelke Henrik Bülow, resolveret den tredivte April 1806, at Havens Produkter skulde sælges, hvorimod der fra Vildtbanen aarlig maatte leveres tolv Dyr til Prindsens Kjökken[4]. Ogsaa

---

1806 en Sön Morten Jörgen Frederik til Daaben. — P. Flodin döde el. blev begravet d. 3 Aug. 1804 (Kirkeb.); Eftermanden Fr. Flodin var en gift Mand, der allerede d. 17 Novbr. 1799 havde havt en Datter til Daaben.

[1] Ghrd. Henrik Levetzau levede derefter endnu indtil 1820.

[2] Indenr. Arch. Arctander til Rentek. d. 2 Novbr. 1805 iflölge Klage fra Eskildsen d. 21 Octbr., at H. C. Povelsen forsömte at opelske Frugttræer til Slotshaven og til Böndernes Haver.

[3] Kongl. Resol. af 3 Juli 1805. Dertil anviistes 215 Rd. 88 Sk. foruden Tömmeret.

[4] Indenrigsm. Arch. Specielt nævnes Salget af Asparges og Frugt. Bevillingen gaves ogsaa Pr. Christian kun „indtil videre". Bülow, ovenf. S. 190 nævnet som Arveprinds Frederiks Hofchef, indtog nu samme Plads ved Prinds Christians Hof.

Knudsen synes at have tabt sin Interesse for Jægerspriis, efterhaanden som det tidligere Liv der ligesom döde hen, og den sextende Juni 1806 gav han Afkald paa den ham i Slottets Sidebygning indrömmede Leilighed [1]. Nogle af de for Godsets Bönder hidtil bestemte Præmier bleve ophævede den tredie October [2]; men Godsets Lægepost blev, efter Trants Död i samme Maaned, igjen besat med Ditlev Mentz Svendsen [3].

Da saaledes Forholdene indböde til en ny Organisation, henvendte Stutteri-Directionen [4] og den nylig som Overstutmester ved Frederiksborg ansatte Kammerherre Frederik Christian August Roepstorff [5] Opmærksomheden paa Jægerspriis som et Sted, der foruden andre Behageligheder vilde være beqvemt til Anlæggelsen af et stort Schæferi. Denne Plan vandt Kronprindsens Bifald, og den eenogtredivte October 1806 bestemte en kongelig Resolution, at Cancellieraad Qvistgaard skulde opsiges Forpagtningen til förste Mai 1807 [6], og at samtlige Hovedgaardens Jorder, baade de som han havde drevet og de som i de sidste fem Aar havde været udleiede, skulde mod en aarlig Afgift paa tre eller halvfjerde tusinde

---

[1] Anf. St. Skriv. fra Knudsen til Rentek. af 16 Juni 1806.

[2] Dette lærer man af en Kgl. Resol. af 3 Sept. 1808, der ogsaa ophævede Præmierne for Steengjærder.

[3] Kirkeb. 1806, 20 Octbr. Svendsen nævnes som Fadder ved en Daab i April 1807.

[4] Dens Medlemmer 1807 vare: Statsminister Grev Chr. Ditl. Frdr. Reventlow til Christianssæde, Overhofmarschal Kherre Hauch, Generalmajor Dorrien og Prof. Erik Nissen Viborg.

[5] Han var en Sön af Gottfr. Christof. R. og Johanne Frederikke Göring, blev 1788 ansat ved Hestgarden, 1794 Hofstaldmester og 1805 Overstutmester for Stutteriet p. Frederiksborg.

[6] Den ovennævnte A. Lange (S. 237—38 not. 4), der bestyrede Avlingen for Qvistgaard, var ogsaa död paa Jægerspriis i August 1805.

Rigsdaler overlades Stutteri-Directionén til Oprettelse af et Schæferi i stor Maalestok for Stutteri-Kassens Regning [1].

11. Med denne Stutteri-Directionens Forpagtning af Hovedgaarden begyndte fra förste Mai 1807 et nyt Afsnit i Jægerspriis's Historie, der udstrakte sig til et Tidsrum af tretten Aar (1807—1820) og var af en ganske eiendommelig Beskaffenhed. Stutteri-Directionen havde det Hverv at virke for Landets Hesteavl navnlig ved det frederiksborgske Stutteri; nu paatog den sig tillige et andet Hverv, Oprettelsen af et stort Schæferi, der skulde virke til Faareavlens og Uldproductionens Opkomst uden directe Tilskud fra Statskassen alene ved Forpagtning af Jægerspriis mod en lempelig Forpagtnings-Afgift. Denne Plan kunde tage sig ret smukt ud, men erfarne Mænd vilde udentvivl strax have kunnet forudsige, at Udförelsen af den ikke vilde svare til det gode Forsæt; thi de som skulde udföre den, syntes ikke meget skikkede til at underordne sig Forpagteres eller Agerbrugeres strengere Pligter, og de fandt ikke i egen Fordeel den naturlige Spore til en sparsommere Nydelse af Livets tilvante Behageligheder.

De to fornemme Contrahenter, Rentekammeret som Eier og Stutteri-Directionen som Forpagter, toge fra Begyndelsen af Sagen noget let eller venskabeligt mellem sig [2]. Skjöndt nemlig den nye Orden indtraadte med

---

[1] Indenrigsm. Arch. Rentekammeret indstillede denne Sag; Stutteri-Directionen skulde svare 3000 Rd. i de förste 5 Aar, siden 3500 Rd., og vedligeholde alle Bygninger. Men den egentlige Contract blev förSt senere udfærdiget.

[2] Rentekammeret bestod 1807 af fölgende Medlemmer: Statsminister Grev Chr. Ditl. Fdr. Reventlow til Christianssæde, Khrre Grev Ot. Joa. Moltke, Conferentsr. Hoë, Conferentsr. Wormskjold,

förste Mai 1807, hengik der dog næsten et heelt Aar, inden den formelige Forpagtnings-Contract blev opsat. Det er muligt, at Krigs-Urolighederne have givet Roepstorff nok at bestille ved Stutteriet paa Frederiksborg, og at Istandsættelsen af den ham tilstaaede Leilighed paa Jægerspriis Slot krævede nogen Tid; men vist er det, at Contracten mellem Rentekammeret og Stutteri-Directionen först blev udfærdiget i Februar 1808 [1]. Fra samme Tid af turde vel de nye Indretninger antages at have været fuldkommen gjennemförte og Roepstorff med Familie at have taget sin faste Bolig paa Jægerspriis.

Den locale Bestyrelse her fremviiste nu en besynderlig Dobbelthed. Paa den ene Side stod Inspectören Justitsstitsraad Eskildsen, der som Rentekammerets eller Eierens Repræsentant maatte ansees for den förste: han havde hele Böndergodset, Regnskabsvæsenet, Bygningsvæsenet, Tilsynet med Forpagtnings-Contractens Efterlevelse, kort sagt, alt hvad Rentekammeret havde forbeholdt sig. Thi Rentekammeret bestyrede Jægerspriis ganske som andet Krongods; dets tidligere Egenskab af particulært Kammergods forsvandt, og K. Christian den Syvendes Död den trettende Marts 1808 var ogsaa af den Grund uden Betydning for Jægerspriis. Paa den anden Side stod en Forpagteri-Bestyrer, der var Kammerherre og Overstutmester, havde Adgang til Hoffet og de höiere Kredse og hvis Fuldmægtig ved Avlsvæsenet, Adolph Meyer, ogsaa förte Titelen Inspectör [2] og atter havde en For-

---

Etatsr. Fridsch. Reventlow var altsaa Præses baade i Rentekammeret og i Stutteri-Directionen, — og contraherede med sig selv.

[1] Indenrigsm. Arch. Vilkaarene vare foreskrevne i den ovennævnte Kgl. Resolut. af 31 Octbr. 1806. Reventlow havde underskrevet Contracten som Medlem af Stutteri-Directionen, men ikke som Medlem af Rentekammeret.

[2] Roepstorff skriver selv först i Febr. 1808: „min Fuldmægtig Avlsforvalter Meyer", men senere bruges stadig Titelen „Inspectör,"

valter Henrik Nicolai Dithmar under sig. Nu var vel Amtmand Arctander paa Frederiksborg en Slags Mellemmand mellem Eskildsen og Roepstorff, saa at de, skjöndt boende Dör om Dör med hinanden, egentlig kun igjennem ham traadte i Embeds-Forbindelse [1]; men Stillingen var dog efter menneskelige Svagheder i sig selv vanskelig og for den gamle Eskildsen vistnok ofte meget ubehagelig. Allerede i Begyndelsen af Aaret 1808 var det kommen til en heftig Strid. Da nemlig Roepstorff i Februar skulde levere en Deel Hö til et i Kyndby liggende Regiment og fik dette kasseret som slet og ubrugeligt, saa gav han Eskildsen Skyld derfor, idet han paastod, at Höet ikke vilde være bleven forkastet, hvis denne havde været tilstede ved Afleveringen, hvortil han formeentlig var forpligtet. Eskildsen benægtede dette sidste og paastod, at Höet virkelig havde været slet. Sagen gik tilsidst til Rentekammerets Afgjörelse, der efter Amtmandens Erklæring syntes at maatte falde ud til Eskildsens Fordeel [2].

---

baade af Roepstorff, Rentekammeret, Arctander og Kirkebögerne, undertiden tilföies: „ved Avlingen", el. „Avlings-Inspectör", ligesom til Forskjel paa den Kongelige Godsinspectör, Justitsraad Eskildsen. Ved allerh. Resolut. af 19 Jan. 1813 blev Meyer ogsaa formelig udnævnt til „Avlings-Inspectör" med en Lön af 50 Td. Rug og 50 Td. Byg at betale med Penge. Et forunderligt Arrangement, som skabte en Kongelig Embedsmand af Forpagterens Fuldmægtig.

[1] Det tager sig ganske besynderligt ud: naar Eskildsen havde Noget at meddele Roepstorff eller denne hiin, saa skreve de til Arctander paa Frederiksborg, der atter udvexlede Brevene mellem dem.

[2] Indenrigsm. Arch. har alle Acterne i denne Sag, der begyndte med en Skrivelse fra Oberstlieut. Gade til Eskildsen, dat. Svanholm d. 11 Febr. 1808, og endte med Arctanders Erklæring til Rentekammeret d. 9 Juni s. A. Spörgsmaalet dreiede sig i Hovedsagen om den rette Mening af Forord. 28 Juli 1784 § 10, og Amtmanden erklærede, at Eskildsen ikke kunde være forpligtet til hverken at modtage Fouragen eller at have Tilsyn med den, indtil den kom paa Afleveringsstedet, og at det altsaa vilde være gavnligt, om For-

Rimeligviis bleve derved tillige Foranstaltninger trufne til en bestemtere Begrændsning af de tvende locale Auctoriteters Forhold til hinanden, saa at hver af dem kunde blive ved sin Deel.

Den kongelige Godsinspectörs, altsaa for det förste Justitsraad Eskildsens, lader sig lettere forfölge i det Enkelte; thi han skulde aflægge offentligt Regnskab derfor. Dertil hörte saaledes Omsorgen for Hovedgaardens Bygninger, Haver, Inventarium, og skjöndt Jægerspriis saalænge havde havt et Kongeligt Herskab, var der dog stedse Noget at ombygge, tilbygge eller istandsætte. Allerede i Marts 1808 maatte Eskildsen lade Bygningsarbeider udföre for at skaffe Roepstorff bedre öconomiske Indretninger, i September for at udstyre hans Beboelses-Leilighed, og et Par Aar senere gjentog sig det samme[1]. Ligeledes maatte han sörge for Bevaringen af de i Haven og Lunden opreiste Mindestötter, og i Eftersommeren 1808 og i det fölgende Aar blev Professor Dajon i denne Anledning sendt til Jægerspriis[2]. Men Eskildsens vigtigste Forretninger angik dog Böndergodset. De store Reformer i Landbovæsenet lede vel allevegne nogen Stands-

---

pagteren medsendte en Tilsynsmand ved lignende Leverancer; han tilföiede, at Roepstorff blot önskede en afgjörende Bestemmelse for Fremtiden.

[1] Kongl. Resol. af 25 Marts og 30 Septbr. 1808. Ligeledes senere af 20 Febr. 1810. Samme 20 Febr. bevilgedes ogsaa 722 Rd. 40 Skill., som Eskildsen havde anvendt paa Istandsættelse af Slots-Taarnet.

[2] Rentekammeret havde d. 10 Septbr. 1808 bevilget, at Dajon maatte faae 19 Kubikfod Lillienskjoldsk og 20 Kubikfod Agershuusisk Marmor fra Materialgaarden, og d. 5 Aug. 1809, at han maatte faae 2 agershuusiske Marmorstene fra Frederikskirkens Plads til dette Brug. Den 8 Aug. 1810 bevilgede Kongen 685 Rd. 48 Skill., som i Aarene 1808—1809 vare medgaaede til at istandsætte og rense Monumenterne i Haven, Indhegningen og paa Julianehöi.

ning ved Krigen, saa at Kronens Bönder paa Jægerspriis fremdeles vare simple Livsfæstere, der endog i Aaret 1808 mistede de dem tidligere bestemte Præmier for Steengjærders Opsætning[1]; men ved given Leilighed stræbte Regjeringen dog endnu at anspore Bönderne til Virksomhed, og navnlig sögte den i disse Aar at opmuntre dem til Saltkogning af Tang, da Saltpriserne under Krigen stege og fremmed Salt ofte ikke var at erholde. Efterat et Par Smaaskrifter til Landalmuens Veiledning vare udkomne[2] og en kongelig Resolution af treogtyvende Marts 1809 havde bestemt visse Belönninger for denne Industri, sendte Rentekammeret i Juli en vis Carstensen til Jægerspriis for at undervise Bönderne, og endnu i samme Efteraar 1809 gjorde Justitsraad Eskildsen Indberetning om Saltkogningens Fremgang paa Godset[3]. Den Indtægt, som Bönderne derved vandt, var dog ubetydelig, og der sporedes overhovedet uagtet saamange Bestræbelser ikke nogen tiltagende Velstand iblandt dem; men dette var saameget mindre forunderligt, som ogsaa

---

[1] Kgl. Resolut. af 3 Sept. 1808, at den ved Resol. af 2 Mai 1798 bestemte Præmie for Steengjærders Opsættelse (see ovenf. S. 235) skulde falde bort fra 1 Januar 1809. Denne Præmie var nemlig endnu bleven tilbage efter Ophævelsen d. 3 Octbr. 1806, hvorom ovenf. S. 252. — Omtrent ved denne Tid (1808) afgik Rathenburg (S. 247). I Vacancen fungerede Procurator Lieut. Feilberg og 1809 blev Knud von Hadeln By- og Herredsfoged.

[2] Nemlig af Gr. Begtrup og Chr. Som. Münster, baade særlig udgivne og trykte i Olufsens Annaler 1808 S. 58—86.

[3] Indenr. Arch. har to Skrivelser fra Eskildsen til Arctander af 21 Octbr. og 7 Dcbr. 1809, hvori dette sees og Oplysning gives om Saltvirkningen paa Jægerspriis Gods. I Almindelighed erholdt Bönderne 1 Skjæppe Salt af hver Tönde Tang-Aske, og de fleeste bragte det ikke til at producere meer end een Skjæppe eller lidt over. Nogle vare dog heldigere, og en Huusmand i Skovboligerne, Hans Aagesen, havde kunnet sælge Salt baade til Eskildsen og Andre. See Thaarups Statist. 1825 S. 83—87.

Kronborg og Frederiksborg Amter, hvor langt vigtigere Reformer nu allerede vare henved en Snees Aar gamle, endnu langsomt kjæmpede sig frem til en bedre Tilstand. Disse to Amter formaaede ved denne Tid ikke at udrede de dem paahvilende Omkostninger til Vedligeholdelsen af Færgebroen paa Frederikssund-Siden og fik efter Arctanders Forslag den trettende November 1809 frit Tömmer fra Jægerspriis's Skove[1]. Færgen paa Jægerspriis-Siden vedligeholdtes af Hovedgaarden, og en halvandet Aar efter lod Eskildsen her anskaffe en ny Hængebro[2]. Imidlertid var dog Regjeringen stadig betænkt paa at fremkalde en bedre Tilstand paa Jægerspriis Gods, og den gjorde ogsaa i Begyndelsen af Aaret 1811 et vigtigt Skridt i denne Retning. Da bestemte nemlig en kongelig Resolution af femtende Januar, at alle Godsets Bönder skulde være Arvefæstere[3].

Men denne Resolution kom for det förste ikke til Udförelse. Fædrenelandets vanskelige Stilling optog alle Interesser, og Eskildsen var efterhaanden bleven gammel. Han havde i de sidste Aar havt en Fuldmægtig, Hans Jörgen Otzen[4], og han döde i October 1811, halvfjerd-

---

[1] Anf. St. Dette gjaldt dog kun for denne Gang. Hovedregelen for Broens Vedligeholdelse vedblev at være Resol. af 14 Octbr. 1749 (ovenf. S. 124—25), der ogsaa i den fölgende Tid, f. Ex. d. 8 April 1813, paaberaabtes i denne Anledning.

[2] Resol. af 26 Marts 1811 bevilgede efter Forslag af Eskildsen 136 Rd. 16 Skill. og det fornödne Tömmer til en ny „Hængebro" ved Færgen paa Jægerspriis Siden.

[3] Jeg har ikke bemærket, at denne Resolution i sin Tid blev formelig publiceret, men den omtales stundom som bekjendt, saaledes f. Ex. i den Rentekammer-Forestilling til Kongen (nedenf. S. 272—73), hvorefter Lowzow i Aaret 1826 blev beskikket til Inspectör.

[4] Naar Otzen er kommen til Eskildsen, skal jeg ikke kunne sige; men Roepstorff nævner under den ovenfor omtalte Strid i en Skrivelse af 2 Juni 1808 til Arctander „Eskildsens Fuldmægtig" uden

sindstyve Aar gammel. Han var ligesom Faderen en duelig og retskaffen Mand, og efterlod sine Regnskaber i en saadan Orden, at hans Arvinger endog havde Penge tilgode hos Regjeringen [1].

Efter Eskildsens Död lod Rentekammeret Inspectör-Posten henstaae ubesat i omtrent tre Fjerdingaar, i hvilken Tid den nysnævnte Hans Jörgen Otzen besörgede Inspectörens Forretninger [2]. Kort derpaa afstod Skuespiller Knudsen, som nylig havde faaet opfört et Vagthuus ved Jægerspriis-Siden [3], sin Tjeneste, og fik den sjette November 1811 udnævnt til Eftermand Torben Lange, hvem man först tillagde Prædikat af „Transportforvalter" [4]. I det næste Foraar 1812 blev det Otzen befalet at sælge de ved Teglværket producerede Muursteen for en bestemt

---

at navngive ham, og Kirkeb. 1810 d. 16 Novbr. anförer Fuldmægtig Otzen som Fadder til Möller Meyers Sön, Jens Wilhelm.

[1] Kirkeb. d. 10 Octbr. 1811, anförer Eskildsens Begravelse. — En Resol. af 24 Mai 1815 viser, at Eskildsens Bo havde tilgode 508 Rd. 58 Skill. for Udlæg paa Godset i Aarene 1805—1811.

[2] Min egentlige Kilde til denne Efterretning er en Skrivelse fra Otzens Kone, Susanne Henchell, til Rentekammeret af 11 April 1835, der haves i Indenrigsm. Archiv. Thi selve Constitutionen for Otzen har jeg ikke seet.

[3] Opfört 1810. Paa Frederikssund-Siden var allerede et saadant til Reisendes Bekvemmelighed. Reparation paa Broen 1810—11.

[4] Rentek. Forestill., hvorpaa der blev resolveret d. 21 Novbr. 1826, lærer os, at Lange d. 6 Novbr. havde paa lige Vilkaar faaet Knudsens Plads. Familien Lange synes at have havt tidligere Forbindelser paa Jægerspriis: en vis A. Lange var Avlsbestyrer for Cancellieraad Qvistgaard og döde paa Jægerspriis 1805 (ovenf. S. 252 not. 6); Kirkeb. 1810 d. 24 Januar anförer Farver Jörgen Lange i Frederikssund ægteviet til Jomfr. Sophie Knudsen i Jægerspriis Færgegaard, og den samme Farver Lange nævnes 1816 d. 26 Juli som Fadder til Transportforv. Torben Langes og Hustru Louise Fönss's Datter Henriette Louise. — Næste Aar d. 1 Mai 1812 tiltraadte Lange og d. 9 Mai blev det ham betydet at rette sig efter Færgemandens Instrux af 21 Juni 1803. Ovenf. S. 248 Not. 4.

Priis[1]. Iövrigt synes Otzens Bestyrelse at have indskrænket sig til de löbende Forretninger, da han ikke havde Udsigt til fast Ansættelse i den ledige Tjeneste. Rentekammeret sögte en dertil formeentlig mere skikket Mand.

En saadan troede man i Foraaret 1812 at have fundet i Capitain Engelbrecht Waager Knoph, der den attende Juni blev constitueret til Inspectör. Han havde i femten Aar været Lieutenant ved sjellandske Jægercorps, siden i sex Aar Landinspectör ved Afhændelsen af det beneficerede Gods i Norge[2], hvorefter han i det sidste Par Aar nöd en Pension og arbeidede i Matricul-Contoiret. Som constitueret Inspectör erholdt han syvhundrede Rigsdaler i Gage, tohundrede Rigsdaler til Contoirhold foruden de Embedet tillagte Indtægter og Ydelser i Natura[3]. Han ansaaes for en retsindig Mand, og kunde udentvivl noget bedre end Eskildsen komme tilrette med den herskabelige Forpagteri-Bestyrer paa Slottet og det jagtelskende Hof[4]; men i virkelig Dygtighed synes han at have staaet tilbage for denne, og han bevarede ikke længe et usvækket Helbred.

---

[1] Indenr. Arch. har en Fascikel ang. Jægerspriis Teglværk 1800—1814. Heri findes en Skrivelse fra Rentekammeret til Arctander af 18 April 1812, at Prisen paa Muursteen skulde sættes til 40 Rd. pro mille, hvilket Arctander havde at meddele „Fuldmægtig Otzen", der forestod Inspectör-Tjenesten.

[2] Nemlig fra 1 Februar 1804 indtil 1810, med en Gage af 600 Rd. aarlig, hvilke han beholdt som Pension, indtil han kom til Jægerspriis.

[3] Rentek. Forestill., der foranledigede den Kongl. Resol. af 29 April 1826, hvorved Knophs Constitution ophævedes, indeholder alle disse Personalia ham vedkommende.

[4] See ovenf. S. 238—39. Det var formodentlig ogsaa Jagtglæderne, der i Novbr. s. A. kaldte Prinds Christian til Jægerspriis, hvor han ifölge Kirkebogen d. 15 Novbr. 1812 stod Fadder til en lille Pige, Datter af Frants Johansen i Nedre-Draaby.

Knoph bosatte sig med Familie paa Jægerspriis i den samme Sommer[1] og begyndte strax at lade tage Copier af Kort over Godset[2]. I det fölgende Aar 1813 indrettede han sig bedre og beqvemmere, erholdt sine Embedsjorder indhegnede, en ny Vognremise og et Faarehuus[3]. Iövrigt indtraadte han ganske i den afdöde Eskildsens Forretninger og havde Bestyrelsen af alt det, der laa under offentlig eller Statens Control, i Modsætning til Forpagterens private Forhold. Böndergodset stod saaledes under Knoph, og Beboerne vare fremdeles simple Livsfæstere. Bestemmelsen om Arvefæstes Indförelse syntes forelöbig opsat, og Bönderne trængte endnu til Hjælp eller skaansom Behandling, fornemmelig Skovboerne. Disse, der nu udgjorde nitten Gaarde og fyrgetyve Huse, vare, som ovenfor bemærket, ved Reformen i Skattevæsenet behandlede som Brugere af Hovedgaardstaxt eller beskattede efter Tönde Land, ikke som andet Böndergods efter Tönde Hartkorn[4], og da de paa lidet Hartkorn havde et stort men slet Jordtilliggende, formaaede de ikke at udrede Skatterne. Knoph forestillede dette, og Rentekammeret fandt Forestillingen begrundet[5], men da det ikke vilde forandre Matriculen, udvirkede det en anden Lettelse: Skovboerne bleve aldeles tiendefrie, saaledes at den Tiende, der var betalt eller skulde have været betalt for Aarene 1813 og 1814, blev tilbagebetalt eller afregnet

---

[1] Thi d. 18 Aug. 1812 havde han der sin Datter Eugenie Wilhelmine til Daaben, baaren af Md. Holm fra Helsingör, med Faddere Hr. Holm, Faderen selv og Fru Reiersen.

[2] Efter Knophs Forslag bevilgedes for dette Arbeide d. 30 Jan. 1813 Udbetalingen af 183 Rd. 36½ Skill. Dan. Cour.

[3] Indenr. Arch. Dertil anviistes d. 9 Octbr. 1813 i Alt 361 Rbd. 53½ Skill. Navneværdi.

[4] See ovenf. S. 243—44.

[5] Knoph havde nemlig foreslaaet, at Skovboerne skulde behandles som Brugere af contribuabelt Hartkorn.

fra Restancerne, og al Tiende for Fremtiden blev eftergivet [1]. Stadig havde Knoph ligeledes Beskjeftigelse med at holde Inventariet og Bygningerne, der vare mange og vidtlöftige, i god Orden, og dette medtog store Summer af Godskassen. Han betalte saaledes 1814 omtrent femhundrede Rigsbankdaler for en ny Færgepram, 1815 en lignende Sum for Udgifter paa Godset, 1817 henved nitusinde Rigsbankdaler foruden Tömmer og Muursteen til Istandsættelse af Slottet og andre Bygninger samt til Opförelse af en ny Teglovn [2] og 1819 igjen over tretusinde Rigsbankdaler til en Reparation, der ligeledes fordrede Leverancer fra Skovene og Teglværket [3]. Dette Teglværk stod ogsaa under Knophs Tilsyn, og han besörgede Forhandlingen af dets Muursteen; men det synes i hans förste Aar at være gaaet tilbage, indtil det efter Teglovnens nysnævnte Ombygning atter saaledes hævede sig, at det i Aaret 1819 producerede omtrent treoghalvfjerdsindstyve tusinde Steen og gav et reent Overskud paa meer end firehundrede Rigsbankdaler [4].

---

[1] Kongl. Resol. af 24 Mai 1815. Den Tiende, der saaledes nu blev eftergivet, maa have været Kongetienden eller de to Kongen tilhörende Tiendeparter; thi som ovenf. S. 146 bemærket, var Præstetienden allerede tidligere ved Rescr. af 23 April 1762 ophævet og Yderne skjænket. Den dem tilbagebetalte eller afregnede Tiende for Aarene 1813 og 1814 udgjorde 167 Rbd. 80½ Skill. N. V.

[2] Indenrigsm. Arch. har alle disse Udgifts-Ordrer af 1 Marts 1814, 20 Septbr. 1815, 30 Juli og 8 Octbr. 1817.

[3] Anf. St. 1819 d. 21 Juli bevilgedes 2690 Rbd. 34 Skill. til Reparationer paa Slottet, Skolerne og Kirkerne, og derhos d. 28 Juli s. A. 267 Rbd. 57 Skill. til Oprensning af Slotsgraven og til Istandsættelse af den i Lunden ved Schweizerhuset værende Kilde.

[4] See ovenf. S. 260 Not. 1. I Aaret 1814 d. 25 Juni bestemte Rentekammeret Priserne for Muursteen til 34 Rbd. pr. mille, 10 Rbd. for 100 Tagsteen og 6 Rbd. pr. Td. Kalk; men Productionen var ringe. I Aaret 1819 var Prisen paa Muursteen 18 Rbd. pro mille

De övrige Kongens eller Rentekammerets Betjente paa Jægerspriis forbleve i disse Aar hver i sin tidligere Stilling undtagen Mölleren Jens Wilhelm Meyer. I Begyndelsen af Aaret 1816 havde Rentekammeret fundet alle tre Möllebygninger, Stubmöllen og Hestemöllen samt den hollandske Veirmölle [1], meget forfaldne, og da det havde lidet Haab om, at Meyer skulde bringe dem i bedre Tilstand, udaccorderede det ham mod en Erstatning af femtusinde Rigsbankdaler samt Livsfæste paa en Gaard, hvis Fæster atter maatte udkjöbes mod en Pengesum og aarlig otte Tönder Korn i Natura [2]. Derpaa blev Möllen den syvogtyvende Marts 1816 stillet til Bortforpagtning paa tyve Aar ved en Auction paa det Vilkaar, at Forpagteren aarlig skulde svare halvtredsindstyve Tönder Rug efter Capitelstaxten og de otte Tönder Korn til den udkjöbte Gaardmand. Kjöbmand Carl Ferdinand Munthe i Holbek böd den höieste Indfæstnings-Sum, titusinde og eethundrede Rigsbankdaler, hvoraf femtusinde og eettusinde medgik til den Meyer og Bonden tilsagte Godtgjörelse og Resten indbetaltes i Godskassen [3]. Munthe og hans Hustru Marie Bendtsen flyttede nu til Jægerspriis Mölle, hvor huuslige Tvistigheder især efter 1818 foruroligede deres Samliv.

Samtidigt med denne Jægerspriis's offentlige Bestyrelse ved de kongelige Inspectörer Justitsraad Eskildsen

---

og paa Kalk 6 Rbd. Totalindtægten var 1603 Rbd. 27 Skill. og Udgiften 1193 Rbd. 34 Skill.

[1] Denne, opfört ved Aarhundredets Begyndelse af Meyer selv som en Grubbe- og Perlegryns-Möller. Ovenf. S. 248.

[2] Möller Meyer fik saaledes en Bondegaard paa Jægerspriis Gods. To Sönner vare ham födte, medens han havde Möllen. Kirkeb. 1808 d. 20 Septbr., 1810 d. 16 Novbr.

[3] Rentek. Forestill., der foranledigede den Kgl. Resol. af 9 Marts 1836, indeholder alle disse Efterretninger om Begivenhederne i Aaret 1816 ved Jægerspriis Mölle.

og Capitain Knoph under Rentekammeret forestod Kammerherre Roepstorff fremdeles den af Stutteri-Directionen overtagne Forpagtning. Denne havde nærmest Characteren af et privat Foretagende [1], og netop derfor er Forpagtningens Historie ikke let at forfölge i det Enkelte; thi naar Stutteri-Directionen blot erlagde den bestemte Forpagtnings-Afgift, var alting overladt til den selv eller dens Avlings- og Schæferi-Bestyrer. Roepstorff synes at have levet et behageligt Herskabs-Liv paa Jægerspriis, hvor hans Sön blev confirmeret 1814 og hans Datter havde Bryllup 1818; Egnen var sund [2] og smuk, og hans Stilling sorgfri og saagodtsom uafhængig. Schæferiet blev ogsaa udvidet, da Stutteri-Directionen med Rentekammerets Samtykke nedsatte Hollænderi-Köernes Antal til fiirsindstyve og forögede Faarenes med tohundrede [3]. Men hvorvidt iövrigt dette Schæferi virkelig lykkedes og Avlsvæsenet overhovedet dreves med Held, er vanskeligt at sige af Mangel paa utvivlsomme offentlige Vidnesbyrd under de höflige og venskabelige Forhold, der bestode

---

[1] Den under Forpagtning værende Deel betragtedes saa at sige som en særlig Herregaard, der havde sine egne Byrder at udrede, efter det derpaa hvilende Hartkorn. En Rentek. Skriv. af 9 Juli 1808 havde saaledes paalagt Arctander at tilkjendegive saavel Roepstorff som Eskildsen, *at de til Forpagtning overladte Dele af Hovedgaarden skulde beregnes til Ager og Engs Hartk. 55 Td. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., og Skovskylds H. K. 41 Td. 3 Fdk. 2 Alb., hvoraf Directionen havde at svare de paabudne Natural-Leverancer.*

[2] Kirkeb. giver ogsaa ved denne Tid Exempel paa Folk, der opnaaede en ualmindelig höi Alder. Den ældste, jeg i disse Aar har bemærket, er Stine Skomagers (Enke efter Lars Skomager i Övre-Draaby), der döde d. 19 Jan. 1817 i en Alder af 101 Aar; men 1828 d. 4 Dcbr. döde en Aftægtsmand paa Skoven, Ahasverus Petersen, 102 Aar gammel.

[3] Rentek. Forestill., der blev approberet d. 17 Novbr. 1819, viser dette; thi Directionen, der havde modtaget 150 Köer, skulde kun aflevere 80 og erstatte de övrige 70 med 200 Faar.

mellem den höie Forpagter-Direction og den höie Eier-Repræsentation, Stutteri-Directionen og Rentekammeret. Vistnok ansaaes Roepstorffs Fuldmægtig, Inspectör Meyer, senere for en duelig Landmand; men Forholdene var da ganske anderledes. Resultatet i det Hele taler ikke til Gunst for Jægerspriis's Bestyrelse i denne Periode[1].

Det er nemlig vist, at Statens Kasse led betydeligt Tab derved. Uagtet Forpagtnings-Afgiften var lavt ansat og Forpagtnings-Vilkaarene meget billige, kunde Stutteri-Directionen dog ikke svare, hvad den skulde, men paadrog sig Restancer, der stadigen saaledes tiltoge, at den hele Anordning ikke mere kunde bestaae. Det gjaldt kun om at oplöse den med tilbörlig Anstand. I denne Hensigt skrev altsaa Stutteri-Directionen i Efteraaret 1819 til Rentekammeret, at den nu ved Indgröftning, Mergling og forbedret Drift havde sat Hovedgaardens Jorder i den bedste Stand, og at dens Schæferi ligeledes var ganske fortræffeligt: den havde altsaa opfyldt sit Hverv og önskede at fratræde til förste Mai næste Aar. Ved samme Tid tilböd Inspectör Meyer, der havde faaet en stor Familie[2] og ved Forandringen vilde komme ud af sin Stilling, at overtage hele Forpagtningen paa atten Aar mod en stigende Afgift for hvert sjette Aar[3]. Rente-

---

[1] Det kan dog derved erindres, at de sidste Aar af Directionens Forpagtningstid vare ugunstige for Landmændene ialmindelighed; men paa den anden Side havde den havt meget gode Aar, og den onde Tid begyndte egentlig först fra 1818, altsaa Aaret för Directionen fratraadte.

[2] Han var gift med Cecilie Birgitte Jacobsen, der havde födt ham to Döttre og to Sönner. Kirkeb. 1815 d. 29 Novbr., 1816 d. 23 Novbr. 1817 d. 12 Dcbr., 1819 d. 23 Dcbr.

[3] Meyers Tilbud var for den Tid ikke ringe. Han vilde svare i de förste sex Aar 3000 Rbd. r. Sölv, i de næste sex 3500 Rbd. og i de sidste sex Aar 4000 Rbd. Man skal strax i det Fölgende see, at Forpagtningen ved Auctionen neppe bragtes saa höit.

kammeret kunde ikke andet end med Tilfredshed modtage Opsigelsen af en for Statskassen saa lidet fordeelagtig Forpagtning, men ansaae det for rigtigere at sætte Forpagtningen til offentlig Auction alternativt paa sex eller tolv Aar end at indlade sig paa det af Meyer underhaanden gjorte Tilbud, og Kongen bifaldt den syttende November 1819 den i Overeenstemmelse dermed indgivne Forestilling, dog saaledes at Langvadmosen skulde udgaae af Forpagtningen og overlades Godsets Bönder til Græsning [1]. Som en Fölge deraf holdtes den treogtyvende December en Forpagtnings-Auction paa Jægerspriis. Höistbydende blev Directionens Underforvalter Dithmar; men dens Inspectör Meyer blev Næstbydende, og Forskjellen mellem dem var ikke betydelig [2]. Rentekammeret indstillede da efter Arctanders og Roepstorffs Anbefaling Meyer til Forpagter paa et Tidsrum af tolv Aar fra den förste Mai næstkommende at regne mod en aarlig Afgift af tretusind eethundrede og fem Rigsbankdaler, og denne Indstilling blev den tolvte Januar 1820 af Kongen approberet [3].

Ved Maidag 1820 endte saaledes Stutteri-Directionens [4] Forpagtning af Jægerspriis Hovedgaards Av-

---

[1] Rentek. Forestill., der fremkaldte den Kongl. Resolution af 17 Novbr. 1819, er stöttet paa Stutteri-Directionens Forklaringer, idet den opsagde Forpagtningen, og indeholder alle de her meddeelte Oplysninger. Den bör altsaa læses med nogen Critik, naar det gjælder at bedömme Stutteri-Directionens Fortjenester af Jægerspriis.

[2] Dithmar böd for Forpagtning paa sex Aar 2550 Rbd., paa tolv Aar 3120 Rbd.; Meyer resp. 2500 og 3105 Rbd.

[3] Rentek. Forestill., der blev approberet d. 12 Jan. 1820, giver de meddeelte Oplysninger om Auctionen. Roepstorff tilböd for Meyer det Manglende af Cautionen.

[4] Dens Medlemmer 1820 vare: Overhofmarschal Geheimeconfr. Hauch, Statsminister Mösting, Generallieut. Grev Gotfr. Wilh. Chr. Schmettau og Etatsr. Prof. Er. Nissen Viborg.

ling og Roepstorffs Bestyrelse af samme, — men med en betydelig Gjæld til Kongens Kasse for resterende Afgifter, manglende Besætning og forfaldne Hegn, i Alt over halvnittende tusinde Rigsbankdaler. Denne Gjæld blev dog noget senere aldeles eftergivet[1], og Kammerherre Roepstorff beholdt som Staldmester og Overstutmester ved Frederiksborg Stutterie endnu i en Deel Aar Bolig for sig og Familie paa Jægerspriis Slot[2].

12. Det bedrövelige Udfald af alle de under Regjeringens Auspicier med saa store Opoffrelser og saa megen Skuffelse gjorte Forsög synes endelig at have helbredet for Lysten til at gaae videre i denne Retning. Man anvendte fra nu af lige til vore Dage den simple og naturlige Brugsmaade, at bortforpagte Jægerspriis's Hovedgaardsjorder til private Landmænd, der alene levede og arbeidede for deres Forpagtning og hvem det var en Velfærds Sag at drive denne paa bedste Maade, og dette viiste sig at være det fordeelagtigste paa alle Sider. Det er den sidste Periode af Jægerspriis's Historie. Den er eensformig som andre Krongodsers, der benyttes paa samme Viis, og den frembyder ikke andre Hvilepuncter end Skifterne af Eier eller Bruger. Vi ville da först holde os til de nitten Aar (1820—1839), i hvilke Kong Frederik den Sjette endnu sad paa Thronen.

---

[1] Indenr. Arch. I Aaret 1822 opgav Knoph Directionens Gjæld til 16,146 Rbd. 54 Skill. for resterende Forpagtnings-Afgifter, 1564 Rbd. 64 Sk. for manglende Besætning og 935 Rbd. 24 Skill. for nedfaldne Hegn, altsaa i Alt 18,646 Rbd. 46 Skill. Stutteri-Directionen sögte om Eftergivelse, Rentekammeret anbefalede dette d. 7 Jan. 1823, og Kongen bevilgede Eftergivelsen den 15 Jan. næstefter. See desuden nedenf. S. 269 Not. 3.

[2] Endnu d. 6 Marts 1833 bemærkes ved de aarlige Reparationer paa Slottet udtrykkeligt, at nogle Værelser og en Stald benyttedes af Geheimeraad, Staldmester Roepstorff.

Denne Konge syntes ikke personlig at interessere sig for Opholdet paa Jægerspriis. Roepstorff kunde derfor desto lettere blive i sin Bolig paa Slottet[1]; men han repræsenterede ikke mere der noget Slags Herskab. Forholdene lede herved en kjendelig Forandring. Den constituerede Inspectör Capitain Knoph, der corresponderede med Rentekammeret, deels directe deels gjennem Amtmand Arctander, indtog virkelig blandt Auctoriteterne paa Stedet den förste Plads, skjöndt han fra samme Tid af begyndte at blive svagelig; Skovrider Saust modtog Kammerets Befalinger gjennem Geheimeraad Overförster Linstow eller Kammerjunker Overförster Poulsen; Hans Christian Povelsen forestod fremdeles Slotshaven og Fasanhaven, Torben Lange var Transportforvalter og Svendsen Chirurg. Jægerspriis's Sognepræst Niels Steenberg i Gjerlöv og Draaby, og dets Birkedommer Knud von Hadeln i Frederikssund bleve uberörte af de foregaaende Forandringer. Forpagteren Adolph Meyer, der i daglig Tale almindelig kaldtes med den ham i Stutteri-Directionens Tid officielt givne Inspectör-Titel[2], var

---

[1] Hvorlænge Roepstorff havde Bolig paa Jægerspriis, skal jeg ikke kunne sige; jeg har ikke fundet ham nævnt i de af mig gjennemgaaede Documenter senere end i Aaret 1833, som nylig anført. — Iövrigt nævnes han, hvad Jægerspriis's Historie angaaer, kun i Anledning af en Strid med Transportforvalter Lange. Det var nemlig denne i August 1820 paalagt, frit at overföre Roepstorff for egen Person og Eqvipage, naar han reiste i „Embeds-Erinde." Lange fordrede nu Forklaring af ham, om han reiste i Embeds-Erinde eller privat, og da han ikke fik en saadan, fordrede han Transportpenge af Roepstorff. Denne klagede derover. Lange besvarede Klagen d. 21 Febr. 1822, idet han bemærkede, „at han ikke vidste og neppe troede, at Kammerherren nu, da Schæferiet var nedlagt, havde et eneste offentligt Erinde til Jægerspriis, men vel mange private, da han eiede to Böndergaarde paa Godset." Roepstorff kunde dog med Grund mene, at hans Reiser fra Jægerspriis til Stutteriet paa Frederiksborg vare Embeds-Reiser.

[2] Stutteri-Directionen vilde paa Grund af den Kongl. Resolut.

indenfor Forpagtnings-Contractens Bestemmelser selv Herre over Gaardens Drift.

Capitain Knoph som Godseierens, Kongens eller Rentekammerets, Befuldmægtigede havde Bestyrelsen af det, som Eieren under Forpagtningen havde forbeholdt sig, Bygningsvæsenet, Regnskaberne,Böndergodset, Teglværket. Vedligeholdelsen af de vidtlöftige Bygninger krævede for det förste et stadigt Tilsyn og betydelige Udgifter, skjöndt det egentlig var Meyer paalagt at holde de af ham benyttede Huse i ordentlig Stand. Allerede i Aaret 1820 kostede Reparationer paa Slotsbygningen omtrent firetusinde Rigsbankdaler [1] foruden Tömmer og Steen, hvormed Inspectören altid maatte være forsynet. Tömmeret leveredes fra Skovene eller kjöbtes; navnlig kjöbte man 1823 en Deel Fyrreplanker, som Roepstorff endnu havde liggende paa Stedet [2]. Muursteen toges fra Teglværket, der dreves for Godskassens Regning og i Aaret 1824 gav et Overskud af henved halvsyvende hundrede Rigsbankdaler. Men det gik med Bygningsvæsenet her som andetsteds; Overslagene kunde ikke holdes, og 1824 maatte Godskassen paa een Gang udrede over sextusinde firehundrede Rigsbankdaler, der resterede fra tidligere Aar, især fra Stutteri-Directionens Tid [3]. Desuagtet vare Byg-

---

af 19 Jan. 1813 have Meyer betragtet som Kongelig Embedsmand paa Vartpenge, og indstillede ham d. 25 Januar 1821 til at nyde Vartpenge lige med andre Kgl. Embedsmænd, indtil han igjen blev ansat i Kongl. Tjeneste. See ovenf. S. 254—55 Not. 2.

[1] Kongl. Bevill. 28 Juni 1820. Bygnings-Commissær Meyer forestod denne Reparation, der ogsaa tildeels udstrakte sig til Kirkerne og Skolerne.

[2] Rentek. Forestill., approb. d. 10 Dcbr. 1823. Der betaltes Roepstorff 349 Rbd. 16 Skill.

[3] Tvende Kgl. Bevill. af 15 Sept. 1824, den ene paa 6429 Rbd. $19^{21}/_{25}$ Skill., hvormed Overslagene 1812—1823 vare overskredne; den anden paa 1352 Rbd. 14 Skill. for Aaret 1824.

ningerne saa lidet sikkre, at en Decemberstorm ikke længe efter næsten ganske ödelagde ikke alene Stubmöllen men ogsaa den af Forpagteren benyttede saakaldte Herskabs-Stald; og skjöndt Brugerne skulde sörge for Istandsættelsen, maatte dog Godskassen skyde betydeligt til [1].

I disse Aar bortrev Döden flere af Jægerspriis's ældre Betjente. Svendsen döde i April 1823 [2] og fik til Eftermand Johan Henrik Volkersen. Gartner Povelsen döde i Marts 1824, og blandt de mange Ansögere om hans Plads blev Rasmus Eriksen den lykkelige. Han havde lært hos Holböll og Lindegaard, havde siden som Gartner paa Hegnsholt hos Overhofmarschal Hauch vundet Landhuusholdnings-Selskabets Sölvbæger for Anlæg af Humlehaver; han giftede sig nu med en Pige paa Jægerspriis og oprettede strax i Efteraaret en Planteskole og Humlehave paa halvanden Tönde Land i det nordostlige Hjörne af Slotshaven [3]. I det næste Aar, i Marts 1825, döde ogsaa Maleren Flodin.

Den som i disse Aar synes at have arbeidet med meest Iver og Standhaftighed, var Forpagter eller Inspectör Meyer. Han maatte anstrenge sig af yderste Magt for at kunne bestaae; thi han havde i en haard Tid overtaget Forpagtningen. Landproducterne vare i ussel Priis, fornemmelig Kornet, der stod saa lavt, at

---

[1] Rentek. Forestill., approb. d. 14 Septbr. 1825, angaaende Tömmer og Pengehjælp til Staldens Istandsættelse, og Rentek. Forestill., approb. d. 30 Marts 1831, angaaende en ny Mölle, nævne tillige den ödelæggende Storm d. 20 Dcbr. 1824.

[2] Kirkeb. 1823 d. 30 April.

[3] Kirkeb. 1824 d. 5 Marts. Rentek. Forestill., approb. d. 25 Mai 1824, indeholder de anförte Oplysninger om Eriksen. Blandt dennes Concurrenter var ogssa Skovrider Saust, der vilde være Gartner tillige. Kirkeb. d. 14 Aug. 1824, Eriksens Bryllup med Henriette Johannesdatter. Til Planteskolen og Humlehaven bevilgedes d. 8 Septbr. 1824 en Sum af 160 Rbd. 40 Skill.

det neppe kunde dække Arbeids-Omkostningerne. Meyer fölte sig derved opfordret til at lægge destomere Vind paa Hollænderiet og Schæferiet, og allerede 1822 havde han forögetBesætningen til hundrede og fyrgetyve Köer og femhundrede Faar [1]. Rentekammeret erkjendte Mandens Driftighed og understöttede den: i det samme Aar tilstod det ham over totusinde Rigsbankdaler foruden Tömmeret til et nyt Faarehuus, der blev bygget paa Udmarkerne, og henved syvhundrede Rigsbankdaler til Oprensning af Vandledningen i Stæren og Langvadmosen, til Istandsættelse af en Steenkiste og Stærbroen, samt til Opförelse af tvende Sluseværker [2]. Med al sin Flid kunde Meyer dog endnu ikke opfylde sine Forpligtelser, og hans Restancer stege i Aaret 1824 til meer end halvfjerdetusinde Rigsbankdaler; men han havde tillige nu en Besætning af hundrede og halvfjerdsindstyve Köer og ellevehundrede og fiirsindstyve Faar, og han sögte den femogtyvende Juni om at maatte afgjöre sin Gjæld ved at overdrage en Deel af denne Besætning til Gaarden. Da Stutmester Nielsen og Professor Viborg havde taget Qvæget i Öiesyn og Rentekammeret efter deres Erklæring havde anbefalet hiint Andragende, samtykkede ogsaa Kongen den ellevte Mai 1825 i at modtage tolv Köer samt tohundredeog fireogtyve Faar for totusinde sex hundrede og sexogtredsindstyve Rigsbankdaler til Afdrag paa Restancen, hvilket Qvæg derefter skulde regnes til Jægerspriis's faste Besætning og i sin Tid afleveres med denne [3]. I

---

[1] Han havde kun modtaget 100 Köer og 200 Faar til en Gaard paa 1600 Td. Land.

[2] Tvende Rentek. Forestill., begge approberede af Kongen d. 12 Juni 1822. Forpagteren skulde selv lade Arbeidet udföre, men til Faarestalden bevilgedes ham 2018 Rbd. 48 ß og Tömmeret, til det Övrige efter et Overslag af Capt. og Landinsp. Leschly, 673 Rbd.

[3] Rentek. Forestill., approb. d. 11 Mai 1825, giver alle disse

samme Efteraar bevilgede Kongen ligeledes baade Tömmer og Pengehjælp til den af Stormen ödelagte Herskabs-Stald, skjöndt Meyer ellers selv skulde vedligeholde Bygningerne [1].

Den constituerede Inspectör Capt. Knoph havde ved velvillige Erklæringer understöttet Meyer, men i sin egen Tjeneste var han ikke heldig. Han begyndte alt i Aaret 1819 at blive svagelig, maatte snart holde sig en Fuldmægtig ved Navn Nehring og formaaede dog ikke at besörge sine Regnskaber. Da endelig det for 1824 ved Mulktering blev ham afpresset i Begyndelsen af Aaret 1826 og endte med en contant Beholdning paa henved femtusinde Rigsbankdaler, som han ikke var istand til at indbetale paa Frederiksborg Amtstue, saa sögte han i April samme Aar om Entledigelse med Pension for sig, Hustru og fire Börn. Rentekammeret nedlagde da Forestilling [2] om hans Afsked og androg tillige paa Udnævnelsen af en anden Inspectör med den Bemærkning, at en saadan vilde blive nödvendig, selv om Bönderne bleve Arvefæstere, fordi Frederiksborg Amtstue ikke kunde overkomme et större District. Kongen ophævede derpaa den niogtyvende April 1826 Knophs Constitution som Inspectör paa Jægerspriis, og tilstod ham en Pension af sexhundrede Rigsbankdaler samt et Aars Frist til Opgjörelse af de tilbagestaaende Regnskaber [3].

Oplysninger. Meyers Restance var 3536 Rbd. 14$^{5}/_{8}$ Skill. Nielsen og Viborg optoge Syn d. 9 Febr. 1825. Gaardens Besætning blev saaledes nu 100 + 12 Köer, og 200 + 224 Faar.

[1] See ovenf. p. 270 Not. 1.

[2] Denne med Kgl. Resol. af 29 April 1826 er Kilden til Alt, hvad her anföres. Knoph havde selv angivet sin Beholdning til 4940 Rbd. 92 Skill. S. o. T., som han ikke kunde gjöre Rede for; men Rentekammeret gav ham dog det Vidnesbyrd, at han i Grunden var en retsindig og tro Mand.

[3] Knoph havde för sin Constitution paa Jægerspriis netop

Samme Dag blev Kammerjunker Hans Georg Krog Lowzow beskikket til Godsinspectör og Slotsforvalter paa Jægerspriis med Forpligtelse til at aflægge Regnskab fra förste Januar og at overtage i sin Tid tillige Forvalter-Tjenesten paa Overberg og Pagterold, alt mod en fast Lön af sexhundrede Rigsbankdaler foruden Regnskabsducör og Godtgjörelse til Contoirhold og Slottets Reenholdelse, samt fri Bolig og betydelige Emolumenter i Natura. Lowzow havde ligesom Knoph i sine yngre Aar været Militær, var afgaaet formedelst Svagelighed, men havde gjenvundet sit Helbred [1]. Hans Forhold til Rentekammeret og til Amtmanden paa Frederiksborg, hvor Arctander et Aarstid efter aflöstes af Herman Gerhard Treschow, blev det samme som hans Formænds, hans Embedsforretninger ligeledes, og han holdt disse i den bedste Orden. Men Udgifterne vare stedse meget betydelige, fornemmelig til de evige Bygningsarbeider eller Reparationer, der slugte Penge i Tusindviis [2]. Aarsagen dertil var de mangfoldige Bygninger, som tidligere vare

---

havt en Pension paa 600 Rbd. Men at aflægge sit Regnskab naaede han neppe nogensinde. Han fik d. 22 Juli 1828 fornyet Henstand og hans Pension nedsattes til 300 Rbd.; atter d. 20 Octbr. 1829, da han boede i Udesundby, to Aars Henstand; endvidere d. 17 Septbr. 1831 en ny Henstand indtil Juni 1833.

[1] Lowzow havde för sin Ansættelse paa Jægerspriis en Pension paa 300 Rbd. De ham nu tillagte Emolumenter i Natura vare foruden fri Bolig 52 Td. Havre, 36 Læs Hö, 32 Læs Halm, Græsning til 4 Heste og 6 Köer, 40 Læs Törv og 6 Favne Brænde. — Tretten Ansögninger havde været indgivne om den ledige Inspectör-Post.

[2] Saaledes 1827 d. 20 Marts, 15 Aug. og 12 Dcbr. 411 Rbd. 75½ Sk., 8388 Rbd. 93 Sk. og 2874 Rbd. 19 Sk. 1828 d. 9 April, 10 og 17 Septbr. 340 Rbd. 80 Sk., 295 Rbd. 8 Sk. og 6418 Rbd. 16½ Sk. 1829 d. 29 Mai og 15 Juli 2600 Rbd. og 123 Rbd. 47 Skill. 1830 d. 4 og 7 Juli, 4 Aug. og 31 Dcbr. 297 Rbd., 3425 Rbd., 355 Rbd. 64 Sk. (efter en Ildebrand i Lowzows Bolig) og 465 Rbd. (Skovlyst). 1831 d. 6 April: 3099 Rbd. 48 Sk.

opförte, og den store Mængde af nuværende eller forhenværende Betjente, der i disse havde frie Boliger [1], som skulde ei alene holdes vedlige, men stundom endog decoreres [2]. Ogsaa de Bygninger eller Anlæg, hvis Vedligeholdelse heelt eller tildeels var Brugernes Pligt, forfaldt efterhaanden og krævede saa Bistand fra Godskassen, saasom Færgen, Möllen og enkelte Embedsboliger. Færgen medtog uagtet de idelig foretagne Reparationer endnu bestandig store Summer [3], og Transportforvalterens Forhold til Jægerspriis's Beboere foranledigede ofte Bryderier, der ligeledes kunde medföre Udgifter for Godskassen. En offentlig Anke [4] over Færgens Tilstand i Slutningen af Marts 1827, der tildrog sig Regjeringens særdeles Opmærksomhed, bevægede den til at indhente mangfoldige Erklæringer, og Byfogeden i Frederikssund Knud Hadeln oplyste da [5], at Færgen virkelig var saa slet, at der i Aarets elleve förste Thingdage kun to Gange havde kunnet föres over, uagtet Lange i alle Maader gjorde sin Pligt. En allerede forud befalet Reparation blev da udfört, en ny blev foretaget 1828 [6], og den

---

[1] Et af disse mange mindre Huse, kaldet Krabbedamshuset eller Lottehuset, der laae i Nærheden af Indkjörselen til Jægerspriis, blev det d. 23 Dcbr. 1829 befalet at nedbryde, hvorved Landeveien kunde blive bredere mellem Færgestederne og Kulhuset og en Gymnastikplads indvindes til Krabbedams Skole.

[2] Bevillingen af 6 April 1831 nævner udtrykkeligt dette, ogsaa endnu i den Geheimer. Roepstorff overladte Leilighed.

[3] Indenrigsm. Arch. har en meget betydelig Samling af Actstykker vedkommende Færgen og dens Reparationer fra 1806 til 1840. Deraf ere de fölgende Oplysninger hentede.

[4] Politivennen 1837 no. 587 af 31 Marts S. 198—99: *Önske om sikker Overfart fra Jægerspriis til Frederikssund.*

[5] Skriv. fra Hadeln (ovenf. S. 257) til Amtm. Treschow af 21 Mai 1827. Han fremhæver, at Transportforvalteren er uden Skyld.

[6] Kongl. Resol. af 21 Novbr. 1826 havde befalet, at Rentekammeret skulde lade Skibsbygger Petersen ved Fredensborg bygge

vestre Færgehavn blev Aaret efter opmudret; men det kom endnu ikke til nogen Hovedreparation. Til samme Tid havde Transportforvalter Lange Stridigheder med Inspectör Meyer og Skovrider Ulrich, der efter hans Mening misbrugte den dem tilstaaede frie Overfart, og da han ved Dom imod Meyer fik sin Mening bekræftet, maatte Godskassen betale Forpagteren de denne saaledes paadragne Udgifter[1]. Lange, som var kjed af disse Forhold, gjentog 1831 forgjeves et tidligere Forsög paa at trække sig ud af dem paa en ikke altfor ufordeelagtig Maade for sig og Familie[2], og Færgen undergik samme Aar en Reparation paa den östlige Broes nordlige Brohoved[3], uden at den dog derved endnu kom i tilbörlig Stand. Möller Munthe, hvis Restancer 1826 bleve ordnede paa successive Afdrag[4], havde allerede for et Par Aar siden seet Stubmöllen ödelagt ved en Storm og lod de andre Möller saaledes forfalde, at Opförelsen af nye blev nödvendig, hvorpaa den Kongen tilhörende saakaldte Holtens Mölle ved Nykjöbing i Odsherred med en Bekostning af over halvsjette tusinde Rigsbankdaler 1830 blev flyttet til Jægerspriis[5]; i det næste Aar fik ogsaa

---

en ny Pram. En anden af 19 Novbr. 1828 bevilgede 157 Rbd. 74 Skill. til en Hængebro eller Hævebro.

[1] Lange paastod, at han efter sin Instrux ikke skulde frit overföre Forpagterens Kreaturer, og en Dom af 22 Marts 1830 gav ham Medhold. Om Erstatningen, der gaves Meyer, nedenf. S. 280 Not. 3. Striden med Ulrich blev afgjort af Rentekammeret.

[2] Han havde 1819 sögt om, at Tjenesten maatte overdrages til hans Arvinger, 1829 om at maatte afstaae den til en Anden, og nu 1831 om Afsked, men med Pension for sig og sin eventuelle Enke.

[3] Kongl. Resol. af 8 April 1831; men Bekostningen derved, 1189 Rbd., skulde udredes af Frederiksborg og Kronborg Amter.

[4] Kongl. Resolut. af 29 Dcbr. 1826.

[5] Bygmester Koch foreslog at flytte denne Mölle, som Kongen 1824 havde overtaget blandt andre faste Eiendomme efter afg. Kam-

Munthe sit förste Ægteskab endelig oplöst, og giftede sig 1832 med Charlotte Wilhelmine Flint, som han længe havde havt hos sig i Möllen[1]. Med Skovridergaarden gik det paa samme Maade; da Saust var död i April 1827, hans Kone nogle Uger efter[2], og Just Sigismund Ulrich, hidtil Skovrider paa Hvededal, var bleven hans Efterfölger, maatte Skovlyst strax 1828 sættes istand, og et Par Aar senere, 1830, endnu undergaae en Hovedreparation, hvorefter det blev Ulrich paalagt selv for Fremtiden at vedligeholde samme[3]. Gartnerboligen, som efter Rasmus Eriksens Död 1831 tilfaldt hans Eftermand Marx Ditlev Clausen, trængte ligeledes til Forbedring og Udvidelse[4]. Endelig begyndte nu ogsaa Monumenterne

---

merraad Aschlund, Inspectör ved de odsherredske Godser, for 8610 Rbd. Men denne saakaldte Holtens Mölle svarede ikke Regning, fordi tre andre Möller laae i Nærheden. Kongen approberede Forslaget d. 5 Aug. 1829, og Möllen, der efter en Rentek. Forestill., approb. d. 9 Marts 1836, havde en Grovqværn, en Brækqværn med Sigteværk og to Skalqværne, blev flyttet 1830 med den nævnte Bekostning, der först (d. 28 Juli 1829) var calculeret til 4190 Rbd. 24 Skill., men hvortil d. 30 Marts 1831 maatte endnu föies 1322 Rbd. 64 Sk.

[1] Kirkeb. 1820 d. 4 Juli, 1824 d. 18 Aug. og 1825 d. 23 Dcbr., 1831 d. 7 Septbr. og 1832 d. 16 Januar. — Ligel. 1831 d. 3 Dcbr. og 1832 d. 2 Marts, Tillysning og Bryllup.

[2] Anf. St. Saust döde d. 11 April 1827, i en Alder af 67 Aar, og hans Enke Karen Saust d. 29 Mai s. A. 62 Aar gammel.

[3] Rentek. Forestill., approb. d. 29 Mai 1827. Ulrich fik 300 Rbd. i Lön, 100 Rbd. til en Skytte, 8 Favne Brænde, 6 Favne Fagot, 4 Læs Ærteriis, fri Bolig med Jord og Procent af Skov-Auctioner. Ulrich var gift med Maren (Marie) Sophie Jessen, der næste Aar (4 Juni 1828) födte ham en Sön, Georg Herman Julius og 1834 d. 1 Juli en anden, Ludvig Edvard Emil. D. 17 Dcbr. 1828 bevilgedes 246 Rbd. 72 Skill. til Reparation af Skovlyst, og d. 31 Dcbr. 1830 endvidere 465 Rbd., hvormed den tidligere Bevilling var overskredet; fra nu af skulde Ulrich selv bekoste Reparationerne.

[4] Eriksen död d. 27 April. Clausen udnævnt d. 7 Aug. 1831.

i Lunden at gjöre Krav paa Godskassen. Materialet, hvoraf de vare forfærdigede, kunde ikke alt udholde den fugtige Skovlufts Paavirkning, og Billedhuggeren Professor Freund, som 1831 fik Tilsyn med dem, beregnede Aaret efter henved halvtredie tusinde Rigsbankdaler til en forelöbig Reparation [1]. Mindre Udgifter toges det derhos ikke saa nöie med, hvor Kongen selv var Godseier: efter Præsten Niels Steenbergs Död 1830, fik hans Enke en Fribolig i det saakaldte Sölvkammer-Huus [2], og hans Efterfölger, Janus Balthazar Krarup, foreslog 1831 at oprette et Sognebibliothek for Bönderne, hvortil ogsaa Penge af Godskassen anviistes [3].

Endnu kostbarere end alt dette var et Project, som i denne Tid udgik fra Hofjægermester Grev Carl Schimmelmann, Jægermester i de nordsjellandske Districter. Efterat han i Begyndelsen af Aaret 1828 havde truffet Foranstaltninger til at sikkre Vildtstanden paa Jægerspriis mod de store Skoves Rovfugle [4], lagde han Planen til et anseeligt Fasaneri paa samme Sted. Strax blev en Bömer Anton Schafraneck indkaldt som Fasanmester, en Sum af trettenhundrede og fireogtredive Rigsbankdaler anviist til den förste Indretning, siden trehundrede Rigsbankdaler aarlig i fire Aar til löbende Udgifter [5], og

---

[1] Kongl. Resolut. af 27 Aug. 1831, at det skulde overdrages til Freund. Rentek. Bet. af 13 Marts 1832 foreslog 2400 Rbd. anvendte paa Reparationen, hvorom nedenfor S. 283—84.

[2] Kirkeb. Steenberg döde d. 13 Jan. 1830, 61¼ Aar gammel; i Januar 1831 fik hans Enke Maren Hedevig Steenberg den nævnte Fribolig. Hans Faders Enke, Anne Marie födt Petersen, levede endnu indtil den 14 April 1838.

[3] Krarups Forslag af 27 Novbr. 1831, bevilget i Januar 1832 og tilstaaet 100 Rbd.

[4] Schimmelmanns Forslag af 28 Jan. 1828, at anskaffe 30 Högebure til at fange Rovfugle i, blev bevilget, og d. 24 Dcbr. 1830 anmeldtes, at der i sidste Aar var fanget 23 Hönsehöge.

[5] Kgl. Bevilling af 19 Juli 1828, at hente en udlært Fasan-

allerede i Aaret 1829 leverede Fasaneriet toogtredsindstyve Fasaner til Kongens og Prinds Christians Kjökken [1]. Efter saadan en Pröve fremtraadte Schimmelmann 1830 med sin egentlige Plan: han vilde have opfört en heel ny Bygning til Fasaneriet, der anlagt paa at sælge aarlig femhundrede Fasaner til fem Rigsbankdaler Parret, blot skulde behöve et „Laan" af Statskassen, hvilket det godt kunde forrente og afbetale. Kongen gik den syttende April 1830 ind derpaa og tilstod over tretusinde syvhundrede Rigsbankdaler til Anlæget, dog efter Statsminister Möstings Raad ikke i den illusoriske Form af Laan, men som en ligefrem Bevilling, hvorefter da Fasaneriets Overskud skulde tilfalde Statskassen [2]. Derimod lykkedes det ikke Schimmelmann at berige Lovgivningen med et nyt Forbud imod at fange hans tilkommende unge Fasaner [3]. Schafraneck, der antog den lutherske Troesbekjendelse og giftede sig [4], forestod nu Indretningen af dette store

---

mester hertil med 300 Rbd. Lön og Emolumenter; d. 23 Aug. 1828 at hæve 1334 Rbd. 8½ Skill. til det förste Anlæg. Rentekam. Forestill., approb. d. 17 April 1830, nævner Fasaneriets Udbytte i Aaret 1829.

[1] Rentek. Forestill., approb. d. 27 Marts 1833 (hvorom nærmere nedenfor), omtaler denne Bevilling af 24 Marts 1829.

[2] Rentek. Henstill., som foranledigede den Kgl. Resol. af 17 April 1830, indeholder hele denne Schimmelmanns Plan.

[3] To Gange, d. 16 Septbr. og 24 Dcbr. 1830, androg Schimmelmann paa en saadan Lov; men Rentekammeret meente, at Jagtforordn. af 18 April 1732 § 15—16 og 25, samt Forbudet af 14 Aug. 1742 gav Sikkerhed nok.

[4] Kirkeb. 1830 d. 20 Septbr. Schafranecks Overgang til den lutherske Kirke, hvorover Biskoppens Erklæring var afgivet d. 31 Aug., skeete i Overværelse af Ulrich og Volkersen. D. 12 Octbr. s. A. hans Bryllup med Jomfr. Karen Jessen, der var i Ulrichs Huus. Hun födte ham d. 10 Juli 1832 (Kirkeb. 1832 d. 22 Aug.) en Datter Laura Henriette Jacobine, og d. 4 Novbr. 1834 en Sön Claus Anton Vincents.

Fasaneri, Skovrider Ulrich havde Tilsynet med Bygningsarbeiderne, og da Bygningerne næste Sommer 1831 ved et nyt Tilskud fra Statskassen vare færdige [1], skulde det vise sig, hvorledes Beregningen vilde slaae til. Men Schimmelmanns snart fölgende Afgang forbeholdt denne Erfaring for hans Efterfölger. Resultatet vil man formodentlig let kunne gjætte.

Lowzow, som Godsinspectör, synes ikke directe at have havt nogen Deel i dette Fasaneri-Anlæg, hvorimod han til samme Tid var betænkt paa at hæve en af de Indretninger, der stode under hans Bestyrelse, nemlig Teglværket. Kort efter sin Udnævnelse havde han foreslaaet at nedsætte Arbeidslönnen derved [2], for at kunne levere Stenene til billigere Priis, og i Aaret 1828 foreslog han at opföre et nyt Teglværk med tidsvarende Forbedringer efter Mönsteret af Dithmers betydelige Værker ved Flensborg. Denne Plan blev billiget, en Sum af tolvhundrede og sexogtredive Rigsbankdaler anviistes dertil, Muurmester Klein blev 1831 sendt til Dithmer for at tage hans Anlæg i Öiesyn [3], og Jægerspriis fik et

---

[1] Bevilling af 1 Juni 1831, at der af Finantserne endnu maatte betales 482 Rbd. 78 Skill., hvormed Opförelsen af Fasaneriet havde overskredet Bevillingen af 17 April 1830, ligeledes hvad der endvidere behövedes til Bygningens Udstyr og endelig en Gratification af 150 Rbd. til Ulrich for hans Tilsyn med Bygnings-Arbeiderne.

[2] Lowzows Forslag 1826 d. 21 Octbr. at nedsætte Arbeidslönnen fra 6 Rbd. til 23 Mark for 1000 Steen. I samme Aar gav Teglværket et Overskud af 355 Rbd. 83 Skill.

[3] Kgl. Bevilling af 22 Octbr. 1828 paa 1236 Rbd. 32 Skill. til et nyt Teglværk. Det gamle Teglværk, der dreves, indtil det nye blev færdigt (1834), leverede i Aaret 1833: 53050 Muursteen, 2000 Kiilsteen, 2102 Gulvfliser, 2453 röde Tagsteen, 110 glasserede do., 192 Dæksteen; men Overskudet ansloges kun til 170 Rbd. 8 Skill.

Par Aar efter et Teglværk, der formeentlig bedre skulde svare til Hensigten.

Men Jægerspriis Hovedgaards vigtigste Indtægtskilde var dog Bortforpagtningen af dens Avling og Hollænderi, og Meyer, som i de förste vanskelige Aar kun ved Regjeringens Billighed holdt sig oppe, begyndte nu at höste Frugten af sit Arbeide. Han havde i Aaret 1826 en Besætning af hundrede og fiirsindstyve Köer og sextenhundrede Faar, han dyrkede Markerne langt bedre, end de nogensinde forhen havde været dyrkede, og han kunde nu baade leve vel med sin voxende Familie [1] og til rette Tid svare sin Forpagtningsafgift. Derfor nöd han ogsaa fra Regjeringens Side velvillig Imödekommen. Da saaledes Schæferiet ikke mere kunde rummes i den nye for fire Aar siden paa Udmarkerne opförte Faarestald og i den ældre paa Hovedgaarden, saa blev denne sidste 1826 aldeles nedlagt, og en anden ny Faarestald bygget paa Udmarkerne [2]. Ligeledes fik Meyer fuld Erstatning for det Tab, han havde lidt i hiin Sag med Transportforvalter Lange, hvem han nu ifölge Rettens Kjendelse maatte betale Overfarten for sine Folk og Kreaturer [3]. Men den vigtigste Gunst, der viistes ham, var dog Fornyelsen af hans Forpagtnings-Contract. Da nemlig Ud-

---

[1] Kirkeb. 1827 d. 31 Aug., 1830 d. 24 Juni, 1832 d. 14 Septbr.

[2] Bevilling d. 31 Mai 1826 af Pengene til Opförelsen af denne anden Faarestald. See ovenf. S. 271 Not. 2. Endvidere d. 8 Febr. 1832 bevilgedes 230 Rbd. til et Steengjærde ved samme Faarestald.

[3] Rentek. Forestill., approb. d. 25 Jan. 1832. Forpagtnings-Contracten havde uforsigtig tillagt Meyer fri Overfart for ham selv, hans Folk og Kreaturer, og man maatte nu godtgjöre ham deels 654 Rbd. 76 Skill., som han havde betalt, deels ligeledes liquidere i hans Afgift. hvad han i Fremtiden skulde betale for Overfart indtil Forpagtningens Udlöb.

löbet af denne nærmede sig, bevilgede Kongen den otteogtyvende September 1831, at den maatte forlænges paa ti Aar fra förste Mai 1832 af at regne mod en aarlig Afgift af tretusinde femhundrede Rigsbankdaler, og Sikkerhed i den Forpagteren tilhörende Deel af Besætningen og Schæferiet. Meyer erholdt nu derhos ogsaa den saakaldte Langvadsmose med Undtagelse af en Snees Tönder Land, der overlodes Forstvæsenet [1].

Saaledes begyndte da med förste Mai 1832 en ny Forpagtnings-Periode, der varede ud over K. Frederik den Sjettes Levetid. I disse Aar sporedes ogsaa paa Jægerspriis den tiltagende Velstand, som dengang begyndte at udvikle sig overalt i Landet, og det er kun en enkelt tilfældig Begivenhed, der giver denne Tid noget Eiendommeligt; men Bestyrelsesmaaden blev uforandret og under almindelige Forhold vare Lowzow og Meyer Hovedmændene.

Lowzow havde fremdeles Kassevæsenet og store Udbetalinger, fornemmelig til Bygnings-Reparationer [2], og Færgen var da, som sædvanligt, den kostbare Gjenstand. Efterat Cancellieraad Hadeln, der saa ligefrem havde tilstaaet dens elendige Forfatning, i August 1831 var afgaaet, og Embedet som Byfoged i Frederikssund og Herredsfoged i Hornsherred med Jægerspriis Birk næsten et heelt Aar havde været besörget ved Constitution, blev Kammerjunker hos Prindsesse Wilhelmine, Carl Emil Bardenfleth, den tiende August 1832 udnævnt til hans Efterfölger [3]; Transportforvalter Lange blev ligeledes af-

[1] Indenrigsm. Arch. har den Kongl. Resolution af anförte Datum.

[2] Lowzow havde ved denne Tid en Fuldmægtig Laurids Reistrup, der 1834 kom af Dage paa en ulykkelig Maade. Kirkeb. 1834 d. 24 Febr.

[3] Medens Embedet var vacant, fungerede Jansen som consti-

löst af Carl Ludvig Becker, og en gunstigere Tid for Færgen syntes at nærme sig. I Aaret 1833 blev nemlig, efter Forslag af Havne- og Fyrinspectör Capitain Leth, en stor Hovedreparation udfört paa Færgens Broer til begge Sider for en Sum af omtrent femtusinde Rigsbankdaler [1]. Det saakaldte Vagthuus paa Jægerspriis-Siden blev istandsat i det næste Aar [2], et af Transportforvalter Becker anskaffet Gangspil til Færgetougets Indhaling gjorde god Nytte, og den vestlige Færgehavn blev i Eftersommeren 1835 atter opmudret [3]. Borgerne i Frederikssund, hvis Fordeel saa meget var knyttet til Færgens gode Tilstand, gik i deres Önsker endnu et stort Skridt videre, idet de den tiende Mai 1836 indgave et Forslag til Anlæggelsen af en heel fast Bro over Sundet, og Forslaget blev Gjenstand for Overveielse saavel i General-Postdirectionen som i Rentekammeret, dog uden at lede til det forönskede Maal [4]. Jægerspriis, der maatte have taget sin gode Part i dette Broarbeide, havde ogsaa

---

tueret By- og Herredsfoged. Hadelns Forflyttelse til Hilleröd og Bardenfleths Udnævnelse, Colleg. Tid. 1831 S. 656, 1832 S. 552.

[1] Indenrigsm. Arch., den ovennævnte Samling ang. Færgen. Leths Forslag af 13 December 1832 androg 4500 Rbd., men da det 1833 var udfört, havde det kostet 4871 Rbd. 71 Skill. foruden en Gratification til ham af 300 Rbd. Bygnings-Summen udrededes for en Deel fra Frederiksborg Amtstue, iflge tidligere Bestemmelser for denne Færges Vedligeholdelse. See ovenf. S. 124—25.

[2] Der var et Vagthuus til Beqvemmelighed for de Reisende paa begge Sider. Det ved Jægerspriis var opfört 1810 i Knudsens Tid, men det ved Frederikssund var ældre. Reparationen kostede nu (1834) Godskassen 207 Rbd. 46 Skill. foruden Tömmeret.

[3] Indenrigsm. Arch. Den aarlige Færge-Inspections Beretning.

[4] Ideen dertil var allerede nævnet i Leths Forslag af 13 Dcbr. 1832, og han anslog Bekostningen til 140,000 Rbd. General-Postdirectionen correspondered d. 28 Mai 1836 med Rentekammeret om det Frederikssundske Project.

nok med at udrede de sædvanlige Bygnings-Omkostninger. Foruden de almindelige paa Tag og Fag, kunde ogsaa stundom ulykkelige Tilfælde forøge disse Udgifter, f. E. 1835, da en Storm ödelagde Studestalden. Saaledes medgik gjerne aarlig et Par tusinde Rigsdaler eller mere til dette Brug [1]. Monumenterne i Lunden skulde nu eftersees af Freund; han havde fundet otte af dem, nemlig Tordenskjolds, Schimmelmanns, Jo. Rantzaus, Ansgars, Brochmands, Arngrim Johnsens, Jo. Friis's og Ove Bildes, saa forfaldne, at i det mindste de sex förste maatte ombyttes med nye, og han havde foreslaaet at give disse en værdigere Form og at udföre dem enten i italiensk Marmor eller i bornholmsk Granit. Kongen anviiste dertil totusinde firehundrede Rigsbankdaler [2], men Arbeidet skred

---

[1] Der anviistes 1832 d. 11 Juli og 19 Septbr. 2302 Rbd. 11 Sk. og (til Færgen) 218 Rbd. 1833 d. 20 Febr., 6 Marts, 5 Juni, 11 Septbr. og 20 Octbr. 126 Rbd. 92 Sk., 5 Rbd. 22 Sk., 110 Rbd. 89 Sk., 255 Rbd. 58 Sk. for Roepstorffs Leilighed og Stald, 1308 Rbd. 44 Sk., 530 Rbd. 84 Sk., 354 Rbd. 39 Sk., 149 Rbd. 68 Sk., 240 Rbd. og desuden i samme Aar en Reparation paa Færgen til begge Sider ved Fyr-Inspectör Capt. Leth, som derfor d. 5 Marts 1834 fik et Gratiale af 300 Rbd., men Halvdelen af denne Reparation maatte udredes af Frederiksborg og Kronborg Amt. 1834 d. 9 April, 9 Juli, 6 Aug. og 6 Septbr. 1506 Rbd., 227 Rbd., 676 Rbd. 55 Sk. og 39 Rbd. 35 Sk. 1835 d. 15 og 22 April, 6 Mai, 6 Juni og 29 Juli 1325 Rbd., 401 Rbd. 42 Sk., 472 Rbd. 48 Sk., 185 Rbd., 1339 Rbd. 36 Sk. 1836 d. 3 Juni, 2, 6 og 30 Novbr. 719 Rbd. 29 Sk., 200 Rbd., 600 Rbd., 139 Rbd. til Gravenes Rensning og Steensætningerne, og 150 Rbd. til et Taarnuhr. 1837, d. 10 Marts, 31 Mai og 14 Juli 94 Rbd. 20 Sk., 2200 Rbd. 21 Sk., 1024 Rbd., 178 Rbd. 1838 d. 28 Mai og 28 Novbr. 2090 Rbd. 5 Sk. og 1809 Rbd. 16 Sk. De egentlige Reparationer fra 1830—38 beregnedes efter Overslagene at have udgjort 18712 Rbd., men stege i Virkeligheden meget höiere. For 1839 d. 23 April 1612 Rbd. 63 Sk.

[2] Rentek. Forestill. af 13 Marts, approb. d. 21 Marts 1832, indeholder alle disse Oplysninger. De bevilgede 2400 Rbd. skulde

langsomt frem og först fire Aar senere, i Aaret 1836, blev Tordenskjolds nye Mindestötte færdig[1]. Ogsaa det nye Teglværk, som Muurmester Klein opförte efter Dithmers System, kostede omtrent tretusinde Rigsbankdaler[2], og da det to Aar derefter 1836 virkelig gav et noget större Overskud, saa bestemte man sig 1837 til at foröge de mangfoldige Betjent-Boliger med en ny for Teglbrænderen[3].

Lowzow interesserede sig ogsaa for, at Bönderne, der endnu fremdeles vare Livsfæstere, nöde den Understöttelse, de behövede. Saaledes fik for det förste de nye Fæstere af de saakaldte Skovjorder 1832 en tiaarig Moderation i deres Jordebogs-Afgifter[4]. Endvidere beregnede Lowzow for Soldaterhusene kun Afgift af deres saakaldte nye Jord eller det Jordtillæg, som de senere, efter Arveprindsens Tid, ved Reguleringen af Fredskovens Grændse havde erholdt, hvilket dog 1834 blev forandret derhen, at baade den gamle og den nye Jord skulde sættes

---

fordeles paa sex Aar; det Monument, der skulde gjöres for Tordenskjold, bestemtes at skulle være af poleret Granit og af samme Form som det oprindelige; det blev derhos bevilget, at der til Afpudsning af samtlige Monumenter aarlig maatte anvendes 12 Rbd. for hvert, indtil alle vare afpudsede. See ovenf. S. 277.

[1] Bevilling af 2 Novbr. 1836, at betale Prof. Freund et Honorar af 200 Rbd. for Tordenskjolds nye Monument, der havde kostet 600 Rbd., og at der nu skulde begyndes paa de övrige.

[2] Kongl. Resol. af 26 Febr. 1834, at det nye Teglværk, hvortil der d. 22 Octbr. 1828 var anviist 1236 Rbd. 32 Skill., skulde gives et foröget Omfang ifölge Kleins efter Overlæg med Dithmer forfattede Overslag paa 2911 Rbd. 50 Skill.

[3] Teglværkets Overskud for 1836 beregnedes til 567 Rbd. 33 Skill., og d. 14 Juli 1837 bleve 1024 Rbd. bevilgede til en ny Bolig for Teglbrænderen.

[4] Kongl. Resol. af 26 Septbr. 1832. Lettelsen skulde beregnes fra 1 Januar 1831 til 31 Dcbr. 1840, og blev senere forlænget, hvorom videre nedenfor.

til Hartkorn og Skat [1]. Fremdeles sögte man at sætte Godsets Bönder istand til, at drage Fordeel af det Opsving, som Danmarks Kornhandel dengang begyndte at tage, og da Handelen nu fordrede reent og vægtigt Korn, anskaffede man i Begyndelsen af Aaret 1835 tvende Kornrensnings-Maskiner til Brug for Godsets Bönder [2]. Kort efter talte Lowzow for Bönderne med Hensyn til den Skade, som de lede af Vildtet. Da nemlig en Deel Bönder i Nedre-Draaby klagede derover, tog han sig ligesaa kraftigt som Eskildsen tidligere af deres Sag og bemærkede i en Erklæring af niogtyvende Mai 1835, at selv Forstvæsenet, som dog kunde nedskyde Vildtet, var nödsaget til at indhegne ethvert til Skovcultur indtaget Stykke Land, samt at den hundrede Aar gamle Jagtlov ikke mere passede med de nyere Forhold [3]. Ligeledes sörgede han for, at Bönderne under ulykkelige Tilfælde, navnlig Ildsvaade, erholdt den fornödne Hjælp for igjen at komme i Virksomhed [4].

---

[1] Rentek. Skriv. til Amtm. Treschow af 5 April 1834. Landinspectör Buchhave havde d. 18 Octbr. 1802 beregnet samtlige disse Huses Jorder, baade „de gamle" (d. e. som vare udlagte i Arveprindsens Tid) og „de nye" (d. e. som 1802 vare faldne udenfor Skovens Grændselinie og tillagte Soldaterhusene) til 14 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 4/5 Alb. Hartkorn, og der svaredes 2 Rbd. af hver Tönde Land til Taxten 24. Men fra 1816 af var man afveget fra denne Beregning og havde kun indfört det Hartkorn, der faldt paa den „nye Jord." Saaledes gjorde ogsaa Lowzow. Men nu bestemte Rentekammeret, at Buchhaves Beregning skulde fölges, efterhaanden som Husene bleve fæsteledige.

[2] Dertil anviistes d. 4 Febr. 1835 en Sum af 162 Rbd.

[3] Bönderne indgave deres Klage til Lindholm, som dengang var constitueret Amtmand paa Frederiksborg. Lowzows meget kraftige Erklæring af 29 Mai 1835 ender med en forkastende Dom over den da gjældende Jagtforordn. af 18 April 1732.

[4] Kongl. Resol. af 31 Aug. 1836, at understötte de Bönder, 4 Gaardmænd og 1 Huusmand, for hvilke det var brændt d. 3 Juni

Ved Siden af Lowzow havde Fasaneriet i disse Aar sin egen Bestyrelse; men Schimmelmanns Beregninger sloge saa lidet til, at Statskassen istedenfor Indtægt deraf havde i Aaret 1832 en Underbalance af omtrent totusinde Rigsbankdaler [1]. Overförsteren i Kjöbenhavns, Jægerspriis's og Odsherreds Districter, Hofjægermester Baron Eggert Christoffer Frederik Lövenskjold, fremkom derfor i Foraaret 1833 med en ny Plan. Han paastod, at Fasaneriets heldige Fremgang beroede paa Tillæg ved Opdræts-Fasaner, eller Fasaner, der udrugedes af Kalkuner, bragtes i det Frie indtil deres fulde Befjedring, udsattes i Skoven og igjen indfangedes om Efteraaret for at overvintre i Fasangaarden. Han foreslog altsaa, at fyrgetyve til halvtredsindstyve Kalkuner skulde anskaffes til Udrugning, at en fast Stamme paa halvandet til to hundrede Fasaner maatte efter Hösten söge Föde paa Nedre-Draaby Mark [2] og om Vinteren fodres deels i Fasangaarden, deels vilde i Skoven, at Fasanjægeren skulde have en Assistent, og at Skovrider Ulrich skulde nyde et fast Gage-Tillæg for sit Tilsyn [3]; han beregnede den

s. A. Ligl. blev der d. 24 Januar 1838 tilstaaet 9 andre Gaardmænd og 10 Huusmænd 446 Rbd. 40 Sk. til deres Boligers Istandsættelse.

[1] Rentek. Forestill., approb. d. 27 Marts 1833 (see ovenf. S. 278 Not. 1), indeholder disse Oplysninger. Lövenskjold havde meldt, at de bevilgede 300 Rbd. aarlig i 4 Aar vare overskredne med 436 Rbd. 27½ Skill. foruden Udgifter til Fange-Saxe, Gjærders Reparation, Skydepenge samt en Gratification til Ulrich, i Alt 604 Rbd. 34½ Skill. Rentekammeret selv föiede dertil, at der fra Finantserne var udbetalt i samme 4 Aar (1829—32) for Fasaneriet 3989 Rbd. 48 Sk., men at de solgte Fasaner og den tilbageværende Rest blot kunde anslaaes til 2021 Rbd., saa at der blev et Tab for Statskassen af omtr. 1968 Rbd.

[2] Imod en Erstatning til Fæsterne af to Læs Qvas aarlig til hver.

[3] Aarlig 150 eller 200 Rbdr.

aarlige Bekostning til omtrent fjortenhundrede og firsindstyve Rigsbankdaler[1], men Udbyttet til halvfemtehundrede Fasaner, der vilde have en Værdi af attenhundrede Rigsbankdaler, saa at Fasaneriet fölgelig skulde give et aarligt Overskud. Denne Plan blev approberet af Kongen den syvogtyvende Marts 1833, og derefter lagt til Grund for Bestyrelsen af Fasaneriet i den fölgende Tid[2].

Aaret efter havde Jægerspriis for en kort Tid et mærkeligt Besög, idet Prinds Frederik, nu Hans Majestæt K. Frederik den Syvende, opholdt sig der fra den ellevte Marts til den femte April 1834. Prindsen benyttede Leiligheden til antiqvariske Undersögelser i de Gravhöie, som den jægerspriisiske Halvöe er saa rig paa, og valgte, efter et forelöbigt Oversyn af omtrent hundrede, et Antal af tyve til Udgravning[3]. Næsten i dem alle fandtes överst nogle Tommer under Jordskorpen fritstaaende men af Fugtighed ödelagte Gravurner med brændte Been, samt Knapper, Pincetter, Naale og Knive af Bronce, og i nogle af dem fandtes derhos dybere i Jorden et lille een Fod bredt og et Par Fod langt Steenkammer ligeledes med brændte Been enten löst henlagte eller samlede i en Urne. Særlig mærkelige vare to Gravhöie i Troldrækken, een i Sværtebæksbakken og to ved Skaaningegaardene. Af de to Troldrække-Höie havde nemlig den ene, den sydlige og störste, tvende Gravkamre, et mindre med to Skeletter og et större med ni Skeletter,

---

[1] Der kom nemlig mange Udgifter til: Assistenten skulde have en Gage af 130 Rbd. foruden Emolumenter og Skydepenge, Fasanjægeren 48 Sk. i Skydepenge for hver Fasan, for en Ræv 48 Skill., en Skovkat 24 Skill. og aarlig 500 Rbd. til löbende Udgifter ved Fasaneriet.

[2] Alt efter den under 27 Marts 1833 approberede udförlige Forestilling fra Rentekammeret.

[3] Ogsaa Julianehöi blev nöiere undersögt, da man formodede, at den kunde indeholde flere Gravkamre end det i Arveprinds Frederiks Tid opdagede; men denne Formodning blev ikke stadfæstet.

Flinteknive, en Slibesteen og en Steen-Væverskyttel[1]; den anden bestod af en Hob sammenkastede mindre Stene, under hvilke en lille Steenkiste med en Urne. Gravhöien i Sværtebæksbakken gjemte ikke mindre end sexten Urner med Knapper, Naale, Knive og Ringe af Bronce, og en af Urnerne var smuk og stor[2]. Ved Skaaningegaardene laa den största Gravhöi i hele Omegnen; överst i denne fandtes nogle Urner og ved den östlige Side ligeledes en sort Urne, hvori femogtyve blaa Glasperler og nogle Spiralstumper af Bronce; men ogsaa denne Höi var dannet af sammenkastede Stene, i hvis Midte en Steenkiste med brændte Been. Et Bösseskud fra denne store Höi fandtes tre mindre, hvoraf een, som blev udgravet, havde nogle Urner i den överste Deel, men i Midten en Steenkiste, som gjemte en ganske udmærket tretten Tommer lang Broncedolk med Haandgreb, noget Birkebark, Haar af en Skindklædning, grovt uldent Töi[3] og brændte Been. Disse fem Höie vare de anseeligste, der bleve undersögte; men ogsaa i adskillige andre saavelsom ved Plöining paa Markerne gjordes interessante Opdagelser, saasom en kölleformig Slibesteen af femten Tommers Længde, den störste man hidtil kjendte, en halvmaanedannet Steensaug, en meget stor Bronce-Celt med Ösken, en Bronce-Ring og deslige. I de förste Dage af April sluttede Prindsen disse Undersögelser[4]. Den

---

[1] Denne var af rödlig qvartsig Sandsteen og den förste, der var fundet i hedenske Gravhöie af denne Art.

[2] Sværtebæksbakkerne ligge i Kohaven. Den smukkeste af de fundne Urner er afbildet i Nord. Tidskr. f. Oldk. III. 302, og har en Störrelse af 12 Tommers Diameter.

[3] Tidligere var saadant grovt vævet Uldtöi kun fundet paa et eneste Sted, nemlig i den mærkelige Höi ved Bjolderup ved Haderslev.

[4] Nord. Tidskr. f. Oldk. III. 299—306 har en udförligere Beretning om alle disse Undersögelser, og den ligger til Grund for

femte April kjörte han fra Jægerspriis til Fredensborg; her tog han næste Dag Afsked med sin Fader og gik ved Humlebæk ombord paa et Orlogsskib for at gjöre et Sötogt til Island, hvorfra han i Midten af September vendte tilbage til Fredericia.

Forpagteren Inspectör Meyer havde imidlertid i disse Aar en gunstig Periode, da Kornpriserne og overhovedet alle Landproducter stege. Som en fornuftig og duelig Mand benyttede han sine forögede Indtægter til at udvide sit Agerbrug og foröge sin Besætning. Af det betydelige Areal, der laa til Hovedgaarden, blev stedse mere bragt under Ploven, og snart syntes Markerne af en saadan Omfang, at de burde deles og en Afbyggergaard anlægges. Hollænderiet var i Aaret 1833 voxet til halvtrediehundrede Köer, det störste Antal, der nogensinde var holdt paa Jægerspriis, hvorfor ogsaa hiin ældre aflagte Faarestald paa Hovedgaarden, som de to nye Schæferistalde paa Udmarkerne havde gjort overflödig, nu blev ombygget til en Kostald, ligesom og en ny Lude blev opfört for Mælkestuen til Mælkens bedre Bevaring i Sommertiden[1]. Disse Bygnings-Arbeider udförtes tildeels paa Godskassens Bekostning, og Kongen eller Rentekammeret understöttede overhovedet med Velvillie den driftige Forpagter. Saaledes blev 1835 den af

---

det her meddeelte. — Prindsen skjænkede de fundne Oldsager til det Kongl. Museum for Nord. Oldsager, i hvis Cataloger de ere indförte under no. 3018—3065. Samme Museum eier ogsaa en paa Jægerspriis funden Dobbelt-Knap af Bronce med en lang fra Oversidens Midte fremstaaende Spids og belagt paa Oversiden med en tynd Guldplade. Dette Stykke blev kjöbt efter Oberst Sommer († 1828) og har i Cataloget no. 12,387.

[1] De to nye Faarestalde af 1822 og 1826 ovenf. S. 271 og 280. Bevilling af 5 Juni 1833 at forandre af anförte Grund den nedlagte Faarestald til en Kostald. Luden foran Mælkestuen bevilget med 240 Rbd. d. 20 Octbr. 1833.

Stormen næsten ödelagte Studestald saagodtsom opfört af ny[1]; saaledes fik Meyer 1837 Erstatning for sine Omkomstninger paa Steengjærder samt et nyt Vognhuus, og Aaret efter anvendtes paa een Gang omtrent atten hundrede Rigsbankdaler til Forbedring af de Meyer overladte Bygninger[2].

Blandt de övrige Jægerspriis's Betjente og Embedsmænd foregik til samme Tid ikke betydelige Forandringer. Transportforvalter Becker, der giftede sig med Enken Madam Hebert, som han nogle Aar efter igjen tabte ved Döden[3], fik den vestlige Færgehavn ved gjentagne Opmudringer betydelig forbedret, og var 1839 beskjeftiget med aldeles at ombygge Færgegaarden, hvortil Regjeringen leverede en Deel Materialier og forstrakte ham med et Pengelaan[4]. Da Lægen Volkersen i Aaret 1833 var död, blev chirurgisk Candidat Bunde i Frederikssund constitueret i hans Sted, indtil Christian An-

---

[1] Kgl. Resol. af 29 Juli 1835, at der istedenfor den gamle isoleret staaende Studestald, der var nedblæst i Natten 16—17 Jan. s. A., (ovenf. S. 283) skulde opföres en ny grundmuret Stald som en Tværbygning ved den lille Meierigaard med en Bekostning af 1339 Rbd. 36 Skill. Samme Aar d. 6 Mai blev der anvendt 472 Rbd. 48 Skill. til Ladebygningens Istandsættelse, og 1836 d. 3 Juni 719 Rbd. 26 Skill. til Reparation af Meyers Bolig.

[2] Bevilling d. 11 Febr. 1837 af en Godtgjörelse paa 153 Rbd. 64 Skill. for Steengjærder; d. 10 Marts s. A. 94 Rbd. 20 Skill. til et Vognskuur; d. 28 Novbr. 1838 til en almindelig Reparation paa de Meyer overladte Bygninger 1809 Rbd. 16 Skill.

[3] Kirkeb. 1834 d. 13 Juni, Beckers Ægteskab med Kristine Hebert födt Rasch, Enke efter Havnefoged Hebert i Humlebek. Hun födte ham den 27 April 1837 en Sön Georg Ludvig, men döde d. 2 Octbr. s. A. 33 Aar gammel.

[4] Opmudringerne 1835 og 1838. Ombygningen af Færgegaarden var under Forhandling med Bygnings-Inspectör Friis 1838, og denne leverede Tegningen, som Becker paatog sig at udföre imod den nævnte Understöttelse. Men Gaarden var endnu ikke ved lovligt Syn erklæret for færdig, da Frederik VI döde.

dreas Sihm blev udnævnt til Godsets Læge; men denne afgik allerede Aaret derpaa 1835, og blev efterfulgt af Frands Dorph[1]. Gartner Clausen, der roestes som en meget duelig Mand, fik 1833 sin Bolig udvidet, da den var for indskrænket for hans voxende Familie[2], og Skovrider Ulrich erholdt paa ny 1835 en stor Deel Bygningsarbeide udfört paa Skovlyst, hvorhos det dog blev gjentaget, at han selv for Fremtiden skulde sörge for Gaardens Vedligeholdelse[3]. Jægerspriis's Politi-Övrighed, Kammerjunker Bardenfleth, blev i Foraaret 1837 aflöst af Justitsraad Carl Gotfred Krüger[4]. Möller Munthes Forpagtning udlöb 1836, men blev heldigviis igjen fornyet paa tyve Aar, og da han döde 1838, efterladende sig ganske smaae Börn[5], kunde saaledes hans Enke endnu der finde Underholdning. Skovbetjentenes Antal blev imid-

---

[1] Volkersen, Kirkeb. 1833 d. 7 Juni. Bunde nævnes i samme Maaned som constitueret i Anledning af Processen mellem Meyer og Transportforvalteren. Sihm findes som Fadder ved en Daab den 25 Febr. 1834, men hans Död anföres i Kirkeb. 1835 d. 28 Marts.

[2] Han var gift med Henriette Cathrine Moss, der d. 25 Febr. 1834 födte ham en Sön, Georg Nicolai (Kirkeb. 1834 d. 28 Juni). Men d. 5 Juli 1839 lystes der til Ægteskab for hans 26aarige Datter Amalie Magdalene Kristine og Gartner Fedor Petrowisch Michelsen paa Christiansholm paa Laaland.

[3] Bevilget blev den 22 April 1835 en Sum af 401 Rbd. 42 Skill. til en Indkjörsels-Stakitport, to Kamre i Udhusene, til de af Ulrich selv opfört Brændeskuur, Vognskuur og Stakskur, og til Afhjælpning af andre Mangler.

[4] Colleg. Tid. 1837 S. 424. Vacancen mellem d. 25 Marts og d. 2 Mai udfyldtes ved en Constitution af B. Thronsen.

[5] Kirkeb. 1834 d. 28 Novbr., en Sön Georg Rosenkrands födt d. 1 April s. A. Kgl. Resol. af 9 Marts 1836 forlængede Mölleforpagtningen mod den tidligere Afgift og saaledes, at der opförtes et nyt Vaaningshuus, en ny Hestemölle og to Udhuuslænger for 4343 Rbd. 70 Skill., som Munthe i Löbet af 20 Aar skulde tilbagebetale med $^{1}/_{20}$ aarlig. Kirkeb. 1838: d. 21 August födtes hans Datter Fernanda Victoria, og d. 30 Sept. s. A. döde Munthe.

lertid forøget: efterat en ny Skovløber 1836 var ansat ved Alledragsporten[1], blev Nordskoven ved Skovfoged Peder Christensens Död 1839 deelt i to Districter, Fælledskoven og Studehaverne med Langvads-Plantage, og en Skovløber ansat ved Anders Aagesens Led[2]. Dette hörer til de sidste Foranstaltninger paa Jægerspriis i Kong Frederik den Sjettes Tid. Han døde et Par Maaneder efter, den tredie December 1839.

13. Den nyeste Tid tör vel siges dermed at begynde. Den er altfor nærliggende til at være Historien fuldkommen hjemfalden[3] og dog altfor vigtig til ganske at kunne forbigaaes. Et kort Overblik skal da meddele Resultaterne af det, som i Fortiden var indledet.

Kong Christian den Ottende bekræftede ogsaa for Jægerspriis alle Embedsmænd og Betjente i deres Stillinger. Kammerjunker Lowzow vedblev at forestaae Godsinspectoratet under Amtmand Grev Knuth og Rentekammeret; Skovrider Ulrich, Gartner Clausen og Fasanmester Schafraneck havde fremdeles Skovenes, Havens og Fasaneriets Bestyrelse. Munthes Enke kunde endnu i sexten Aar beholde sin Mölle-Forpagtning, og Transport-

---

[1] Kongl. Resol. af 6 Jan. 1836, efter et Forslag af Løvenskjold, der dog gik meget videre, idet han vilde have Rødsteenshuset nedrevet, et Skovfogedhuus bygget i Skoven og en Skovløber strax ansat ogsaa ved Anders Aagesens Huus.

[2] Resolut. af 11 Sept. 1839 om Delingen af Nordskoven i to Skovfoged-Districter, om Opförelse af en Skovfogedbolig i Fælledskoven for 1682 Rbd. 52 Skill. med 3 Td. L. af Horsemose, om Hoppestaldhusets Overladelse til Skovfogeden i Studehaverne og om Skovløberens Ansættelse. Den 24 Sept. næstefter bleve Forstcand. Jo. Henr. Dörr og Opsynsmand Niels Mortensen udnævnte til de to Skovfoged-Tjenester.

[3] Ogsaa henligge de vedkommende Actstykker endnu for en stor Deel i Expeditions-Contoirerne, og ere ikke saa let tilgjængelige, för de leveres til Archiverne og der ordnes.

forvalter Becker var nylig bleven færdig med Ombygningen af Færgegaarden, der i Januar 1840 ved Syn blev ham overleveret[1]. Kongen selv havde en naturlig Interesse for Jægerspriis, der bevarede saa mange Minder fra hans Faders Tid og hans egen förste Barndom; han havde som Prinds gjerne besögt det, lod nu som Konge strax i Foraaret 1840 en betydelig Reparation udföre paa Slottet[2], og deeltog i Almindelighed i de aarlige store Jagtpartier paa dette Sted. Hans Sands for Naturens og Kunstens Værker fandt ogsaa der Tilfredsstillelse, og han lod et Par af de mægtige ældgamle Ege i Nordskoven tegne og lithographere[3]; men hans Omsorg for Mindestötterne i Lunden standsede nogen Tid ved Professor Freunds Död i samme Sommer. Paa sin Kroningsdag den otteogtyvende Juni 1840 udnævnte han Lowzow til Kammerherre; i det fölgende Aar gav han den gamle Sognepræst, Provst Krarup, en Capellan i hans Sön, og beskikkede efter Dorphs Befordring Jörgen Kjeldahl til Godsets Læge.

Inspectör Meyer havde endnu Hovedgaarden i Forpagtning og benyttede den for Landmændene gunstige Tid. Han opdyrkede meget, som hidtil havde henligget næsten ubenyttet, og begyndte efterhaanden at gjöre noget

---

[1] Der var leveret Becker 32,000 Muursteen fra Teglværket og udbetalt ham 4750 Rbdr., hvoraf han skulde forrente de 4000 Rbd. De nye Bygninger vare d. 11 Octbr. 1839 assurerede for 5800 Rbd.

[2] Kongl. Resol. af 29 Apr. 1840, at der maatte anvendes 1443 Rbd. 40 Skill. paa Slottets Gemakker og Kjælder, Sölvkammerbygningen, Inspectör-Boligen m. m. D. 20 Novbr. s. A. bevilgedes Opförelsen af nyt Vangemands-Huus i Enghaven ud mod Övredraabys Mark.

[3] Jeg har seet to saadanne efter K. Christian VIIIs Befaling tagne Afbildninger af „tusindaarige Ege ved Jægerspriis", 20 Alen i Omfang, men huule, begge tegnede af Gurlitt, lithographerede af Bærentzen.

betydeligere ud af de paa de fjernere Marker byggede store Faarestalde, der bleve til en Schæferigaard, som indeholdt Spiren til en selvstændig Avlsgaard. Flere Bygninger opförtes, navnlig 1840 en stor Lade[1], og Meyer önskede at see Forpagtningen, der med næste Foraar vilde udlöbe, atter fornyet paa billige Vilkaar.

Men Rentekammeret havde ogsaa den Hensigt at benytte Leiligheden til at forskaffe Statskassen nogen Erstatning for de store Opoffrelser, som Jægerspriis havde foranlediget. Det haabede at opnaae Hensigten ved at dele det store Areal, hvis Dyrkning oversteg Meyers og syntes overhovedet at overstige et enkelt Agerbrugs Kræfter, mellem tvende Gaarde, saaledes at Schæferigaarden blev en egen ny Afbyggergaard, og det begyndte derfor 1841 at foröge de tidligere Bygninger, den östlige og vestlige Schæferi-Længe og det gamle Huus nordenfor Laden, med de for det tilsigtede Öiemed nödvendige Bygninger, et grundmuret Beboelses-Huus, en ny Lade med Maskinhuus og en Længe til Meieri, Bryggers, Törve- og Svinehuus[2]. I Eftersommeren 1841 blev da Hart-

---

[1] Forpagtnings-Auctionens Conditioner, opsatte d. 30 Septbr. 1841, nævne i Art. 2 de Bygninger, som dengang vare deels færdige, deels under Arbeide: Stuelængen, Laden, Meieriet og de ældre Bygninger. — Gaardens förste Oprindelse er de ovenfor omtalte til Meyers Brug 1822 og 1826 opförte tvende Faarestalde. See ovenfor S. 271 og S. 280.

[2] Anf. St. hedder det, at Forpagteren modtager alle til Schæfergaarden henhörende Bygninger, nemlig 1. den 1841 opförte grundmurede Stue-Længe, 2. den 1841 opförte Ladelænge med Maskinhuus, 3. det 1841 opförte Meieri, Bryggers, Törve- og Svinehuus, 4. den östre Længe med Hestestald, Kostald og Karlekamre, 5. den vestre Længe til Schæferi, 6. den gamle Længe nordenfor Laden til Bage- og Bryggehuus, Vognremise o. desl. Men det synes at fremgaae af det Fölgende S. 299, at nogle af de Bygninger, der siges opförte 1841, egentlig vare lidt ældre og maaskee nu fuldendtes, og at andre af dem först nu bleve begyndte og senere fuldendte.

korns-Fordelingen gjort til Gjenstand for nærmere Undersögelse, navnlig for at komme til Vished om, hvilke Jorder der faldt paa det Kongen forbeholdte, hvilke paa det Forpagteren tillagte Hartkorn [1], og til samme Tid arbeidede Kammerherre Lowzow, Justitsraad Richter og Kammerraad Madsen paa en passende Fordeling af Jægerspriis's Marker og Enge mellem to Gaarde, Jægerspriis's gamle Hovedgaard og den nye Schæfergaard. Disse Mænd udkastede i September 1841 Auctions-Conditionerne til begge Gaardes Bortforpagtning paa tolv Aar: Jægerspriis Hovedgaard fik tolv store Marker, hvoraf de sex maatte dyrkes, medens de andre sex hvilede efter foreskreven Orden, og tre store Enge, i alt nihundrede og otteogtredsindstyve Tönder Land, dertil de ældre Bygninger, en Besætning af hundrede og tredive Köer, toogfyrgetyve Qvier og fire Tyre, det fornödne Inventarium, Brændsel, Huusmandsarbeide for tusinde Dage og fire Huusmands-Reiser, hvorimod Forpagteren skulde udrede alle Skatter og Byrder af det Gaarden tillagte Hartkorn, tooghalvtredsindstyve Tönder een Skjæppe eet Fjerdingkar og to en Fjerdedeel Album, holde to Cavalleriheste, levere et vist Qvantum af Hö, Halm og Græsning til Deputatisterne og af Gjödning til Haven og endelig svare den Forpagtnings-Afgift, som han paa Auctionen maatte have budt [2];

---

[1] Ved Rentek. Skr. af 29 Juli 1820 havde Kongen forbeholdt sig af Jægerspriis Hovedgaards Hartkorn 25 Td. 1 Fdkr. 2 Alb. og overladt Forpagteren 90 Td. 1 Skp., uden at det udtrykkelig var udtalt, hvilke Jorder der laae til hver Deel. Capt. Leschly, der skulde udföre Fordelingen, gjættede, at det Kongen forbeholdte Hartkorn maatte beregnes for Slotsgrund, Have, Lund, Skovbetjentenes Huse, Lægeboligen, Möllen og nogle Huuslodder. Forpagter Meyer var ved Forpagtningen 1820 bleven forpligtet til at udrede alle Skatter og Afgifter af 84 Td. 5 Skp. Hartkorn, og derhos for Langvadsmosen 5 Td. 4 Skp. H. K. i Alt 90 Td. 1 Skp.

[2] Domæne-Dir. Exped. Cont. har disse Auctions-Conditioner for begge Gaarde, hvoraf jeg har gjort et kort Uddrag. Con-

Schæfergaarden fik ligeledes tolv store Marker, hvoraf efter den foreskrevne Driftsplan de fem maatte dyrkes, medens de övrige hvilede, og een stor Eng, tilsammen syvhundrede og halvfjerdsindstyve Tönder Land, Brugen af de ældre og de i samme Aar begyndte nye Bygninger, en Besætning af tolv Heste, tredsindstyve Köer, en Tyr, femhundrede spanske Faar med tolv Væddere, det fornödne Inventarium, Brændsel, Huusmandsarbeide for tusinde Dage, fire Huusmands-Reiser, hvorimod Forpagteren skulde bære alle Skatter og Byrder af Schæfergaardens Hartkorn, sexogtredive Tönder fem Skjæpper eet Fjerdingkar og en Fjerdedeel Album, holde een Cavallerihest og erlægge den Forpagtnings-Afgift, han maatte byde for en tolvaarig eller fireogtyveaarig Forpagtning, hvoraf der dog, da Gaarden egentlig nu först skulde opdrives, i de förste to Aar kun skulde svares det Halve og i de næste to Aar de to Trediedele [1].

Forpagtnings-Auctionen holdtes paa Jægerspriis den tolvte November 1841. Regjeringen betingede sig Ret til at vælge mellem de to höieste Bud. Paa den gamle Hovedgaard for tolv Aar blev Forvalter Kolding af Horsens Höistbydende med firetusinde femhundrede og halvtredsindstyve Rigsbankdaler, Forvalter Helmers af Bonderup den Næstbydende med halvtredsindstyve Rigsbankdaler mindre. Paa Schæfergaarden, der opraabtes alternativt paa tolv og fireogtyve Aar, blev Forvalter Knirsch af Kjöbenhavn den Höistbydende, Forvalter Popp af Knapstrup den Næstbydende, og navnlig for tolv Aar hiin med totusind nihundrede, denne med femogtyve Rigsbankdaler mindre [2]. Dagen efter yttrede Kolding det Önske

ditionerne for den gamle Hovedgaard ere affattede i 30 Artikler. Forpagteren skulde stille en Caution af 2500 Rbd.

[1] Conditionerne for Schæfergaarden ere samlede i 28 Artikler. Forpagterens Caution var ogsaa her 2500 Rbd.

[2] Dom. Dir. Exp. Cont. har den udförlige Beretning om

at fratræde sit Bud; men den femogtyvende November antog Kongen Johan Frederik Helmers til Forpagter af den gamle Hovedgaard og overlod Rentekammeret at vælge mellem Knirsch og Popp til Forpagter paa tolv Aar af Schæfergaarden. Kammeret valgte Henrik Molrath Christian Popp [1].

Ikke længe efter fik den nye Afbyggergaard, Schæfergaarden, et nyt Navn. Lowzow foreslog nemlig at opkalde den efter Kongen Christiansminde, og dette blev bifaldet den eenogtyvende December 1841 [2]. I det næste Foraar blev en Synsforretning optaget over Gaardens Bygninger, Marker, Besætning og Inventarium, og den blev nogle Dage efter Justitsraad Krügers Afgang thinglæst den sexogtyvende April 1842 af Hans Henrik Müller [3], der var constitueret i hans Embede, indtil Justitsraad Christian Ehlers Hertz i den fölgende Sommer blev beskikket til Byfoged i Frederikssund og Herredsfoged i

---

Auctionen i en Skrivelse af 15 Novbr. 1841 fra Amtm. Grev Knuth til Rentekammeret, ledsaget af Udskrift af Auctions-Protocollen d. 12 Novbr. 1841 og en Beretning fra Lowzow og Madsen af 14 Novbr. 1841. Auctionen holdtes af Ex. jur. H. H. Müller som const. Auctionsdirectör i Justitsr. Krügers Fraværelse.

[1] Anf. St. Koldings Skrivelse til Rentek. af 13 Novbr. er tillige en Begjering om, at Helmers's Bud maatte antages. Den nævnte Kgl. Resolution stötter sig til Rentekammerets Forestilling af 20 Novbr.

[2] Lowzow til Knuth, dat. Jægerspriis d. 19 Novbr. 1841: *Da Schæfergaarden nu særskilt bliver bortforpagtet, giver jeg mig den ærbödige Frihed at indstille om Tilladelse til, at denne Gaard for Fremtiden maa kaldes Christiansminde.* Knuth indstillede dette Forslag til Rentekammeret d. 1 Decbr. 1841, hvorefter fulgte den Kongl. Resolution, som anfört. Rentekammeret communicerede Amtm. Knuth denne under 8 Januar 1842 til fornöden Foranstaltning efter Pl. af 11 April 1821, med Tilföiende, at der var meddeelt Generalquarteermesteren den tilbörlige Underretning.

[3] Domæne-Dir. Exp. Cont. Thingsvidnet indeholder selve Synsforretningen, som er et meget udförligt Document.

Hornsherred[1]. Men den förste Mai 1842 forlod Inspectör Meyer Jægerspriis, og nu tiltraadte de nye Forpagtere hver sin Gaard[2].

Jægerspriis gamle Hovedgaard var vistnok den betydeligste af disse, men dens Historie har ikke meget Nyt at opvise. Helmers ansaaes vel for en særdeles duelig Landmand, der med Indsigt og Held fortsatte, hvad Meyer havde begyndt; men denne Gaard var nu engang i Drift, og skjöndt noget indskrænket i Areal, bragte den Statskassen större Indtægt end forhen, ligesom ogsaa frugtbare Aar og höie Kornpriser lönnede Forpagterens Duelighed og Arbeide.

Det nye Christiansminde var for det förste mere af Navn end i Virkeligheden en ordentlig Avlsgaard. Regjeringen eller Rentekammeret havde forbundet sig til at komme den virksomme Mand, der som Forpagter skulde skabe Gaarden, til Hjælp, efterhaanden som den fremskridende Opdyrkning fordrede Forögelse af Bygninger og Besætning. Selve Forpagtnings-Contracten indeholdt Löfter, som lidt efter lidt skulde opfyldes, og modtog senere Tillæg og nöiere Bestemmelser. Christiansminde havde endnu et fremherskende Præg af dets förste Anlæg som Schæfergaard, og Schæferiet, der forelöbig skulde ligesom bære det Hele, var ogsaa strax Gjenstand for Rentekammerets og Forpagterens særdeles Opmærksomhed. Allerede i Juni Maaned blev det overdraget Landvæsenscommissær Michelsen paa Regjeringens Vegne at före Tilsyn med samme[3], og kort efter blev Faare-Be-

---

[1] Justitsr. Krüger afgik efter Ansögning d. 24 April 1842. Derpaa var Müller constitueret, indtil Hertz, hidtil Herredsfoged i Nörre- og Bölling-Herreder, Ringkjöbing Amt, d. 23 Aug. 1842 blev udnævnt.

[2] Meyer gik som Forpagter til Börglumkloster.

[3] Kongl. Resol. af 18 Juni 1842. Michelsen havde for en

sætningen ved Indkjöb af hundrede spanske Faar bragt til det contractmæssige Tal, femhundrede. I August var ogsaa Qvægbesætningen paa tredsindstyve Köer fuldstændig leveret og en Fortegnelse blev optagen over den. Regjeringen tog den dygtige og flittige Forpagter under Armene og forundte ham den Hjælp og Opmuntring, han kunde behöve og fortjene: Opförelsen af en ny Stald blev begyndt i det fölgende Aar 1843, og den tolvte Juli 1844 fik Popp Löfte ikke alene om flere nye Staldbygninger imod at forrente den Sum, som de vilde koste, men ogsaa om Forpagtningens Fornyelse mod en passende forhöiet Afgift, naar den förste tolvaarige Rotation var udlöben. Kort efter samlede Inspectören Kammerherre Lowzow alle de senere Bestemmelser og Tillæg til Contracten i et eget Document, som den tredie August 1844 blev underskrevet af ham og Popp [1]. Bygningsarbeiderne paa Christiansminde bleve fuldendte i dette og det fölgende Aar 1845 med en Bekostning af henved halvniende tusinde Rigsbankdaler, hvorefter en Synsforretning blev optagen og den tredivte Juni 1846 thinglæst over samtlige siden Forpagtningens Begyndelse opförte nye Bygninger, nemlig den östre og vestre Længe, Huset nordenfor den store Tærskelade og Staldene [2]. Derhos lod Rentekammeret endnu i denne Sommer for syvhundrede og tyve Rigsbankdaler indkjöbe tyve Köer og samme overlevere til Popp, hvis Besætning derved steg til fiir-

---

halv Snees Aar siden forestaaet Grev Lerches store Schæferier, og var personlig kjendt af Kongen.

[1] Dom. Dir. Exp. Cont. har dette Document, hvori alle de ovennævnte Efterretninger findes, og endnu mange flere, som synes for ubetydelige til her at anföres.

[2] Thingsv. af Hornsherredsthing i Frederikssund d. 30 Juni 1846 ved Hertz nævner disse Bygninger eller Tilbygninger som opförte efter Aaret 1842. See ovenf. S. 294 Not. 2.

sindstyve Malkeköer[1]. Forpagteren af Christiansminde maatte regne paa, at Fremtiden skulde bringe ham Lön for hans Arbeide med Opdyrkningen af de raae Jorder, og det var ham derfor af Vigtighed, at Löftet om Forpagtningens Forlængelse snarest muligt blev nærmere bestemt ved at fastsætte den da indtrædende forhöiede Afgift. Han ansögte derfor i Eftersommeren 1846, at denne Forhöielse allerede nu, skjöndt der var otte Aar tilbage af hans förste Forpagtningstid, maatte blive bestemt til tretusinde eethundrede og halvtredsindstyve Rigsbankdaler, som han ved Auctionen havde budt for en fireogtyveaarig Forpagtning, og dertil Renten af den Sum, der var medgaaet til Bygningernes og Besætningens Forögelse, noget over nitusinde Rigsbankdaler; og efterat Rentekammeret derom havde hört Justitsraad Richters Mening, erholdt Popp den attende Februar 1847 et yderligere beroligende Tilsagn[2]. Da endelig Lowzow ifölge Rentekammerets Ordre havde samlet ogsaa alle de senere Foranstaltninger og Overeenskomster i en særlig Declaration, der den niogtyvende October 1847 blev underskreven af ham og Popp, den trettende November ratificeret af Rentekammeret og den treogtyvende samme Maaned thinglæst paa Hornsherreds Thing[3], saa vare Forholdene paa Chri-

---

[1] Thingsvidne af 2 Febr. 1847 over Syn paa disse 20 nye Köer, der vare leverede ifölge Rentekammerets Bestemmelse af 27 Juni 1846, hvilket udtrykkelig siges i den her strax nedenfor anförte Declaration af 29 Octbr. 1847.

[2] Rentekammerskr. til Richter af 3 Octbr. 1846 er Kilden til det her meddeelte. Deri nævnes det tidligere, d. 12 Juli 1844, Popp givne Löfte. Den Sum, som Popp særlig skulde forrente, var 8418 Rbd. 30 Skill. for nye Bygninger, navnlig en Faarestald, og omtrent 800 Rbd. for Besætningens Forögelse. Rigsdagstid. 1853, Anh. Sp. 512 lærer, at der blev givet Popp det anförte Löfte.

[3] Dom. Dir. Exp. Cont. har denne Declaration, hvorved Popp ifölge Rentekam. Skr. af 10 Aug. 1847 erklærer: 1. at Over-

stiansminde bragte saaledes i Orden, at baade Gaarden og Forpagteren kunde see en lykkeligere Fremtid imöde.

Ved Siden af disse Bestræbelser for at skabe en i Tiden indbringende ny Afbyggergaard, synes de övrige Foretagender og Begivenheder paa selve Hovedgaarden lidet betydelige. De indskrænke sig næsten alene til en jægerspriisisk Personalhistorie. Præstens Capellan fandt 1842 sin Hustru i Præstegaarden; Lægen Kjeldahl ægtede 1843 Henriette Sommer, og Transportforvalter Beckers Eftermand, Capitain Peter Christian Simmelkjær, ægtede 1844 Lægens Söster, Marie Sophie Kjeldahl[1]. I det fölgende Aar 1845 mistede Jægerspriis sin Gartner og sin Skovrider. Gartner Clausen döde, og hans Efterfölger Adolph Michael Svendsen erholdt den samme Tilladelse til at drive Gjestgiveri i Gartnerboligen, som han havde havt. Forstraad Ulrich blev forflyttet til Christianshöi og hans Efterfölger Joachim Godske Nyholm fik strax det Hverv at sörge ogsaa for Skovenes Forskjönnelse. Professor Freund var död for fem Aar siden under sine Arbeider til Mindestötternes Restauration; men Arbeiderne selv vare fortsatte under Kamp baade med Tidens og

---

leveringen nu var rigtig, 2. at alle Mangler ved Bygningerne i Aarene 1844—45 vare afhjulpne og Syn derover d. 30 Juni 1846 optaget, hvorfor han skulde forrente de dertil anvendte 8418 Rbd., 3. at Besætningen efter Coll. Resol. af 27 Juni 1846 var forøget med 20 Köer, der kostede 720 Rbd., som han ligeledes skulde forrente. Ved Ratificationen af denne Declaration gjentog Rentekammeret atter det iföIge Kgl. Resol. af 12 Juli 1844 Popp givne Löfte om Forpagtningens Forlængelse paa 12 Aar fra 1 Mai 1854 mod en billig Forhöielse af Forpagtnings-Afgiften.

[1] Kirkeb. 1842, d. 17 Juni: Capellan Frdr. Foss Stampe Krarup viet d. 18 Juni til Jomfr. Frederikke Krarup i Gjerlöv Pstgd. Kgl. Resol. af 4 Sept. 1843, at Færgegaarden maa bortforpagtes til Simmelkjær paa Livstid efter Instrux af 21 Juni 1803 (see nedenfor Skjödet af 21 April 1854 § 5). Kirkeb. d. 4 Mai 1844 (Bryllup).

Menneskenes Angreb paa disse temmelig skröbelige Prydelser[1], og saavel Kongen som Dronningen, der i Sommeren 1845 besögte Jægerspriis, interesserede sig for deres værdigere Behandling. I det næste Foraar 1846 overdrog Rentekammeret Slotsgartner Rothe at gjöre Forslag til Anordning af Pladserne om Mindesmærkerne; men da denne desuden fremkom med den Plan at unddrage Minde-Lunden fra Forstvæsenets Bestyrelse og henlægge et Areal af tredsindstyve Tönder Land til kunstnerisk Behandling[2], saa vakte dette Forstvæsenets Utilfredshed og foranledigede i Foraaret 1847 fra dets Side et Forskjönnelses-Forslag, der i Aarets Löb blev Gjenstand for yderligere Forhandlinger uden dog at lede til noget Resultat[3].

Derimod forberededes og foregik i disse Aar vigtige Reformer paa Jægerspriis's Böndergods. Omtrent tredive Aar vare forlöbne siden hiin Kongelige Resolution om Arvefæstes Indförelse, uden at noget Afgjörende endnu

---

[1] I Aarene 1843—45 blev der saaledes anstillet Forhör og dicteret Straf over to Bönderkarle, som efterat have beruset sig i Gartner Clausens Krostue, ödelagde Mindesmærket for Luther, der saaledes to Gange var Gjenstand for disse Voldsomheder. Gartner Clausen blev mulkteret og berövet den ham under 3 Aug. 1837 givne Bevilling til Gjestgiveri, men döde mod Slutningen af samme Aar. Den ham fratagne Bevilling blev tilbagegivet til hans Eftermand, Svendsen, og nogle Aar senere, d. 10 Juni 1848, blev det ved Bevilling ad mandatum tilladt Gaardfæster Christen Christensen at holde Værtshuus for Reisende, der benyttede Kulhusets Færgested.

[2] Rentek. til Rothe d. 20 Mai 1846. Rothes Svar d. 14 Octbr. 1846.

[3] Lövenskjold til Rentek. d. 4 Febr. og 1 Juni 1847; med den sidste fulgte et Forskjönnelses-Forslag af Skovrider Nyholm af 20 Mai s. Aar. Dette blev d. 26 Juni 1847 sendt til Rothes Erklæring, som d. 7 August 1847 indgik til Rentekammeret. Sagen synes at være standset ved Kongens Död.

var foretaget[1]; men Önsket om en mere uafhængig Stilling for Bondestanden var i den sidste Tid blevet levende og havde fremkaldt saamegen Bevægelse, at Regjeringen nu alvorlig tænkte paa at komme dette Önske imöde, hvor det ikke stödte paa for store Vanskeligheder. Efterat den nye Matrikel var traadt i Kraft fra förste Januar 1844, overdrog Rentekammeret Justitsraad Richter, hvis Indsigt og Erfaring ved denne Tid ogsaa blev benyttet ved Bestyrelsen af Jægerspriis, at udkaste en ny Afgiftsplan for dette Gods, og da denne i Juli var leveret, paalagde det i November samme Aar Kammerherre Lowzow at gjöre Forslag til en Fordeling af Gammelskatten og Hartkornet mellem Jægerspriis Hovedgaard selv og de mange Böndergaarde og Huse, der i Tidens Löb vare byggede paa Hovedgaardstaxten, men bortfæstede som andet Böndergods[2]. Lowzow fandt, vistnok ikke uden Grund, den ham stillede Opgave meget vanskelig, hvorfor ogsaa Rentekammeret, efterat en Kongelig Resolution af förste Juli 1846 imidlertid havde bestemt Indförelsen af Arvefæste paa alle Domænerne[3], nedsatte en Commission bestaaende af ham, Richter og Kammerraad Balslöv, der skulde afgive Betænkning om hiin Fordeling. Lowzow saae sig derpaa istand til at udföre Kammerets Befaling[4], medens Richter undersögte andre Godset ved-

---

[1] Neml. Resol. af 15 Jan. 1811. See ovenfor S. 258.

[2] Richter indsendte sit Forslag til en ny Afgifts-Plan d. 27 Juli 1844. Rentekammerets Befaling til Lowzow d. 23 Novbr. 1844, gjentaget d. 5 April, 29 Novbr. 1845, og 14 Marts 1846 i Skrivelser til Amtm. Knuth.

[3] Ny Colleg. Tid. VI. 523—527 læses Resolutionen, nærmest fremkaldt ved den Roeskildske Stænderforsamlings Petition om Hartkornets Egalisering og Selveiendoms Fremme. — Ligel. i Ussings Rescr. Saml. 1846 S. 166—167.

[4] Rentek. Skriv. d. 25 Juli 1846 til Richter, at möde paa Jægerspriis med Balslöv for at hjælpe Lowzow i denne Anledning,

kommende Spörgsmaal, navnlig om Forlængelsen af den Skovboerne indrömmede Skattemoderation, om Lettelse i Huusmændenes Ugedagsarbeide og Udförelsen af den ved ham for et Par Aar siden udkastede Afgiftsplan [1].

I det næste Foraar 1847 indkom ikke alene fra Gaardmændene paa Jægerspriis Gods, men ogsaa fra mange af Huusmændene Begjæring om Arvefæste [2]. For Gaardmændenes Vedkommende var der ingen Vanskelighed efter hiin Kongelige Resolution af forrige Aar. Med Hensyn til Huusmændene fandt Rentekammeret derimod större Betænkelighed, da Huusmandsarbeide var begge Forpagterne tilsagt og da de begge erklærede, at dette var nödvendigt, medmindre man vilde opföre nye jordlöse Huse, idet man gav Arvefæste paa de med Jord forsynede. Dette Middel turde Amtmanden ikke tilraade. Rentekammeret forhandlede derefter indtil hen i Efteraaret 1847 denne Sag med Richter [3], og den henstod

---

og Rentek. Skr. af 3 Octbr. 1846 til Amtm. Knuth, at Lowzow nu havde erklæret sig istand til at opfylde den givne Befaling.

[1] Tre Rentek. Skr. til Richter af 12 Sept. 1846. Ved Resol. af 26 Sept. 1832 havde de nye Fæstere af Skovjorderne faaet en Moderation i deres Jordebogs-Afgifter paa 10 Aar fra 1831 til 1840 (ovenf. S. 284 Not. 4); den var forlænget for 1841—45. Men Rentekammeret vilde höre Richter, om ikke hans Afgiftsplan af 27 Juli 1844 nu kunde anvendes paa disse Fæstere og lægges til Grund for Overdragelsen til Arvefæste efter nysnævnte Kongl. Resol. af 1 Juli 1846.

[2] Dom. Dir. Exp. Cont. har flere Lister over disse Ansögninger om Arvefæste, saaledes af 22 Mai 1847 fra 25 Gaardmænd, af 19 Juni 1847 fra 16 Gaardmænd. D. 4 Sept. og 2 Octbr. sendte Rentekammeret en stor Deel Ansögninger fra Huusmænd til Richters Betænkning.

[3] Rentekammeret forlangte Amtmandens og denne atter Forpagternes Betænkning over Huusmændenes Ansögninger, og til denne henholdt Amtmanden sig i Skrivelse til Rentek. af 22 Mai 1847. Derefter sendte Rentek. d. 5 Juni denne Sag til Richters

endnu uafgjort, da Kong Christian den Ottende döde den tyvende Januar 1848.

14. Kong Frederik den Syvende fandt saaledes i det Mindre som i det Större vanskelige Opgaver at löse. Men midt under det holstenske Oprör og tydske Overfald arbeidede Regjeringen med Kraft ogsaa paa indre Reformer.

Forhandlingerne angaaende de Jægerspriisiske Huusmænd bleve fortsatte, og strax i Foraaret 1848 tilböd Regjeringen forelöbig og som til en Pröve fem Huusmænd Arvefæste for en meget ringe Kjöbesum af omtrent et Par hundrede Rigsbankdaler [1]. Kort efter, den syvogtyvende Mai, udkom en almindelig Kongelig Forordning om mindelig Aflösning af Huusmændenes Ugedagstjeneste, hvorved det navnlig blev forbudt i Fremtiden ved Huses Overladelse at betinge Pligtarbeide [2], og fire Uger senere fik Justitsraad Richter og Forstraad Wellendorf det Hverv at tilveiebringe en Overeenskomst med begge Forpagterne og Gartneren ved Slotshaven om Erstatning for de dem tilstaaede Ugedage, og med Bönderne om Vilkaarene for Arbeidets Eftergivelse [3]. Ogsaa Provst Krarup handlede

---

Erklæring; ligeledes d. 24 Septbr. og 2 Octbr. en Deel indkomne Ansögninger fra Huusmænd.

[1] Rentek. t. Richter d. 13 Mai 1848: Kammeret havde tilbudt dem Arvefæste paa Husene for resp. 160, 190, 210, 250, 260 Rbd. Naar det viiste sig, at de vilde gaae ind paa de stillede Vilkaar, skulde de övrige Huusmænds Ansögninger komme under Overveielse.

[2] Dep. Tid. I. 145—53, 308—16, 321—34. Forordningen var som Udkast allerede behandlet i Stænderforsamlingen 1846. Omtrent samtidig (d. 30 Mai) skrev Rentekammeret til Richter i Anledning af, at Huusmændene allerede strax forud havde gjort Vanskeligheder ved at udföre det dem paahvilende Arbeide.

[3] Rentek. Skr. af 24 Juni 1848.

med en Deel af Bönderne om et fast Vederlag for Præstetiende og Smaaredsel[1]. Godsinspectören Kammerherre Lowzow indsendte den ellevte August 1848 en Fortegnelse over Ugedagene tilligemed Beregning over Godtgjörelse for deres Aflösning[2], og Forhandlingerne vare endnu ikke sluttede, da Jægerspriis efter Justitsraad Hertz's Befordring til Aarhuus og en Vacance af henved tre Maaneder fik en ny Politimester i Cancellieraad Peter Feddersen[3].

Ministerierne bleve imidlertid fuldkommen organiserede. Indenrigsministeriet traadte i Rentekammerets Sted, og Bang sögte först som Minister siden som Domænedirectör at ordne Landboforholdene i Almindelighed og paa Domænerne i Særdeleshed. Herved benyttede han fornemmelig Richter, hvem alle Jægerspriisiske Sager gaves til Betænkning, medens Lowzow bestyrede Godset som sædvanlig og ved Midten af Aaret 1849 udarbeidede en Jordebog, der endnu viiste samme i dets fulde Omfang[4].

---

[1] Dom. Dir. Exp. Cont. har disse Forhandlinger mellem Krarup og 48 Jordbrugere i Juli Maaned 1848.

[2] Lowzow opgav Ugedagstjenesten saaledes: 1. Til Jægerspriis 1652 Dage, Godtgjörelse 201 Rbd. 32 Skill., 2. til Christiansminde 1048 Dage, Godtgjörelse 112 Rbd. 64 Skill. 3. til Slotshaven 720 Dage à 8 Skill. Höstarbeidet var for Jægerspriis 7 Td. Land, for Christiansminde 20½ Td. Land.

[3] Dep. Tid. I. 367, 663. Hertz afgik fra Frederikssund d. 8 Juli; i Vacancen var Marcussen constitueret; den 30 Sept. 1848 blev Feddersen udnævnt til Byfoged i Frederikssund m. m.

[4] Denne Jordebog af 11 Juni 1849 er mig meddeelt fra Domæne-Directoratets Expeditions-Contoir, og ligesom jeg udtogsviis har optaget ældre Jordeböger fra forskjellig Tid, saaledes skal jeg ogsaa give et Uddrag af denne, saameget mere som det maa interessere at overskue det hele samlede Gods kort för dets Oplösning og derhos Skyldsætningen efter den nye Matrikul, der indförtes med 1 Januar 1844.

Ifölge denne Jordebog stod Jægerspriis gamle Hovedgaard for enoghalvfemtsindstyve Tönder syv Skjæpper, og Christiansminde for tredsindstyve Tönder fem Skjæpper to Fjerdingkar og halvandet Album Ager og Engs Hartkorn. Til Bondebrug var overladt hundrede og otteogtyve Tönder syv Skjæpper et Fjerdingkar og halvtredie Album af den frie Hovedgaardstaxt [1]. Skovene stode for sexogfiirsindstyve Tönder to Fjerdingkar to Album frit og elleve Tönder tre Fjerdingkar et Album ufrit Skovskylds-Hartkorn. Præstegaarden i Gjerlöv var skyldsat for ni Tönder sex Skjæpper eet Fjerdingkar og to tre Fjerdedeel Album Ager og Eng. Det egentlige Böndergods bestod af de oftere nævnte sex Byer, der alle tilsammen havde firehundrede og femten Tönder to Skjæpper eet Fjerdingkar og eet en Fjerdedeel Album contribuabelt Hartkorn, nemlig: Nedredraaby med Kobbelgaarde [2] otte og halvfjerdsindstyve Tönder to Skjæpper og halvandet Album, Övredraaby med Annexgaarden og den forrige Degnelod halvtredsindstyve Tönder fem Skjæp-

---

[1] Dette var fordeelt til Brugerne paa fölgende Maade: 1. De nitten Huses (ovenf. S. 48, 54, 97, 123) Hartkorn, forhen 38 Td. 4 Skp., nu 56 Td. 7 Sk. 1 Fdk. 1/2 Alb., der brugtes af 11 Gaardmænd (3 Slagelsegde, 3 Trollegde, 2 Hjortegde, 3 Skaaningegde) og 10 Parcellister. 2. Skovboligernes Hartk., forhen 13 Td. 6 Skp., nu 19 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 1 1/2 Alb., der brugtes af 2 Nygaarde, 4 Bakkegaarde, Tangberglodden under Kobbelgaarde og Nedredraaby, og Jægerspriis Mölle. 3. Skovridergaardens H. K., forhen 14 Td. 4 Skp. 1 Alb., nu 12 Td 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. 4. Stærgaardens H. K., forhen 5 Td. 5 Skp., nu 3 Td. 6 Skp. 1 Fdk. 3/4 Alb. 5. Det af Betjente og tre Huusmænd brugte Hartkorn, 13 Td. 5 Skp. 2 1/4 Alb. 6. Kobbelgaardens Engs-Hartkorn, 1 Td. 4 Skp. 2 3/4 Alb. 7. To Huse under Nygaarde og Smedehuse, Skovskolen, Huse under Skaaningegde og Bakkegde samt en Baraque, 20 Td. 1 Skp. 3 Fdkr. 2 Alb. 8. Henhörende under Gjerlöv, 6 Skp. 1 Fdkr. 3/4 Alb.

[2] Kobbelgaarde for sig, 9 Td. 7 Skp. 1 Fdkr. 1/2 Alb. H. K.; Resten for Nedre-Draaby.

per to Fjerdingkar og to en Fjerdedeel Album, Gjerlöv med sexogfiirsindstyve Tönder sex Skjæpper to Fjerdingkar to en Fjerdedeel Album [1], Törslöv med halvfemtsindstyve Tönder sex Skjæpper tre Fjerdingkar og tre Fjerdedele Album, Landerslöv med enogtredsindstyve Tönder fem Skjæpper og halvandet Album, og Lyngerup samt to Gaarde i Krogstrup med sexogfyrgetyve Tönder syv Skjæpper tre Fjerdingkar og to Album [2]. Tienderne, som hörte til Jægerspriis, vare for de to Sogne: Matriculeret Kongetiende niogtredsindstyve Tönder to Skjæpper, Kirketiende enoghalvfjerdsindstyve Tönder tre Skjæpper [3], tiendeydende Kongetiende firehundrede og sexten Tönder fem Skjæpper fem Ottendedeel Album og Kirketiende ligesaameget [4], hvortil og hörte alle tre Tiender af Præstens Annexgaard i Övredraaby, tre Tönder fem Skjæpper tre Fjerdingkar og et tre Fjerdedeel Album. Dette som en Oversigt over det endnu samlede Gods, der snart skulde oplöses.

Men denne Oplösning syntes dog Bönderne at skride for langsomt frem. Tiden var fuld af Gjæring og Uro. Bönderne paa Jægerspriis gjorde urimelige Fordringer paa Nedsættelse af deres Afgifter, vare overhovedet utilfredse med Overbestyrelsen, klagede over denne til Overbestyrelsen selv og synes at have fundet Medhold, hvor

---

[1] Fordeelt saaledes: 1. Ti Gaardmænd, Arvefæstegaarden Egelund og en til Huusmænd udparcelleret Gaard, 84 Td. 4 Skp. 1 Fdkr. 2¼ Alb. 2. Sognepræsten for Ödejorder m. m., 1 Td. 3 Skp. 2 Fdkr. 1 Alb. 3. Gjerlöv Skole, 6 Skp. 2 Fdkr. 2 Alb.

[2] De to Gaarde i Krogstrup for sig, 13 Td. 5 Skp. 2 Fdkr. ½ Alb.

[3] Mat. Konget. Gjerlöv 44 Td., Draaby 25 Td. 2 Skp. Mat. Kirket. Gjerlöv 46 Td. 1 Skp., Draaby 25 Td. 2 Skp.

[4] Tiendeyd. Hartk. Gjerlöv 286 Td. 6 Skp. ⅓ Alb. af de to Tiendeparter, Draaby 126 Td. 1 Skp. 1¾ Alb. af de to Tiendeparter.

Regjeringen mindst ventede det[1]. Ikkedestomindre stræbte Regjeringen paa samme Tid mere umiddelbart end nogensinde för imod det bestemte Maal, Arvefæstes Indförelse. Hvad Huusmændene angik, fik Lowzow den fjortende Juli 1849 Ordre at kalde dem til sig og afæske dem bestemt Erklæring, om de önskede Arvefæste efter de i den Kongelige Resolution af förste Juli 1846 udtalte Grundsætninger, saaledes at Arvefæsteafgiften af et almindeligt Huus med tre til fire Tönder Land vilde blive sex til otte Rigsbankdaler og to til tre Tönder Korn, og at Kjöbesummen skulde bestemmes efter Husets virkelige Værdi med Fradrag af en til Afgiften svarende Capital, hvorefter der atter skulde skjænkes Kjöberen en Trediedeel og dertil endnu en Godtgjörelse efter Fæsterens Alder eller den Tid, Fæstet havde varet. Ifölge dette Tilbud mældte sig strax femogtyve Huusmænd som Kjöbere[2]. Hvad Gaardmændene angik, forfattede Lowzow den attende September 1849 en Fortegnelse over sexogfyrgetyve Gaarde, der skulde gaae over til Arvefæste, saaledes at Jordebogs-Afgiften blev ansat til halvsjette, sex, otte eller ti Tönder af de tre Kornsorter, Kjöbesummen til femtenhundrede, attenhundrede eller totusinde Rigsbankdaler og Tiende-Vederlaget til otte eller ti Tönder Byg, alt efter Gaardenes Beskaffenhed, hvorved Kjöbe-

---

[1] Rentek. Skr. til Amtm. Knuth af 7 Juli 1849, at en Fuldmægtig paa Godsinspectörens Contoir conciperede Klager for Bönderne mod Overbestyrelsen og urimelige Ansögninger om Nedsættelse i Afgifterne.

[2] Dom. Dir. Exp. Cont. Reglerne vare altsaa fölgende: 1. Huset taxeres som afgiftsfrit efter Auctionspriis. 2. Fra denne Priis drages en Kapital, hvis Rente svarer til Afgiften. 3. Fra Differents-Summen drages en Trediedeel, der eftergives Kjöberen, hvem ogsaa 4. tilstaaes endnu en Godtgjörelse, fordi Kjöbesummen erlægges, förend Huset er fæsteledigt, hvilken Godtgjörelse bestemmes deels efter den Tid, hvori Fæstet har bestaaet, deels efter Fæsterens Leve-Alder.

summen for disse sexogfyrgetyve Gaarde vilde blive otteoghalvfjerdsindstyvetusinde sexhundrede og halvtredsindstyve Rigsbankdaler [1].

Den fuldstændige Udförelse af denne Arvefæste-Plan led imidlertid nogen Standsning deels ved den anstrengende Krig, deels ved Böndernes Fordringer paa endnu fordeelagtigere Vilkaar, deels ved den större Reform i Landboforholdene, som beskjeftigede Regjeringen og Rigsdagen. Istedenfor Arvefæste vilde man nemlig nu skaffe Fæstebönderne fuldkommen Eiendomsret til deres Gaarde, og Domænerne gik atter foran. En Lov af ottende April 1851 bestemte, at Domænernes Böndergods, som var bortfæstet til Gaardmænd eller Huusmænd, skulde blive Selveiendom for Fæsteren, naar denne derfor vilde give det femogtyvedobbelte af den Afgift, som Stedet ved Fæsteledighed skulde have svaret, og derhos et Tillæg for Indfæstning og stigende Værdie, hvilken Kjöbesum maatte henstaae i Stedet uopsigelig for den förste Kjöber [2]. Ved denne Lov, der endnu indeholdt flere for Bönderne gunstige Bestemmelser, blev Grunden lagt til ganske at adskille fra Jægerspriis Hovedgaard alt det egentlige Böndergods med Bondejord eller ufrit Hartkorn.

Men til Jægerspriis hörte ogsaa, som i det Foregaaende ofte er omtalt, en stor Deel bortfæstede Gaarde, Boelsteder og Huse, som vare anlagte paa selve Hovedgaardstaxtens Grund [3]. Paa disse kunde fölgelig Loven

---

[1] Anf. St. Men disse 46 Gaarde bleve dog ikke alle Arvefæstere, — af nedenfor anförte Grunde. Arvefæstere bleve i det Hele kun 11 Gaarde og Parceller med 1 Td. H. K. og derover, tilsammen omtrent 64 Td. H. K. og 23 Huse eller Steder under 1 Td. H. K., tilsammen omtr. 5 Td. H. K.

[2] Dep. Tid. IV. 385—86. Lovforslaget fremkom i Folkethinget (Rigsd. Tid. 1850 2 Sess. Sp. 350—51. 752 fg.) og fandt Regjeringens Understöttelse.

[3] Efter den nylig anförte Jordebog af 1849 (ovenf. S. 307 not. 1) udgjorde dette ikke mindre end henved 130 Td. H. K.

af ottende April 1851 ikke finde Anvendelse: de fulgte endnu med selve Hovedgaarden. Og skjöndt Finantsbestyrelsen, under hvilke nu Domænerne vare henlagte, mod Slutningen af Aaret tænkte paa at sælge blandt andet ogsaa selve Jægerspriis Slot med Tilliggende[1], kom denne Idee dog for det förste ikke til Udförelse. Derimod fik Loven af ottende April 1851 i Begyndelsen af det fölgende Aar en Udvidelse, idet en ny Lov af syvogtyvende Januar 1852 tillod Finantsministeren underhaanden at afhænde bortfæstede eller bortleiede Boelsteder og Huse paa forhenværende Hovedgaardstaxts Grund efter de for Salget af Böndergods gjældende Regler[2]. Efter denne Lov kunde da ogsaa de paa Jægerspriis's Hovedgaards-Marker anlagte Boelsteder og Huse skilles fra Hovedgaarden, hvorimod Loven ikke ligefrem kunde anvendes paa Gaardene.

Omtrent samtidig med denne sidstnævnte Lov tilböd en rig Privatmand at ville kjöbe Jægerspriis Slot med begge Avlsgaarde og et passende Skovareal for halvtredie hundrede tusinde Rigsbankdaler. Forhandlingerne derom standsede imidlertid, da Kjöberen traadte tilbage[3], og Aaret hengik uden anden Mærkelighed i Jægerspriis's Historie end den, at den gamle Sognepræst, Provst Krarup, döde den tiende Juli og blev den sjette November 1852 efterfulgt af Hans Peter Bisted[4]. Men i det næste Aar 1853 optog Finantsministeriet igjen Spörgsmaalet om at sælge Jægerspriis, og efterat have den sexogtyvende August yderligere forsikkret Forpagter Popp om en Forlængelse af hans Forpagtning for en ny Rotation paa

---

[1] Rigsd. Tid. Landsth. 3 Sess. 1851 Sp. 555—56.

[2] Dep. Tid. V. 114—15. Lovforslaget udgik fra Regjeringen (Rigsd. Tid. 1851. Landsth. Sp. 157) og blev vedtaget af Rigsdagen. Det var Lovens § 4, som kunde anvendes paa Jægerspriis.

[3] Rigsd. Tid. 5 Sess. 1853. Anhang, Lovf. Sp. 511, 512.

[4] Kirkeb. 1852 d. 17 Juli. Dep. Tid. V. 886.

tolv Aar, naar hans nuværende Forpagtningstid var udlöben [1], arbeidede man i Ministeriet paa et Lovforslag om Afhændelsen af Jægerspriis Slot og de til samme henhörende Avlsgaarde og andre umiddelbare Eiendomme. Da meldte sig Hans Majestæt Kongen Selv som Kjöber.

Kong Frederik den Syvende maatte af mange Grunde have Interesse for Jægerspriis. Dets mangfoldige Mindesmærker fra Hedenold havde siden hans Oldefaders K. Frederik den Femtes Tid tildraget sig Opmærksomhed; dets nye Pantheon var et Værk af hans Bedstefader, der i saa mange Aar havde besiddet dette Gods. Han selv havde en lige Agtelse for fædrenelandske Mindesmærker og fædrenelandske Fortjenester i ældre og nyere Tid, og han havde i yngre Aar personlig undersögt hine og gjort sig bekjendt med disse. Det store og vel afsluttede Jagt-Revier maatte efter de nye liberale Jagtlove have en særdeles Værdi, og de udstrakte Skove med mægtige gamle Træer burde baade af landöconomiske Hensyn og for deres egen Skjönheds Skyld [2] behandles med Omhu. Da det nu fra Statens Side ansaaes for rigtigst at afhænde Jægerspriis, og da den nye Grundlov havde draget en Grændse mellem Statens og Kongens Formue og gjort det muligt for Danmarks Konger at eie nogen privat Formue, saa lod Kongen den ottende October 1853 Finantsministeren tilkjendegive, at han vilde bifalde et Lovforslag om Salget af Jægerspriis, men vilde da ogsaa tage under Overveielse, hvorvidt han maaskee Selv vilde indtræde som Kjöber, og at han derfor fra Finantsmini-

---

[1] Ifölge Skjödebrevet af 21 April 1854 i Henhold til tidligere Löfter af 12 Juli 1844 og 18 Febr. 1847.

[2] Ogsaa K. Frederik VII lod enkelte af disse sjeldne ældgamle Egetræer aftegne og lithographere (Jfr. ovenf. S. 293 Not. 3). Jeg har seet et saadant Blad, forestillende en tusindaarig Eg i Nordskoven, 27 Alen i Omfang og endnu ikke huul. Det er tegnet af Messmann og lithographeret af Tegner.

steren vilde modtage de Oplysninger, der kunde lede til en endelig Beslutning. Finantsministeriet forklarede da, at det vilde ansee det rimeligt, at ogsaa Gaardmændene paa Jægerspriis's Hovedgaardstaxt, der stode for fireogfiirsindstyve Tönder, fire Skjæpper og to Album Hartkorn, bleve Selveiere og altsaa undtagne fra Salget, at Slottet og dets övrige tilliggende Jorder formeentlig havde en Værdi af halvtrediehundrede tusinde, Skovene en Værdi af halvfjerdehundrede tusinde Rigsbankdaler, altsaa det Hele sexhundretusinde Rigsbankdaler. Efterat have modtaget disse Oplysninger tilböd Kongen at ville kjöbe Slottet, de to Hovedgaarde, Möllen, Færgen, Teglværket og de övrige til Slottet hörende Eiendomme med samtlige Skove for den beregnede Værdi [1].

Finantsministeren forelagde derpaa den förste December 1853 Folkethinget et Lovforslag, bestaaende af tvende Stykker: först at Jægerspriis Slot med Have, Lystskov, alle Bygninger paa Slotsgrunden, den gamle Hovedgaard med tilliggende Huse, det nye Christiansminde ligeledes med dets Huse, Veirmöllen, Færgegaarden, Teglværket og samtlige Skove, nemlig Slotshegnet, Færgelunden, Kohaven, Langvadsplantagen og Nordskoven, maatte sælges for sexhundredetusinde Rigsbankdaler; dernæst at Loven af syvogtyvende Jannar 1852 maatte anvendes ogsaa paa den Deel af Jægerspriis's Hovedgaardstaxts Grund, der var bortfæstet til Gaardmænd, saaledes at disse bleve Selveiere, dog at Jagtretten saavel paa disse Gaarde som paa Boelstederne og Husene paa Hovedgaardstaxtens Grund forbeholdtes for den nu regjerende Konges Livstid. Dette Lovforslag blev med en aldeles

---

[1] Rigsd. Tid. 5 Sess. 1853. Anh. Lovf. Sp. 512—13. Finantsministeren havde ladet Gaardens Værdi undersöge af Sagkyndige, og det var efter disses Beregninger, at han anslog de to Hovedgaarde med deres Tilliggende til en Værdi af 250,000 Rbd., og Skovene til en Værdi af 350,000 Rbd.

ubetydelig Ændring eenstemmig vedtaget af Folkethinget den trettende Januar, af Landsthinget den femogtyvende Januar 1854, og af Kongen stadfæstet den ottende Februar [1].

I Kraft af denne Lov udstedede Finantsministeren den eenogtyvende April 1854 et Skjöde, hvorved Statskassen afhændede og overdrog Kong Frederik den Syvende som personlig Eiendom Jægerspriis Slot, Hovedgaarde, Skove og övrige Tilliggende, som ovenfor anfört, fra förste Mai 1854, med alle dets Indtægter og Udgifter, Rettigheder og Pligter fra samme Dag [2]. Skjödet anförte derhos de nærmere Betingelser for Afhændelsen i ni Artikler af fölgende Indhold: 1. Med Jægerspriis Slot fölge alle dertil hörende Bygninger, Betjentboliger, Gartnerboligen, Haven, Monumenterne, en Gruusgrav og en lille Egeskov, tilsammen omtrent tretten Tönder Land; ligeledes alle i Slottet værende Inventariigjenstande og nagelfast Tilbehör. Gartneren, der havde Slotshaven i Forpagtning [3] og en personlig Bevilling paa Gjestgiveri, var opsagt til förste Mai 1855; Inspectör-Boligen skulde fraflyttes inden förste Mai 1854; Districtslægen beholder sin Bolig for Embedstid eller indtil den nye Eier anviser ham en anden af lige Værdi, men Stats-

---

[1] Forslaget kom til Forhandling i Folkethinget d. 3 Dcbr. 1853, til förste Behandling d. 5 Dcbr., gik d. 6 Dcbr. til et Udvalg, (der anslog Gaardene til 302,500 Rd., Skovene til 300,000 Rd.), til anden Behandling d. 9 Januar 1854 og blev med en ubetydelig Ændring eenstemmig vedtaget den 13 Januar. I Landsthinget anmeldtes det d. 14 Januar 1854, foretoges d. 16 og var til de tre Behandlinger d. 18, 21 og 25 Jan., da det ogsaa der eenstemmig blev vedtaget. Loven selv findes i Algreen-Ussings Lovsamling 1854 S. 343—344.

[2] Bankheftelsen, for hvilken Actier i sin Tid vare modtagne, fulgte ikke med i Salget.

[3] Denne Contract med Gartner Svendsen var af 20 Marts 1850. Den til Gartnerboligen hörende Grund var under Matr. No. 1 U skyldsat for Gammelskat 8 Skill. og Hartkorn ½ Album.

kassen udreder hans Gage og Emolumenter[1]; Opsynsmands-Boligen og Sölvkammerboligen vare bortleiede, men nu opsagte. Sex smaae særlig skyldsatte Boliger[2], der vare overladte til forskjellig Brug, saa og Lönningerne for nogle simple Betjente overtages af Kjöberen, indtil de opsiges; ligeledes overtager denne en Sognepræsten tilkommende Refusion paa tredive Rigsdaler aarlig og fire Legater for Fattige til et Belöb af fireogfyrgetyve Rigsdaler aarlig[3]. 2. Til Jægerspriis's saakaldte gamle Hovedgaard höre dens Bygninger, en Deel af Slottets Tilbygninger, og dens Jordtilliggende, skyldsat for trehundrede og fireoghalvfjerdsindstyve Rigsdaler sexogtyve Skilling Gammelskat, og otteogfiirsindstyve Tönder to Skjæpper et Fjerdingkar og to Album Hartkorn, samt Godsinspectörens Embedsjord og en lille Jordlod i Krabbedam[4], alt tilsammen nihundrede og otteoghalvfemtsinds-

---

[1] Til Lægeboligen laa omtrent 1 Tönde Land, skyldsat under Matr. No. 1 S. for Gammelskat 60 Skill. og Hartkorn 1 Skp. 2 Alb.

[2] Neml. 1. Matr. no. 1 X og Y, Gammelsk. 8 Sk., Hartkorn 2 Alb. 2. Matr. no. 1 V, Gammelsk. 7 Skill., Hartkorn 1½ Alb. 3. Matr. no. 1 Z, Gammelsk. 5 Sk., Hartk. 1 Alb. 4. Matr. no. 1 T, Gammelsk. 22 Sk., Hartk. 1 Fdkr. 2½ Alb. 5. Matr. no. 1 P, Gammelsk. 7 Sk., Hartkorn 1¾ Alb. 6. Matr. no. 1 O, Gammelsk. 12 Sk., Hartk. 1 Fdkr.

[3] Disse Legater nævnes i Skjödet saaledes: 1. „Luxdorphs Legat" paa 200 Rd. à 5 pC. 2. „Wissings Legat" paa 200 Rdlr. à 5 pC. 3. „Eskildsens Legat" paa 100 Rd. à 4 pC. og 4. den „gamle Kongelige Gave til de Fattige," aarlig 20 Rdlr. Men Udtrykkene synes mindre correcte eller i al Fald ikke let forstaaelige. Ved Luxdorphs Legat menes et Legat, stiftet af den i Jægerspriis's Historie noksom bekjendte Christen Bollesen, Luxdorphernes Stamfader. Wissings Legat bör hedde Sören Pedersen Wissingklosters Legat, og Stifteren er da den i det foregaaende ofte omtalte Forpagter paa Jægerspriis. Hofman (Fund. VII. 488) har paa en næsten comisk Maade forquaklet Navnet til „*S. P. Wissing, Closter-Forpagter paa Jægerspriis.*"

[4] Godsinsp. Embedsjord under Matr. No. 1 A. b. stod for Gam-

tyve Tönder Land. Forpagteren fraflytter denne Gaard den förste Mai 1854, da Kjöberen overtager Bygningerne med alt Tilbehör, Besætning, Inventarium, Fourage og Sæd efter Forpagtnings-Contracten. 3. Til Afbyggergaarden Christiansminde höre dens Bygninger og et Areal af syvhundrede og halvfjerdsindstyve Tönder Land, skyldsat for Gammelskat tohundrede og sexoghalvtredsindstyve Rigsdaler fireogtyve Skilling og Hartkorn tredsindstyve Tönder tre Skjæpper to Fjerdingkar to Album. Forpagtningen er ifölge Kongelig Resolution af sexogtyvende August 1853 fornyet paa tolv Aar, efter hvis Forlöb Kjöberen modtager Bygningerne med Tilbehör, Besætning, Inventarium, Fourage og Sæd efter Contracten [1]. 4. Med Veirmöllen fölger et Areal af omtrent ti Tönder Land, tildeels Parcel af Annexgaardens Jorder i Övredraaby; men da Möllen selv, ikke Vaaningshuset, var afbrændt omtrent fire Uger för Udstedelsen af Skjödet, træder Assurance-Summen i dens Sted [2]. Kjöberen overtager alle Statskassens Rettigheder og oppebærer saaledes Restbelöbet af den Sum, som var anvendt til Möllegaardens Opförelse og som aarlig refunderes af Mölleforpagteren med en Tyvendedeel, indtil Forpagtningen udlöber den

---

melskat 10 Rd. 75 Sk. og Hartkorn 2 Td. 4 Skp. 1 Fdkr. 1¼ Alb. Jordlodden i Krabbedam under Matr. No. 1 A g for Gammelskat 80 Sk., Hartkorn 1 Skp. 2 Fdkr. ¾ Alb.

[1] Men naar i sin Tid Forpagteren fratræder, udreder Eieren den Godtgjörelse, der tilkommer ham for den af ham opförte Schæferbolig, hvis den ikke bortföres. Ligeledes overtager Kjöberen Udredelsen af den Forpagteren efter hans Contract tilkommende Godtgjörelse for Mærgling af Gaardens Andeel i Stærengen.

[2] Möllens Jorder under Matr. no. 1 N stode for Gammelskat 6 Rdr. 18½ Sk. og Hartkorn 3 Skp. 3 Fdkr. ¾ Alb., og Matr. No. 32 (Parcel af Annexgaarden) for Gammelskat 7 Rdr. 46 Sk., Hartkorn 5 Skp. 1 Fdkr. Möllen selv, bygget 1830 (see ovenf. S. 275), en Veirmölle med Hestemölle, brændte i Natten mellem 6 og 7 Marts 1854.

förste Mai 1856. 5. Til Færgegaarden ligge de tvende Jordlodder med et Areal af omtrent eenogtyve Tönder Land [1]; dermed fölge Pramme, Vagthuset paa den vestlige Fjordbred, Pramhuset ved Frederikssund og sammes Grund samt övrige Inventarium. Gaarden med Privilegium til Gjestgiveri og Færgefart var bortforpagtet paa den nuværende Transportforvalters Livstid, hvis Forpagtnings-Afgift Kjöberen modtager, men da ogsaa vedligeholder Brohovedet og Pramhuset paa Frederikssund-Siden, lader Færgehavnen opmudre og leverer Tömmer til Færgeprammenes Reparation. 6. Med Teglværket fölger en Jordlod paa omtrent elleve Tönder Land [2] samt Værkets Inventarium, og Kjöberen indtræder i den med Teglbrænderen afsluttede Contract, der dog nu var opsagt. 7. Med Jægerspriis fölge ti Huse med tilhörende smaae Jordlodder, beliggende deels ved Hovedgaarden, deels ved Christiansminde, Teglværket, Kulhuset og Slagelsegaarde, alle bortfæstede eller bortleiede paa Opsigelse [3]. 8. Skovene ere: Færgelunden trehundrede og ni

---

[1] Neml. Matr. No. 16 af Gjerlöv, skyldsat den ene for Gammelskat 2 Rdr. 68 Sk., Hartkorn 5 Skp. 3 Fdkr. 1 Alb., den anden for Gammelskat 1 Rdr. 71 Sk. og Hartkorn 2 Skp. 1 Fdkr. 2¼ Alb.

[2] Matr. No. 1 G, staaende for Gammelskat 4 Rdr. 4 Sk. og Hartkorn 7 Skp. 2 Fdkr. 1½ Alb.

[3] Disse ti Huse vare: 1. Under Jægerspriis Matr. no. 1 A. e. med Gl. Sk. 1 Rdr. 15 Skill., H. K. 2 Skp. 2 Alb. 2. Matr. no. 1 A. f., Gl. Sk. 1 Rdr. 3 Skill., H. K. 1 Skp. 3 Fdkr. 2¼ Alb. 3. Matr. no. 1 M., Gl. Sk. 4 Rdr. 11 Skill., H. K. 7 Skp. 3 Fdk. ¼ Alb. 4. Matr. no. 1 Æ, Gl. Sk. 1 Rdr. 34 Skill., H. K. 2 Sk. 2 Fdkr. ¾ Alb. 5. Under Christiansminde Matr. no. 1 A. d., Gl. Sk. 1 Rdr. 51 Skill., H. K. 1 Skp. 3 Fdkr. 2½ Alb. 6. Under Teglværket Matr. no. 1 H., Gl. Sk. 92 Skill., H. K. 1 Skp. 3 Fdkr. ¾ Alb. 7. Ved Kulhuse-Veien Matr. no. 1 K., Gl. Sk. 82 Skill., H. K. 1 Skp. 2 Fdkr. 1¼ Alb. 8. Matr. no. 1 L., Gl. Sk. 53 Skill., H. K. 1 Skp. ½ Alb. 9. Af Slagelsegaarde No. 12, Gl. Sk. 15 Skill., H. K. 1 Fdkr. ½ Alb. 10. No. 13, Gl. Sk. 7 Skill., H. K. 1¾ Alb.

Tönder Land, Slotshegnet med Planteskolen og Kohaven omtrent femhundrede og toogtredive Tönder, Langvadsplantagen omtrent enogtyve Tönder og den store Nordskov totusind tohundrede og otteogfiirsindstyve Tönder, tilsammen omtrent tretusind ethundrede og halvtredsindstyve Tönder Land, skyldsat til syvoghalvfemtsindstyve Tönder en Skjæppe og to Fjerdingkar Skovskyld. Dertil hörer Skovriderboligen, Schweizerhuset, tre Skovfogedboliger, sex Skovlöberhuse, to andre Huse, to gamle Huuspladse, Oxenholmen, Frömagazinet, Törrehuset og Tömmermagazinet; endvidere Fasaneriet med Tilhörende, fire Bundgarnssteder i Fjordene nemlig ved Kongens Enghave, Rödsteen, Dyrnits og Kibnits, og Træerne paa Stærgaardens Jorder. Af disse mindre under Skoven henhörende Eiendomme, der tilsammen have et Areal af omtrent hundrede Tönder Land, vare elleve særlig skyldsatte [1]. Men med Skovene overtager Kjöberen ogsaa de paa samme hvilende Brændselsdeputater og Understöttelsesforpligtelser.

9. Med Jægerspriis fölger endelig for den nuregjerende Konges Levetid Jagtret paa den Deel af Jægerspriis's forrige Hovedgaardstaxt, der er bortfæstet eller benyttet

---

[1] Nemlig: 1. Matr. no. 1. A. h. Oxenholm, Gl. Sk. 2 Rdr. 37 Skill., H. K. 4 Skp. 2 Fdkr. 1/4 Alb. 2. Matr. No. 1 C Skovfogedlod, Gl. Sk. 7 Rdr. 15 Skill., H. K. 1 Td. 5 Skp. 2 Fdkr 1/4 Alb. 3. Matr. no. 1 D Skovriderlod, Gl. Sk. 18 Rdr. 33 Skill., H. K. 4 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 1 1/2 Alb. 4. Matr. no. 1 F Skovfogedlod, Gl. Sk. 6 Rdr. 90 Skill., H. K. 1 Td. 5 Skp. 1 1/4 Alb. 5. Matr. no. 1 I Vangemandslod ved Langvadsplantagen, Gl. Sk. 12 Skill., H. K. 2 3/4 Alb. 6. Matr. no. 2 B Fasanhaven, Gl. Sk. 1 Rdr. 94 Skill., H. K. 3 Skp. 2 Fdkr. 2 1/2 Alb. 7. Matr. no. 2 C Fasanhaven, Gl. Sk. 32 Skill., H. K. 2 Fdkr. 1 1/2 Alb. 8. Matr. no. 3 B Skovfogedlod, Gl. Sk. 5 Rdr. 26 Skill., H. K. 1 Td. 1 Skp. 3 Fdkr. 2 1/4 Alb. 9. Matr. no. 3 C. Rödsteenshuus, Gl. Sk. 3 Rdr. 21 Skill., H. K. 6 Skp. 3/4 Alb. 10. Matr. no. 38 b. en gl. Huusplads i Færgelunden, H. K. 2 Skp. 1 1/4 Alb. 11. Matr. no. 44 b. en anden sammesteds, H. K. 2 Fdkr. 1/2 Alb.

af Gaardmænd, Boelsmænd og Huusmænd, uanseet Jordernes Overgang til Selveiendom [1]. Samtlige Contracter og de Documenter, som findes hos Skov- og Gods-Bestyrelsen, overleveres til Kjöberen; men denne afholder alle af Salget fölgende lovlige Udgifter. Af Kjöbesummen betalte Hans Majestæt Kongen strax tredsindstyve tusinde Rigsdaler og udstedede til Statskassen en Panteobligation for Resten, femhundrede og fyrgetyvetusinde Rigsdaler, hvorved samtlige i Skjödet nævnte Eiendomme bleve Hans Majestæts personlige Eiendom [2]. Skjödet blev læst inden Hornsherreds ordinære Ret den anden Mai 1854.

Ligesom Jægerspriis Slot med alt dets umiddelbare Tilliggende ved dette Salg blev afhændet fra Statskassen og blev en privat personlig Eiendom for Hans Majestæt Kong Frederik den Syvende, saaledes blev ogsaa alt det under Jægerspriis liggende Fæstegods, saavel den egentlige Bondejord som den bortfæstede Deel af Hovedgaardsjorden, paa lige Maade Böndernes virkelige Eiendom, — dog under forskjellig Form. I Kong Christian den Ottendes Tid gik nemlig Regjeringen her ikke videre end til Arvefæstes Indförelse, og ifölge Loven af förste Juli 1846 bleve, som ovenfor anført, kun elleve Gaarde og treogtyve Boelsteder eller Huse af det jægers-

---

[1] Dette Parti bestaaer væsentlig af Slagelsegaardene, Trollegaardene, Skaaningegaardene, Bakkegaardene lige op til Kulhuusgaarden, eller en næsten sammenhængende Strækning langs med den jægerspriisiske Halvöes vestlige Side mellem Issefjorden og Nordskoven. Uden dette Parti vilde Jægerspriis's Vildtbane, aaben mod Vesten, være af en langt ringere Værdi, end den nu er.

[2] Ovenstaaende er uddraget af selve Skjödet, hvoraf Hs. Majestæt har ladet mig levere en Afskrift. Jeg har, saavidt muligt, sögt at gjöre Indholdet læseligt og derfor henlagt under Texten en Deel af den specielleste Detail, der saaledes ogsaa findes optaget i Skjödet selv. — Ved Thinglæsningens Paategnelse af Feddersen er bemærket, at samme er protocolleret i No. 8 fol. 453 fg. Gebyhret alene belöb sig til 3604 Rd. 53 Skill.

priisiske Böndergods med omtrent niogtredsindstyve Tönder Hartkorn saaledes Arvefæste-Eiendom; dermed standsede man [1]. Men under Kong Frederik den Syvende satte Regjeringen sig Udbredelse af den fulde Selveiendom blandt Bönderne til Maal, og gik selv foran: ifölge Lovene af ottende April 1851, syvogtyvende Januar 1852 og ottende Februar 1854 blev i kort Tid al den övrige jægerspriisiske Bondejord og bortfæstede eller udleiede Hovedgaardsjord Brugernes fuldkomne Eiendom, nemlig femoghalvfjerdsindstyve Gaarde og hundrede og syvogtredive Huse med firehundrede og tooghalvtredsindstyve Tönder Hartkorn [2].

Med denne Afhændelse baade af Hovedgaard og af alt Fæstegods til privat Eiendom staae vi ved Enden af disse historiske Efterretninger. En ny Tid er netop begyndt. Bönderne, som Eiere af den Jord, de dyrke, ville arbeide med Selvfölelse og freidigt Mod, sikkre i deres Stilling og forsikkrede den fulde Frugt af deres Arbeide. Det höie Herskab har med Smag og Indsigt omdannet Slottet og staaer i Begreb med at reise en ny tredie Hovedgaard paa forhen næsten ubenyttede Marker [3]. Slot

---

[1] See ovenf. S. 310 Not. 1. Standsningen udgik ikke fra Regjeringen, men fra Bönderne selv, der deels ikke syntes at foretrække Arvefæstet for de milde Fæste-Vilkaar, under hvilke de levede, deels fandt de meget billige Betingelser for strænge og ventede paa endnu större Begunstigelser.

[2] Naar man sammenlægger den fulde Eiendom med Arvefæstet, der i Virkeligheden ogsaa var Eiendom med en ligeledes for Efterfölgerne uopsigelig Prioritet, saa overseer man den hele Masse af jægerspriisisk Böndergods, der nu gik over til Eiendom: 86 Gaarde og 160 Huse med omtrent 521 Td. Hartk.

[3] Derom har Hr. Forvalter Lützow paa Jægerspriis været saa god at meddele mig fölgende Efterretning: Til Jægerspriis Hovedgaard hörte en Eng, som kaldtes Stær-Engen; af denne Eng, som er 220 Td. L. stor, og som, efterat Hs. Majestæt har overtaget Jægerspriis, for den væsentlige Deel er opdyrket, samt af en Bonde-

og Böndergods tilsammen give her ligesom et sammentrængt og let overskueligt Billede af vort foryngede Fædreneland: Kongens Huus omgivet af lutter frie Mænd. Men de frigjorte Kræfter ere först i Færd med at udfolde deres Virksomhed, hvis lykkelige Fölger det vil være Fremtidens Lod at opleve og beskrive.

TILLÆG.

De Materialier, som ved Omarbeidelsen af Manuskriptet til denne Bog ere benyttede, maatte næsten alle hentes af utrykte Kilder. Dette er en meget seen Vei, som har opholdt Trykningen af „Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie" for 1855 og 1856, hvortil Bogen hörer og hvis Aarstal den derfor maatte have, skjöndt den er trykt noget senere. Det er derhos en Vei, paa hvilken endnu Adskilligt kunde være at opsamle, da Forfatteren i Hovedsagen har maattet indskrænke sig til, hvad der havdes i Geheime-Archivet eller blev ham leveret fra Regjerings-Departementernes Archiver. Skjöndt saaledes en rigere Efterslæt maaskee engang kunde gives, f. E. af de gamle Rigens Regnskaber og andre Samlinger, skal man dog her strax i al Korthed meddele enkelte Notitser, som nu haves ved Haanden, men ere fremkomne for silde til at kunne benyttes paa rette Sted.

---

gaard, kaldet Stærgaarden, der i Aaret 1856 blev kjöbt af Hs. Maj. Kongen, er dannet en Afbyggergaard, som kaldes Louiseholm, men som endnu drives samlet med Hovedgaarden. Paa Louiseholm er 1855 opfört en Længe til Hestestald, 1857 en Længe til Kostald og skal i Aaret 1858 opföres en Længe til Lade.

I Deel, S. 19. Efterat Dronning Margrete i Aarene 1396—1400 havde indlöst Abrahamstrup og erhvervet for Kronen en stor Deel Gods i Draabyerne, Gjerlöv og Landerslöv, satte hun en vis Sölve til Hövedsmand eller Lehnsmand paa Abrahamstrup. I Dan. Selsk. Saml. haves nemlig et Pergaments-Brev af 23 Novbr. 1401, hvorved Margrete Pedersdatter, Enke efter Hr. Johan Moltke af Torbenfeld, skjænkede St. Claræ Nonnekloster i Roeskilde 20 Mark Sölv for sin Faders Sjel: for de 15 Mark af denne Gave havde Dronning Margrete og Siluester, capitaneus Abramstorp, udstedet en Forskrivning til Klosterets Provisor, Peder Nielsen Present af Vollerup, og for de övrige 5 Mark pantsatte Margrete Pedersdatter selv et Sölvbæger. Efter denne Sölve nævnes i Aaret 1419 Fikke Vitzen som Lehnsmand paa Abrahamstrup, i Adels-Lex. II. 357.

I D. S. 40. At Trud Anderssön endnu 1492 var Hövedsmand paa Abrahamstrup, seer man af tvende Breve i Elline Göyes Jordebog, hvoraf en Afskrift haves i Dan. Selsk. Saml. Disse Breve, dat. Ourö d. 7 Jan. og Abrahamstrup d. 10 Aug. 1492, vise, at Eiler Hak til Egholm pantsatte Trud Anderssön 3 Gaarde i Veilby, som han maatte udlöse fra Hr. Engelbret (Albrechtsen Bydelsbach), der havde dem i Pant.

I D. S. 51—52. Af Beholdningen paa Abrahamstrup 1514 befalede K. Christian II Peder Mortensen at sende en Deel Lam og Höns til Kjöbenhavn ved Pindsen 1514; men Bispens Bönder i Hornsherred nægtede at levere dette udenfor Herredet og bragte derved Kongens Bönder, der forud havde været villige til at kjöre det til Kjöbenhavn, ligeledes til at nægte det. I den Anledning skrev Peder Mortensen den 1 Juni 1514 umiddelbart til K. Christian II selv og spurgte, om Kongen vilde underrette Bispen derom, eller om Kongens Foged skulde forbyde Bönderne Brugen af Skoven, indtil de udförte hine Ægter, da det var for deres „Skovkjöb", at de skulde

yde, hvad Kongen havde befalet. Dette Peder Mortensens Brev haves i Geh. Arch. Dan. Saml. no. 635 a.

I D. S. 54, Not. 1 Lin. 11: xij tr. malt, *læs:* xij lester malt.

I D. S. 62 og Not. 3. I Begyndelsen af September 1541 vare K. Christian III og en Deel Rigsraader samlede paa Abrahamstrup. Thi den Dom, der anföres i Nyerups Skildr. I. 374—5 og i Rosenvinges gl. Dan. Domme I. Fort. xxx, er afsagt paa Abrahamstrup Söndagen efter Ægidii Dag 1541 af Kongen og Rigens Raad. (Eft. Medd. af Cand. H. Rördam findes i Consist. Arch. Fasc. 145 af denne Dom en Afskrift, som Joh. Friis 1555 sendte Petr. Palladius, og som viser, at Dommen er af 1541, ikke af 1546).

I D. S. 63. Fru Ide Munk lod henimod den Tid, da hun igjen skulde tilbagelevere Abrahamstrup „til Kongens eget Behov", optage Syn over Gaarden med Skove og alt Tilliggende ved Jens Rosengaard til Hagerupgaard og Iver Lunge, Kongens Hofsinder, hvilke Mandagen i Paaske (d. 26 April) 1546 paa Abrahamstrup selv udstedede et Brev, hvori de vidnede, at de havde fundet alt i fuld Hævd og god Stand, samt meget forbedret, siden Oluf Rosenkrands i K. Frederik Is Tid havde modtaget det. Copie af dette Brev haves i Klevenfeldts Samlinger, Fam. Munk.

I D. S. 66. I de sidste Aar af Peder Godskes og maaskee i det förste Aar af Povel Hvitfelds Forlehningstid opholdt K. Christian III sig et Par Gange paa Abrahamstrup, hvor nogle af Universitetets Professorer sögte ham. Thi i Universitets-Regnskabet, Mich. 1554 til Paaske 1555, læses efter Medd. af Hr. Rördam: *Gaff ieg* (d. e. Knud Pedersen Skriver, Univ. Qvæstor) *fergependinge wedt Swundtby ferge oc Jep Schriffuers pige i gerlöff drichependinge, ther D. professores wore hoes kon. Matt. paa Abromstroppe, j mark;* og i Regnskabet, Paaske 1555 til St. Hansdag 1556: *Jep Schriffuer ... holt D.*

professores for sit gesterj, ther the wore hoes kon. matt. paa Abromstruppe.

I D. S. 83. I Borchard Pappenheims förste toaarige Forlehningstid indfaldt et stort Mageskifte, der meget indskrænkede Kronens Besiddelser under Abrahamstrup Lehn. K. Frederik II sluttede nemlig den 20 April 1561 et Mageskifte med Hr. Laurids Atzersen, Prior Vicariorum, og menige Vicarier i Roeskilde, hvorved disse overlode en stor Mængde Strögods rundt om i Sjelland til Kongen, og denne paa den anden Side til dem ligeledes en tilsvarende Deel Gods, deriblandt ikke mindre end 23 Gaarde i Skiby, 1 i Landerslöv og 1 i Lyngerup. Mageskiftebrevet læses i Reg. ov. a. L. Tom. VII fol. 341—44. Saaledes kom hele den anseelige Landsby Skiby fra Abrahamstrup Lehn.

I D. S. 84. Medens Mads Skeel som Foged forestod Abrahamstrup Lehn, blev en Klokke stöbt for Draaby Kirke 1564 (Hoffm. Fund. VII. 481), og Lehnet blev foröget med 7 Gaarde i Törslöv og 2 Gaarde i Ferslöv, der hörte til Frue Kloster i Roeskilde. K. Frederik II befalede nemlig Mads Skeel den 27 Februar 1566 at indtage disse til Abrahamstrup. Tegn. ov. a. L. Tom. VIII fol. 493 b.

I D. S. 116. I Peder Munds Tid fik Draaby Kirke sin anden Klokke i Aaret 1600 (Hoffm. Fund. a. St.). — Jeg har efter Indskriften paa den Rosenborgske Pokal, som denne Indskrift læses hos Hoffman, anfört, at Pokalen var gjort for Peder Munds og Albert Skeels Böder; men Hoffman har givet Indskriften urigtigt. Da den tiende Linie lyder saaledes: „*Men de, som sidst beskreffvit staar*" (H. Holk, Konst-Kam. og Rosenborg Slot, S. 121. Fr. Stouenberg, Rosenb. Slot, S. 19), saa bliver det Anders Sinklar og Apits Grönneberg, der tabte Væddemaalet og maatte betale Pengene.

I D. S. 138. Paa Frederik Urnes Tid 1631 blev Altertavlen opsat i Gjerlöv Kirke og Prædikestolen med

hans Vaaben i Draaby Kirke. Hoffmans Fund. VII. 481.

I D. S. 158-59. Efter Hans Ulrik Gyldenlöves Död, endnu för Regisse Grubbe havde afleveret Lehnet, der egentlig forvaltedes af Johan Bögvad som Kongens Foged, tillod K. Christian IV ved aabent Brev af 21 Febr. 1645 (Sjell. Indlæg 1662, med K. Frederik III Confirmat. af 18 Juni 1662), at Præster og Degne i Hornsherred maatte ligesom hidtil nyde fri Olden til deres Sviin og fri Græsning til deres Qvæg i Hornsved Skov, dog at dette ikke misbrugtes; ligeledes at hver Præst maatte udvises 60 Læs Brænde og hver Degn 30 Læs Brænde, som hidtil, af samme Skov.

I D. S. 184. Christen Bollesen efterlod sig et Minde om sin Virksomhed paa Abrahamstrup, idet han stiftede et Legat paa 200 Rdlr., hvoraf Renten skulde tilfalde de Fattige paa Abrahamstrup Gods. Anledningen dertil var, at han selv reddede Livet, da engang, medens han kjörte i Skoven, en Lynstraale slog ned og dræbte „Hustruen" og Kudsken. Hvad Aar Legatet er stiftet, vides ikke, men det bestaaer endnu. (Hoffm. Fund. VII. 488).

I D. S. 199 Not. 2. Samme Dag, da Kong Frederik III sendte Rentemesteren Fortegnelse over det Gods, som Meulengracht önskede i Pant, den 23 Octbr. 1660, indgav denne til Kongen en Ansögning om, at Skovene maatte i Rentekammeret blive taxerede til Penge, som han da tilböd at betale, ligesom ogsaa at forskyde den Sum, der ifölge Bygmesterens, Albert Matthiessens, Overslag medgik til en nödvendig Reparation. Sjell. Indlæg 1660 Lit. B.

I D. S. 214. Netop da Kongen i Begyndelsen af Aaret 1665 var i Begreb med at indlöse Abrahamstrup fra Meulengracht, afhændede han en Deel af det gamle Abrahamstrupske Gods paa Ourö til Rasm. Env. Randulf, Landsdommer paa Laaland. Dan. Selsk. Saml. have et Pergamentsbrev af 2 Marts 1665, hvorved K. Frederik III tilskjöder ham 4 Gaarde paa Ourö, hvoraf en var

öde, foruden endeel Gods andetsteds, dog alt med Forbehold af Reluition.

I D. S. 222—23. Den Forestilling fra Env. Parsberg, der fremkaldte Kongens Befaling til ham af 11 Septbr. 1666, var af 1 Septbr. næstforegaaende og haves endnu i Sjell. Indl. 1666 B. Ligeledes haves smstds. 1667 A en Skrivelse fra Meulengracht af 1 Marts 1667 til Oversecretær Erik Krag, der foranledigede den Kongl. Befaling af 6 Marts s. A. til Parsberg.

I D. S. 264. Et andet samtidigt Vidnesbyrd om Hahn bör dog ogsaa her erindres, da det netop staaer i en vis Forbindelse med Abrahamstrup. I Universitets-Bibliothekets Manuskript-Samling (Additam. in fol. no. 160) findes et Bind med satiriske Skrifter af den bekjendte Jacob Worm, og det fjerde i Rækken, S. 38—42, kaldes: „Visio Abrahami, Meteora eller et synderligt og selsomt Syn, dog vist og sandfærdigt, som er seet paa Himlen i Skyttens og Skorpionens Tegn over Abrahamstrup og Svanholm, St. Francisci Nat Ao. 1678." Skriftet bestaaer af to Dele, hvoraf den förste i ubunden Stiil beskriver Synet, den anden i bunden Stiil gaaer lös paa Datidens ikke meget yndede Hof-Camarilla. De Personer, som der især sigtes til, ere Hahn, Otto Skeel, Stöcken, Wind, Arenstorff, Brandt, Schult, og den förstnævnte faaer sin gode Deel, navnlig ogsaa med Hensyn til Erhvervelsen af Abrahamstrup, og den „for intet kjöbte Hornsved." See S. 239. — Satiren er iövrigt mere grov end vittig. Det förste prosaiske Stykke fortæller, at der blandt guldglimrende og sölvfarvede Skyer dannede sig over Abrahamstrup og Svanholm (der tilhörte Arenstorff) en Regnbue, hvorpaa en stor forfærdelig kalkunsk *Hane* udbredte sig, ridende i persisk Dragt en ungersk Hest, med Jægerhornet ved Siden og mange af Rigets Diamanter hængende under Næbet, flagrende med Vingerne og knæbrende med Næbet, som om den blæste i et Jægerhorn; at bag ved *Hanen* stod et hæsligt Dyr som en

Parder, der havde *otte Skeel*-Öine; at derpaa en halvdöd *Griff* slap ud af en Fuglefængers Buur, strakte sin ene Vinge mod Abrahamstrup (Hahn), den anden mod Svanholm (Arenstorff), og stirrede paa det „paltede Sölv-*Stykke*"; at en Engel i Messesærk aabenbarede *Hanens* Forræderi for Fyrsten, idet den holdt sig fast ved de troe norske *Bjælker* og vogtede sig for *Hanens* hykkelske Galen, *Stykkes* svigfulde Skin, den *Skultede* Skytte og *Brandens* Blus, hvilke alle havde over sig en Konge i Forræderen *Narrensdorff*; at endelig *Vinden* dæmpedes, *Hanen* mistede sine Vinger, *Branden* sluktes, og den lösladte *Griff* svingede sig i Luften og lod fra sit Viisdoms-Næb nedfalde et Brev mellem Abrahamstrup og Svanholm. — Det andet versificerede Stykke er dette Brev i 16 Vers, hvoraf enhver af de nævnte Personer faaer et eller to, og dertil et Postskriptum i 3 Vers. Som Exempel det förste og tredie Vers:

Saa blæser Veir og *Vind* saalænge paa vort Rige,
Til Guld og Gods fly'er bort, den *Vind* mon' alle sige,
En Sydost-Nordost-*Vind* udpuster Storm og Slud
Og blæser Guld til sig, Vor Velfærd blæs den ud.

Hör paa det *Hane*-Gal, al Verden han forförer,
For Kongen gal han saa, at han ei Sandhed hörer,
Den tydske Kykleky han klukker efter Guld,
Hans pengegraadig Næb Gud stoppe selv med Muld!

II D. S. 67. Et Minde, som Sören Pedersen Vissingkloster selv har efterladt sig, er endnu tilbage, nemlig et Legat paa 200 Rdlr., hvis Rente skulde tilfalde Draaby Sogns Fattige. Naar Legatet er stiftet, vides ikke, da man ikke har nogen Fundats, men Capitalen er endnu til. See ovenfor S. 315 og Hoffmans Fund. VII. 488. Af Sören Pedersen haves (i Sjell. Indlæg 1711 Lit. A) et egenhændigt Brev af 3 Februar 1711, altsaa skrevet ganske kort för hans Död, hvori han bestemte, at det

hans tvende Döttre givne Udstyr ikke skulde afkortes i den Arv, der ellers ved hans Död kunde tilfalde dem efter Loven. Seglet viser en Fisk i Skjoldet og en væbnet Arm svingende et Sværd paa Hjelmen, samt Bogstaverne S. P. WK. over Skjoldets Hoved.

II D. S. 88. Efterat Kronprinds Christian (VI) havde begyndt sine Bygningsarbeider paa Jægerspriis, navnlig Opförelsen af den östlige Længe, synes han ikke saa sjeldent at have besögt det fra Hirschholm af. En Samling af hans Breve (Geh. Arch. Dan. Kong. Histor. no. 387 b) lærer os saaledes, at han d. 24 August 1730 reiste fra Hirschholm til Jægerspriis, hvor han opholdt sig endnu den 27 August, og at han ligeledes i Begyndelsen af September tog fra Hirschholm til Jægerspriis, hvor han var i det mindste den 4de, 10de og 11 Septbr.

II D. S. 101. I Justitsraad Terkelsens sidste Aar paa Jægerspriis falder den Kongelige Bevilling af 22 Septbr. 1735: at en Tavle hver Söndag og Helligdag maatte ombæres i Gjerlöv og Draaby Kirker, og det Indkomne deels strax gives til de Fattige efter Kirketjenesten, deels anvendes til at kjöbe Bibler for Menighederne, hvorhos det ligeledes blev befalet, at saavel disse Bibler som andre, der tidligere vare kjöbte og skjænkede, altid skulde blive ved Gaardene for Efterkommerne. Hoffm. Fund. VII. 488.

II D. S. 137. Dron. Juliane Marie skal for Afstaaelsen af Jægerspriis 1759 have modtaget af Particulær-Kammeret den Summa 44,000 Rdlr. Dette omtales i den strax nedenfor nævnte Skrivelse fra von der Lühe af Dcbr. 1766.

II D. S. 149. De iövrigt ufuldstændige Actstykker, der haves angaaende den unge Kong Christian VIIs förste Planer til Forandring i Jægerspriis's Bestyrelse, synes at vise, at det var Kongens Hensigt efter Statsminister Ghrd. Grev Ditlev Reventlous Forslag at lægge Jægerspriis under Rentekammerets Bestyrelse. Derpaa tyder en Skrivelse i Dcbr. 1766 fra Over-Kammerjunker Ghrd. Vol-

rath Aug. v. d. Lühe til Kongen (Geh. Arch. Dan. Saml. no. 358 b), der viser, at Particulær-Kammeret siden Christian VIs Tid ikke havde havt Bestyrelsen af Godset, men at Indtægterne deraf dog tilflöde samme, og at Particulær-Kammeret derfor ikke gjerne saae Godset overgivet til Rentekammeret. — At Kongen fornemmelig var bleven indtaget af Ghrd. V. Chr. Plessens Stutteri paa Jægerspriis, synes at fremgaae af en Skrivelse fra Plessen til Kongen af 18 Dcbr. 1766 (Geh. Arch. Dan. Saml. no. 654); thi man lærer deraf, at Kongen absolut vilde have ogsaa det store Stutteri paa Frederiksborg underlagt Plessens Bestyrelse, hvilket denne i nævnte Skrivelse söger at afværge af Hensyn baade til sin Alder og til den Krænkelse, som det vilde være for Amtmand Gram paa Frederiksborg, ligesom han hellerikke önskede at indtræde i den Afhængighed, hvori Bestyrelsen af Frederiksborg Stutteri var stillet til Amtmanden og Rentekammeret.

II D. S. 187. I Præsten Schack August Steenbergs Tid, Aaret efter hiint Besög af Arveprindsen i Gjerlöv Præstegaard, skeete et Indbrud i Draaby Kirke, hvorved den af Hahn skjænkede Kalk (see I D. S. 248 Not. 2) blev stjaalen. I Berl. Tid. 1784 No. 94 (Tillæg til Avertissements) læses herom en Bekjendtgjörelse, dateret Jægerspriis den 14 Novbr. 1784. Det hedder deri, at der formodentlig den foregaaende Nat var gjort Indbrud i Kirken af et Par omreisende Personer, en Tydsker og en Dansk, som udgave sig for Gartner og Skytte, der skulde være paa en Reise fra Helsingör til Rygaard; at de havde opbrudt Fattigblokken og taget de heri værende Penge; ligeledes opbrudt en Kiste i Sacristiet og deraf bortrövet et Sölv-Döbefad af Störrelse som en stor dyb Tallerken, samt en sölvforgyldt Kalk med Indskrift: Oberjægermester Hahn. Bekjendtgjörelsen opfordrer til at anholde disse Personer og derom underrette Kammerraad Eskildsen, der da vilde betale Omkostningerne. — Jeg har ikke erfaret, at dette Avertissement havde den tilsigtede

Fölge eller skaffede Kirken de bortstjaalne Sager igjen.

II D. S. 198. Schimmelmann döde d. 16 Febr. Hösts Clio, I 2. 27, angiver Dödsdagen urigtigt. — I Luxdorphs Almanak 1782, d. 27 Aug., læses: *Bang* (Ol. Lundt B., siden Conferentsr. og Justitiarius i Hof- og Stads-Retten, en af Commissarierne i Schimmelmanns Bo) *fortalte*, *at Schimmelmanns Bo belöber sig i alt kun til* $3^1/_2$ *Million.*

II D. S. 208, Lin. 24 og 26, skal læses: *Östen* og *östlige* istedenfor Vesten — vestlige.

II D. S. 224. Mogens Heinesens Dödsdag angives forskjelligt. Det Nyeste, som haves om ham, Antiqv. Tidsskr. 1849—1851 S. 169, har den 8 Februar; Slange I. 48 og Marm. Dan. II. 218 have den 18 Februar. Men de gamle Optegnelser i Adels-Magaz. I. 98 anföre *den 18 Januar paa en Löverdag*, og denne Angivelse synes vel at fortjene meest Tiltro.

II D. S. 225. Jens Lassen nedstammede fra en jordegen Bondefamilie i Jylland, og hans Fædrenegaard var Vestergaard (Lundenæs Lehn, Nörrebork Sogn), som han i Aaret 1655 fik fri for Landgilde og Arbeide (men ikke Skat) i 200 Aar, hvilket dog efter nærmere Forhandling strax derpaa blev indskrænket til 50 Aar. Alt ifölge Jydske Tegnelser Tom. XIII. fol. 336, Jydske Indlæg af 5 Aug. 1655 og Jydske Registre Tom. XII. fol. 347 b—348. Da han siden eiede Grubbesholm i samme Sogn, kunde denne Gaard muligviis ved Sammenlægning med andet Gods være dannet af den her omtalte Vestergaard.

OM VAABEN FRA NORDENS BRONZEALDER,

VED C. C. RAFN.

Forudskikket Underretning om
ATLAS FOR NORDISK OLDKYNDIGHED,

til hvis förste Afsnit, tab. BI—BVII, nærværende Artikkel skulde tjene som oplysende Text, medens dets tvende andre Afsnit oplyses, tab. I—XII af C. J. Thomsens Afhandling „Om Guldbracteaterne og Bracteaternes tidligste Brug som Mynt" i nærværende Annaler for nord. Oldk. og Hist. 1855 S. 265—347, jfr. 381—382, samt ved den i det samme Bind S. 347—381 tilföiede Artikkel om „De tvende ved Gallehuus fundne Guldhorn efter de ældre Beskrivelser," hvormed ogsaa egner sig til Jevnförelse den i Annalerne for 1853 S. 141—192 optagne Artikkel „Hans Grams Afhandling om det i Aaret 1734 ved Mögeltönder fundne Guldhorn med Indledning og Bemærkninger af E. C. Werlauff."

Vort nordiske historisk-antiquariske Institut har til Formaal ikke alene nordiske Oldskrifters Udgivelse og Fortolkning, men alt hvad der kan tjene til at oplyse det gamle Nordens Sprog, Historie og Oldsager, altsaa Oldtidsminder i Almindelighed, til at udbrede Deeltagelse for den nordiske Oldtidsvidenskab samt derved vække og nære Kjærlighed til Fædre og Fædreland. I de förste Aar efter Selskabets Oprettelse maatte man udelukkende virke til det foresatte Hovedformaal, Oldskrifters Udgivelse. Saasnart Forholdene tillode det, gav man sine Bestræbelser den betegnede större Udstrækning.

Fra 1836, altsaa nu i to Tiaar, udgaae Selskabets allerede tidligere paabegyndte archæologiske Tidsskrifter i

et passende större Octav-Format, som det vil findes hensigtsret bestandig i Fremtiden at vedligeholde. Skrifter, hvori historiske og antiquariske Undersögelser optages, maa til Oplysning og Belærelse oftere meddele saavel Kort som især Afbildninger af Oldsager og Oldtidsmindesmærker. Derfor kan Formatet ikke vel være mindre. Större bör vistnok heller ikke disse Tidsskrifters være, da Bögernes Afbenyttelse derved vilde blive mindre bekvem og Bekostningen derhos betydelig forögges.

Imidlertid er der jo mange antiquariske Gjenstande, der ikke vel egne sig til at fremstilles ved Afbildninger i saa formindsket Maalestok.

Inspecteuren over Museet for nordiske Oldsager, min fortræffelige Medarbeider C. J. THOMSEN, havde i mange Aar samlet Materialier til en Udsigt over Nordens Guldbracteater, et Arbeide som hans numismatiske Studier maatte give en foröget Betydning. Gjerne vilde jeg gjöre hvad der stod til mig, forat dette Arbeide kunde paa en smuk Maade træde for Lyset. Da nu netop adskillige af disse Bracteater ikke egnede sig til at fremstilles i formindskede Afbildninger og da derhos fleres Sammenstilling paa een Plade vilde i höi Grad lette Oversigten, foreslog jeg den höitagtede Forfatter at lade dem udgaae i et særskilt Atlas i Imperial-Quartformat. Derved vilde vel Bekostningen betydelig foröges, men jeg tænkte mig at netop dette Arbeide egnede sig til særskilte Hensyn og at det i Fremtiden vilde skattes som et kjært Minde om den fortjente Oldgransker, der ikke har givet sig af med at skrive mange Böger eller Afhandlinger, men hvis Id og Stræben for det archæologiske Studiums Fremme ligefuldt vil erkjendes af Efterslægten ligesom af Nutiden. Han gik ind paa mit Forslag, dog kun under den udtrykkelige Betingelse, at ogsaa Afbildninger af andre Sager maatte i dette Atlas medgives, navnligen Pröver fra Bronzealderen, forat der med det samme ved Siden af Jernalderens raaere og smaglösere Arbeider kunde stilles saa-

danne Pröver paa hin fjernere Tids bedre Smag og mere udviklede Kunstfærdighed.

Efter Bestyrelsens Forslag vedtog Selskabet i 1845 Udgivelsen af et saadant Atlas i Imperial-Quartformat, om hvis Udarbeidelse og sammes Fremgang derefter gaves forelöbig Underretning i Aarsberetningerne.

Professorerne ved Kunstacademiet, Historiemaler J. L. Lund og Architect G. F. Hetsch ere Medlemmer af vort Selskab, som bevarer kjære Erindringer om deres Medarbeide. Allerede langt tidligere havde de givet os Anviisning paa flere af deres dygtige Elever, som havde udfört adskillige af de Afbildninger, med hvilke de förste Bind af Selskabets archæologiske Tidsskrifter ere udstyrede, der saaledes ere prydede med Arbeider af Wilhelm Gertner, Theophilos Hansen og flere i hin Tid begyndende Kunstnere, men som den Gang allerede vare traadte i en betydningsfuldere Virken. Afbildningerne til Atlasset udförtes af andre ogsaa dygtige og omhyggelige Kunstnere, enkelte af Bracteaterne, de fra Udlandene nemlig, af forskjellige tildeels ikke opgivne Kunstnere, men de fleste andre Afbildninger, saavel af Bracteaterne som af de övrige Gjenstande, af Kunstmalerne Christian Zeuthen, G. Hoffmann og Julius Magnus Petersen.

Graveringen i Staal af de tre förste Bracteatplader paabegyndtes af Kobberstikker P. C. Schöler, der til Kjenderes Tilfredshed havde graveret flere af de tidligere udgivne Plancher, og fuldförtes af Architect og Kobberstikker G. Hoffmann, der ogsaa graverede alle de övrige Plader med Undtagelse af tab. IV og tab. V, hvis Gravering udförtes af Kobberstikker W. Eckersberg.

Afsnittet om Guldbracteaterne ansaaes, som ovenantydet, for Hovedafsnittet. Dette Afsnit af den oplysende Text gaves den förste Plads i Annalerne, for at man kunde være des sikkrere om at dette, saavelsom Atlasset, kunde udgives uden forud uberegnelige Ophold, saasnart Omstændighederne vilde tillade det. Afsnittet om de tvende

Guldhorn sluttede sig dertil, og der blev ikke Plads til mere i Annalbindet for 1855. Afsnittet om Bronzevaabnene, der som de ældste efter Tidsfölgen sattes forrest i Atlasset, maatte derfor gives Plads i nærværende nærmest efterfölgende Bind.

Da jeg i 1830 var bleven Medlem af den Kongelige Commission for Oldsagernes Bevaring, havde jeg Leilighed til at blive nöiere bekjendt med Museet for nordiske Oldsager og specielt med dettes successive Tilvæxt i den fölgende Aarrække. Med velvillig Tilladelse af Overdirectoratet over de offentlige Samlinger paatog sig efter min Anmodning Edvin M. Thorson at gjöre de fornödne Uddrag betræffende Bronzevaabnene af Museets Protocoller, til hvilket Hvervs Udförelse Museets yngre Embedsmænd ydede ham beredvillig Veiledning. Afbildningerne vare for længere Tid tilbage ordnede og graverede; og maatte man i den oplysende Text fölge den Orden, hvori de paa Pladerne vare fremstillede, ihvorvel man nu ved Betragtning, Undersögelse og Sammenstilling af flere Sager fra hin mærkelige, gaadefulde Tidsalder allerede er eller sikkert snart vil kunne være i Stand til i samme at adskille visse Perioder.

I Selskabets archæologiske Skrifter findes flere værdifulde Artikler om Sager fra Bronzealderen og kunne i den fölgende Tid andre til yderligere Oplysning sikkert forventes. Her indskrænke vi os til at give den fornödne Underretning om de i Atlasset fremstillede Stykker. De Mangler, som maatte findes i de her meddelte Uddrag, önsker jeg maatte mig tilregnes, medens Fortrinene skyldes fleres Samarbeide.

Den franske Udgave af den oplysende Text til Atlasset optages i Mémoires des Antiquaires du Nord 1850—1860, og ordnes Afsnittene i samme efter Sagernes Tidsfölge.

Kjöbenhavn den 30te Juni 1857.

BRONZEVAABEN.

ÖXER OG HAMRE,

tab. BI n° 1—2 af 7 Tommers Længde og af Lighed med dem, der nu sædvanlig bruges, men med Zirater paa Siderne og Overkanten i Form af Spidser og paa n° 2 tillige af store Blade. De ere overtrukne med en smuk grön Patina. N° 2 veier henved fire Pund og er i 1833 funden paa Huusmand Erik Jensens Jordlod i Uhe, Ringgive Sogn, Nörvang Herred, Veile Amt. MnO 2868; jfr. Nord. Tidsskr. for Oldk. II p. 271.

Enkelte af de fremstillede Sager ere indkomne i ældre Tider, uden at Findestedet er blevet opgivet eller anfört; navnlig er dette Tilfældet med adskillige Stykker der i 1844 afgaves fra Kunstmuseet til Museet for nordiske Oldsager (MnO). Imidlertid kan man med temmelig Sikkerhed antage, at disse Sager, blandt hvilke Öxen n° 1, alle ere fundne her i Danmark.

N° 3. En Öxhammer eller rettere Hammer, med Skafthul henimod Midten, nu 6" lang, men Eggen afbrudt. Den har en udvidet flad Bane og er i Form lignende dem af Steen, der ere afbildede i Nord. Tidsskrift for Oldk. I, tab. IV fig. 40,45. Paa begge de smallere Sider er den udziret med fem parallelt löbende Streger, af hvilke den midterste og de to yderste ere riflede et lille Stykke ved Skafthullet. Paa begge Sider af dette er den flad og paa de bredere Sider ere der med indslaaede Prikker Zirater anbragte. Den fandtes i 1840 i en Gravhöi paa Rörsmose Mark, $^1/_2$ Miil fra Vesterhavet ved Grærup, Aal Sogn, Horne Herred, Ribe Amt. Den laa nede i Höien, og omkring Træskaftet, der endnu var i den, men som hensmuldrede ved den förste Beröring, var i Spiralform viklet en Guldtraad, der veiede $2^3/_8$ Lod og var af 20 Karat 7 Green fiint Guld. MnO 5822; jfr. Aarsber. 1840 p. 21.

N⁰ 4. En stor udziret Öxe af Længde omtrent 16" og med en sig halvmaaneformet udvidende Eg af 10"s Brede. Betydelige Fragmenter af to saadanne hinanden meget lignende store Öxer fandtes i 1838 af Gaardmand Sören Jensen Buhl i Bröndsted, Gaverslund Sogn, Holmands Herred, Veile Amt, ved at opbryde en stor Steen, der laa ham i Veien for Plöiningen paa en ham tilhörende Mark; de laae omtrent en Alen fra Stenen og en Alen dybt i Jorden, og idet Bonden vilde grave om Stenen, stödte han paa dem. Ved Siden af dem sporedes nogle fortærede Beenstumper og et fortæret Træskaft af omtrent 18"s Længde, hvilket var omvundet med en 5 eller 6 Ringe, der dog vare saa fortærede af Rust, at de ikke taalte at beröres. Disse Öxer ere af udmærket Arbeide. Skafthullet tilsluttes foroven med en meget ziirlig Knap og bagtil er istedenfor Bane en lignende Knap. Langs ned ad Siderne ere fordybede Perlezirater eller ringformede Fordybninger, som i Midten have en opstaaende Knop og som have været indlagte med tynde Guldpleteringer, af hvilke enkelte ere tilbage. Udad mod Eggen deler denne Rad sig i to til hver sin Side af den udvidede Deel, dog saaledes at Ziraterne efterhaanden blive mindre. Paa disse Pragtöxer ere desuden dreiede og indslaaede tildeels Flammezirater i Zigzag af det Slags, som findes paa flere af de skjönneste Bronzesager. I Skafthullet ere endnu Levninger af det Egetræs Skaft. Disse Öxer ere stöbte paa en meget kunstig Maade med særdeles lidet Metal over en Kjærne eller Udfyldning af Leer, som gaaer igjennem hele Öxen ligetil henimod Eggen, hvilket viser baade Bestræbelsen for at spare Metal og Færdighed i Stöbning. Denne Udfyldning, ligesom den Omstændighed at Eggen ikke er skarp sleben, synes tillige at vise, at disse Stykker ei have været anvendte som egentlige Vaaben, men snarere som Anförertegn, ligesom senere en Commandostav, eller ogsaa muligen have de haft en hellig Bestemmelse som Prydelse for Gudebilleder ligesom de

Kobberöxer Kong Niels's Sön Prinds Magnus i 1129 borttog fra et paa en Ö i Sverrig beliggende og fra ældre Tider til Thor indviet Afgudstempel, „malleos quos Joviales (þórshamrar) vocabant" (Saxo lib. XIII p. 630). Af Beretningen herom skjönnes det, hvor langt ned i Jernalderen Anvendelsen til hellig Bestemmelse af Sager fra en tidligere Tidsalder har vedligeholdt sig. MnO 4985-86, jfr. Aarsber. 1838 p. 26-27.

N⁰ 5, en stor udziret Öxe, 15" lang, massiv, af det mest udmærkede Arbeide og fortrinlig vel bevaret. Foran ender den sig i en halvrund Eg, som dog ikke er skarp sleben og bagtil i en tilspidset rund, dreiet Knap. Skafthullet er forlænget til begge Sider og af 1½"s Diameter, saa at Skaftet har haft en behörig Tykkelse, passende til en saa svær Öxe, der veier syv Pund. Paa Siderne ere parallelt med Eggen Spiralzirater nöiagtigen indslaaede, hvilke gribe i hinanden, ligesom ogsaa Flammezirater i Zigzag og andre Striber. Paa flere andre Steder ere ligeledes Zirater anbragte alle i samme Smag som de, der forekomme paa Sager fra Bronzealderen. Denne Öxe er den sværeste man kjender af Bronze og formodes at have været brugt af en Anförer. Tvende lignende, men dog ei saa store og pragtfulde, bevares, den ene i Pastor Bruzelii Samling i Löderup i Skåne og den anden, som i 1802 fandtes ved Rosenthal nær Zoftenberg i Schlesien og er afbildet i Büschings Heidnische Alterthümer Schlesiens, i Museet i Breslau, men begge disse ere betydelig mindre, den skånske af 11"s og den schlesiske af 9"s Længde. Det her fremstillede mærkelige Stykke fandtes i 1833 paa Storöen i Krogsbölle Sogn, Skam Herred, Odense Amt, paa den nordligste Pynt af Öen, lige overfor Askö, omtrent 50 Skridt fra Strandbredden, ved at tage Jord til Dæmningen i en Dybde af to Alen og een Alen over Havfladen. Hverken paa dette Sted eller andensteds paa Öerne findes nogen Gravhöi. MnO 2781; jfr. Nord. Tidsskr. f. Oldk. II 182-83.

II. PILESPIDSER,

tab. BI n⁰ 6—9 indrettede til at indsættes i Skaftet.

N⁰ 6—7, 3" lang, hins Findested ubekjendt, denne funden i 1827 oven i en med brændte Been fyldt Urne, der opgravedes af Jorden i Nærheden af Vordingborg. MnO MDCXCIX.

N⁰ 8, henved 2½" lang; fandtes i 1838 tillige med en dobbelt Knap med ophöiede Zirater paa Forsiden, en Naal med omböiet Knap og flere Ringe oven i Gravurner, fyldte med Aske og Muld, der stode i en lille Gravkiste i en Gravhöi paa Fusingös Hovmark, Aalum Sogn, Sönderlyng Herred, Viborg Amt. MnO 4938.

N⁰ 9, 2½" lang, fundet i 1825 tilligemed en med indslaaede Zirater prydet Pincette, en Naal, som foroven er fiirkantet til at indsættes i et Skaft og en Kniv med omböiet Haandtag, oven i en med brændte Been fyldt Urne af rödligt Leer, i Teglhöi, beliggende omtrent 300 Skridt sönden for Viborg Sö. MnO 4153.

N⁰ 10—12, indrettede til at fatte om Skaftet eller fastgjöres ved særskilt Omvikling.

N⁰ 10, 2" lang, dannet af et lancetformet Stykke Bronze, der forneden er omböiet til at fatte Skaftet; modtoges i 1844 tilligemed flere Oldsager, blandt hvilke adskillige af Bronze, der vare fundne i Egnen af Jægerspriis, tildeels oven i Urner, paa Thorslöv Mark i Gjerlöv Sogn og paa Draaby og Nedre Draaby Marker i Horns Herred, Frederiksborg Amt. MnO 8274; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 129.

N⁰ 11, kun 1½" lang, med et Bronzebaand viklet om dens nedre Ende, som har tjent til at fæste den til Skaftet; funden i 1838 tilligemed et Bronzesværd af 27"s Længde, en Efterligning af et Sværd, en lille Saug og Fragmenter af Naale og Ravperler i en Gravhöi paa Gaardmand Sören Lunds Mark i Varming, Seem Sogn, Haderslev Amt. MnO 4745.

N⁰ 12, $1^{3}/_{4}$" lang, med et i Spiral omviklet Bronzebaand til at fatte om Skaftet. MnO 6114.

SPYDBLADE ELLER LANDSESPIDSER,

tab. BI n⁰ 13—21, forskjellige i Störrelse og Form, enkelte med Zirater om den nederste Deel, i hvilken Træskaftet har været indsat.

N⁰ 13, kun 3" lang, funden i 1842 ved Skagen. MnO 6959.

N⁰ 14, 18, 19. Ved at grave paa en jevn, aldrig, saa vidt vides, forhen dyrket Overdrevsmark, tilhörende Udflytter-Huusmand Lars Madsen af Midskov By, Mesinge Sogn, Bjerge Herred, Odense Amt, gjordes i 1836 et Fund af flere Bronzesager, der laa sammenlagte kun et Spademaal under Græsskorpen, men uden kjendelig Omhu for at bevare eller gjenfinde dem; blandt disse: et smukt Spydblad, nº 18, $10^{1}/_{2}$" langt, med Sider af usædvanlig Form, hvorpaa tre ophöiede Striber; Skaftröret, den Deel, hvori Træskaftet har været indsat, er prydet med tredobbelte Ringe. Fem mindre Spydblade, af hvilke det ene, nº 14, 6" og det andet, nº 19, $5^{1}/_{2}$" langt. Endvidere en Endedop til en Spydstage, $3^{1}/_{2}$" lang, i Form omtrent som en Meisel, et med Ringzirater prydet brilleformet Spænde, en krum Kniv, samt tvende Bronzekar af det Slags der pleie at have Laag, indrettede til at lukkes med en Skaade, som gaaer igjennem to Öskener; underneden findes en egen Zirat, der dog synes at udspringe fra Ringziraterne. I disse to Kar laae endeel Bronzefragmenter af Celter og Sværd m. v., der, da Bruddene ere gamle, skjönnes at have været bestemte til at omarbeides. Da der blandt Fragmenterne ogsaa laa Affald af Metalstöbning, maa man antage at det hele Fund har tilhört en Metalarbeider. MnO 3779, 3778.

N⁰ 15, Spidsen af et let Kastespyd, næsten 16" lang, smukt Arbeide, tyndt og aldeles huult, funden i 1826 ved Haarby, Baag Herred, Odense Amt. MnO MCCCCLXXX.

N⁰ 16, en Landsespids, 10" lang; den er udziret forneden og har med en Nagle været befæstet til Skaftet; funden i 1829 ved Törveskjæring i Nærheden af Glumsö, Tybjerg Herred, Præstö Amt. MnO MDCCCCLXIII.

N⁰ 17, 21, tvende udmærkede Spydspidser, den ene, 21" lang, den anseligste man hidtil kjender, udziret paa Skaftröret med dreiede Zirater og overtrukken med en rödlig Patina; den anden ganske lille, kun 4½" lang uden Zirater paa Skaftröret; de ere i 1844 fundne tillige med flere andre Oldsager af Bronze, blandt hvilke en Sværdklinge, i den saakaldte Lodnehöi paa Sarup Bys Mark, Haarby Sogn, Baag Herred, Odense Amt. MnO 8109, 8110.

N⁰ 20, Spidsen til et mindre Spyd, 5½" lang, udmærket bevaret og overtrukken med ædel Rust. Som Zirater ere langs med Bladets Sider og i Midten af det ophöiede Striber anbragte. Hvorledes det har været befæstet til Skaftet, kan man ikke ret see. De sædvanlige Naglehuller findes ikke paa Skaftröret, men en lille Deel af samme er afbrudt. Det fandtes i 1835 liggende i en Gravurne med brændte Been oven i en Gravhöi paa Fæstegaardmand Rasmus Jörgensens Mark i Haarby, Baag Herred, Odense Amt. MnO 3633.

N⁰ 22—23 Dopskoer til Spydskafter; nº 22, 6" lang og endende sig for neden i Form af en Meisel. MnO 9889; — nº 23, 2⅔" lang, funden i 1827 og indleveret af den daværende Herredsfoged i Arts og Skippinge Herreder, Holbek Amt. MnO MDCCLX.

SVÆRD OG DOLKE

med Grebspidser og Grebtunger af forskjellig Art, tab. BII nº 1—10; BIII nº 17—25; BIV nº 33—42.

N⁰ 1 vel bevaret med Undtagelse af at Spidsen er afbrudt, næsten 22" langt med en bred, flad Grebtunge eller Angel. Klingen, som disse Sværds i Almindelighed, tveegget og med en bred Stribe paa Midten. Træet, hvormed Fæstet, Haandtaget eller Heftet har været beklædt,

var ved Optagelsen fortæret, og Balgen, som var aldeles oplöst af Ælde, faldt sammen ved Forsöget paa at tage den op; Dopskoen alene, som er af Bronze af den sædvanlige firkantede Form, er bevaret. Som det sees, har Træhaandtaget været fastgjort til Grebtungen ved Nitter, og har dette Sværd upaatvivlelig hört til den senere Bronzealder, hvilket ogsaa skjönnes af Gravens Beskaffenhed, hvori det fandtes. I Gravhöiene fra Hedenolds ældste Periode, Steenalderen, navnlig i de store Steengravkamre, finder man, som bekjendt, sædvanlig Skeletter af de uforbrændte Lig. I Bronzealderen brændtes derimod som oftest Ligene og bevaredes Asken i Gravurner, der hensattes i de mindre Gravgjemmer. Denne Begravelsesmaade aflöstes igjen i Hedenoldens sidste Periode, Jernalderen, af den ældre Skik at begrave Ligene uforbrændte. I sin Fortale til Norges Kongesagaer omtaler Snorre denne anden Overgangsperiode, idet han fölger de bevarede Sagn, der dog ikke gaae tilbage til Urbefolkningen: „Den förste Alder kaldes Brændealderen *(brunaöld)*, da skulde man brænde alle de Döde og opreise Bautastene efter dem. Men efterat Freyr var bleven begravet i en Höi ved Upsala, opförte mange Hövdinger ligesaavel Höie som Bautastene efter deres Frænder. Men efterat de Danskes Konge Dan hin höimodige lod sig gjöre en Höi og böd at man skulde bære ham did, naar han var död, med kongelig Prydelse og Rustning og hans Hest med alt Ridetöi og meget andet Gods, da gjorde siden mange af hans Slægtninge ligesaa og begyndte Höialderen *(haugsöld)* der i Danmark, men Brændealderen holdtes endnu længe vedlige blandt de Svenske og Nordmændene." Fra denne Overgangstid har den Grav været, hvorfra det her fremstillede Sværd hidrörer. En Höi paa Gaardmand Lars Andersens Mark i Hjallerup, Dronninglund Sogn og Herred, Hjörring Amt, aabnedes den 24de Februar 1846, og fandtes deri et af Kampestene opfört Kammer, 7' langt, næsten 2' bredt og 1' höit, altsaa meget snævert og lavt,

og deri laa et heelt Skelet med Bronzesværdet i en Læderbalg over Brystet. MnO 9199; jfr. Ant. Tidsskr. 1846-1848 p. 18-19.

N° 2, fuldstændigt med Haandtag næsten 27" langt. Paa Midten af Klingen er en ophöiet Stribe. Haandgrebet eller Fæstet, som var af en nu tabt Materie, har været fæstet til Grebtungen ved tre store Nitter. Det överste Beslag til Balgen, som ligeledes er af Bronze, er bevaret. Dette Sværd er fundet i Fyen. MnO 7668; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 20.

N° 3 a—b, meget udmærket, det hele Sværd med Haandtag 30" langt, aldeles fuldstændigt med Undtagelse af en Knap foroven og Indlægningen paa Heftets bredere Sider af Træ, Been eller deslige, der er fortæret. Siderne af den Tunge, der har gaaet igjennem Haandtaget, ere udzirede med en tynd Guldbelægning, i hvilken Ringzirater ere indslagne af samme Slags som de der findes paa det lignende Sværdfæste med Guldpletering, der er afbildet fig. 10. De Nitnagler, der have fastholdt Indlægningen paa Fæstets bredere Sider, ere endnu tilstede. Klingen, der er prydet med Striber, er endnu meget skarp paa begge Egge. At dette Sværd er saa godt bevaret, skyldes den Omstændighed, at det laa i et af to flade Træstykker dannet Foderal, der havde været tilsmeltet med Harpix, hvoraf endnu noget er tilbage. I Træstykkerne ere indskaarne Fordybninger, hvori Sværdet kunde ligge, og man kan af disse Fordybningers Form slutte, at Fæstet har været prydet med en stor, fra Siderne fladtrykt Knap, der nu er tabt. Det fandtes i 1849 i Gaardmand Hans Nielsens Törvemose i Frörup, Vinding Herred, Svendborg Amt. MnO 10,715; jfr. Ant. Tidsskr. 1849-1851 p. 33.

N° 4 med Anglen eller Grebtungen 29" langt, Klingen prydet med smallere Striber paa Midten; den tabte Indlægning paa Fæstets bredere Sider har været fastgjort ved fire Nitnagler i en Halvcirkel.

N⁰ 5, betydelige Fragmenter af et Sværd, der, ligesom flere i Forbindelse med samme fundne, har allerede i Oldtiden været brudt over i flere Stykker. Det har en flad Grebtunge, paa hvilket Beklædningen har været fastgjort ved fire Nitter. Sværdet kan skjönnes at have haft en Længde, Heftet iberegnet, af 31". Det fandtes i 1823 ved at opgrave en Steen paa Lars Jensens Huuslod paa Holbeksladegaards Mark tilligemed en Deel andre Bronzesager, blandt hvilke et Stykke, der synes at have været Toppen af en Hjelm eller en stor Skjoldknap, ziret med flere Rader af stribede og bölgeformede Zirater; et mindre Stykke af samme Beskaffenhed; en Ring af 6"s Diameter og 2"s Tykkelse med indgravede Liniezirater, hvor Enderne mödes; Fragmenter af et til at ophænges indrettet Kar, fire smaae Celter, af hvilke de tre med Ösken; tre store Kobbernagler, der ligne meget store Söm, af 8"s Længde, foroven med en Knap, hule, ziirlig afdreiede og med indgravede Zirater, endende sig i en fiirkantet Spids. MnO CMLXXXVIII; jfr. Ant. Ann. IV p. 417-19.

N⁰ 6 var brudt i fem Stykker, som det er lykkedes at faae sammensatte og er Sværdets Længde 34½" og saaledes et af de længste Bronzesværd Museet hidtil besidder, og udmærker det sig derhos ved en eiendommelig Form af Grebtungen, idet Kanterne have en Udbugning. Beklædningen paa Haandtaget har været befæstet ved syv Nitnagler, der nu ere tabte. Klingens Eg, der synes at have været tynd, er fortæret af Ir, men iövrigt er Sværdet overtrukket med en smuk grön Patina. Dette usædvanlige Sværd, der ogsaa udmærker sig ved Ringzirater anbragte paa Klingen överst ved Grebtungen, har tidligere været i Pastor J. B. Sorterups Eie; han erholdt det fra en Isenkræmmer i Fyen, hos hvem det i flere Aar havde ligget blandt gammelt Jern; denne vidste ikke, hvor det er fundet, men der kan ingen Tvivl være om at det er fundet i Fyen. MnO 11,032.

N⁰ 7, et Sværd med den fuldstændige Balg til at bære det i tilligemed denne $24^3/_4$" langt og paa det bredeste $1^3/_4$" bredt. Haandtaget, som ender sig i et Hjalte eller en Knap af Bronze, har iövrigt været af Horn og været fastholdt til Klingen ved fem gjennem Grebtungen anbragte Nitnagler, af hvilke de to endnu ere bevarede. Haandtaget har i det hele haft en Længde af 5". Balgen er vel bevaret. Inderst imod Klingen ligger paa hver af dens Sider en Strimmel ugarvet Skind med paasiddende Haar, der vende indad og gaa paatværs for Klingens Længde. Derover er lagt to Skinner af Birketræ, der ned imod Balgens Spids ere udskaarne med en ophöiet Kant paa Midten, saaledes at Gjennemsnittet af selve Spidsen danner en fuldkommen Fiirkant ligesom en Dopsko. Disse Skinner ere sammenholdte ved tre Læderringe, af hvilke een er anbragt midt om Balgens Midte, een om dens Munding og den tredie danner Öskenen, hvori Gehænget er fastgjort. Denne Ösken er dannet paa en særegen Maade; man har af et Stykke Læder udskaaret en oval langagtig Ring, der er bleven lagt tværs over Skeden tæt under Mundingen, og hvis Endeböiler, der danne den egentlige Ösken, ere omsyede med et tyndt Stykke Skind. Det tredie eller yderste Lag af Skeden er af tyndt Skind, hvorpaa ikke opdages Spor af Syning og som derfor rimeligviis har været paaklæbet Skeden; men mod Spidsen er det omviklet med en tynd Læderstrimmel. I Öskenen sad den ene Ende af en $^1/_2$" bred Læderrem, der har tjent som Gehæng eller Skulderrem, men som fandtes i flere Stykker, og med denne har ved to Dobbeltknapper af Bronze været forenet en anden lignende Læderrem, hvoraf kun saaes Endestykkerne. Dette mærkelige Sværd fandtes i August Maaned 1845 i en Grav i en lille opkastet Gravhöi paa Hvidegaardens Mark, Lyngby Sogn, Kjöbenhavns Amt, tæt ved Indkjörselen ved Fortunen. Man fandt her Levningerne af et Lig, hvis forbrændte Been ei vare nedlagte i en Urne, men

indsvöbte i et Stykke uldent Töi, som skjönnedes at være en Kappe, og laa deri ovenpaa en Dyrehud. Ved denne Kappe laa, foruden en Fibula af Bronze, det ovenmeldte Sværd i sin Balg og ved Siden af det et Bestik eller Etui af Læder, $5^1/_8$" langt og $1^3/_4$" bredt, som lukkes med en $5^1/_2$" lang Bronzestang med en Knap foroven, der er stukken igjennem Öskener af Skind paa begge Sider, ligesom paa vor Tids Lommeböger uden Overslag, der lukkes af en Blyant. I dette Bestik laa et $3^1/_2$" langt Instrument af Flint af samme Form som Steenalderens Kastespydspidser, indsyet i et Stykke Tarm eller Blære, der gaaer saa höit op, at den ikke uden at sönderrive det kunde uddrages deraf, to forskjellige Bronzeknive, den ene omviklet med Skindstrimler, den anden i en lille Læderskede, en Pincette af Bronze, et Ravstykke, der er Fragment af en gjennemboret Perle, Halen af en Snog, , en lille Conchylie (conus mediterraneus, Hvass), en Falkeklo og flere Sager og endelig en lille af Tarmhud eller Blære sammensyet Pose, hvori Underkjæben og en lille Tand af en Egernunge, Sand og Smaastene m. m. Det er troligt, at disse Sager, altsaa ogsaa Sværdet, have tilhört en Seidmand i hin fjerne Old og henleder Betragtningen af dette Etui med sit mærkværdige Indhold Tanken paa Beskrivelsen i Thorfin Karlsefnes Saga af Spaakvinden Thorbjörgs Adfærd og Klædedragt paa Herjulfnæs i Grönland i Slutningen af det tiende Aarhundrede, altsaa i en langt sildigere Tid; hun havde om sig et Bælte af Knödske, og derfra hang en stor Skindpung, hvori hun forvarede sine Hexeredskaber, som hun behövede til at udföre sin Spaadom. Blandt de övrige Sager hun benyttede, var ogsaa en Messingskee og en Kobberkniv, *mersíngarspónn ok knífr af eyri tannskeptr tvíhólkaðr*, der var fastgjort i et af to Ringe omgivet Skaft af Elfenbeen eller snarere Hvalrostand (Ant. Americanæ p. 104-112). Det skjönnes altsaa at, ligesom hin Seidmand af Bronzealderen har til Udövelsen af sin Kunst betjent sig af Sager fra Steen-

alderen, saaledes har ogsaa Thorbjörg benyttet en Kobber- eller Bronzekniv i det fjerne Grönland i Slutningen af Hedenold. Ved Aabningen af den Grav, hvori disse Sager fandtes, viste sig alt vel bevaret, men meget var dog saa oplöst af Ælde, at det ved mindste Beröring faldt sammen i Stöv. Imidlertid lykkedes det ved stor Omhu og Forsigtighed at faae hvert enkelt Stykke, som trængte dertil, gjennemtrængt med en sammenbindende Vædske, en dertil præpareret Schellakfernis, hvorved det blev muligt at faae alt optaget heelt af Graven, og at det derefter blev gjort endnu fastere, saa at det nu vil kunne bevares i en meget lang Tid. En Committee af Oldgranskerne C. J. Thomsen, C. F. Herbst og A. Strunk i Forening med Anatomen J. Ibsen foretoge med stor Omhyggelighed Undersögelsen og affattede den nöiagtige Beskrivelse af dette mærkelige Fund, som er meddeelt i yderligere med Afbildninger paa fem Plancher oplyst Bearbeidelse af C. F. Herbst i Annaler f. nord. Oldk. 1848 p. 336-52, tab. I-V; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 236-37. MnO 9220.

N⁰ 8, Klingen udziret med en ophöiet Stribe paa Midten og tvende dermed parallelt gaaende; denne tillige med Grebspidsen 30" lang. Haandtaget er iövrigt tabt, og da det sees at Klingen ikke har Huller anbragte ved Spidsen og altsaa ikke har været fastgjort i Haandtaget ved Nitnagler, der var en senere Forbedring, hvorved den sikrere befæstedes, maa man upaatvivlelig regne dette Sværd, ligesom det fölgende, til den ældre Periode af Bronzealderen.

N⁰ 9, Klingen med Haandtaget 19" lang; dette er tabt med Undtagelse af den udzirede Sværdknap af Bronze foroven og en i Spiralform opviklet Guldtraad, der har været anbragt uden om Heftet.

N⁰ 10, Haandtaget eller den överste Deel af et Bronzesværd. Siderne af dette Haandtag ere overlagte med tynde Guldplader, som en Pletering og deri ere

Ringzirater meget nöiagtig indslaaede. Beklædningen paa Haandtaget er tabt og af Klingen er kun et meget lille Stykke bevaret. Det fandtes i 1840 i Levningerne af en slöifet Gravhöi ved Hovedgaarden Basnæs i Tjæreby Sogn, Vester Flakkebjerg Herred, Sorö Amt. MnO 6468.

DOLKE. N⁰ 11—15.

N⁰ 11, kun et Fragment, indrettet til at fastgjöres ved tre Nitter i et Haandtag.

N⁰ 12 med fuldstændigt Blad 12" lang, ogsaa indrettet til at fastgjöres i Haandtaget med tre Nitter, af hvilke de to ere bevarede.

N⁰ 13 med Grebspidse kun 10" lang; Dolkheftets Knap med Ringzirater foroven er bevaret, men hvad der har været mellem denne og den nederste Deel af samme er tabt; et Hul for en Nitnagle til Heftets Befæstelse sees. Den er i 1847 funden i Egnen af Viborg. MnO 9692.

N⁰ 14 af en sjelden forekommende Form, nemlig som en ligebenet Triangel af 7½"s Höide, fra hvis 2" brede Grundlinies Midte Grebspidsen gaaer ud som en Fortsættelse af den ophöiede Ryg, der ligefra Bladets Spids löber langs Midten af begge Siderne. Den fandtes i 1840 i en Urne i Gadehöi paa Egtved Mark, Jerlev Herred, Veile Amt, paa et Præsten privat tilhörende Stykke Jord. Den er krumböiet for at nedlægges i Urnen, ganske saaledes som man hyppig har fundet i vendiske Gravhöie i Nordtydskland Jernsværd sammenböiede og nedlagte. (Jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 14; Mém. des Ant. du Nord 1845-1849 p. 15-16). Ved Siden af Dolken fandtes en lille riflet Ring af Bronze ganske af Form som Haandledsringene, men da den kun er 2" i Diameter har den rimeligviis været anbragt paa Dolkens Haandgreb. I Höien fandtes flere Bronzesager, blandt hvilke en udmærket halvrund Kniv. MnO 5746; jfr. Aarsber. 1840 p. 18.

N⁰ 15, en Kniv eller ganske lille Dolk, 5" lang med

Grebtunge, der med tre Nagler har været fæstet til det nu tabte Haandtag, funden i 1841 i en Gravhöi mellem Steen og brændte Been i Egnen af Leirskov, Andst Herred, Ribe Amt. MnO 6353.

Dopskoer og Beslag til Sværd- og Dolkeskeder no 16 a—e.

N⁰ 16 a, en Bronzedopsko til Balgen af et Sværd; paa hver Side ere to Knopper og i Midten et trekantet Hul, som formodentlig har tjent til en Nagle; den fandtes i 1845 i en Törvemose ved Ullerslev, Vinding Herred, Svendborg Amt, tillige med en udmærket Paalstav og flere Spydspidser af Bronze, i hvis Skafthuller endnu den Leerkjærne sidder, hvorover de ere stöbte. MnO 8845; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 233-34.

N⁰ 16 b, et lille Bronzestykke, der synes at have været Enden eller en Dopsko til Balgen af en sammen med det funden Bronzedolk og hvoraf sees at Balgen ikke har været spids men bred forneden; det fandtes i 1834 i en Gravhöi i Kollerup Sogn, Vesterhan Herred, Thisted Amt. MnO 3134.

N⁰ 16 c, en Dopsko til en Sværdbalg, oval og lige afskaaren for Enden samt prydet med Zirater, funden i 1844 paa Skads Mark, Skads Herred, Ribe Amt. MnO 7996.

N⁰ 16 d, en fiirkantet Dopsko til en Sværdbalg eller maaskee Beslag, som har siddet paa Haandtaget til en Dolk, funden i 1842 tilligemed en kölledannet Hvæssesteen af 5"s Længde i en Höi paa Gjedsager Mark, Hedensted Sogn, Veile Amt. MnO 6837.

N⁰ 16 e, et Bronzebeslag formodentlig til en Sværdbalg, modtaget i 1826 fra Lykkesholm, Ellested Sogn, Vinding Herred, Svendborg Amt. MnO MDLXXI.

Fremdeles Sværd tab. BIII no 17—25.

N⁰ 17, 25" langt med Haandtaget fæstet til Klingen med fem Nitnagler i en Halvcirkel; paa Heftet ere sex Bronzeringe, imellem hvilke der har været Læder, hvoraf ogsaa Fragmenter fandtes, ligesom Dele af Skeden, der

var dannet af Træskinner overtrukne med Læder; det fandtes 1841 i en Höi ved Leirskov, Andst Herred, Ribe Amt. MnO 6350.

N⁰ 18, $25^1/_8$" langt; Klingen er fastsnittet til Haandtaget med sex Nitter i en Halvcirkel. Paa Haandtaget, som er forholdsmæssig kun meget lille, har mellem otte ovale Bronzeringe været anbragte en nu tabt Materie; det er fundet i 1844 ved at grave en Gröft igjennem et Mosekjær paa Huusmand Sören Pedersens Lod i Ölstykke, Ölstykke Herred, Frederiksborg Amt. MnO 8447; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 127 samt betræffende et lignende Sværd fundet i en Gravhöi ved Mögelthorum, Thorum Sogn, Nörre Herred, Viborg Amt, Nord. Tidsskr. for Oldk. II 268.

N⁰ 19, Klingen, hvoraf Spidsen er tabt, vel udarbeidet med en ophöiet Stribe paa Midten og parallelt med den en bred Rand af fine Striber; Haandtaget er fuldstændigt og ligeledes af Bronze; det fandtes for en Deel Aar siden paa Maarsö. MnO MCMIV.

N⁰ 20, meget smukt, 21" langt med fuldstændigt Haandtag, der ved fem Nitter i en Halvcirkel har været fastgjort til Klingen, som er prydet med Striber paa Midten; det har været brudt i fem Stykker, som nu ere samlede; det fandtes i 1821 tilligemed en ziirlig Bronzepincette ved Veiarbeide i en Gravhöi nær ved Ringsted. MnO CCCLXXXIII.

N⁰ 21, 28" langt, Klingen med en ophöiet Stribe paa Midten; Haandtaget, som kun er 4" langt, synes at være stöbt paa een Gang med Klingen. Paa dets Sider have aflange Plader af en anden Materie, formodentlig Træ eller Been, været indlagte eller paasatte og paa hver Side sees tre faste Nitter, hvorved Grebspidsen har været fastgjort, og tre Indsnit for Baand til yderligere at fastgjöre Pladerne. Det fandtes i 1828, tilligemed en smuk Landsespidse ved Törveskjæring i Udkanten af en Mose i Nærheden af Skjelskjör. MnO MDCCCXII.

N⁰ 22, fuldstændigt, 26″ langt med udziret Haandtag, til hvilket Klingen er fæstet med sex Nitter; det fandtes i 1840 en halv Alen under Jordens Overflade, hvor en Gravhöi skjönnes at have været, omtrent 150 Skridt S. O. for Ambek By, Jungshoved Sogn, Baarse Herred, Præstö Amt. MnO 5841.

N⁰ 23, 22″ langt; Klingen, som var brudt i tre Stykker, er igjen samlet; den er ved tre smaa Nitter fastgjort i det udzirede Haandtag; Klingen har en bred convex Stribe langs Midten.

N⁰ 24, Haandtaget prydet med forskjellige Zirater, blandt hvilke concentriske Ringzirater i större Antal, og Klingen kun ved to Nitter fæstet til samme; det fandtes i 1826 ved sönderbrudte Urner i en Gravhöi paa Bedsted Mark, Hassing Herred, Thisted Amt. MnO MDCXXVII.

N⁰ 25, et Sværd eller Dolk, kun $16^2/_3$″ lang, funden i 1842 i en Gravhöi ved Rind, Middelsom Herred, Viborg Amt. MnO 6914.

Sværdfæster af Bronze med Dele af Klingen tab. BIII no 26—30.

N⁰ 26, fastgjort til Klingen ved fire Nitter, som ere anbragte i en Halvcirkel, og udziret med et Slags sjeldnere forekommende Zigzagzirater; det fandtes i 1835 ved Catharinedal, Kundby Sogn, Tudse Herred, Holbek Amt. MnO 3547.

N⁰ 27 med rundagtige i hinanden löbende Spiralzirater af en skjön Form; Klingen er kun ved to Nitter fæstet til Haandtaget; det sporedes at Sværdet havde været nedlagt i Balgen, da man fandt store Stykker af denne endnu fastklæbende ved Bladet, hvilke dog senere ved at komme i Luften hensmuldrede, ligesom ogsaa Klingen optoges i flere Stykker. Det fandtes den 30te August 1829 af Prinds Frederik Carl Christian, vor nuværende Konge, i en Gravhöi nær ved Sorgenfri Slotshave lidt ovenfor Fuglehoved Vandmölle, som Prindsen lod under sit eget Tilsyn udgrave, hvilken Undersögelse

C. J. Thomsen bivaanede. Denne Höi var forneden omlagt med en Kreds af store Stene og Pladsen indenfor brolagt, dækket med et tyndt Lag sort Muld, som ved de deri værende Kul viste Spor til Forbrænding. Der laa Sværdet midt paa Pladsen som var dækket med en sammendynget Hob af Kampestene, hvorover Jordhöien var opfört. MnO MMXVIII; jfr. Nord. Tidsk. f. Oldk. III 293-96.

N⁰ 28 til et lidet Sværd eller en Daggert; det er prydet med Zigzagzirater og med concentriske Ringzirater; Klingen er kun med to Nitter fæstet dertil; saavidt vides, er dette Stykke fundet i 1819 paa Öen Amrum i Vesterhavet. MnO CCXXXVII.

N⁰ 29 har været indrettet paa en fra de sædvanliges forskjellig Maade, idet man, ligesom paa Sværdet nº 21, formodentlig for at spare Metal, har anbragt paa det to langagtig fiirkantede Aabninger, der have været udfyldte, som det synes med Træ. Gjennem disse indlagte Stykker har Grebspidsen været befæstet ved tre endnu bevarede Nitter foruden den sædvanlige Befæstelse ved Nitter i en Halvcirkel. Paa Knappen ere Spiralzirater. Af Klingen medfulgte tre Fragmenter, af hvilke sees at Sværdet har været nedlagt allerede brudt i Graven. Det fandtes i 1836 ved at opgrave en Höi paa Halvöen Kekenis, der er landfast med Als. MnO 3948.

N⁰ 30 af samme Indretning som det foregaaende, saa at Klingen paa tvende Maader er fastgjort i Haandtaget, deels ved fire Nitter i en Halvcirkel deels ved tre Nitter gjennem den opstukne Grebspidse og lignende Indlægninger af Træ, Been eller deslige. Det fandtes i October 1834 tilligemed en Paalstav og Naal af Bronze samt en Fingerring af en dobbelt sammenlagt Guldtraad med fem Spiralomgange i en Gravhöi i Kirkesognet Handeved, Vies Herred, Flensborg Amt, mellem Byerne Fröslev og Harrislev; disse Sager laae i et lille steensat Gjemme, hvori stod en med brændte Been opfyldt Leerurne. MnO 3372; jfr. Nord. Tidsskr. for Oldk. III, 385-37.

Fremdeles DOLKE no 31—32.

N⁰ 31, 10" lang, vel bevaret og med fuldstændigt Haandgreb og Klinge i et Stykke. Om det lille Haandtag, der er heelt af Bronze og kun 1¼" langt, sidder endnu aldeles ubeskadiget en Guldtraad, mellem hvis Lag Bronzerusten har trængt sig frem, hvoraf det altsaa tydelig sees, at Ringen har oprindelig været viklet om Dolkens Haandgreb. Denne fandtes i 1840 ved at slöife en Gravhöi paa Gaardmand Niels Johansens Mark i Slotsbjergby, Slagelse Herred, Sorö Amt. MnO 5768; jfr. Aarsber. 1840 p. 19.

N⁰ 32, 11" lang, saavel Bladet, der har været brudt i to Stykker, men igjen er sammensat, som Haandgrebet ziirlig udarbeidet. Denne Dolks Findested kan ikke angives; men en anden, som har stor Overeensstemmelse med den i Form og Udarbeidelse fandtes nylig i en Gravhöi paa Gaardmand Niels Nielsens Mark i Breum, Grinderslev Sogn, Nörre Herred, Viborg Amt. Den er 12¾" lang. Fæstet er indvendig fyldt med brændt Leer, hvorover ligger en Bronzeplade, som er smukt forziret, og hvori ere flere Fordybninger, der uden Tvivl have været udfyldte med en Slags Emaille. Ovenpaa Knappen er lagt en Guldplade, som er prydet med concentriske Ringzirater. Paa hver af denne Dolks Sider laa en dobbelt Spiral-Haandledsring af Guld, dannet af tynde Guldtraade i tre Omgange. MnO 17,201.

Fremdeles flere SVÆRD no 33—42.

N⁰ 33, fuldstændigt og vel bevaret, henved 33" langt. Den med Striber langs Midten udzirede Klinge er ved sex i en Halvcirkel anbragte Nitter, fastgjort i Haandtaget, der er prydet med tre ophöiede Ringe, mellem hvilke Liniezirater og fire Rader concentriske Ringzirater ere anbragte; överst paa Knappen findes en Kreds af större concentriske Ringzirater.

N⁰ 34 ogsaa vel bevaret, 27" langt, Haandfanget smalt. Klingen er ved syv i en Halvcirkel anbragte Nit-

nagler fæstet i det med gjennembrudte Zirater prydede Fæste. Det fandtes i 1826 i tre Fods Dybde i en Törvemose ved Hesle, Egitslövmagle Sogn, Vester Flakkebjerg Herred, Sorö Amt. MnO MCDXXVI.

N⁰ 35, fundet i fire Stykker, men nu sammensat, i hvorvel det dog ikke synes at have den fuldstændige Længde. Klingen, som har en ophöiet bred Stribe i Midten og tre fine Striber ved hver af dennes Sider, er ved fire Nitter fastgjort i Haandtaget, der er prydet med Stribezirater og Spiralzirater og paa Knappen med en Guldplade, paa hvilken concentriske Ringzirater med en Fletning omkring. Det fandtes med Levninger af den dertil hörende Læderbalg, en stor Paalstav, tvende Tutuli, en Haandledsring af Bronze og en Fingerring af Guld i 1826 i en Gravhöi paa Aabygaards Mark, Nyker Sogn, Vester Herred paa Bornholm, imellem Rönne og Hasle. Denne Höi synes at have tilhört forskjellige Perioder. Nederst i Höien laa Skelettet af et Menneske, hvis Hoved vendte mod Vest men Legemet indad i Höien. Noget höiere oppe mod Höiens Midte fandt man et fuldkommen heelt og meget nöiagtig steensat Gravkammer, vendende i Öst og Vest; det var af en Mands Længde og bedækket foroven med to flade Stene; Bunden var belagt med tynde, glatte smaae Strandstene og ovenpaa den brolagte Bund laa smuldrede Been og de nævnte Sager. MnO MDCXXI; jfr. Ant. Ann. IV p. 276-78.

N⁰ 36, Fragment af et Sværd med fuldstændigt med smukke Spiralzirater prydet Haandtag, i hvilket Klingen er fastgjort ved fire Nitter i en Halvcirkel. Det fandtes i 1821 tillige med en Pincette ved Veiarbeide i en Gravhöi i Nærheden af Ringsted. MnO CCCLXXXIII.

N⁰ 37, $33^1/_2$" langt; paa Midten af Bladet er anbragt en ophöiet halvrund Stribe og ved hver af dens Sider fem mindre, som blive smallere og löbe sammen ved Spidsen. Klingen er fastgjort i Haandtaget ved fire i en Halvcirkel anbragte store Nitter, som ligne de Knopper,

med hvilke Fæstet er ziret; dette er fladt og næsten ovalt og besat paa den udadstaaende Side med en stor og tolv mindre Knopper. Paa Fæstet findes kjendelige og bestemte Spor af at flere Dele af det have været overlagte med tynde Guldplader, ligesom og Levninger af Indlægning om flere af Ziraterne, som dog nu mest ere omgivne med tomme Furer. Det fandtes i 1830 paa Peder Nielsens Mark i Follesløv, Skippinge Herred, Holbek Amt, ved at pløie i en Eng, som forhen har været en Mose af to til tre Tönder Lands Störrelse, som har staaet under Vand. Efter et Sagn har et Slag staaet nær ved den ved en Banke, som kaldes Blodhöien, ved hvilke tvende Gaarde ere beliggende, der bære Navn af Blodgaardene. MnO MMCXXIV; jfr. Nord. Tidsskr. f. Oldk. I 180.

N° 38, 31" langt; Haandtaget, som er længere end de sædvanlige og fastgjort ved otte Nitter i en Halvcirkel, ender sig foroven i en opadgaaende og to udadgaaende Spidser; det er fundet i Jorden i Sjælland. MnO 8080.

N° 39, 29" langt, Haandtaget eller Grebtungen indbefattet. Langs ned ad Klingen ere Stribezirater og denne har foroven ved Haandtaget et Slags ualmindelige Zirater, deels Ringzirater, deels tungeformede og tvende Slangehoveder. Paa Grebtungen, der har en Udbugning paa Midten, har været befæstet et Haandtag af en nu tabt Materie; alle Nitterne, 10 i Tallet, med de til samme hörende Knapper, hvormed dette har været befæstet, ere derimod bevarede ligesom ogsaa Overstykket, der er anbragt oventil som Slutning af Haandtaget, dannet som to mod hinanden vendte hornformede Böiler, der ere sammenheftede. Da det optoges, var det omgivet med en Indfatning af Egetræ, der igjen var omviklet med Birkebark, hvilke Dele dog begge strax hensmuldrede. Det fandtes ved Törveskjæring i Sönder-Lyngby, Lyngby

Sogn, Börglum Herred, Hjörring Amt. MnO 4669; jfr. Aarsber. 1838 p. 27.

N⁰ 40, 24" langt, med ophöiede Striber langs med Bladet. Haandtaget, som er stöbt dertil af samme Metal, er af usædvanlig Form, endende sig oventil i en flad ziirlig Böile med to indadböiede Spiraler; en Grebspidse gaaer igjennem Haandtaget fra Bladet af midt imellem Spiralerne. Det fandtes i 1832 ved at grave i den saakaldte Klyne, et Slags Törv, i en Mose som tilhörer Hans Bertelsen, Udflytter fra Östre Aas i Lindballe Sogn, Tyrrild Herred, Veile Amt; det laa i to Alens Dybde ganske fladt paa Mosens Bund. MnO 2457; jfr. Nord. Tidskr. f. Oldk. II 271.

N⁰ 41, 21" langt. Klingen har en ophöiet Stribe langs Midten. Haandtaget er af en sjeldnere Form endende sig i en Zirat, som bestaaer af to indadböiede Kroge, lignende krumme Horn; imellem dem er der en opstaaende rund Tap med Stribezirater meget lignende en Skrue; paa selve Haandgrebet findes bredere og smallere Stribezirater. Paa enhver af de flade Sider af den Deel af Fæstet, hvori Grebtungen gaaer ind og som her er lige afskaaren, istedenfor at den ellers pleier at være gjennembrudt i en Halvcirkel og forsynet med Nitter, sees Zirater, der synes at forestille den Art af Paalstave, som nedentil har udgaaende og meget udvidede Spidser af Eggen. Da Haandtaget er noget beskadiget, seer man at det er blevet stöbt over en saakaldet Kjerne af Leer. Det er ganske uden Nitter, som synes at være en senere Forbedring, og maa dette Sværd rimeligviis henregnes til den ældre Bronzealder. Det var sönderbrudt, men er senere sammensat. Det fandtes i 1831, omtrent en halv Alen under Jorden, ved Alleshauge, Bregninge Sogn, Skippinge Herred, Holbek Amt. MnO MMCCLXXV; jfr. Nord. Tidskr. for Oldk. I 179.

N⁰ 42, Fragment; Klingen er fastgjort i Haandtaget alene ved to Nitter; den överste Deel af Haandtaget ender

sig i to tilbageböiede Spiraler, mellem hvilke Grebspidsen er tilsyne. Det fandtes i 1823 under en stor Steen ved Sömarke, Magleby Sogn, Klintholms Gods paa Möen. MnO 2756.

Flere SVÆRDFÆSTER af Bronze, nº 43-47.

Nº 43, Overdelen af et Bronzehaandtag, der efter denne at dömme ikke har været heelt af Bronze, men alene Knappen af dette Metal; den er prydet med Zirater, tildeels i Spiralform. Den fandtes i 1836 ved Fraugde, Aasum Herred, Odense Amt. MnO 4665.

Nº 44, den överste Deel af et Haandtag, meget tyndt stöbt over en Kjerne, prydet med Zirater i Striber, Prikker, Ringe og Blade. Klingen bemærkedes at have været 18" lang. Den fandtes i 1842 tilligemed et Sværd, en Efterligning af et Sværd, en lille Kniv, fire dobbelte Knapper og en Naal, alt af Bronze, i en Gravhöi ved Snoldelev, Tune Herred, Kjöbenhavns Amt. MnO 6614.

Nº 45, et udmærket Bronzefæste, 4" langt, udziret med gjennembrudte Spiraler; Klingen, der er 2¼" bred, er fastgjort i Haandtaget ved sex Nitter i en Halvcirkel. Det fandtes i 1839 i Odsherred. MnO 5069.

Nº 46, udziret med Spiraler i gjennembrudt Arbeide; Klingen var 18" lang og fastgjort i Haandtaget med fire Nitter i en Halvcirkel. Det fandtes i 1816 i Midten af en med en Steenkreds omsat Höi, kaldet Schwarzer Berg i Nærheden af Hohenwestedt, Rendsborg Amt. MnO CCCCXXIV.

Nº 47, Fragmenter af et Sværd og enkelte Dele af Heftet. For at spare Metal, har man stöbt det over en Udfyldning eller Kjerne af Leer. Den överste med Zirater prydede Knap er bevaret, men Heftet er i övrigt sönderbrudt. Ved dette fandtes Levninger af Træ, hvormed det har været beklædt, og en fiin, flad Guldtraad eller et meget smalt Guldbaand, som ved Optagelsen saaes at have været anbragt som Omvikling om Fæstet. Af den överste bevarede Deel af Klingen sees, at denne har gaaet ind i Haandtaget ved en indskudt Spidse, paa

hvilken ikke bemærkes Huller til Nitnagler, saa at rimelig dette Sværd har tilhört den ældre Bronzealder. De fandtes i 1826 i den saakaldte Olshöi, Tilsted By og Sogn, Hundborg Herred, Thisted Amt. MnO MDCXXXIX; jfr. Ant. Ann. IV 382-83.

V. HJELME,

tab. BV, alene nº 1 den nederste Deel af et Hjelmvisir, Hagestykket nemlig, temmelig massiv, af udmærket stöbt Arbeide og med udziret Guldbelægning. Den har sluttet omkring Hagen og er forsynet med to store Traller, af hvilke kun den ene og et lille Stykke af den anden endnu ere i Behold. Enhver af dem er fastgjort ved Hagestykket med en stor Nitte. Af Afbildninger, som haves af gamle Hjelme, kan man slutte, at der imellem de to Traller har fra Hjelmens Overdeel gaaet en Spids ned for at beskjerme Næsen (*nefbjörg*) og at Ansigtet saaledes har været beskyttet ved disse forenede Indretninger. Paa Forsiden imellem Trallerne lige under Munden var, da Stykket fandtes, en tynd Guldplade fastgjort, hvorpaa indgravede Spiralzirater, der ere trukne i hverandre. Man seer tydelig paa Rusten, at kun denne Deel har været overlagt med Guld, skjönt ogsaa den övrige Deel af de udvendige Sider har samme Slags Zirater tillige med flere andre, der vise sig som ophöiet Arbeide. Ganske lignende Zirater sees paa adskillige andre ældgamle Bronzesager; jfr. tab. VI nº 5, 6, 7 og en anden Midterplade til et Skjold, som i 1827 fandtes i Martörven i Raabjerg Sogn i Nærheden af Skagen (MnO MDCCXIX). Nærværende sjeldne Stykke er i 1829 opgravet ved Törveskjæring i en imellem Byerne Hagendrup og Rumperup i Bregninge Sogn, Skippinge Herred, Holbek Amt, beliggende Mose. Overdelen af Hjelmen var man ikke saa heldig at finde, uagtet der ved Törveskjæringen er omhyggelig sögt efter den. MnO MMLXXI; jfr. Nord. Tidsskr. f. Oldk. I 178-79.

VI. SKJOLDE OG SKJOLDBUKLER,

tab. BV no 2-3, BVI no 4 Bagsiden.

N⁰ 2, et rundt Pareerskjold af Bronze, 18" i Diameter. I Midten er en stærkt udstaaende Skjoldbukkel, prydet med sex fine Rader i Kredse anbragte Prikker. Uden om Buklen ere to ophöiede Cirkler. Nærmere Randen ere tre Udbugninger, der ligesom Skjoldbuklen ere opdrevne; hver af disse er ziret med flere Kredse af Prikker. Mellem hver af disse Udbugninger er anbragt en flad Zirat, bestaaende af syv puncterede Kredse, af hvilke den yderste ender sig paa hver i to Svanehalse. Mellem disse Figurer ere desuden som Zirater indslaaede ni eller ti Knopper. Böilen er bevaret; derimod fattes de paanittede Stykker, hvorigjennem Snore have været dragne, hvilke dog sees at have været der. MnO 8113; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 112-113.

N⁰ 3, et fuldstændigt Skjold, 27" i Diameter, bestaaende af en eneste Bronzeplade, som er udhulet paa Midten, opbanket i en Umbo, der danner en Halvkugle. Uden om den findes sex ophöiede Kredse, i hvilke ere opslaaede som Zirater otte Pyramider af runde Knopper, og i den yderste Afdeling to hele Kredse af lignende Knopper. Kanten er omböiet og inden i denne Omböining er, for at styrke Skjoldet, lagt en Bronzetraad, som er dannet derved, at en bred Strimmel af Bronze er bleven snoet op som et Baand. Tværstangen, hvori Skjoldet er blevet holdt, er ikke massiv men dannet af en Plade, som er omböiet og fastnittet. I det hele taget seer man, at der er anvendt megen Umage paa at spare Metal og forene Lethed med Styrke. Foruden de to Nitter, hvormed Böilen er fastgjort, fandtes endnu indsat i den anden Rad to löse Nitter, hvorved formodentlig paa Bagsiden har været fæstet en Rem eller et Baand, hvori Skjoldet har kunnet bæres. Det er nu meget svagt af Ælde men iövrigt næsten fuldstændigt. Det fandtes i

1848 en Alen under Jordfladen i en lille Mose ved Lummelöv i Kirkeby Sogn, Nörre Herred paa Falster. MnO 9855; jfr. Ant. Tidskr. 1846-1848 p. 198-99.

BVI no 4, et stort ovalt Pareerskjold af Bronze, 26" langt og 23" bredt, hvis Bagside her fremstilles. Alle Ziraterne ere indslaaede fra Bagsiden, saa at de ere fremstaaende paa Forsiden. Paa Midten er en halvmaaneformet Figur og uden om den tre Striber. Omkring denne ere desuden to Kredse af ophöiede Prikker. Kanten er dannet med en Bronzetraad, hvorom den yderste Deel af Skjoldpladen er böiet. Haandgrebet er en stöbt Bronzeböile, der er anbragt tværs over den Udbugning, som den halvmaaneformede Figur tilveiebringer. Endvidere ere paa Bagsiden to Skinner fastnittede, hvorigjennem Snore have kunnet trækkes, saaledes at Skjoldet kunde bæres fastbundet paa Armene og hængende paa Ryggen. MnO 8111; jfr. Ant. Tidskr. 1843-1845 p. 112-13. Fra Kunstmuseet modtoges i 1844 tre Bronzeskjolde, nemlig de her no 2 og no 4 fremstillede og et tredie ovalt Skjold, der er 23" langt og 21" bredt. Form, Forarbeidelse og Zirater ere paa dette ganske som paa det foregaaende, kun de yderste Kredse af Prikker fattes her og paa Bagsiden er baade Metalböilen eller Haandgrebet og de to tilnittede Bronzeskinner afbrudte, men man seer tydelig, hvor de have siddet. Disse tre Skjolde vare tidligere de eneste, man havde i det skandinaviske Norden, og havde længe været bevarede i det gamle Kunstkammer, i hvis fra ældre Tider hidrörende Cataloger, som ere meget ucritiske, de vare anförte som tyrkiske, formodentlig paa Grund af den i de tvende af dem indslaaede Halvmaane; men baade Arbeidet, Forzirelsesmaaden og Metalblandingen er aldeles som vore ældste Bronzesager og desuden sidde der endnu paa disse Skjolde betydelige Levninger af det Slags Rust, som sætter sig paa Bronze, naar denne længe ligger i Moser. Man kan derfor med fuldkommen Sikkerhed henföre disse sjeldne

Stykker til den ældste Metalperiode i Hedenold og tilskrive deres ypperlige Conservation det Held, at de maa være fundne i Moser, rimeligviis samlede i een Mose, thi om Findestedet indeholder Kunstmuseets Inventarieprotocoller ingen Oplysning. Tidligere havde man til yderligere Bestyrkelse for at disse Skjolde tilhöre vor Bronzealder, anfört to dog noget mindre Skjolde i engelske Samlinger, der i Form, Zirater og Forarbeidelsesmaade have den största Lighed med dem; det ene, som er fundet i Themsen, bevares i det antiquariske Selskabs Samling, det andet, som er fundet i Jorden, i Britisk Museum. Det i 1848 ved Lummelöv paa Falster fundne större Skjold har yderligere bekræftet at ogsaa hine tre Skjolde upaatvivlelig tilhöre vort Norden.

Bronzeskiver og Prydelser formodentlig til Skjolde, BVI nº 5-12.

Nº 5, en rund Bronzeskive af 9"s Diameter med en i Midten udstaaende Spids, om hvilken flere Kredse af forskjellige Zirater, tildeels sammenbundne Spiralzirater, höist rimelig Midterdelen af et Skjold. Det fandtes i 1823 i en Mose ved Frankerup, Udby Sogn, Arts Herred, Holbek Amt, tillige med flere Sager af Bronze, blandt disse en aldeles lignende Skive, en segelformet Kniv, en fuldstændig Spiralring med udslaaede Ender af 2½"'s Diameter og tyve Snoninger og tvende mindre af samme Diameter og tolv Snoninger. MnO CMXII; jfr. Ant. Ann. VI 265-66.

Nº 6, en rund Bronzeskive ligeledes med en i Midten udstaaende Spids, der er omgiven af flere Kredse forskjellige Zirater, tildeels sammenslyngede Spiralzirater. Den har været omtrent af samme Störrelse som den nº 5 afbildede, men Finderen havde af Kanten afklippet alt det, som var angrebet af Ir. Ogsaa den har sikkert udgjort Midterdelen af et Skjold. Den fandtes i 1821 tillige med flere lignende samt en smuk, 6" lang Paalstav,

ligeledes af Bronze, ved at skjære Törv i en Mose ved Asmindrup, Ods Herred, Holbek Amt. MnO CCCCLXV.

N⁰ 7, en lille udziret rund Skjoldbukkel af Bronze, 3¹/₄" i Diameter. Paa Midten er en liden Spids, hvorunder paa Bagsiden en Böile. Om Midterdelen ere otte ophöiede Knopper, som ere forbundne ved Spiraler. Den fandtes i 1833 ved at grave Martörv ved Raabjerg paa den nordligste Spidse af Jylland, i Horns Herred, Hjörring Amt. MnO 2812.

N⁰ 8, en saakaldet Tutulus (Hütchen), 2" höi og 2" i Diameter forneden. Den underneden anbragte Tværstang viser, at disse Tutuli have været fastgjorte med en Rem og have sikkert tjent som Prydelser.

N⁰ 9, en betydelig större og med Zirater, tildeels concentriske Ringzirater, pragtfuldt udsmykket Tutulus, 4¹/₂" höi og 6³/₄" i Diameter forneden. Den fandtes i 1826 i Kassemose Höi paa Sölröd Mark, Tune Herred, Kjöbenhavns Amt, tilligemed et stort rundt Hængekar af Bronze med fladt Laag paa den ene Side, hvori laa en Kniv og en Naal af Bronze. Dette Kar er afbildet til J. B. Sorterups Udsigt over Urner, Gravkar og jordfundne Kar fra Nordens Hedenold i Annaler f. nord. Oldk. 1844-1845 tab. X fig. 87, 87 a. MnO 94.

N⁰ 10, en huul Bronzedop af Klokkeform, 1³/₄" höi og 2" i Diameter forneden, smukt udsmykket med flere Kredse af forskjellige Zirater, tildeels sammenbundne Spiralzirater og Zigzagzirater.

N⁰ 11, en Tutulus med mindre fremstaaende Spids, der er omgiven af flere Ziratkredse; den fandtes i 1833 i Martörven ved Raabjerg i Horns Herred, Hjörring Amt. MnO 2813.

N⁰ 12, Undersiden af en Tutulus, i hvis Tværstang endnu sidder Fragment af en Læderrem. Den fandtes i 1842 i Nærheden af Kolding. MnO 6867.

I 1842 skjenkede H. K. H. Kronprindsen, vor nuværende Konge, Museet en Deel Sager, fundne sammen i

Levningen af en næsten udplöiet Gravhöi paa Steengaardens Mark ved Buddinge, Gladsaxe Sogn, Kjöbenhavns Amt, som oplyse den hidtil ubekjendte Anvendelsesmaade af disse saa ofte fundne Tutuli. Foruden Fragmenter af to Spiralarmbaand og en stor Skjoldplade med Spiralzirater paa Ydersiden, to mærkelige Bronzeknapper og flere mindre Sager fandtes her fem Tutuli, 2" i Diameter og med indslaaede Kredszirater paa Oversiden tilligemed en sjette lidet mindre; og i den ene af disse vare endnu bevarede Levninger af en smal Læderrem, hvormed den havde været befæstet. Man har ofte bemærket, at der intet Spor findes til Nitter eller Nagler paa alle Skjoldplader og Tutuli fra Bronzealderen; men her bemærkedes det at de vare befæstede med Læderremme, der bleve trukne gjennem Böilen paa Undersiden. Disse Tutuli laae alle i en Kreds om Skjoldpladen, og under dem saavelsom under denne fandtes Levninger af Egetræ; saa at vi her have faaet et heelt Billede af det i hin Tid vistnok almindelige Skjold af Egetræ, sammenholdt i Midten med Skjoldknapper og i Peripherien med disse Tutuli, hvis Anvendelse hidtil var aldeles uvis og som saaledes paa een Gang baade have været til Nytte og Prydelse. Jfr. Aarsber. 1842 p. 13; Ant. Tidskr. 1843-1845 p. 21.

VII. LURER ELLER KRIGSBASUNER,

tab. BVII nº 1-2 a, b, 3 a, b, 4 a, b.

Nº 1, en udmærket Luur, oldnordisk lúðr; den er ypperlig conserveret, 5' 3" lang, men med dobbelt Krumning, og for Mundingen eller den bredere Ende er anbragt en Ziratplade af 10"s Diameter med otte höit opdrevne Bukler, mellem hvilke en Deel concentriske Ringzirater aldeles som de, der findes paa de Bronzesager, man har antaget for hörende til den ældre Periode, navnligen paa Kar og ligeledes paa Hængekar af Guld (jfr. Annaler for nord. Oldk. 1844-1845 tab. X fig. 86-89).

Ved Mundstykket ere fem Hængezirater ligeledes af Bronze og under Ziratpladen ved den modsatte Ende findes fire store Böiler og en paa selve Hornet, bestemte upaatvivlelig for en Kjæde eller et Baand til deri at bære Luren. Den er tillige med fem andre Bronzelurer funden i Aaret 1801 i et Mosehul, som kaldes Brudevælte, paa Gaardmand Ole Pedersens Mark i Liunge, Liunge-Frederiksborg Herred, Frederiksborg Amt. Disse sex og to andre, som vi nærmere skulle omtale, ere de eneste fuldstændige, som vides at være fundne; medens man derimod oftere har fundet Brudstykker, som man forgjeves vilde have forsögt at bestemme, dersom ikke disse fuldstændige havde forklaret dem. De tvende andre sammesteds fundne ere 6′ lange og Ziratpladen for den bredere Ende af 11″s Diameter med syv opdrevne Bukler, mellem hvilke 28 smaa concentriske Cirkelzirater. Ved Mundstykket ere her fire Hængezirater og ved den modsatte Ende fjorten smaa Böiler, hvori rimeligviis ogsaa Hængezirater have været anbragte. En tredie er noget længere, men Ziratpladen ved Mundingen er kun 7″ i Diameter og har sex opdrevne Bukler, mellem hvilke der er sex Ringzirater. Under denne Plade ere fire Böiler, og i de to af disse hænge endnu Bronzezirater. MnO 1844; jfr. Ant. Tidskr. 1843-1845 p. 113.

N⁰ 2 a-b, en lignende Bronzeluur, 5′ lang; Ziratpladen for den bredere Ende 8″ i Diameter med otte höit opdrevne Bukler og Kredszirater, saavel om disse som om selve Basunens Aabning. Om Mundstykket er en Bronzetraad viklet i Spiralform. Fem der anbragte smaa Öskener have tjent til Hængezirater af Bronze og en derværende Böile samt fire Böiler paa Bagsiden af Ziratpladen og sex ved Enden af Blæseröret have vel været bestemte til deri at fæste den Kjæde, hvori Luren har været ophængt og været baaren. Paa Ziratpladens Bagside er tværs over hver Bukkels Aabning gjennem tvende Öskener en Tværstang anbragt, der vel har haft

en lignende Bestemmelse eller til deri at anbringe Hængezirater. Denne Luur fandtes i 1809 i en Mose paa Grevskabet Wedellsborg i Fyen tilligemed en lignende, hvori den lange Bronzekjæde endnu sidder og som bevares paa Gaarden. MnO 378.

N⁰ 3 a, b, 4 a, b, betydelige Fragmenter af to Bronzelurer, af hvilke man kan see, hvorledes disse ere forarbeidede, at de nemlig ere stöbte i flere mindre Stykker, som ere sammensatte paa en ganske egen, meget omhyggelig Maade, idet nemlig det ene Stykke med lange Tapper eller rettere Kroge griber ind i tilsvarende Aabninger i det andet. Man seer ogsaa, at den ene Luur er bleven repareret i Oldtiden paa den Maade, at der er lagt en Bösning indeni den; og det er tydeligt at disse Lurer have været beskadigede, da de bleve nedlagte. Til Beskadigelsen maa dog ikke regnes, at der paa flere Steder af Stykkerne findes med Flid gjennemskaarne Huller i Form af Striber, der formodentlig her ere anbragte som et Slags Lydhuller, skjönt saadanne ikke findes paa nogen anden hidtil funden Luur. Paa et af disse Fragmenter sidder endelig et Öie, hvori efter Finderens Beretning var befæstet en lille oval Ring af Bronze med Torn, altsaa et Slags Spænde, og i den hang en Kjæde af Bronze af en ganske egen Art, hvori den ene Luur har været baaren. Hvert andet Led af denne Kjæde, af hvilken en Deel fremstilles nº 4 a, b, er i Form af en Knop med concentriske Ringzirater og med en Böile paa Bagsiden, hvori et ovalt Led er befæstet. Det bemærkes at Kjæden, som sidder i den paa Wedellsborg bevarede Bronzeluur, er af en ganske anden Art. De her nævnte Fragmenter fandtes i 1846 i en Mose paa Selveiergaardmand Peder Madsens Mark af Lummelöv, Nörre Kirkeby Sogn, Nörre Herred paa Falster, kun 12 Alen fra det Sted, hvor senere i 1848 det nº 3 fremstillede store Skjold blev fundet. Mosens överste Lag er leerblandet Törv, hvorunder ligger et Lag Sand. Netop hvor Törven

ophörer og Sandet begynder fandtes disse Fragmenter af Lurer og tre Alen fra dem ligeledes paa Sandlaget to Bronzesværd og ved disse en halvmaaneformet Flintkniv, der efter Finderens Udsagn saaes at være indsat i et Skaft af Træ, der hensmuldrede ved Berörelsen. Hele Mosen skal være fuld af Been, hvoraf man vil slutte at Mennesker ere der omkomne, og har her rimeligviis staaet et Slag i hin fjerne Oldtid. MnO 9433-9434; jfr. Ant. Tidskr. 1846-1848 p. 20.

BREVE FRA LANGEBEK; MEDDEELTE AF PROVST, DR. P. W. BECKER.

I. BREVE FRA LANGEBEK TIL CARL GUSTAV WARMHOLTZ[1].

Efter Originalerne paa Universitetsbibliotheket i Upsala.

Velbaarne Hr. Hof Raad!

Dersom ieg ikke forud havde fattet de Tanker, ieg har, om Hr. Hof Raadets ædle Sind, vildè ieg tilstaae, mig ikke skede mindste Uret, om Min gunstige Herre ansaae mig for aldeles uhöflig og mere end uforskammet, som med saa megen Heder og Höflighed paa Christineholm blev imodtagen, uden efter den Tid at have givet Merker

---

[1] CARL GUSTAV WARMHOLTZ, bekiendt som Forfatter til det store Værk: Bibliotheca Historica Sveo-Gothica, af hvilket ikkun de tvende förste Bind saae Lyset i hans levende Live (1782 og 1784). Han döde 1785. Hans Bogsamling paa hans Eiendom Christineholm, i Nærheden af Nyköping — hvor Langebek sidst paa Aaret 1753 besögte ham og blev meget vel modtagen af ham og hans Frue, en hollandsk Dame, Datter af den hessencasselske Gesandt i Haag, Janissen, (s. Langebekiana, S. 184 f.) — var een af de anseeligste paa den Tid i Sverrige. S. om ham Biogr. Lexicon öfver namnk. svenska Män.

af en Skyldighed, som forlængst og straxen burde været i agt tagen. Det Ny Aar, som minder os om en og anden Pligt i henseende til vore endog fraværende Venner, har længe siden fört mig til Erindring hvad Hr. Hof Raadets Bevaagenhed af mig har fortient. Men, som i en stor Stad, i sær for en Reisende, der har nogen curiositet, falder meget for, som afdrager, haaber ieg saa meget lettere Forladelse for begangen Efterladenhed, og at ieg ikke haft den Æren för nu, at tilönske et lyksaligt Nytaar, men fornemligen at aflegge min allerydmygste Taksigelse til Hr. Hof Raadet og Velb. Fruen for den mig og Medfölgere senest beviste sönderlige Godhed og gunstige Medfart. Kan ieg enten her eller efter min Hiemkomst til Kiöbenhavn være i ringeste Maade til nogen Tieneste, vil det altid blive mig et særdeles Nöje at værdiges med Hr. Hof Raadets angenemme Befalinger. For de mig til Stokholm medlaante skrevne piecer finder ieg mig endnu höiligen forbunden, og skal ved förste sikkre Leilighed see dennem vel og uskadte tilbage sendte. Næst min respect til Velb. Fru Hof Raadinden og den liden vakre Fröken Dotter, har den Æren med en ugemeen stor Höiagtelse at være

Velbaarne Hr. Hof Raadets
ærbödigste og hörsomste Tiener
J. Langebek.

Stokholm d. 22 Januarii 1754.

2.

Velbaarne Hr. Hof Raad!

Med en besönderlig Fornöjelse havde ieg den Ære forlængst at modtage og læse Hr. Hof Raadets angeneme Brev af 24 Januarii, og beder allerydmygst om Forladelse, at mit Svar saa aldeles længe er udeblevet. Ikke veed ieg med nok fuldkommen Taksomhed at erkiende den af Hr. Hof Raadet paa saa mange Sæt imod mig ytrede Höflighed, men allermindst har ieg Ord til at

takke for en saa uventet og uforskyldt Godhed som den, hvormed min liden Mynt-Samling med de tvende tilsendte og i mange Henseender særdeles kiærkomne Medailler blev beriget. Erkiendtligheden bliver saa meget större hos mig, som ieg ikke vidste, naar ieg selv havde haft Lov at vælle, nogen anden af Svenske particuliere Medailler disse at ville foredrage. Alt hvad ieg paa denne Tid har at betale med, er at tilbyde min ringe Tieneste, i fald nogen Ting hos os maatte være, hvor udi Hr. Hof Raadet fandt Behag, da ieg forsikrer, at ingen med större Nöje, end ieg, skal imodtage eller med yderligere Flid söge at udrette Hr. Hof Raadets gunstige Befalinger. Skulde ieg ikke, inden ieg forlader Stokholm, som vel endnu tör dröie et par Maaneder hen, blive saa lykkelig her paa Stedet at see Min Hr. Hof Raad, hvilket dog dess benegne Skrivelse giver mig Anledning til at haabe, skal ieg hos Hr. Secretereren Berch taknemmeligen levne alle Hr. Hof Raadets mig gunstigen medlaante Handlinger. Næst min respect til Naadige Fruen og lille vakre Fröken, vil stedse holde mig det for en Ære med en fuldkommen Tilgivenhed at henleve

Velbaarne Hr. Hof Raadets
allerskyldigste Tiener
J. Langebek.

3.

Velbaarne Herr Hofraad!

Den korte men ret store Fornöjelse, ieg sidst paa Aaret 1753 havde paa Christineholm, rinder mig helt ofte udi Sinde, og ieg tænker ingen tid paa mine Velynderes Godhed i Sverige, at jo Herr Hofraadets meget artige Omgang staaer mig for Öjen, og paaminder mig om den Fordel, ieg skulde have af, at fornye det saa længe siden og saa lykkeligen begyndte bekiendtskab. Jeg har saa meget mindre Aarsag at tvile om Herr Hof Raadets vedvarende Bevaagenhed og Venskab for

mig, som ieg derom adskillige gange igienem Correspondencen med Herr Etats Raad Hielmstierne[1] og andre er bleven forsikret.

Det er udi saadan Tillid ieg ydmygelig beder, at den unge Herr Dreyer[2], som dette förer med sig, ifald han giver sig den frihed at opvarte paa Christinæholm, maa være Herr Hof Raadet recommenderet, fornemlig til at nyde nogen god og for en ung reisende nyttig addresse udi Stokholm og Upsala. Han er af en smuk Familie hos os, Fætter af Sal. Hofman, som har udgivet Portraits Historiques og flere skrifter, har lagt sig paa det Juridiske Studium, og agter nu i Upsala paa et Aars tid at forbedre sine studeringer in Politicis et Oeconomicis. Herr Cancellie Raad Berch[3] er vel neppe paa denne tid i Stokholm, ellers hafde ieg kanskee formaaet hannem til at give Monsr. Dreyer recommendation til sin Herr broder i Upsala.

Men at dette brev ikke ganske tomt skal fremkomme, har ieg ladet medfölge et exemplar af en liden afhandling, som ieg i forledne Vinter har forelæst her i Viden-

---

[1] Paa Univers. Bibl. i Upsala findes 3 Breve fra Hielmstierne til Warmholtz; af eet af disse, dateret Stockholm 27de Oct. 1755 synes det, som om Hielmstierne, under sit korte Ophold i Sverrige, i de sidste Maaneder af 1755, har indledet Underhandling med Warmholtz om at kiöbe hans Møntsamling.

[2] Rimeligviis Christian Dreyer, een af de flere Danske, som ved Midten af forrige Aarhundrede, for videnskabelige Studiers Skyld, besögte Sverrige. Han blev efter sin Hiemkomst Raadmand, og en kort Tid tillige Postmester, i Slagelse; döde i en höi Alder paa Vestervig Kloster i Jylland 1816. Hans Skrifter nævnes hos Worm, Lexikon, I. 263, og i Erslevs Forfatter-Lexikon, I. 357.

[3] Cancellieraad Carl Reinhold Berch, Secretair ved Antiquitets-Archivet i Stockholm (f. 1706, d. 1771), bekiendt ved mange i forskjellige Samlinger omspredte Afhandlinger til Oplysning i den svenske Historie. Hans yngre Broder, Anders Berch (f. 1711, d. 1774), var Professor i Jurisprudents og Cameralvidenskaberne i Upsala. Biogr. Lexikon, II. 118 flg.

skabernes Societet og derefter udgivet[1]. Jeg haaber, der vil findes noget udi, som tör behage de Herrer Lærde i Sverige, men ieg frygter ogsaa for, at nogle ville blive vrede paa mig, dog underkaster ieg mig gierne alle fornuftige og raisonnable rettelser. Skulde Herr Dreyer ikke personligen indfinde sig, har ieg bedet hannem afgive dette paa noget sikkert sted udi Nyköping. Hvor lever den gode Herr Doctor Serenius[2], kan min hilsen være hannem behagelig, beder ieg den ved tilfælde maa hannem anmeldes. Jeg haaber, han har faaet et lidet brev fra mig og Voïage d'Egypte[3], som ieg for nogen tid siden leverede Herr Hofman hos Hans Exc. Herr Bar. Korf til befordring.

Næst min respect for naadige Frue og Fröken Dotter, forbliver ieg med den fuldkomneste Höiagtning

Velbaarne Herr Hofraadets
ydmygste og nær forbundne tiener
J. Langebek.

Kiöbenhavn d. 12 Julii 1758.

4.

Welborne Herr Hof Raad,

Med megen fornöielse har ieg læst Herr Hof Raadets meget angeneme Brev af 10 Augusti, og finder mig af

---

[1] Som sees af det fölgende Brev, var dette Skrift Langebeks „Anledning til en Historie om de norske Bergværker", 1. Afdeling, trykt i den ældste Samling af Vidensk. Selsk. Skrifter, 7. Bind.

[2] Jacob Serenius, den förste Præst ved den svenske Kirke i London i endeel Aar, senere Sognepræst i Nyköping, hvor Langebek lærte at kiende ham (Langebekiana, p. 185), omsider Biskop i Strengnæs, agtet som geistlig Embedsmand, Prædikant og Medlem af Rigsdagen. Af hans literære Arbeider er det især hans engelske Ordbog, der har giort ham bekiendt. Biogr. Lexikon, XIV. p. 199.

[3] Nordens Reise, om hvis Udgivelse, Priis, m. m., s. Molbech. Vidensk. Selsk. Historie S. 48—57.

dets behagelige Indhold i mange henseender flatteret. I sær er det mig usigelig kiært, at mit lidet Skrift om Bergværkerne har fundet bifald hos en Mand af Herr Hof Raadets merite og Indsigt, og langt större bifald end ieg mig nogen tid kunde formode. Til continuation har ieg en hob Materialier samlet, men om noget deraf för næstkommende Sommer kan udkomme, tör ieg ikke love. Imidlertid arbeider ieg uden afladelse, om ikke derpaa, saa dog paa mange andre ting, som kanskee heller ikke skulle blive uinteressante. Herr Hof Raadets gunstige tilbud, at ville være mig til tienst med behövende Sager i Svenske Literaturen, er mig saa fordelagtigt, at ieg ikke skal forsömme ved tilfælde at betiene mig deraf. Torde hænde, Herr Hof Raadet maatte have en eller anden Doublet i Svenske Antiquiteterne, som mig kunde fattes, omendskiönt ieg ellers allerede har en temmelig god Samling. Særdeles paaminder ieg mig, at Herr Hof Raadet i sin vakre Bogsamling havde nogle rare smaa Piecer i Erici XIV Historie, men deraf er vel neppe nogen Doublet for haanden. For den af Herr Hof Raadet imod Monsieur Dreyer beviste mangfoldige Godhed takker ieg allerskyldigst, ligesom Herr Dreyer selv i skrivelse til mig samme ikke noksom kan berömme. Den Helsning fra Herr D. Serenius var mig ganske kiærkommen, som ieg beder igien maa betales i samme Mynt. Endnu har ieg intet fornommet till Herr Hofman, som skulde komme fra Petersborg, men ieg vil dog haabe, han kommer inden Vinteren. Jeg har talt med Herr Etats Raad Hielmstierne om den anden Tome af Voïage d'Egypte; han lader formælde sin compliment, og sige, at han længe har haft et Exemplar for Herr Hof Raadet liggende indpakket, men har ikke vidst nogen leilighed at faa det opsendt. Det er noget stort at fore over land, og ieg frygter, at ingen Skibe mere gaaer nu herfra til Stokholm i dette aar. Imidlertid skal ieg höre mig om overalt. Pengene derfor, som er 4 Ducater, behager Herr Hof

Raadet ved tilfælde at betale til vor Minister i Stokholm Herr Kamerherre Asseburg. For naadige Fruen og Fröken Datter udbeder ieg min respects formelding, hvornæst ieg har den Ære med en bestandig höiagtning at fremleve etc.

Kiöbenhavn d. 5 Sept. 1758.

5.

Welbaarne Herr Hof Raad,

Istedet for en vidtlöftig Epistel, som welb. Herr Hof Raadet havde Aarsag at vente fra mig, fremkommer alene nogle faa Rader, som skal berette, at ieg til sine tider rigtigt har bekommet Herr Hof Raadets gunstige og meget kiærkomne Skrivelse. Hvad ieg har at godtgiöre min altfor utilladelige Forsömmelse med, har ieg kortelig foredraget i mit Brev til Herr Doct. Serenius. Noget seent fik jeg vide, at en vis Cavalier staaer færdig at reise til Stokholm, hvorfore ieg maa flye Vidtlöftighed. Men at ieg dog ikke aldeles skal slaae min Forbindtlighed i Glemmebogen, lader ieg et par smaa piecer af vore Novis medfölge. Saasnart ieg kommer lidet til Roe efter visse Vidtlöftigheder, ieg en tid lang haver haft, skal ieg sikert sende alt hvad Hr. Hof Raadet mig har committeret. Jeg beklager alene, at ieg sielden hörer nogen Reisende, og naar ieg faaer vide nogen Leilighed, er det næsten for seent taget. Tilmed vil de fleste, som reise over Land, ikke gierne tage mod noget stort pacquet. Næst at bede etc. etc.

Kiöbenhavn d. 1. Dec. 1759.

Herr Hof Raadet tækkes ved tilfælde ikke forglemme sit gunstige Löfte, om at meddele mig fortegning paa sine svenske Dubletter.

II. BREVE FRA LANGEBEK TIL PROFESSOR LIDÉN[1].

(Efter Originalerne i Lidéns Brevsamling Vol. V. No. 36; Vol. VI. No. 21, paa Univ. Bibl. i Upsala).

1.

Höiædle, Min höistærede Ven,

Forlad mig, om ieg ei ikke giver Dem den Titel, som Dem tilkommer, men De kan være vis paa, den aldrig kan være saa god, at ieg jo önsker Dem den langt bedre. Dersom ieg ikke havde læst Hr. Magisterens kiærlige Omdömme om mig i et Stokholmsk Blad, efterat De havde forladt Kiöbenhavn, skulde ieg have troet, at De ganske havde forglemt mig. Men ach! hvor blev Deres Venskab fornyet hos mig, da ieg fik Deres saa höist angenemme som uformodede Brev af 10. Nov. 1770, og det igienem en saa god og kiær Hand som Hr. Archiater Dahlbergs[2], som var saa særdeles velkommet for de daglige Venner, ieg sidder iblandt, ieg mener min liden Bogsamling. Hr. Magisteren beder i sit Brev om Nova litteraria fra Danmark; desværre at ieg skal svare Min Ven med Deres egne Ord, at det, her i Lærdoms Riget passerer, er meget lidet. Siden vi fik den ellers ædle Skrive- og Tryk-Frihed, er vor hele Nation med eet bleven aldeles Politisk, og tildeels saa ond, at her næsten intet tænkes, tales eller skrives andet end til Næstens Fornærmelse og til at vende op og ned paa alting. Begge Dele practiseres

---

[1] Om JOHAN HENRIK LIDÉNS Levnetsomstændigheder og Skrifter s. Biogr. Lexikon VIII. 100 f. Paa sin Udenlandsreise havde L. besögt Kiöbenhavn 1768, og der tilbragt nogle faa Dage, under hvilket Ophold han havde Logis i de saakaldte „Nummere ved Holmens Kirke" (jvfr. Werlauff, Antegnelser til Holbergs 18 förste Lystspil, S. 263 flg). I sin skrevne Reisedagbog (paa Upsala Universitetsbibliothek) nævner han Langebek som den, der förte ham omkring til den danske Hovedstads lærde Notabiliteter.

[2] Om N. DALBERG, födt i Linköping 1736, död i Stockholm 1820, s. Biogr. Lexikon IV. 27 f.

og alt for lykkeligen. Jeg tviler ikke paa, man jo hörer og taler om vore Omstændigheder i andre Lande, men De kan aldrig forestille sig, hvad for en skreksom og sorrigfuld Vinter vi her har haft, og endnu er man ikke uden daglig Frygt og Fare. Jeg har Gud at takke, at ieg endnu ikke directe er rammet, men indirecte og ved ntallige Venners og brave Folks Ulykke, har ieg baade for Sind og Legem haft min fuldkomne Deel. Omendskiöndt ieg ved disse daglige Bekymringer og dertil kommende Svaghed havde tabt alt Mod og Lyst til Arbeid, saa har ieg dog, siden Sommeren begyndte, igien noget recolligeret mig, og foretaget mig, medens Liv og Kræfter ere der, at udgive noget af de Ting, ieg saa længe og mödsomligen haver samlet paa. Naar Tiderne ere værst, faaer man Lov at agere desperat. See her et avertissement om et stort Verk[1], som ieg med förste vil give under Pressen. Det kommer nu an paa Publici Bifald og Subscribenternes Antal, om mit Forsæt skal naae Fremgang, thi anden Understytning kan ieg ikke vente. Jeg formoder, at Verket skal giöre vor Norden nogen Heder og blive til Nytte i Nordiske Historien. Lykkes dette, skal snart flere af mine lenge paaarbeidede Verker fölge efter. Jeg har tilsendt Hr. Steckau i Stokholm endeel exemplarer af mine Anmeldelser, som ieg haaber han giör sig Umag for at uddele. Og ieg giör mig aldeles forsikret om Min kiære Herres Redebonhed i at udbrede Kundskab om mit Forehavende til Liebhavere ibland sine Venner og bekiendte. Hr. Cancelli-Raad Bring, nu Lagerbring, opholdt sig förgörst paa Vinteren nogen Tid hos os, og var her endnu, da vore Bedrövelser begyndte. Jeg troer dog ikke, han drog herfra misnöiet enten med os Danske i Almindelighed, eller med min ringe Tieneste i særdeleshed. Han har giort sin cour saa vel hos os

[1] Udgaven af Scriptores Rerum Danicarum.

indtil vort unge Fruentimmer, at de önske snart at see ham igien. Og kanskee har vi endnu i Sommer den Lykke at see denne værdige Gæst, ifald han ikke i Politiske Begivenheder kommer til Stokholm. Hr. Archiater Dahlbergs Bekantskab var ieg særdeles vel nöiet med, og troer, at have vundet en god Ven i hanem. Hr. Treschow[1], som De skriver om, er endnu ikke hiemkommen; han har i Vinter opholdt sig i Wien, men hvor han nu er, veed ieg ikke, dog troer, at han snart kommer hiem. De Concilio Lincopiensi ved ieg ikke nogen anecdot at meddele Dem; vi har altfor lidet conserveret fra saa gamle Tider; det er derfor ieg söger, efter min Formue at redde det lidet, vi endnu har, fra Undergang. Hr. Magisteren skriver om et Laurentii Normanni[2] Ms., som ieg eier. Jeg har efterseet samme, det bestaaer meest af hans Breve til Lærde Mænd og nogle Memorialer til Kongen; dog ere der og nogle Græske og latinske Vers, som gierne skal være til Tieneste. Jeg havde længe siden ladet den afskrive, dersom ikke vore critiske Begivenheder havde lagt Glemsomhed i Veien for mange af mine Giöremaal. Hr. Conferentz Raad Suhm med sin Familie lever vel, og er nu paa Landet. Han er en lykkelig Mand, og kan give hele Verden en god Dag. Han udgav i Fior et Skrift om de Nordiske Folks ældste Oprindelse, og i Aar et andet om Odin og den

---

[1] Herman Treschow, Professor Theologiæ og dansk Sognepræst ved Garnisonskirken i Kiöbenhavn, död 1797, bekiendt som den, der erhvervede Reiskes Manuskripter for Suhms Bibliothek, S. Nyerup, Suhms Levnet S. 124; Worms Lexikon III. 812.

[2] Sikkert menes her den som græsk Philolog bekiendte Domprovst i Upsala Lars Norman, der döde d. 21. Mai 1703, faa Uger efter at han var ordineret til Biskop i Gothenborg. Biogr. Lexikon, X. 120. Det ovenomtalte Haandskrift findes nu paa det store Kgl. Bibl. i Kiöbenhavn: Ny Kgl. Saml. No. 1735 in Folio: „Collectio Epistolarum Laur. Normanni, Prof. Upsalensis."

hedenske Gudelære i Norden, foruden andre smaa piecer, han imellem amuserer publicum med.

P. S. De spörger, om den VII Tome af Atlas Daniæ er udkommen, hvortil ieg maa svare Nei; De got Folk der ude i Hertugdommet har endnu ikke fra alle Steder og Amter indsendt de fornödne Efterretninger. Ellers havde Verket lenge siden været færdigt. Hr. Professor Kall beder Dem venligst hilst.

Kiöbenhavn d. 28. Junii 1771.

2.

Min Höistærede Herr Adjunct,

Jeg vidste aldrig, hvor ieg skulde finde min kiære Herre igien, förend ieg i Sommer af Hr. Hilffeling fik höre, at han for nærværende Tid opholder sig udi Linköping. Men ieg beklager af Hiertet, at min Herres Helbred intet indtil des havde forbedret sig [1]. Det skulde derfor usigeligen glæde mig, at ieg noget snart blev underrettet om, at nogen god Forbedring paa Hilsen siden var forefalden: Men om ikke saa er, da bör og kan ieg ikke andet end anvende de allerbedste og oprigtigste Önsker derfor. Deres Erinring er mig endnu saa kiær, at ieg gierne seer Dem i den meest önskelige baade Helbreds og Embeds Stand. Men vi ere alle under den gode Guds Haand, det er alene Ham, som læger og som ophielper os.

Kiere Hr. Adjunct, De har haft den Godhed for mig at forskaffe mig endeel Subscribenter paa min Scriptores Rerum Danicarum, hvoraf nu 1ste og 2den Tomer ere udkomne. Nu giver ieg mig den Frihed at tilsende Dem en Pakke, hvori er 1 Exemplar af förste og 6

---

[1] Lidén angrebes i A. 1771 af en Gigtsvaghed, der i over tyve Aar, indtil hans Död 1793, holdt ham fængslet til Sygeleiet,

Exempl. af 2den Tome. Af disse behager De selv at beholde som en liden Foræring eet Exemplar af begge Tomer i Betragtning af vort Venskab og den gode Tieneste, De har beviist mig. De övrige 5 Exemplarer af den anden Tome bliver til at sælge til Liebhaver hvert Exemplar for 3 Rigsdaler 3 Mark Dansk courant efter værende cours betalt. Af disse fem kunde Hr. Biskop Filenius, som har faaet og betalt den 1ste Tome, bekomme eet Exemplar, Hr. Assessor Brand, som og har faaet og betalt den 1ste Tome, bekomme et andet. De 3 overblivende kunde samles med 3 Exemplarer af 1ste Tome, som ere deponerede hos Hr. Hilfeling i Norköping, hvilke Hr. Adjuncten kunde bevise mig den Tieneste og imod sit Beviis annamme til sig, for at overlade for ovenmeldte Priis Exemplaret, enten til Subscribenter eller andre Liebhaber. Det er mig berettet, at Hans Excellence Hr. Riigs Raad Höpken [1] opholder sig i Egnen af Norköping, og som ieg finder ham ibland mine Subcribenter, kunde maaskee et Exemplar af begge Tomer hos hannem afsættes. Men skulde Min kiære Herre befinde sig i den Tilstand, at De ikke kan være over saadan Forretning, udbeder ieg mig af Dem det Venskab, at De overdrager commissionen til en anden brav Mand, som kan besörge den til min Fornöjelse. Jeg skal ingenlunde findes enten Min Herre, eller hvem anden det forretter, utaknemlig. Pakken, som ieg har skrevet om, har ieg skikket over Malmö til Hr. Cancellie Raad Lagerbring i Lund, og ombedet hannem befordre den til Linköping med nogen, som reiser op til Östergotland.

Min Compliment beder ieg ved Tilfælde at anmælde

---

[1] Rigsraad ANDERS JOHAN V. HÖPKEN, en bekiendt Elsker og Dyrker af Videnskaberne, og det allerförste Medlem af Gustav IIIs „svenske Academie," var Langebek personligen bekiendt fra hans Ophold i Stockholm (Langebekiana S. 187). Om ham s. Biogr. Lexikon, VI. 318 f.

til Hr. Biskop Filenius, Hr. Lector Busser [1], og om ellers nogen forekommer som kiender mig. Naar mit Værk bliver videre bekiendt i Sverige, gad ieg vel vidst, hvad Bifald det finder hos Lærde og Liebhabere, og om de har nogen Erindringer at giöre derved. Jeg farer nu fort med 3die Tomen, og haaber, om Gud giver Liv og Kræfter, at blive færdig dermed ved denne Tid om et Aar. Saasom de fleste Subscribenter holde sig op i Egnen af Stokholm og Upsala, saa sender ieg de fleste Exemplarer til Stokholm. Jeg har hidintil været forlegen for en god Commissionær i bemelte Hovedstad, men nu endelig, ved en Vens Anviisning, kommen i Handel med en skikkelig og paalidelig Kiöbmand, som har paataget sig at incassere Pengene hos de Herrer Subscribenter. Det blev mig altfor fortredeligt, om ieg skulde lide noget kiendeligt Tab, da Værket er mig saa overmaade bekosteligt, og hver Tome kommer mig i alt ved 1300 Rigsdaler Dansk, hvortil længe i Plukkeviis skal samles.

Sluttelig bliver mit sidste Önske som det förste, at den gode Gud vil sætte dem i en fuldkommen Helbreds Stand, og længe derudi opholde Dem. Hvornest ieg forsikkrer om den oprigtige Hengivenhed, med hvilken ieg har den Ære stedse at fremleve &c &c.

J. Langebek.

Kiöbenh. d. 20. Oct. 1773.

III. BREVE FRA LANGEBEK TIL HILFELING [2].

(Efter Originalerne, hvilke Meddeleren, † 1836, erholdt tillaans af daværende Rigsarchivar, Cancellieraad J. G. Liljegrén).

1.

Höistærede Herr Hilffeling,

Med megen Fornöielse læste ieg Deres kiærkomne

---

[1] Johan Benedict Busser, Lector ved Gymnasiet i Linköping, † 1799.

[2] At Langebek paa egen Bekostning lod den bekiendte svenske

Brev af 7. huius, som först i forgaars kom mig til hande, hvorfor ieg ikke för i Dag har kunnet besvare det, frygter derfor, at mit Svar ei kommer betids nok til Cimbrishamn, inden De forlader samme Egn. Det er mig meget kiært, at De allerede har udrettet noget godt, hvoraf ieg formoder, at den övrige Reise ikke vil blive uden Frugt. Jeg tviler ikke paa, De jo giör Dem al Umag med det Kivikske Monument, og skulde der være noget usædvanligt ved omliggende Egns Situation at agte eller besönderlige Traditioner og Navne paa Höie, Marker, Byer, Steder deromkring, da vær saa god nöje at antegne det, og hvornær bemeldte Kivik og Monument ligger indtil Stranden, og om Dybet der har været til Indsegling.

Hvad de gamle Mynter angaaer, da har De meget fornöiet mig med de allerede indkiöbte, og ieg takker skyldigst for den tilsendte Pröve. Ellers bifalder ieg aldeles Deres Beslutning at forvare hos sig selv det rareste og beste, indtil vi samles, thi man kan ikke altid lide paa Posternes rigtighed. Min Kiære Herr Hilffeling, ieg holder Dem for en Skiönnere af deslige Rariteter, vilde derfor nödigt, at De lod noget gaae fra sig, som kunde være værdt at samle paa; og som ieg troer Dem til, at De ikke giör unyttige Udgifter, saa vil ieg ikke heller, at De sparer, naar noget rart og selsynt kan be-

---

Tegner C. G. G. Hilfeling bereise Sydsverrige for at opspore Antiquiteter, Mönter, o. s. v., og aftegne mærkelige Prospecter: er alt omtalt i Suhms Charakteristik af ham foran for 4. Bind af Scriptt. R. Dan.: Nonnulla monumenta Scanensia a Dn. Hilfeling Sueco depicta ea æstate qua mortem obivit Langebekius noster. Proprio autem sumtu, pro ea qua erga literas caritate fervebat, hunc per Scaniam itinera curavit instituere, eum in finem, ut omnia monumenta et quod scitu dignum erat, et aliquo modo ad antiquitates illustrandas faciebat, colligeret, describeret, depingeret. Hoc laude dignum institutum morte magni viri interruptum, non tamen abruptum est, regiis enim sumtibus postea ad finem perducitur."

kommes. Jeg skulde ikke tvile paa, at jo Herr Cancelli Raad Lagerbring, efter min Anmodning, assisterer med Penge, naar min medgivne Casse ei længer rekker til.

Naar De kommer ind i Jerrestadherred, vil De formodentligen finde noget at iagttage ved Gladsaxe, Glimminge, Tommarop, som har været et stort Kloster etc. I Cimbrishams Kirkegaards Muur skal være en Runesteen. Jeg maatte gierne vide, hvorfra Cimbrishamns Aa kommer, og hvor nær Landsbyen Cimbris ligger ved Staden, ligesom om der ved Tomarop findes rudera af Staden og Klosteret, og hvortil Eiendommen nu bruges. Formodentlig kommer De og denne Gang til Egnen af Ystad, men det bliver vel best ganske at absolvere et Herred efter det andet. De Kirker, som ligge nærmest omkring de gamle Herregaarde, maatte vel nöjest betragtes for Ligstenes og deslige Monumenters skyld. Men ieg overlader alting til Deres eget gode Overlæg, og formoder, at De undertiden kaster et Öie i min medgivne Pro Memoria. Naar Leiligheden er, da vær saa god at skrive mig oftere til, og underret mig om forekommende Merkværdigheder. Deres Hustru og lille Sön skal ieg hilse fra, som samtlig befinde sig vel. I det övrige forbliver

Min höistærede Hr. Hilffeling
Deres beredvilligste tiener
J. Langebek.

Kiöbenhavn d. 17. Junii 1775.

2.

Höistærede Herr Hilffeling,

Deres Skrivelse af 11 dennes var mig saa meget mere kiærkommen, som ieg begyndte at frygte for, efter saa lang tid ieg intet har hört fra Dem, at De enten var bleven syg, eller paa anden Maade kommen noget til, i hvilken Tanke ieg snart maatte bestyrkes, da De heller ikke har skrevet Deres Hustru til, som har været heel urolig og bedrövet. Men saasnart havde ieg ikke

bekommet Deres brev, för ieg sendte det hen og glædede hende med at see og læse det. Deres Sön var forleden noget upasselig, men er kommen sig igien, og var her i Mandags hos mig med Pigen. Det er mig kiært, at De har giort sig Umag med det Kivikske Monument, og at De allerede er avanceret et par Herreder igiennem, men De har glemt at tilmelde mig, om De har været lykkelig at finde nogen gamle Monumenter i Kirkerne, som ieg dog længes efter at blive underrettet om. Omendskiönt ieg vel seer, at Omkostningen, som ieg giör baade her og der, vil blive temmelig dröig, saa vil ieg dog hellere, end at bryde af paa Halvvejen, at De overfarer saa langt De endnu paa en 6 Ugers Tid kan afsted komme, medens Sommeren og det gode Veirligt vil tillade sligt Arbeid uden for stor Besværlighed. Jeg vil formode af Deres Flid og Oprigtighed, at de bringer mig tilbage Valuta for mine Udgifter, at ieg ikke enten skal fortryde at have begyndt derpaa, eller en anden Gang afskrekkes fra at fortfare med saadant Foretagende, som næsten er for stærkt for privat Regning. Men enfin! naar ieg bliver fornöiet, saa er alting got. Skulde Hr. Cancelli Raad Lagerbring giöre nogen difficultet ved Penge remiss, da vær saa god strax at lade mig det vide, at jeg paa ny kan skrive hannem til derom. Jeg takker for tilsendte Tegning af gamle Mynter, og vil bede, om flere forekommer, som ikke kan faaes in Natura for Penge, at De da har den Godhed paa samme Maade at aftegne dem. Skulde nogen af dem ved Tomerup fundne kunde erholdes for Betaling, vilde ieg gierne have et exemplar af hver different Stykke, dog ikke at betale alt for skamlöst dyre. Der er vel intet Guld imellem, eller ere de alle i Sölv eller ringere Metal? Kommer De over noget besynderlig rart, da lad ikke for mange see og vide det; der kunde kan skee komme flere stærke Liebhabere, eller möde andre Omstendigheder, som kunde giöre Hinder i det begyndte. I det övrige önsker ieg fremdeles god

Helbred, got Veir og god Lykke til at opspore noget, som kan behage mig, forblivende stedse

Min Höistærede Herr Hilffeling
Deres tienst beredvilligste tiener
J. Langebek.

Kiöbenhavn d. 22. Julii 1775 [1].

PRO MEMORIA FOR HR. HILFELING 1775.

1. I Kirkerne:

GAMLE MONUMENTER paa Gulvet, eller paa Veggene, eller paa Kirkegaardene.

VAABENER paa Altertavle, i Vinduerne, Pulpiturer, Prædikestolen, eller paa de överste Stole i Kirken, Alterdugen etc.

INSCRIPTIONER paa Daaben, paa Klokkerne, Ligkister, paa Kalk og Disk.

MONSTRANTZER, Helgen-billeder, eller Rögelsekar, og deslige Reliqvier.

2. Paa fordums Klostere, Herregaarde, Prestegaarde, og hos Magistrater i Stæderne:

GAMLE PRIVILEGIER, alle Slags gamle Documenter og Pergaments Breve, Adelige og forneme Personers, Klosteres og Kiöbstæders Sigiller.

GAMLE MYNTER.

GAMLE SKILDERIER.

3. Paa Markerne, i Gierder og ved Kirkegaardene:

Runesteene.

Besönderlige Kæmpe-Grave etc.

Rare Prospecter.

4. RUNESTAVE og alle Slags i Jorden fundne antiqviteter, urner, Offerknive, Ringe &c.

---

[1] Ovenstaaende Brev tör, efter dets Datum, antages for at være eet af Langebeks allersidste. Han döde, som bekiendt, den 16de August 1775.

5. Gamle Manuscripter med Munkeskrift, enten paa Latin eller Dansk, paa Pergament eller Papir.

6. Gamle trykte Böger, för, i, eller strax efter Reformationen, saasom Missaler, Breviarier, Diurnaler, Psalmeböger, eller andre gudelige Böger &c, i sær af Petri Laurentii, Hans Michelsens, Johan Spandemagers, Claus Töndebinders, Francisci Wormordi Skrifter etc.

Ved Hunestad under Marsvinsholm i Liunitz Herred findes

Steene med Runer og Figurer, Worm p. 5 9. 60.

I Oxieherred

I Fosie Sogn, en Runesten.

I Ingelstad Kirk en Ligsten over Henric Bilde, en anden over Henric Krummedik.

I Jerrestad Herred —

udi Walby Kirk en Ligsten over Jens Holg. Wlstand. En ditto —

Paa Glimminge Herregaard, en gamel Steen over Porten etc.

I Cimbris Kirkegaards Muur, en Runesteen.

I Ingelstad Herred.

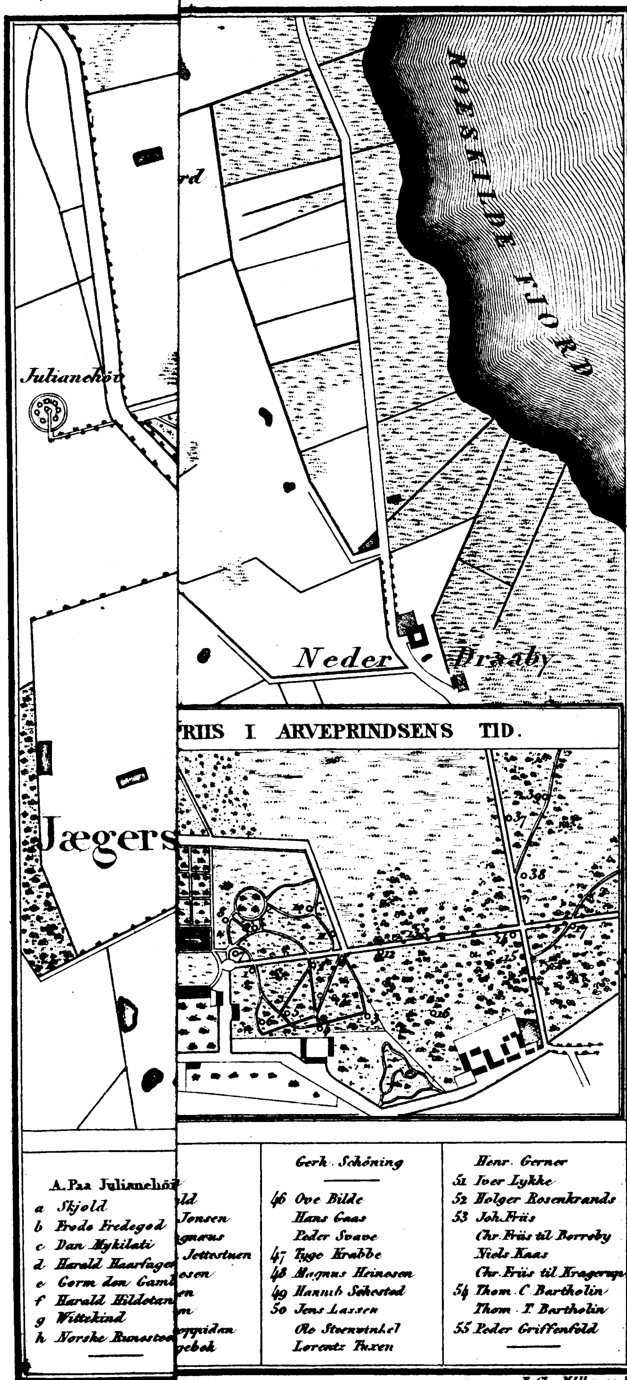
Ved Tostrup, i Kirken en Steen over Tycho (?) Brade etc., Jörgen Brahe, Jörgen Krabbe, Tönne Krabbe.

I Wilandsherred.

Lyngby Klokker. I Gvalöf Kirke ved 1750 fundet en gl. Sölvmynt, hvor den er afbleven?

INDHOLD AF AARGANGEN
1856.

Den vedföiede PLANCHE giver en Grundtegning af Jægerspriis med nærmeste Omgivelser, navnligen Haven og Lunden samt Julianehöi, ligeledes en Fortegnelse over de opreiste Mindestötter.

ROESKILDE FJORD
Juliancköi
Neder Draaby
Jægers
RIIS I ARVEPRINDSENS TID.
A. Paa Julianehöi
a Skjold
b Frode Fredegod
c Dan Mykilati
d Harald Haarfager
f Harald Hildetan
g Wittekind
Gerh. Schöning
46 Ove Bilde
Hans Gaas
Peder Svave
47 Tyge Krabbe
48 Magnus Heinesen
49 Hannib Sehested
50 Jens Lassen
Ole Steenvinkel
Lorentz Tuxen
Henr. Gerner
51 Iver Lykke
52 Holger Rosenkrands
53 Joh. Friis
Chr. Friis til Borreby
Niels Kaas
54 Thom. C. Bartholin
Thom. T. Bartholin
55 Peder Griffenfeld
I. Chr. Möller sculp.

